11= XC

INITIUM

EVANGELII

S. 70 ANNIS Apostoli

EX

Antiquitate Ecclesiastica restitutum,

Indidemque

Nova ratione illustratum.

In isto Opere ante omnia probatur, Joannem non scripsisse, Et Deus erat, sed, Et Dei erat Verbum. Tum etiam tota 18. prima ejus Evangelii commata, & alia multa dicta Scripturæ S. illustrantur; & non pauca antiquorum Ecclesiasticorum ac Hæreticorum loca ventilantur ac emendantur.

Per

L. M. Artemonium.

PARS PRIOR.

Discite igitur—, quoniam Jesus qui passus est pro nobis, qui inhabitavit in nobis, idem ipse est Verbum Dei. Iren. Lib. I. Cap. I. § xx. ed. Grab.

Anno Domini M.DCC.XXVI.

Contenta hujus Libri præcipua.

Parte I. PRobatur in Evangelii Joan. cap.i. ver. 1. non illam lectionem Deus erat Verbum, sed Dei erat Verbum, primo, secundo & tertio adhuc seculo Christianismi extantem, quosdam Veteres allegasse, atque pro vera Joannis lectione habuisse. Auctores quoque primi lectionis illius & Deus erat Verbum, loco alterius in Joannis Evangelium intrusa, quaruntur ac indicantur.

Parte II. Ostenditur, etiam ex ipsa S. Scriptura, quæ Christum, adoranda licet, & invocanda divinitate præditum Dei & Hominum Mediatorem, nullibi tamen Deum expresse vocat, sed Deo innumeris locis contradistinguit; ostenditur & ex Joannis contra Cerinthum scribentis scopo, Joannem non Deus erat &c. sed Dei erat Verbum & scripsisse & scribere debuisse; atque ea occasione, aliis quoque in hujus Evangelii initio obscuritatibus lux non exigua infertur.

A 2

PRÆ-

nior ad Aus Pai

tan nur atq

> Ser &

eft

ele

Λó

ter

ip.

P

in

f

1

PRÆFATIO.

ALVE, Lector amice! Salve etiam, si quem habiturus sum, inimice! Satis jam diu, & per tot Secula, quo sensu Christus sit Deus, disputarunt ac acerrime Christiani (sit verbo venia), nonnunquam cum invicem litigarunt atque pugnarunt; & quo majorem Christo Deitatem adscribunt quidam, eo minore charitate, imo eo majori odio plerumque prosequuntur alios, qui a se dissentiunt. At vero, o boni! dispicite prius, num Christus ullibi in Scriptura S. vocatus sit expresse Deus, &, num Spiritus S. eum Deum cognominari voluerit. Si enim nuspiam eum ita vocavit, prout inter alia, bujus Libri Parte ii. cap. iii. probasse mihi videor; ergo etiam de ejus Deitate, nos loqui, scribere, disputare, contendere noluit. Quod fi vero aliter sentitis, ea tamen per totum librum de hoc argumento dixi, ut prius & ante omnia solide probare debeatis, Christum alicubi in SS. Scripturis Dei titulo expresse fuisse nuncupatum. Et postquam id solide probaveritis, tunc demum & non ante disquirendum erit, num Arii, an vero Athanasii vel Socini sensu Deus fit habendus.

Non autem me, quia talia scribo, impium esse in Christum Dei Filium unigenitum, dicere jure potes. Nemo Christianorum majorem quam ego, Christo Jesu Servatori meo dulcissimo, majestatem ac divinitatem adscribere potest, nisi ipsum Deum Patrem ex ipso facere velit. Christus Jesus ille Filius Hominis, non verbis sed reipsa à Deo Patre supra omne nomen, etiam supra nomen Dei (si Deum summum excipias) exaltatus, etiam Logo illo anteseculari, quem Ariani concipiunt, eique in utero Maria

Maria conjungunt, longe Sublimior & perfectior & divinior est. Nam fi Logos iste in rerum natura extaret, ad illa utique pertineret nomina, Super qua Homo Chri-Aus Jesus, omnibus cælis & cælestibus sublimior, à Deo Patre evectus est. Nomen Dei (de summo non loquor) tam multis in colo & in terra, Angelorum & Hominum pracipuis commune, nimis, nimis, nimis est vile atque humile (fi nibil amplius cointelligas,) quam ut Servatoris mundi, Jesu Christi, potentiam & majestatem & eminentiam super omnes, exprimere possit. Sceptrum est ille majestatis Dei altissimi, ut Clemens Romanus elegantissime dixit; quo nempe Deus Pater omnes istos Abyus, etiam Deissimos, ut sic loquar; omnes coelorum & terrarum Dominos ac Deos, regit atque gubernat, data ipfi omni in calo & terra potestate. Adeo ut Logos ille Platonicus, non Filio Hominis associandus, aut ei personaliter uniendus, sed sub pedibus ejus quærendus sit, fi inveniri potest; Omnia enim subjecit pedibus ejus.

m

r

1-

),

t

.

,

a

7

5

c

0

S

Magnam suam Photius prodidit temeritatem, cum de Viro ifto vere Apostolico Scribere ausus est, quod Chri-Sum tantummodo Summum Sacerdotem & Præsidem oblationum nostrarum appellat; nullas vero de eo sublimiores & Deo dignas voces usurpat. Photiusne, octavi vel noni Seculi Theologaster, Deo dignius, verius, ac melius quam Clemens vir Apostolicus, Apostolorum cooperarius & Evangelista, de Christo sensit aut scripsit? Præsidem esse oblationum & sacrificiorum nostrorum, non minima pars est illius nominis supra omne nomen, Christo à Deo Patre dati. Nemo potuit olim in Israele sacrificium offerre Deo, nisi per manum Sacerdotis, cui fas erat id aut admittere, aut ob defectum & vitium aliquod rejicere. Pater neminem judicat, omne judicium Filio dedit Joan. v. 22. nullam oblationem, nullum nostrum sacrificium, nisi prius Filio probatum, nisi Filii, Summi Sacerdotis, intercessione fibi commendatum, admittit. Sine eo nulli, pracipuorum etiam Angelorum, (misi venia à Filio impetrata) patet accessus ad Deum, ut Hermas alter vir Apostolicus docuit. Et postquam Filius

n

b

17

j

a

u

1

Filius intercessione sua, peccatori pænitenti & ad Deum per Filium accedenti, Deum conciliavit; iterum Pater neminem judicat, sed dat Filio omne judicium, & ejus tanquam Regis, voluntatis Paterna plenipotentiarii executoris, arbitrio committit atque relinquit, quo loco peccator ille habendus, qua gratia fit prosequendus, quo beneficio afficiendus. Atque binc Veteres Christiani, teste inter alios Origene cont. Celf. Deum Patrem invocaturi, Christum invocabant, ut preces suas Deo commendaret. Hinc à Sacris etiam Scriptoribus, in invocationibus aut precibus, Deo summo jungitur; O nonnunquam ei praponitur (2 Theff. ii. 16.) nonnunquam vero subjungitur (1 Thess. iii. 11.) Quando præponitur, invocatur ut Sacerdos ac Mediator, ad quem prius accedimus, quem prius compellamus, ut per eum gratiam summi Dei obtineamus; quando subjungitur, invocatur ut Rex, & voluntatis Paternæ per intercessionem suam impetratæ in genere, liberrimus executor in specie. Quando vero Solus invocatur (ex. gr. Gal. vi. 18. Act. vii. 59, 60.) ibi & tanquam intercessor & tanquam voluntatis Dei executor confideratur. Frustra bic inter Votum & Preces Tam preces quam vota, sunt nostra dedistinguitur. fideria. Sive amicum meum directe compello & dico, Exhibe mihi, o amice mi, hoc beneficium; five eo audiente dico, Præstet mihi meus amicus, aut, Opto ut amicus meus mihi exhibeat hoc beneficium; eodem res recidit, eundem parit effectum. Amicus noster amicissimus, & nostri amantissimus, modo eum etiam vicisfim amemus, & voluntatem ejus alacriter exequamur, qui renes & corda scrutatur, audit nos & exaudit, ac implet desideria nostra, & tanquam oblationum Præses, & tanquam Rex ac Sceptrum Majestatis Dei. En admirandam & inenarrabilem dignitatem Christi majestatemque! en participem regiminis ipsius altissimi Dei! En Deo summo inter omnia entia creata proximum, & in throno Dei sedentem! Quid amplius & sublimius eum esse cupis, nisi ut fiat Deus Pater ex Christo? Quod utique reipsa vis, & contendis, quando ex ipso ipsum Deum

Deum altissimum facis; quidquid hic inter essentiam of personas, precario, absque ullo fundamento, sine mente of sine ullo conceptu, siné intellectu distinguas. Et dicis aliquid (Three somewhats, Tria nescio quæ, Tria quædam) dum unam essentiam of tres personas dicis, non ut aliquid dicas, sed ne taceas, ut dicit Augusti-

nus; ubi in æternum potius tacendum erat.

um

ter

0

irii

oco

940

este

uri,

ret.

rut

a-

tur

ut

em

06-

O

in

ero

o.)

Dei

es

le-

co,

4-

ut

es

i-

ſ-

r,

ic

S,

n

7-

.

5

m

d

n

Præterea Servator noster habet (in Capite & Diadematibus suis multis) scriptum à Deo Patre nomen, quod nemo novit nisi ipse, Apoc. xix. 12. Quod proinde majus & sublimius est aliis nominibus ejus, qua per Dei gratiam novimus omnes. Quia tamen scriptum est, adeoque ut ab aliis conspiciatur, est scriptum; videtur, etiam olim suo tempore saltem à Danielibus legendum esse, à Sponsa Christi, ab intima admissionis amicis, quos gloriam suam videre cupit. Habet etiam nomen novum Apoc. 111. 12. Inscribet victori nomen Patris, & nova Jerusalem, (fors in proxime futuro seculo) & (forte in fine seculorum) nomen suum novum. Licet enim regna hujus mundi, hujus Planeta nostri, finitis seculis seculorum, Deo Patri sit redditurus, Apoc. xi. 15. 1 Cor. xv. non ideo tamen tunc minor, sed longe major apparebit, quando ipsi omnia se Subjicient, prout & ipse Subjicietur Patri, cum gaudio certe summaque latitia; regno ab omni peccato, & ab ultimo inimico, adeoque & à secunda morte, ubique jam liberato. Cum sermo ille scriptus, non per obscuram aliquam consequentiam ex Scriptura deductus, adeoque magnopere observandus, fiet re ipsa & ad literam implebitur, Absorpta est mors in perpetuum. Ubi eft tuus, o mors! stimulus? ubi est peccatum quo nos configebas? ubi est tua, o inferne! victoria? Et ipsimet ad istas quastiones nostras, triumphabundi respondebimus, Nusquam jam est peccatum & illa inferni victoria; & nunquam erit amplius. Jesus enim noster infinitis laudibus & gratiarum actionibus celebrandus, jam plene opera Diaboli ubique abolevit. Hallelujah! 1 Tim. iv. 10. 1 Cor. xv. 22. fegg.

Ca D fa

b

in

ti

a

t

30

P

Homine Christo Jesu, secundo Adamo, opus erat nobis redemptore; non ente aliquo quod natura sua ab homine diversum & disparatum esset. Tale enim ens quo sublimius esset, eo minus ad nos redimendos fuisset idoneum; omne negotium salutis ac redemptionis nostra, faceret arenam fine calce. Injuste etiam tunc victus fuisset inimicus, ut phrasi utar Irenzi. Non fuit primus Adamus Theanthropos in quo lapsi sumus, ergo & secundus ille Humani generis Reparator, Homo-Deus effe non debuit. Si enim fuisset, si impeccabilis prorsus, & nulli tentationi patens, 'Egregiam vero laudem, dixisset tunc inimicus, & spolia ampla refertis, &c. si cum uterque sitis Deus immensus, omnipotens & omniscius, " me creaturam vestram, dolo & astu vicistis. Non enim adeo stolidus sum, ut si in Jesu homine ipsum Deum altissimum, qui me creavit, latere & cum eo bypostatice, continuo ac inseparabiliter unitum esse scivissem, manum cum eo conseruissem. Par & similis primo Adamo, mihi opponendus erat. Non infiniti Dei omniscientia, sed calcaneo Seminis mulieri promissi, ' juxta decretum palam in Paradiso factum, infidiaturus eram; ut, si Semen illud vincerem, & prout primos ' illos homines, seducerem; jam plenissimam victoriam de bumano genere reportarem. Eva enim soli, quia a me decepta, & mibi magis quam Adamo tunc absenti credula, arborem scientia non fuisse prohibitam existimavit, & non elato brachio, ut Adamus rem bene sciens, sed magna inconsiderantia & muliebri levitate ac præcipitantia, re maximi momenti non accuratius explorata, peccavit; pratenfiuncula quadam (quia Vos erga hoc genus indignum, semper estis admodum misericordes) ad vitam & paradifum remansisse videbatur, per Seminis ei promissi obedientiam plene vindicanda & asserenda. Ergo nullus ex vobis tribus, Deus omniscius & omnipotens, fe huic negotio, ad se non pertinente, intermiscere debebat? Utique per primum Adamum, & peccatum & mors in

mundum ingressa sunt; ac ejus lapsus occasione, non Peccato quidem Originali, sed Corruptione Originaria fumus infecti, unde omnia nostra peccata pracipue manant. Adamus ergo ilie prima pracipuaque peccatorum nostrorum cansa est; an ergo qua primus Homo peccavit, ea Himo-Deus luere & expiare debuit? Si major crimine satisfactio inter homines exigatur, omnia ubique Judicum subsellia id magnam esse injustitiam pronunciant. At vero bic ipse Deus Pater effet injustus. Opinio enim illa de infinita noxa peccatis, quia contra infinitum objectum patrentur, a doctioribus exploditur; nam fic omnia peccata essent aqualia; & nonnisi unicum noxa & culpa infinita peccatum, unica infinita satisfactione expiaretur; adeoque ad innumera talia peccata tollenda, innumerarum infinitarum personarum satisfactiones requirerentur. Ens finitum, infinita patrare, peccata infinita culpa committere nequit. Nec est infinitum tormentum pæna peccanti pi oposita, sed mors. Mortem, non infinita tormenta, Christus abolevit. Mors vero post antecedentes eam morbos, cruciatus & tormenta, si vera mors est, filum vita homini prorsus abrumpit; & nisi mortem resurrectio aut resuscitatio Sequi debeat, eum tandem omni vita & sensu privat in perpetuum. Et pestquam mortuus est, quod in ictu oculi fieri potest, jam non amplius (*) moritur. Hinc de judicio

(*) Non amplius moritur] Si
nos persequatur secundum quod
cperamur, ἐκ ἐπ ἐσμέν, non amplius sumus, inquit Ignatius infra
pag. 483. allegatus. Quò forte
respiciens Clemens Alex. lib. 1.
cap. viii. Padag. dicit, ἐ π ἀρχ.
μισεί ὁ Λόρος βέλησι ἀνθὸ μὰ
εναι, Si quid odio habet Verbum
(Filius Dei) vult illud non esse,
non existere. Pseudo-Clemens
2 Cor. § 1. Pereuntes ἀπελλυμένες nos salvavit
considerans in nobis multum errrorem, & perditionem
tum errorem, & perditionem
falutis habere, præterquam à

fe, es un The mae duls. Vocawit enim nos non existentes wx. ovas, & voluit ut ex non ente existeremus, en un ovos ervae ' nuas.' (En novam creationem veteri similem!) Quò etiam respiciens Clemens Alex. in Protrept. pag. 5. edit. Heins. sed errorem de Christi σουπάρξει immiscens, ita scribit. 6 de i whave, and avoder againder. vur de non amounteres empares weelverwiev. Hie vero non nunc demum nos errantes miseratus ef. sed antea à principio; nunc vero jam pereuntes, apparens servavit (omnes)

dicio quidem a wiovio aviterno seu seculari, de pæna, de igne, perditione seculari, legimus, (perditio enim ista gradatim perficietur), de morte vero aviterna vel seculari nuspiam. Quanquam fi per mortem, morbi, dolores, cruciatus eam procurantes & antecedentes cointelligantur, etiam mors æviterna, secularis, aiwvios, dici potuisset. Homines quidem, nostri respectu, sunt innumeri; & peccata eorum qui peccant (non enim peccant qui infantes moriuntur) eo magis sunt innumera; re ipsa tamen; nec illi sunt numero infiniti, nec ista. Quid ergo infinitam Satisfactionem, ab infinito Deo prastandam, fingere necesse est? Ut abunde pateat, personam illam secundam summa Deitatis infinitam, nobis salvandis non fuisse necessariam; imo fi se negotio salutis nostræ immiscuisset, & una cum Jesu Christo persona evasiset, omnia nobis interturbasset, & harmonicum illum Salutis nostræ processum penitus sustulisset; seipsam semel, primam vero personam bis injustam fuisse demonstrasset. Patre enim conscio & permittente, injuste vicisset inimicum; Pater vero praterea infinitam satisfactionem, crimine commisso infinite majorem, adeoque injuste, exegiset; infinitus infinitam injustitiam commisset.

(omnes.) Et Conflitutiones Apostol. lib. viii. cap. xii. ' Non conf templit genus hominum periens · aπολλύμενον, & cum omnes ! illico interituri esent, uexxorlav ε όσον ελέπω άπολλυθαι το αν ων, · placuit ipsi ut fieret homo -& eos omnes ab instante ira f this same werns de mis liberavit. Athanasius lib. 2. de Incarnat. ' Non decebat, inquit, ra-' tionabiles creaturas, quæ Verbi Ajas participes erant factæ, interire, & per corruptionem in non esse redire eis to un eval ' sia m's queges chiscopen.' Venantius Fortunatus de Pafchate dicit de Christo, Funeris exequias pateris novus auctor &

-franko

orbis. Omnium verò antiquior Barnabas in Epist. cap. vi. ' Iterum vobis ostendam quomodo de nobis secundam creationem · in ultimis (temporibus) fecit, δευβέραν πλάσιν έπ' εράβων Emoinos, Dicit Dominus, Ecce ' facio ultima sicut prima.' Et cap. xvi. 'Accipientes remissionem peccatorum — fa&i fumus novi, iterum à principio creati maniv et aexne un Couee voi.' Explicat hic quomodo Christus sit wexn mis unites principium Creature Dei, Apoc. iii. 14. Ista omnia pertinent etiam ad pag. 455 hujus libri nostri, lineam 13.

mituriful present

mus

Omnes homines, in Esaia, unico grano pulveris & unica gutta aqua, Dei respectu comparantur. Imo rei longe minori, & omnium, qua in rerum natura existunt; minima, comparari debebant, sed microscopio opus erat. Dividatur ista gutta in innumerabiles particulas; videlicet, in omnes quotquot fuerunt, sunt & erunt, homines : Si ergo granum illud pulvisculi non bene se moveat, aut innumera illa particula gutta, unica solummodo particula ex innumeris excepta, misceant se luto, ideone immensus & infinitus Deus in unam eandemque hypostasin cum ista immaculata, una ex innumeris unius guttæ particulis, particula, redigi debuit; ideone Deus infinitus, ista particula fieri debebat? Ideone immenso & infinito Deo in assumpta carne, in una tali particula pura, moriendum erat morte ignominiosa? Quid hic diceret, si viveret, Lucianus ille Samosatensis, de quo in hoc libro agimus infra, qui longe minora ridet & exagitat? Salus nostra certe, aut redemptio, non tam prodigiosis & inutilibus nobis constitit

expenfis.

zne,

tim

am.

am

zors

nes

um

ur)

221-

m.

rde.

ni-

ne-

fto

ni-

t;

De

fte

if-

ue

et.

ior

tedo

em

it,

wv

ce Et

0-

ai

bio

16-

do

C.

nt

ri

2.

Nam ut de Satisfactione Christi, licet hac vox in Scriptura non habeatur, omni abstineam logomachia, res ipsa sano sensu intellecta, verissima est. Per Jesum Christum ipsum & per mortem ipsius, ut ibi Ignatius jam allegatus emphatice dicit, vita nostra orta est. Et ut alius ille dixit, nullam spem salutis habuimus nisi per Per ipsum in genere, per totam ejus personam, per omnia quæ cum eo fiebant & quæ ipse faciebat (infra pag. 353, 354.) & per mortem ejus in specie, redimimur & Salvamur. In Sua obedientia activa & passiva, fuit nostrum avlirules pretium Redemptionis; fuit pro nobis, in ipsis suis passionibus, sacrificium proprie dictum expiatorium. Obtulit se pro nobis & loco nostri Deo Rectori & Judici omnium Supremo. Si se obtulit, si Deo pro nobis sese offerebat, id fine prece, fine Supplicatione, fine intercessione pro nobis, facere non potuit. O utinam preces ejus, intercessiones & ixineias exprimere possemus! quas tunc demum, o omnia dicta factaque Christi, omne sque vias Dei Patris perfecte cognoscemus, quando cognosce-

C

mus quemadmodum cogniti sumus i Cor. xiii. 12. Balbutienti tamen repræsentare liceat Christum Salvatorem, pro nobis Deo Patri sese offerentem. Non equidem existimo, Christum in precibus ad Deum directis & oblationibus suis, omnes res statim dicendas memorasse. Nam & in illa, quam ipse Joannes cap. xvii. expressit oratione, si solus cum solo Patre locutus suisset, quædam omissiset; ex. gr. Hæc autem est vita æterna, &c. non enim Patrem, in qua re vita æterna consisteret, sed discipulos suos tunc præsentes, docere voluit. Fac ergo Christum, præsente & audiente Matre sua Maria, aut etiam Joanne Baptista, ut eos de ratione salutis nostræ simul instrueret,

tales ad Deum Patrem fudiffe, preces :

O mi Deus! O mi Pater, qui me solum ex toto humano genere, Tua vi propria, ut proprius Tuus Filius essem, in utero Virginis illibatæ produxisti atque genuisti; ut conceptione mea extraordinaria eximerer jam ab illo jure mortis, cui in Adamo & propter Adamum, omnes ejus liberi & posteri sunt obnoxii, qui consueto & naturali modo ex ejus lumbis oriuntur; atque ita me, Secundum Adamum fecisti, & in eo statu collocasti, quo genus humanum in Adamo lapsum, O Deus bone ac misericors! restaurare possim. Ille mandatum tuum sciens prudensque, ac elato brachio violavit; quapropter in ejus pænam, ei & omnibus ejus posteris mortem immissiti; vixissent enim vice versa, si ille obedivisset. Ecce, ego gratia Tuâ, ab omni morte & peccato liber, veni de cœlo in mundum, ut faciam voluntatem Tuam. Atque umbra manus Tux me protegente, ab omni labe & vitio purus ac integer, prout ipse Adamus fuit ante lapsum; Te ita volente, jam omnibus vaferrimi adversarii tentationibus exp situs fui in deserto, eumque feliciter superavi. Atque sic omnes homines, à morte perpetua, quatenus eis ex ipso Adamo in paradifi deliciis peccante supervenerat, jam sunt liberati. Sed restant ipsa omnium hominum propria peccata, & omnis generis **fcelera**

m

1-

m

9,

5

1,

e

S

scelera atque flagitia innumera, iram & indignationem Tuam summe provocantia, quæ eos morti magis adhuc, quam ipse lapsus Adami, reddunt obnoxios. Non enim eos illa à natura ad malum, in aliis major, in aliis minor propensio ac inclinatio, reddit excusabiles; nam sic etiam Adamus, cui in ipsa creatione, viro sapientissimo, magnum scientia desiderium indideras ipse, in immoderato & illicito ejus desiderio excusari potuisset. Quodsi ab ipso Adami peccato, fine gravissimis meis, in horrendo deserto, tentationibus liberari non potuere; eadem quidem Tua Sapientia, Tua Justitia, eadem Legum Tuarum, ab iis omni modo, in omnium aliarum creaturarum oculis, violatarum, Auctoritas requirit necessario, ut ab ipsis propter eorum propria scelera, à quibus abstinere sane potuerunt, eo magis & major exigatur pæna: Attamen ô summe Judex, non juste tantum verum etiam bone atque misericors! Quid proderit me tot vexationibus expositum in deserto evasisse victorem, si nihilominus toti humano generi, ob peccata ejus propria, jam jam moriendum & irreparabiliter pereundum erit? Admittebas sub Veteri Fædere, sanguinem animalium, pro levioribus quidem hominum delicis; si quis tamen pecudem suam Tibi offerens, ejus sanguine fuso, in cordis sui contritione & vera pœnitentia, testabatur ac agnoscebat, suum proprium sanguinem ita pro suis peccatis esfundi debuisse; & peccatum ei remittebas, & gratia eum prosequebaris. En ego non pecudem, sed me ipsum, quem Filium Tuum proprium esse voluisti, pro peccatoribus & eorum loco, victimam & facrificium Tibi offero. En. ego me pro ipsis sanctifico. Impone mihi omnia eorum peccata; à me exige pœnas eorum. Decerne in me vel maxime horrendum, dolorofum, ignominiosum supplicium, ut videant & sentiant quid ipsi potius sint commeriti; decerne, omni mansuetudine, patientia & innocentia subeundum; subibo id id lubentissime; & ipsos carnifices, tunc cum me excruciabunt, flagrante prosequar amore, tanquam me maximo afficientes beneficio; major mea erit in eos charitas quam dolorum meorum sensus; modo humano generi condones & remittas omnia eorum peccata, & fimul ac refipuerint, eos paterna Tua benevolentia & gratia salutari prosequaris. Durum, O Pater mei amantissime, Tibi esse videtur, me quem ipse conceptione mei extraordinaria à jure mortis exemisti, quem ab omni vitio purum sub umbrà manus Tuæ conservasti, me innocentem, tantopere excruciari, tam ignominiosa pati; mihi non parcere Filio Tuo proprio, ut parcatur alienis à Te ac aversis peccatoribus; ut innumeri etiam scelestissimi & flagitiosissimi Tui rebelles, à pœna toties commerita liberentur. At vero, si Pater es meus, si me Filium Tuum amas, admitte has preces meas & Filium Tuum exaudi. Hoc ipfum, hoc habebo fummi Tui erga me amoris & gratiæ Paternæ docu-Si illis parcere non vis, & moriendum est illis omnino, dele me etiam de libro vita; nam fine ipfis ego vivere nolo nec possum. Tristis sine illis, ac ideo infelix mihi vita esset agenda; si totum meum genus irreparabiliter perderetur. Faciam ego, ope Tua adjutus, proroges modo tempora jam effluentia mundi; & concede mihi huic negotio necessaria secula seculorum; faciam inquam, ego, ut etiam qui nunc in hoc seculo resipiscere nolent, in pænis etiam diwios (aviternis) tandem ab omni peccato purificati, & ab omni morte liberati, uno ore Te semper laudent, & Tibi in infinitum obetliant! Hac est ni fallor vera illa Satisfactio Christi.

Ergo in gratiam Filii sui, propter Filium suum sese pro nobis offerentem, ita genus humanum amantem, Deus nobis placatus & propitius factus, remittit pænitentibus & vitam Christianam viventibus omnia peccata; justificat nos tractat quasi nunquam peccassemus; imo plus in nos, propter Filium suum, confert, quam habuissemus, si Adamo

Semper

semper in innocentia persistente, nos per eum in statu vitæ conservassemus; Filiumque suum eo dignitatis evehit, quo Adamus nunquam pervenisset, etiamsi curriculum proba-

tionis absque omni peccato absolviset.

t

39

n

n

n

-

t

n

11

0

3-

ro

is

m

a-

D-

no

er

Vidisti me non esse Arianum nec Athanasianum; jam vides nec Socinianum effe. Id, quod Socinifmum ab aliis omnibus in Christianismo denominationibus ac hypothefibus discernit, non est illa doctrina de Uno Deo Patre, & de persona Christi, qui demum vi Altissimi in utero Virginis conceptus existere capit. Huic enim sententia, ab ipfis temporibus Apostolicis, a Luca atque Matthao, addicti erant Unitarii, fi Arianizantes & Arianos postea exortos, Christi praexistentia assertores, excipias. Verum illa erronea de justificatione nostra, de sacrificio & sacerdotio Christi opinio, Socinismum proprie constituit. Crassam illam de Christi Satisfactione sententiam, quam nec Grotius nec Stillingfleetus defendit, oppugnans Faustus Socinus, in alterum extremum fuit delapsus. Sed vir iste mobiliff. & magnanimus, qui amplissimos honores & hujus vita commoditates, cum sua Italia reliquit, ut alibi libere sentire, & que vera esse putabat, cum aliis communicare posset, aliter nunc, arbitror, pro insigni suo acumine, in tanta luce, sentiret, fi foret boc nostrum fato dilatus in avum. Cui me ergo Secta accensebis? Equidem nulli sum addictus, qui omnes exterminatas esse vellem; & in ejusmodi societate Christiana vixi, qua ad mensam Domini, ubi opiniones nostras neque confitemur, neque abnegamus, admittere parata est omnem qui honeste vivit, five fit Arianus five Homousiamus; nam etiam pro istis Christus est mortuus. Liber tamen iste meus, in quo laudo Artemonitas, prodit me non cognomine solum, sed reipfa, esse Artemonium; non enim id vocabuli ab arte derivare debes.

Titulum huic libro meo inscripseram, Initium Evangelii S. Joan. ex Antiquit. Eccles. emendatum, &c. Sed Vir quidam dostissimus & humaniss. suasit, ut pro emendatum ponerem restitutum; ne forte Lectores statim in ipso limine offenderentur, videntes, me in hoc Initio Initio menda supponere. Libens ergo hoc arripui confilium; utut emendatum dici posset hoc Initium, etiam unica tantum voce in eo mendosa, prout se res revera babet, emendata; restitutum vero Initium, totum Initium restitutum ese innuat. Verum enim vero, de toto etiam istius Evangelii Initio, imo de totis primis 18. ejus commatibus ago; quæ licet in Textu ipso (excepta unica illa voce ver. 1.) mendosa non sint, adeo tamen magna obscuritate involuta suerant, ut si eis omnibus lucem non exiguam intuli, possint dici restituta; inter amissa enim & deperdita quodammodo, habenda sunt illa, quorum restum sensum, intellestum & prosicuum usum amiseramus; & ex quibus perverse intellestis & male habitis, potissimum plurimi hæretisices, adeoque & plurima mala sunt exorta.

Videns mundum magis auctoritate humana abripi, quam Scriptura S. & ratione duci, ideo in priore libri hujus Parte argumenta ex Antiquitate Ecclefiastica pramitteres, postea Parte demum secunda Scripturam S. allegare volui. Sed si tela mihi retexenda esset, Partem nunc posteriorem, priori pramitterem, priorem ei, exceptis excipiendis, subjungerem. Potiora enim sunt ex S. Scriptura, quam ex antiquis Ecclesiasticis aut Hareticis, petita testimonia vel argumenta. Ideo Lectoribus meis, prasertim in notitia Antiquitatis Ecclesiastica & Haretica non multum versatis, auctor sum & suadeo, ut prius Partem II. legant; hac lecta magis ipsis placebit & evidentior esse videbitur prima.

Dum autem Liber prela Typographica occupat, dum de rebus in eo contentis eo attentius cogito, & libros quofdam antea non visos evolvo, occurrunt quadum non parvi momenti, ad argumentum quod tracto magis confirmandum pertinentia, qua in hac Prafatione statim subjungo, ut dum ipsum Librum legis, hac omnino conferas & simul consideres.

Pag. 49. 1.6. dele, quæ diximus &c. eorumque loco ita lege, Confer autem quæ vir Doctiss. Daniel Whithyus pag. 60, 61. Disquisit. in Cl. Bulli Defens. Fid. Nic. scribit:

scribit: Probat enim ibi, aut Athenagoram ipsum pag. 11. edit. Par. & vier Oes, posuisse, ubi nunc est 2) γόν Θεόν, aut totum locum à falsario intrusum esse. Et vide in Whitbyo antecedentia quoque atque sequentia. Legitur quidem etiam pag. 84. edit. Par. nequaquam nos esse atheos, qui universitatis hujus Opisicem, simulque ejus Verbum ceu verum Deum, veneramur; sed Græci verba ita se habent, de uiv er in ioquiv वें Seos, Gedu apples Tou माठामीमें प्रेडि पेंड मर्थारी०5, भी परंप मचने वर्गाइ Λόρον. Ubi cum Clariff. Edv. Dechair in fua editione observer, deesse in Cod. Bodl. z. vocem &. Græca sunt ita potius vertenda, nequaquam nos esse atheos, qui Deum veneramur Opificem hujus universi, & quod ab eo est Verbum. Prout in Melitone quoque infra cap. xxxi. § iii. similia observamus. Nullibi ergo Athenagoras Filium expresse Deum, nedum Deum Verbum vocat; quanquam divinitatem ejus agnoscat; hac in re Scriptores SS. imitatus, ut ostendimus infra Part. ii. cap. iii.

12

2

1

1

e

C

n

Z

2

.

Pag. 83. lin. 5. post, tenebantur, adde, Sed & Guilh. Cave in Hift. Literaria satis clare Paulum Samosat. ita id Principium explicasse innuit, dum sic de eo scribit, 'Artemonis hæresin instauravit, Christum Dei Verbum subsistentiam à Patre distinctam habere negans, ipsum tamen in terras descendentem nudum hominem fuisse, ante Mariam non extitisse, &c.' Si sensu Cavii nudus homo Samosateno suit, isque ejus existentiam ante Mariam, negavit, & tamen in terras descendisse, & descendentem nudum hominem fuisse dixit; ergo post nativitatem ex Maria hominem Christum in terras descendisse dixit; unde verò, & quando? utique de cœlo & tempore Tiberii in principio Evangelii. Quod verò Cavius Samosatenum Christo Dei Verbo subsistentiam à Patre distinctam, negasse scribit, scribit confundens ea quæ non intelligebat.

De Photino quoque pag. 84. lin. 5. à fine, post verba, veteris mundi, adde, Deinde Verbum Dei, hominem b

de cœlo detulisse Photinus ajebat; non certè in uterum Mariæ; non enim Christum ante nativitatem ex Maria, extitisse, neque hominem ante suam nativitatem fuisse, statuebat; imo eum ex Maria principium suum habuisse docebat. Ergo ex Photini mente, Verbum Dei hominem de cœlo in principio demum Evangelii detulerat, jam annos 30. natum. Ergo exordium Evangelii Joannis ita ut Socinus interpretabatur.

Pag. 97. lin. 2. post, redditur, adde, Christus verò ipse eam vocat as, quando Joan. v. 37. dicit, Judæos neque vocem Patris audivisse, neque as speciem ejus vidisse; quod videlicet utrumque jam antea

ipfi, in cœlum affumpto, contigerat.

Pag. 100. lin. 5. post, cedentis. adde, Eleganter ergo etiam Dei immota in promissis persistentia & immutabilitas, vocatur hypostasis. Nam etiam Deus peccatis hominum ad revocandas promissiones suas de Christo mittendo, toties lacessitus & impetitus, omnia tamen sustinuit, nequaquam loco bonitatis sua cessit; Christum nobis misit, ac omnia sua promissa, Ita & Amen in eo constituit, ac implet.

C

1

ſ

6

r

Pag. 103. lin. 10. à fine, post, nostrum, adde, Hoc argumentum Rever. Welchmanus infirmare aut obscurare videtur; ita enim in suæ editionis Novatiano, pag. 92. hunc locum repræsentat, urgendo illos uti Christum hominis Filium Hominem intelligant quoque Dei Filium, id est Verbum (sicut scriptum est) Deum accipiant. Cum hæc legerem mirabar. Inspexi aliquot editiones Novatiani, omnes uno confensu habent, id est, Dei Verbum (sicut scriptum est) &c. Solus Welchmanus novissime omisit hic to Dei. Inspicio editionis ejus Corrigenda; reperio eum non pauca etiam nullius momenti sphalmata Typographica, quæ omnis Lector per se corrigere potuisset, notasse, at vero omissæ hoc loco vocis Dei, nullam sieri mentionem. Scribis tu quidem Clariff. Welchmane in Præfatione ad Candidum Lectorem (candidus ergo etiam iple)

ipse,) 'medicam manum summa cura apposui. Quod ut melius facerem, Exemplaria quotquot nancisci potui diligenter contuli; quin & Emendationes meas omnes Viris quibusdam & Doctrina & Judicio prastantibus examinandas tradidi, neque ullas admisi nisi horum suffragio approbatas, nihil denique non egi, quo Auctorem hunc purum incorruptumque è prœlo emitterem.' Num vero ista quoque omissio vocis Dei, est tua Emendatio, virorum istorum præstantium suffragio approbata? Quodnam ergo elt inter Protestantes Magnæ Britanniæ Collegium illud purgatorium & emendatorium, invisibile si unicum ejus membrum excipias? I nunc, & mirare antiquiores Novatiani corruptores, si nunc, aliquot editionibus libri ejus extantibus arte Typographica expressis, inveniantur tamen, qui hunc locum in eo corrumpant, ut non Dei Verbum, sed Verbum solummodo, à Joanne in ejus Evangelii principio scriptum fuisse, credamus. Expectabimus ergo aut Welchmanum ipfum, aut alium aliquem eruditum candidumque virum, qui nihil non agat, quo Au-Storem hunc purum & incorruptum emittat. Et omnes omnino ubique varias lectiones ex aliis editionibus, ac MSS. si adhuc extant Codicibus, apponat; quod Welchmanus non fecit ubique. Non fufficit turbatas Novatiani schedas in ordinem redigere, quas turbatas esse cœcus sit qui non videat, ut pag. 75. dicit Editor noster. Et sane id dudum jam alii viderunt & indicarunt, nempe post Henricum Valefium J. B. Cotelerius, in Monumen. Eccl. Graca.

r

S

,

S

C

-

0,

ti

ei

i-

ot

id

18

10

ca

a,

e,

1-

e-

m

e)

Pag. 115. lin. 5. & alibi non raro, citantur Excerpta Clementis Alexandr. Valentiniana. Secutus vero sum in iis, distinctionem Capitum quam secit Interpres eorum Germanicus à Vejelio editus, quia cum librum istum

scriborem, meliori editione uti non poteram.

Pag. 116. lin. 10. à fine, post, venerat. adde, Antea enim dicebat Baptista, Quem me conjicitis esse, non sum ego; sed, ecce, venit post me, cujus non sum dignus

folvere calceamentum. Ergo, quando eum Heracleon dicentem postea introducit, Ecce jam venit, & est in mundo, indicat eum nuperrime demum de cœlo venisse, postquam Baptista, prædicatione sua, publicè

c b i n & f

principiuum Evangelii fecerat.

Pag. 124. lin. 17. post vocem directis pone punctum, of dele sequentia, usque ad lin. 25. usque ad vocem, conspiciebat. inclusive; eorumque loco istarepone, Dixerat enim ei Christus, Et non sis incredulus, sed credens. Respondit ergo Thomas of dixit ei, magno cum gaudio & admiratione, Ille Dominus meus, &c. Prius dicit, Ille Dominus meus, & postea demum, Ille Deus meus; illum enim prius, & oculis etiam corporeis, hunc verò per consequentiam, & oculis solummodo mentis conspiciebat. Dixit ipsi Jesus, Quia vidisti me, credidisti esse hic, & apparuisse, illum tuum Dominum; & illum Deum tuum qui in me tam stupenda opera patrat; Beati qui non viderunt, inter quos est Abgarus, of tamen id crediderunt.

Pag. 128. lin. 12. post verba, ab æterno Deum. adde, Vide potiùs, nude homo, imo plus quam nude; ne ad divinum Tribunal hujus Filii Hominis, quem tu Ļidov āvoscorov, nudum merumque hominem salsissimè vocas, & contumeliose vocare non erubescis, nudus homo compareas! Vide infra Parte ii. sinem

Capitis xiv.

R.

Pag. 158. lin. 10. poft, recepta. adde,

II. Sanè etiam Victorinus Petavionensis, qui sub finem Sec. III. floruit, Latinus Scriptor & Pater, videtur adhuc istam lectionem, & Dei erat Verbum, suisse secutus. Quod colligo ex corrupto quoque ejus loco in Tractatu de Fabrica Mundi, edito à Guilh. Cavio, in Hist. Literaria. Ubi enim nunc nullo sensu legitur, Justus Verbo cognomen est ei; idque statim loco illo Eructatum est cor meum Verbum bonum, & primo Commate Evangelii Joannis demonstrat; ibi omnino, Istius Verbo, (aut istius Verbum) cognomen est ei, legendum esse, res ipsa indicare videtur. Id enim

leon

in

ve-

icè

um,

em,

ke-

re-

ım

lus

eus

15,

do

i/ti

0-

u-

er

n.

e;

m

1-

S.

m

6

-

e

IS

1.

u

n 2

1

enim statim adducta loca, Erustatum est, &c. & comma primum Joannis, si legas, Et Dei erat Verbum, ex mente Victorini, aperte probant. Ut adeò in hac probandi ratione Tertullianum & Novatianum secutus sit omnino. Connexio vero istorum Vi-Horini verborum cum antecedentibus, talis est: Dixit Supra, ' Septem quoque cœli sunt; illis diebus (nempe 7. diebus Creationis) conveniunt; sic enim cautum est, Verbo Domini cœli firmati funt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Hi septem Spiritus nomina sunt eorum (nempe 7. cælorum); Spiritus qui supra Christum Dei requieverunt, ut apud Esaiam Prophetam cautum est, Et requiescit super eum ' Spiritus Sapientiæ & Intellectus, Sp. Confilii & Virtutis, Sp. Scientiæ & Pietatis, & replevit eum 'Spiritu Timoris Dei. Summum ergo cælum Sapientiæ, 2. Intellectus, 3. Consilii, 4. Virtutis, 5. Scientiæ, 6. Pietatis, 7. Timoris Dei. Ex hoc ergo (nempe cœlo Timoris Dei, cœlo septimo, in-' fimo, & visibili) tonitrua mugiunt, flumina extenduntur, ignes conglobant, trabes ardentes apparent, sye dera radiant, comæ horribilis curabitur (horribiles ' currunt) nonnunquam. Accedit etiam, Sol & Luna invicem visitantur (*), atque illa ultra formidabilia lumine radiantia in acie (in aere), aspectu ejus ' (nempe aspectu cœli Timoris Dei) efficiunt authoritatem (Eunaßerar) totius creatura. Istius (nempe Dei) ' Verbo cognomen est ei, (videlicet Christo, Verbo Domini, quo cœli firmati funt, ut supra dixit;) Sic enim dicit Pater ejus, Eructatum est cor meum ' (cor Dei) Verbum bonum. Johannes Evangelista ste dicit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus (l. Dei) erat Verbum; f hoc erat in principio apud Deum. Omnia per

Lunæ; quia agitur de cœlo Timoris Dei, eclipses eorum in-

(*) Per visitationem Solis & telliguntur, quæ multis antiquorum timorem incutiebant.

' ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil. Ergo primus factus creatura. eft, secundus hominis (1. Dominus) humani generis, ut ait Apostolus? Græcissat hic Victorinus, id enim vult dicere, Tooms w eyévelo mis klioews, Ergo prior factus est creatione, i. e. prior factus est quam creatio aut creatura. Nam & iste ante Arium Arianizabat. Per secundum Dominum humani generis, intelligere videtur, Secundum Dominum ex humano genere. Quodsi recte intellexi & emendavi Victorinum, forte jam omnes Latini Patres, ad Concilium usque Nicenum, si non ultra, lectionem illam Et Dei erat Sermo, secuti sunt. Inquirant qui possunt. Ego in obscuro loco, majorem ætatis partem exegi, procul à Bibliothecis, quas semel tantum per annum, raro bis, paucis diebus, consulere potui. Duorum duutaxat primorum Seculorum Monumenta consideravi diligenter. Non omnia tertii Seculi Scripta perlustravi, sequentium non pauca, occasione data, inspexi quidem, pauca tamen tota rerlegi.

t

C

2

j

III. Conabimur tamen pro virili, originem & initia lectionis istius, Et Dei erat Verbum, inter Gracos

reperire &c.

Pag. 160. lin. 8. lege, III. Cujus, inquit

Pag. 216. in Not. col. 1. lin. 4. à fine, post, Apoc. xx. 5. adde, Eò refert Victorinus Petavionensis, Tract. de Resurrect. (Chiliasmo addictus, quod & Hieronymus de eo testatur) promissionem illam Christi Apoc. ii. 28. dabo ipsi astrum matutinum, i. e. Resurrectionem primam; ut nempe, citius quam alii, in illo die Christi, mane & maturè à mortuis exoriatur. Et ipse Christus eodem sensu videtur vocari cap. xxii. 16. astrum lucidum & matutinum, quia primogenitus est ex mortuis, & exortus est lucidissimè prius quam omnes alii mortui, in vitam immortalem. Non utique hic innuitur ejus putativa, ante mundum creatum præexistentia. Nam in creatione rerum, prius factus est Vesper quam Mane, adeoque prius etiam exorta

exortæ sunt stellæ vespertinæ quàm matutina. Diabolus quoque Esai. xiv. vocatur Luciser, mane, id est, citò exoriens; quia videtur prius quam alii Angeli, ad præsecturam super multos angelos, licet multis junior esset, suisse suscitatus & evectus; quod ipsum quoque ei occasio superbiæ suit. Nam Apostolus i Tim. iii. 6. eò alludens, non vult recens ad sidem Christianam conversum, evehi cito ad Episcopatûs dignitatem, ne instatus & superbiens, quod citiùs aliis & in Ecclesia anterioribus, promoveatur, incidat in damnationem Diaboli, Resurrectionem vero sidelium antecedeneam, Paulus etiam ipse consirmat &c.

Ibid. col. 2. lin. 4. à fine, lege, non solis istis locis Apocalypticis, &c.

Pag. 219. lin. ult. adde,

t

2

1

IV. Dixi, nullibi à Scriptore aliquo Novi Testam. doceri vel dici Christum ex Resurrectione mortuorum factum vel generatum esse Dei Filium. Nonnulli quidem regenerationem Matth. xix. 28. memoratam, ad resurrectionem Christi à mortuis referunt, & verba ita intelligunt: 'Cum Filius Hominis, per resuscita-' tionem à mortuis erit iterum generatus, sedebitque in cœlis in throno gloriæ suæ, tunc etiam 'vos fedebitis in duodecim thronis, id est, doce-' bitis, dirigetis & gubernabitis meam Ecclesiam 'Israeliticam ex 12. tribubus collectam;' sed in ista explicatione est veri nihil, omnia falsa. Occasione Juvenis illius, quem Christus perpetuum suum asseclam aut Evangelistam facere, ac ideo eum omnia sua vendere ac linquere volebat; dicit Marc. x. 29, 30. omnes Evangelii Doctores & Evangelistas, qui videlicet, non tantum propter eum, id est propter fidem in eum, sed etiam propter Evangelium (**) trexer,

(**) Et propter Evangelium]
Hoc Marcus emphatice addit.
Quæ additio oftendit, Christum
hic loqui non de omnibus in

fe credentibus, sed de Doctoribus & Ministris Evangelii, qui non tantum in Christum credunt, eumque consitentur, sed b 4 etiam Evener, inquit, eus zi re Evaggerie, id est, propter Evangelii aliis in regionibus pradicationem, domos, agros, propinquos relinquunt; ubique, Evangelium docentes, & multis hominibus conversis, multo plura quam reliquerunt reperturos, in hoc quidem Seculo cum persecutionibus; in futuro vero habituros vitam æternam. An igitur Apostolis suis, nihil aliud quam in hâc vita curam & gubernationem Ecclesiæ 12. tribuum promitteret, cum reliquis omnibus minorum gentium Evangelistis & præsentia in hac vita, & futura promiserit? Quin conferimus potius cum his Matth. xix. 28. verbis, dictum illud ejus apud enndem Matthæum cap. xxv. 31. Cum venerit Filius Hominis in gloria sua, & omnes Sancti Angeli cum ipso, tunc vore sedebit in throno gloriæ suæ. Tunc ergo omnino, adeoque in vita æterna sive futura, in seculo venturo, illi sedebunt in thronis 12. alii vero servi ejus præcipui, in aliis gloriæ thronis Apoc. xx. 4. ii. 26, 27. iii. 21. iv. 4. 1 Cor. vi. 2. Sedet quidem Christus etiam nunc in throno gloriæ in cœlis, sed non est comparanda ista gloria, quam soli nunc Angeli vident, cum illa gloria in adventu secundo, non tantum omnibus sanctis Angelis, verum etiam universo mundo, omnibusque creaturis, futura conspicua.

etiam propter Evangelium, id ubique in mundo prædicaturi, patriam & omnia relinquere necesse habent; talibus promittit, quocunque cum Evangelio suerint profecti, tentum domos, &c. ne quis cogitaret, si domum suam, agrum & omnia, Evangelii per orbis hujus regiones prædicandi causa, relinqueret, sibi omnibus destituto, same & inopia pereundum, aut mendicandum esse. Addit autem, tum persecutionibus; quæ additio probat, in hac promissione

7

centum domorum, &c. non contineri præmium & mercedem pro relictione omnium rerum destinatam; præmium enim istud in seculo venturo & vita aterna consistit, (& præstat unicam domum & agellum in pace ac quiete possidere, quam centum domos & agros cum perfecutionibus;) sed tantummodo promitti honestam in hac vita & omnino sufficientem, in omnibus Evangelii prædicati locis, sustentationem.

Meliores

pe

tio

fect

O

da

lui

lui

on

ni

nu

uí

Cr

re

X

n

g

al

ni

e

16

D

D

r

0

l

1

-

a

0

n

n

-

n

S

1-

)-

,

0

1

1

d

-

,

1

n

n

e

Meliores sunt interpretationes aliæ; nimirum per regenerationem hic intelligendam esle regenerationem Apostolorum in hac vita, Qui me, inquit, secuti estis in regeneratione, ex Aqua nempe & Spiritu, Joan. iii. 3, 5. & non manetis irregeniti; quo Judam Iscarioten perstringere, & officii admonere voluit. Aut per regenerationem intelligendum est seculum venturum, in quo post istam præsentem rerum omnium genesin, erit in tota natura mutatio, omnium rerum nova creatio & palingenesia. Sed quia nullibi in Scriptura vox ista regeneratio, reperitur usurpata de nova omnium rerum in seculo venturo creatione aut immutatione; & Christus de eadem re eodem loco agens, ut ex coll. Marc. x. 30. Luc. xviii. 30. patet; phrasin potius seculi venturi usurpat; nec omnino verisimile est, ut dum omnibus Evangelistis seculum venturum promittit, Apostolis idem ipsum promittens, voce regenerationis, voce plane alia, uti voluerit; è contra autem vox regenerationis, ejusque similes, de regeneratione in hac vita ex Aqua, & Spiritu, etiam alibi in Scriptura non semel occurrant, Tit.iii. 5. Joan. iii. 3, 5. 1 Pet.i. 3, 23. ii. 2. Jac. i. 18. simplicior & verior est explicatio ista.

Pag. 232. lin. 8—14. ita corrige & auge, enumeratis, imo absolute omnibus, (potest enim, ut diximus, super omnia quæ intelligimus, & quæ enume-

rantur) eminentiorem indicare voluit.

Hoc observato lectio hodierna, secundum Orthodoxorum hypothesin, talem haberet sensum, Ex quibus (Israelitis) Christus quod carnem attinet, qui (Christus, quod carnem attinet) est super omnes, quacunque sunt & dari possunt, Israelitarum prarogativas, & omnibus iis eminentior, Deus benedictus in secula. Quod falsum & absurdum est. Nam Christus quod attinet carnem, neque est summa Israelitarum prarogativa, neque Deus benedictus in secula; sed quatenus est Deus, Deus est quod Spiritum attinet, oppositum

XXVI PRÆFATIO.

positum aut contradistinctum carni. Qui Spiritus, cum non sit ex Israelitis; cum Christus, secundum Spiritum ex iis non procedat; nihil quidquam Deus iste benedictus in secula, si per eum Christus intelligatur, ad rhombum, nihil ad rem, nihil ad prærogativas Ifraelitarum recenfendas faciebat. Atque ita Paulus hic Rom. ix. 5. Christum Deum in secula benedictum, loco prorsus incongruo nuncupasset. Si verum id erat, fi Christum, Deum in secula benedictum, vocare voluisset, longe id commodius alibi, & debito loco, nempe Rom. i.4. statim in ipso introitu, & à limine fecisset. Dices, Licet Christus, quod carnem ex Ifraelitis procedentem attinet, non sit Deus benedictus in secula, tamen mentio istius Deitatis, hic non est incongrue facta; indicat enim, istam Israelitarum prærogativam eò esse majorem, quod is qui ex iis fecundum carnem procedit, fimul alteram quoque habeat longe eminentiorem naturam: Respondeo, Verba ista to rasa rage, quod carnem attinet, jam per se ipsa clarissime indicabant, esse præter carnem, etiam aliud quid longe sublimius in Christo considerandum, nempe quod secundum Spiritum, aliunde, non ex Ifraelitis, sed ex Deo ipso procedat. Sed quia iste Spiritus, & ista altera processio, nihil ad rem faciebat; nam Christus quoad Spiritum, & processionem ex Deo, non minus omnium Gentium fidelium, quam Ifraelitarum, est prærogativa; ideo nullo modo est verisimile, Apostolum hic de Christo, secundum Spiritum considerando, aut de ejus altera quam vocas natura, sive Deitate, loqui voluisse. Bene etiam observandum, vocem av, quorum, ubique hoc ver. 4, 5. ad Ifraelitas referendam esse; ne quis voces istas i i & w & xerses & ex quibus Christus, ad Patres proxime memoratos detorqueat & restringat. Non enim Paulus toto isto loco, Patrum, sed Ifraelitarum in genere, prærogativas celebrare voluit.

eff

au

20

21

f

f

e

1

t

PRÆFATIO. XXVII

Porro, si Christus, quod attinet carnem, summa esset Judæorum prærogativa, sequeretur etiam inde aut Deum Patrem non esse summam, &c.

Pag. 243. lin. 4. post, in Filio. adde,

IS,

m

15

1-

r-

1e

la

Si

e-

1,

S,

11

15

n,

n,

ul

1-

7-

t,

1-

2-

0

a

d

1-

e-

m

ıt

)-

V,

1-

X

-

O

1-

),

Hinc & Apostolus Paulus I Tim. iii. 16. dicit, mysterium pietatis (*), id est, Evangelii doctrinam, manifestatum esse in carne, nempe in homine Jesu Christo, opposite ad voluntatem Dei antea in Angelis, qui non caro sed Spiritus erant, manifestatam antiquis, Patribus, Prophetis, & aliis. Prophetæ

(*) Mysterium pietatis Ordine hic concinno procedit Apostolus; ac indicat Mysterium hoc pietatis, fuisse primo in carne, in Homine Jesu manifestatum; deinde, post Jesu refurrectionem, justificatum in Spiritu; & tum tertio Angelis esse visum; quarto, inter gentes prædicatum; quintò, creditum ei esse in mundo passim; & fextò, ubique cum magna exultatione & celebratione suscep-Ipsius quidem Filii Dei, Jesu Christi, aut, si ita mavis, ipsius Dei in carne manifestati persona, etiam ante Justifica. tionem in Spiritu factam, bene jam nota erat Angelis; tam Dei Patris, quam Filii persona; & hujus quidem, jam ante mortem ejus; cujus conceptionem Angelus Gabriel, nativitatem exercitus Angelorum annunciaverant, cui in desertis victori Angeli apparuerant & ministrabant, &c. At vero mysterium Evangelii, ab æonibus & generationibus absconditum, nonnisi post Christi Resurrectionem, in cœlum Ascensionem, & ejus mysterii Justificationem in Spiritu factam, ab Angelis demum

videri & cognosci potuit, postquam Angelus ad Cornelium Centurionem missus esset. Vide Eph. iii. 10. 1 Pet. i. 12. Ergo. hic I Tim. iii. 16. non de Christi ipsius persona, nec de Deo in carne manifestato; sed de mysterio pietatis & Evangelio, in homine Jesu, in carne revelato res est. Et sic ipse contextus ac feries rerum & verborum Apostoli, demonstrat, non Osos Deus, sed o sparecain er oagni, quod manifestatum est in carne, scripsisse Apostolum. Quod hic mysterium pietatis vocat, hoc statim vers. sequente misiv sidem appellat. Desicient quidam, inquit, ab hac side, The missos, nempe ab hoc mysterio pietatis in carne manifestato & justificato in Spiritu, ac passim nunc in gloria, aut cum glorificatione suscepto; attendentes non isti Spiritui, sed Spiritibus erroris & doctrinis Damoniorum, doctrinis de Dæmoniis carne carentibus; de animabus & Spiritibus à carne separatis, adorandis atque religiose, colendis. Quem sensum posteriorum verborum Josephus Medus egregie docuit. enim

XXVIII PRÆFATIO.

enim sub Veteri Fædere, etiam ipsi erant caro. Non ergo istis Prophetis, sed Angelis, mysterium Evangelii in carne revelatum opponit Apostolus, prout & hic Hebr. i. 1. discipulus ejus Lucas.

raf

de

iar

er

VO

en

ta

fil

in

fi

äg

9

1

F

D

n

t

t

Pag. 244. lin. 5 & 6. dixi, etiam absque exemplo ullius Codicis, emendandum esse locum Apoc. xxii. 13. Fiat hic, si unquam Liber iste iterum prelo subjicietur, Nota

marginalis ejusmodi:

Postea tamen incidi Londini in Bibliotheca Regiæ Societatis in Codicem MS. Bibliorum Hieronymi signatum Num. 324. in quo hoc ipso loco, ita legitur, Ego sum Alpha & Omega, principium & sinis; illa autem verba, primus & novissimus, non comparent.

Pag. 268. lin. 9. ad verba, non est Dei, fiat quoque

talis Nota in margine:

Vox ejus, non respicit hic vocem Christi, sed vocem paulò remotiorem Dei, in eodem commate. Nihil opus erat dicere, eum non esse Christi, qui Spiritum Christi non habeat; sed id contra Judzos infideles dicendum erat, quod qui Spiritu Christi caret, non sit Dei, non agnoscatur à Deo. Hi enim absque side Christi populus Dei esse volebant.

Pag. 279. in Not. lin. 3. à fine, lege, erit usque ad ultimam tubam i Cor. xv. 52. paradissacus, qualis erat ante lapsum. Ludolf. Kusterus in suo Suida vocem ισάγμλοι Angelis similes reddit. Vocem ισος & alias ejusdem Radicis, pro ομοιος, sive, in significatione similitudinis etiam sumi, patet ex Hesychii Lexico in aliquot locis. Conf. etiam Henr. Stephani Thesaurum Lingua Gr.

Pag. 281. in fine Capitis I. adde,

Quod itaque Clariss. Wottonus in Præfat. editionis suæ Epistolar. Clementis, ex Thesauro Gr. Ling. H. Stephani observat; aliud esse αςπαγιω aliud verò αςπαγιών, id nos potius in confirmationem explicationis nostræ, arripimus. Α΄ςπαγιω est ipsa res rapta, αςπαγιώς autem, est raptio ipsa, aut ipse actus rapiendi.

PRÆFATIO. XXIX

rapiendi. Sit ita. Non priorem vocem Apostolus de Christo usurpat, nam tunc non arbitrabatur se jam habere re ipsa illam similitudinem Dei, non erat tunc ista res ab eo rapta; sed posteriorem vocem usurpat Apostolus, quia tunc ab actu rapiendi sibi similitudinem Dei abstinebat. Non cogitabat similitudinem Dei, quam nondum habebat, sibi esse arripiendam & arrogandam. Caveamus interim ne in meram logomachiam incidamus. Nam si Heliodorus ex. gr. qui hic allegatur, άξπαγιών pro εξηπαγια, in illis suis locis posuisset, idem prorsus sensus fuisset.

Pag. 284. lin. 27. post, seculorum. adde, Novissime quoque Jac. Peirce, non semel in hoc Opere nostro laudatus, Not. in Epist. ad Hebr. pag. 22, 23. tam Nominativum quam Vocativum hic esse posset censet. Et incertus est plane, uter sit præserendus. Sed non suisset incertus, & non dubitasset hic esse Nominativum, ac vocem à Oeòs nonnisi ad Deum Patrem referendam, si perpendisset, quod statim Capite sequente probamus; nempe Christum nullibi in Scripturis SS. expresse vocari Deum.

Pag. 311. lin. ult. adde,

ro.

um

us,

ul-

iat

ota

e-

mi

e-

is;

n-

ue

0-

e.

ui

SC

ti

m

d

)-

8

-

Sed dices fortasse cum Tertulliano, (supra pag. 54, 56. allegato) modos loquendi de Deo (imo etiam de Hominibus) nunc sub Novo Testam. esse mutatos. Antea quidem Propositio ista, Deus sum En non Homo, item, Homo es En non Deus, verissima suit; sed nunc est falsissima, postquam Deus factus est Homo, & mansit tamen Deus; est enim simul & Deus & Homo. Retro verum erat, hominem qui ab hostibus intersicitur, non esse nec unquam suisse Deum; at nunc, quia in side prosecimus, instructiores in ea facti, videmus id non amplius esse verum, postquam Christus, Deus idem altissimus & Homo, ab hostibus intersectus est.

Pag. 358. lin. 16. post, plausibilior, adde, Pejor, quia in Patrem, Filio majorem, peccabat. (In eo tamen non pejor, quod rationalem animam, Filio Hominis humanam, relinquebat.) Vulgo plausibilior, quia Filius magis videbatur extolli, & Patris gloriæ nihil per id decedere, imò multum accedere,

ibi

Fili

infti

Pro

mo

2005

rita

run

cau

par

no

D

qu

pr

bu

te

ti

m

ci

Te

d

ibi

prætendebatur.

Ut ea qua in Paraphrasi demum 18. priorum commatum Evang. Joannis pag. 537 .express, etiam in Pramisfis reperiantur; adde Pag. 396. lin. 20. post, instrumentum fuit. ista sequentia: Sed utut hæc verissima fint, dicebat porro Cerinthus, (saltem, ut diceret, hypothesis ejus id necessario exigebat,) non ea tamen est mens Apostoli in hujus Epistolæ initio. Per illud enim quod erat à Principio, non Baptistam, sed Verbum seu Logon Vita intelligit; cum verò Logos Vita qui in Jesu homine apparuit, non fuerit ab ipso principio Evangelii, sed Baptista Joannes; sequitur hinc, Apostolum per vocem Principii, non Evangelii principium, sed personam illam coelestem, Patrem Verbi, 78 Abys, indicare; & loqui de Verbo Vita quod erat à Principio, quod nempe à Patre suo, Principio, processerat. Hinc igitur omnino Joanni Apostolo data fuit occasio, in exordio Evangelica sua historia, non tantum 1. verum Patrem Verbi Deum ipsum esse, indicandi, verum etiam 2. inculcandi, quod ipsum illud Verbum Vitæ, non verò Baptista, suerit in principio Evangelii; atque etiam 3. Joannem Baptistam longe infra &c.

Pag. 400. lin. ult. post, detinebantur. adde, Quod ipsum Christus Judæis Joan. v. 38. exprobrare videtur; nempe eos, non solum vocem Patris non audivisse, neque speciem ejus vidisse, quod sibi in principio Evangelii, in cœlum evecto, contigerat; verum etiam neque ejus sermonem (quem apud Jordanem audiverant) habere in ipsis manentem, sermonem nempe illum, Hic est Filius meus dilectus, &c. Quo

1

ibi audito, agnoscebant quidem Jesum esse Dei Filium, & Christum illum promissum; sed postea institutionibus Legisperitorum implicati, eum abjecerunt. Prout statim indicat, Quoniam, inquit, quem ille (sermone isto suo, & aliis etiam tunc signis) mist, buic vos non creditis esse ab eo missum. Adeoque in illa veritate semel agnita, non perstiterant, instar patris eorum Diaboli, quocum eos cap. viii. 44. ea ipfa de causa, & in simili planè negotio, emphatice comparat. Vide infra cap xxvi. §. 2. hujus Partis II. à nobis allegata. Discipulos suos è contra sermonem istum Dei conservasse dicit, cap. xvii. 6, 8. Atque ita idem quod antea Stella, nato Christo exortæ, ejusque interpretibus Magis, tota licet Hierosolyma commoventibus; nec non Pastoribus Bethlehemicis, Angelorum testimonium de ejus nativitate divulgantibus, contigerat; contigit huic quoque rei apud Jordanem multis ex populo visæ atque auditæ; nempe ut principio quidem eam Judzi admiratione magna exciperent; & domum à Jordane reversi, ubique absque dubio narrarent; sed postea Legisperitis, quia nulla pompa mundana visiones istas sequebatur, imo ipse Christus tunc statim in desertum actus repente disparuerat, eas contemnentibus, & Diaboli imposturæ adtributientibus, plane neglexerint, & animo suo excidere sint passi. Quid Celsi Judaus de re ista apud Jordanem gesta senserit, patet ex supra p. 214. loco Origenis allegato.

or,

eo

lio

ıfi-

ris

re,

a-

if-

11-

it,

)-

ft

d

r-

æ

-

r

ż

12

l

Pag. 431. in Not. lin. ult. post, statuas. adde, Habuit verò Christus gloriam istam, antequam mundus esset, apud Deum Patrem, nempe in Dei declaratione, promissione, decreto & prædestinatione (ut ipse Augustinus Tract. 105. in Joan. id interpretatur.) Nam præcognitus tunc suisse dicitur i Pet. i. 20. Prædestinantur autem, ut Augustinus ibi, & vox ipsa per se indicat, ac præcognoscuntur, ea quæ nondum re ipsa existunt. Ergo nec ipse Christus ante sundationem mundi existebat, quia tunc præcognitus dicitur dun-

taxat.

XXXII PRÆFATIO.

taxat. Sic & nobis nondum existentibus data fuit in Christo gratia, ante tempora secularia 2 Tim. i. 9. Cupit ergo glorificari ea gloria, quam habuit ante mundum; quia tunc primum solenne decretum atque promissum, de gloria ista ei danda, coram Angelis Dei in cœlo fuerat factum. Quidam inter datam esse & habitam, subtilius hie discernere volunt. mur nos tam subtilia non cernere. Quodsi nobis gratia data fuit, nondum existentibus, eamque, & nondum existentes & jam existentes, non rejecimus; ergo etiam nondum existentes gratiam istam habuimus. Simili modo, i. e. in decreto ac promissione Dei, etiam Christo nondum existenti, gloria data fuisse potuit; quam ideo habere tunc potuit nondum existens. Ipse dicit eod. cap. ver. 24. datam sibi gloriam ante mundi fundationem; & eo ipso ostendit, fe eadem ratione vel modo, tunc illam gloriam habuisse, qua etiam omnes fideles gratiam tunc habuere. Ut, inquit, videant gloriam meam quam dedisti mihi (quia amasti me,) ante fundationem mundi. Voces, quia amasti me, non cum vocibus, ante fundationem mundi, sed cum vocibus, quam dedisti mihi, construendas esse, inde patet, quod, nisi ita construamus, amor iste restringetur ad tempus quod mundi fundationem antecedebat; cum tamen Pater eum, & jam existentem amaret semper ipso effectu, & nondum existentem, intentione ac cogitatione suâ, semper & indesinenter amaverit. Dixit ergo & dicere voluit, quam dedisti mihi ante fundationem mundi, quia amasti me, non quia mihi necessario debetur. Ut ita gloriam sibi datam aut destinatam, soli amori & gratiæ Patris, non suis meritis acceptam referret; prout & S. Paulus Deum ipsi donasse nomen illud testatur. Phil. ii. 9. ivaelsalo.

Pag. 456. lin. 14. post, potest. adde, Sic nova creatio, non per solam per se mundi Lucem Jesum Christum, siebat. Deus erat in Christo. Deus per ipsum secula faciebat. A Deo per ipsum creabantur omnia quæ sunt in cælis & in terra. Deus ponebat

verba

PREFATIO. XXXIII

verba sua in ore ejus, & sub umbra manus suæ protegebat eum, ut terra sundaretur & cœlum plantaretur. Plus etiam Deus nobis in nova creatione confert, quàm in primo Adamo perdidimus, & secundus nobis reparare debuit.

Cu-

ın-

lue

)ei

&

teois

)n-

15;

ui-

ne

ita

ım

fibi

it, iare. ihi ia di, le, le nm ner fti ia m 15 m

n er

ir it Sed non diutius Te detineo, Lector! Vale in gratia Domini & Servatoris nostri Jesu Christi! quam Tibi ex animo precor, cujuscunque sis in Orbe Christiano sententia & denominationis. Erit, erit aliquando tempus, quo omnes, nemine excepto, erimus Orthodoxi infallibilesque; &, sente de to Anoxalasacou nárser, in Restitutione omnium rerum, consummatis aonibus aonum, cum Deus Pater erit omnia in omnibus, ad unitatem Fidei & cognitionis Filii Dei perveniemus.

Index

¢

Index Capitum Partis I.

그리는 경기를 모르는 아이를 하는 것이 되었다. 그는 사람들은 그들은 사람들은 사람들은 사람들은 사람들은 사람들은 사람들은 사람들은 사람
Cap. I. EX verbis quibusdam Celsi probatur, eum in Evangelio Joannis legisse: Et Dei erat Verbum. Cap. II. Producitur ex Irenæo explicatio antiquiorum Valentinianorum initii Evangelii Joannis. Cap. III. Probatur ex hac explicatione, licèt falsatâ, Valentinianos antiquiores in Joanne legisse: Et Dei erat Verbum. Cap. IV. Probatur iterum ex ista explicatione Valentin. eos in Joanne legisse: Et Dei erat Verbum. Objectionibus occurritur, & Irenæus emendatur. Cap. V. Iterum ex ista explicatione Valentin. evincitur illa lectio: Et Dei erat Verbum. Refellitur Ren. Massuetus.
Cap. VI. Explicatio ista Valentiniana tam in Græco
Irenzi textu, quam in ejus Vetere Interprete cor-
ruptissima, emendatur.
Cap. VII. Probatur ipse quoque Irenaus in Joanne
legisse: Et Dei erat Verbum, & in Notis emenda-
Cap. VIII. Probatur hoc iterum ex Irenzo, & ob-
jectioni ex Rom. ix. 5. qui est super omnia, Deus &c.
occurritur; ostenditurque hunc locum ab Irenzo
de Deo Patre intellectum.
Cap. IX. Item ex Irenzo probatur, eum in Joanne:
Et Dei erat Verbum, reperisse. 38
Cap. X. Rursus idem alia ratione ex ipso evincitur;
& objectioni respondetur
Cap. XI. Iterum Irenæus En Dei erat Verbum legisle
ostenditur. Joan. Ern. Grabius confutatur. 42
Cap

Partis Prioris.

Cap. XII. Eadem lectio ex Theophilo Antiocheno emen-
dato probatur. Et ex Athenagora. Pag. 46
Cap. XIII. Probatur quoque Tertullianus non legisse
in Joanne Et Deus erat Sermo, sed dictum tale par-
tim esse intrusum in ejus Scripta, partim veræ
lectioni Et Dei erat Sermo, à Tertulliano ipso alle-
gatæ, substitutum. Loca ejus lib. adv. Praxeam
000 - X - X
Cap. XIV. Idem judicium fertur de loco cap. vii. adv.
Prov. phi nunc de Filio Dei legione de Si Co.
Prax. ubi nunc de Filio Dei legitur: qui ipse Deus
cognominatus est; alibi enim Tertullianus Filium
Deum ipsum esse negat, &c. 59
Cap. XV. Objectioni ex cap. xv. adv. Prax. occur-
ritur. Et locus adv. Hermogenem cap. xviii. emen-
datur & illustratur. 63
Cap. XVI. Ex ipso etiam Praxea probatur in Joanne
fuisse: Et Dei erat Sermo. 69
Cap. XVII. Novum ex Tertulliano argumentum pro
ista lectione: Et Dei erat Sermo. 72
Cap. XVIII. Etiam ex dogmate Artemonitarum pro-
batur, eos in Joanne: Et Dei erat Sermo legisse:
Justinus Martyr, Epiphanius & Origenes allegantur
& emendantur. 75
Cap. XIX. Novatianus quoque non aliter quam, &
Dei erat Sermo, dictum hoc allegaverat. Nunc
verò in ejus libro fraude falsariorum, alia lectio
fubstituta prostat.
Cap. XX. Ex allegatis verbis Novatiani patet, Ar-
temonitas statuisse, Christum hominem in principio
Evangelii in cœlo fuisse, & inde tunc localiter de-
scendisse. Dicta Phil. ii. 58. & Heb. i. 3. il-
2018년 1일 : 1일 10 전 1
lustrantur. 92
Cap. XXI. Ex aliis locis Novatiani evidenter proba-
tur, eum & Dei erat Sermo legisse & allegasse; &
objectioni occurritur.
Cap. XXII. Cum Novatianus probare contendat
principium Evangelii Joannis de principio Creatio-
nis à Mose descriptæ intelligendum esse, apparet
C 2 Artemo-

Index Capitum

Artemonitas contrarium sensisse; & eadem quoque
Veterum ab Eusebio ipso allegatorum sententia
fuit. Pag. 106
Cap. XXIII. Valentiniani etiam ipsi, ut ex Hera-
cleone pater, cum exordium Joannis, non mysticè
& allegorice de Æonibus suis, sed simplicius ex-
plicarent, de nova id rerum constitutione & crea-
tione, ex Veterum doctrina, intelligebant. Jonas
Schlichtingius refutatur. 109
Cap. XXIV. Reliqui in Novatiano loci de Dei
Verbo, & Deo Verbo excutiuntur. Nova quoque
explicatio dicti Thoma: Dominus meus & Deus
meus, occasione data proponitur.
Cap. XXV. Artemonitæ Christum adorabant & invo-
cabant, ei tamen titulum Dei non tribuebant,
quia nullibi in Scriptura, nec Joan. i. ver. 1. Chri-
stum Deum vocari videbant. Lud. Cappellus allega-
tur. 125
Cap. XXVI. Quo sensu Novatianus Artemonitas
novo more districte nudum hominem adorare objiciat.
Cap. XXVII. Agitur de aliis in Novatiano corruptis locis.
Cap. XXVIII. Cajus alter Artemonitarum inimicus,
ipse quoque in Joanne, Et Dei erat Verbum legebat.
Non autem Apocalypsin Joan. xix. 13. respicit, eam
enim Cerintho adscribebat.
Cap. XXIX. Hymni veterum Christianorum ab Use-
rio & Th. Smitho producti, alii sunt ab iis quos
Cajus allegavit; funt interpolati & non ante ter-
tium feculum videntur compositi. 147
Cap. XXX. Photinus Artemonita Seculi iv. ipse in
Joanne: Et Deus erat Verbum suo tempore legebat,
sed verba hæc aliter distinguebat. Non tamen
inde sequitur antea veriorem illam lectionem: Et
Dei erat Verbum, non extitisse in Joannis Evangelio,
quia Photino forte fuit ignota, aut Eusebio impro-
bata. 153
Cap.

Partis Prioris.

Partis Prioris.
Cap. XXXI. Lectio ista falsata: Et Deus erat Verbum, nec Ignatio, nec Justino Martyri, nec Melitoni Sardensi, cujus verba à corruptela J. E. Grabia aliorumque vindicantur, nec forte Cypriano & Vistorino Petavionensi nota fuit. Primus eam Clement Alex. produxit. Pag. 157 Cap. XXXII. Valentiniani posteriores, Theodotus aut auctor Doctrina Orientalis in Excerptis Clementis Alex. auctores erant hujus lectionis & Deus eran Verbum, adeoque Joannis Evangelii corruptores.
Cap. XXXIII. Lectio quoque illa: Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris, ab iisdem Valentinianis posterioribus prosecta, à multis Patribus arrepta suit.
Cap. XXXIV. Valentinianos posteriores violentas Scripturæ S. intulisse manus, etiam aliunde probatur. Quidam Joan. i. 13. Non ex sanguine — sed ex Deonatus est, legebant. Illustratur inde Tertullianus. Artemonitæ non erant Scripturæ S. adulteratores.
Cap. XXXV. Corrupta ista lectio: Et Deus erat Verbum, non statim post mortem Valentini, sed post annum Christi 163. supposita suit, Irenao adhuc planè ignota, curioso licèt doctrina Valentiniana indagatori.
Cap. XXXVI. Quam facile falsa ista lectio Valentiniana: Et Deus erat Verbum, in locum illius genuinæ: Et Dei erat Verbum, substitui & propagari potuerit, ostenditur. 183
Cap. XXXVII. Sic quoque lectio hæretica Marcio- nitica i Cor. xv. secundus, Dominus de cælo, ple- rosque Codices Novi Testamenti ad hunc usque diem eccupavit. 186
Cap. XXXVIII. Alia quoque lectio i Cor. x. Et non tentemus Christum sicut quidam eorum tentarunt, ex Marcionis Apostolo omnes Codd. MSS. paucissimis exceptis, & omnes editiones Novi Testam. c 3 invast.

Index Capitum

- Control Control Control
invasit. Irenaum hac lectione non fuisse usum often-
ditur. P. Allixius refellitur. Pag. 191
Cap. XXXIX. Quod nullus nunc Codex Novi Test.
existet, in quo hac genuina lectio: Et Dei erat Ver-
bum, reperiatur, id assertionem nostram neuti-
quam convellit. Sufficiunt hic etiam solæ Vete-
rum allegationes.
Cap. XL. Eximii Critici Scripturam S. quandoque solo
etiam ingenio emendari posse statuunt, cautionibus
quibusdam adhibitis. Exempla locorum sic ab
iis emendatorum afferuntur. 210
Cap. XLI, Novum proponitur exemplum: locum il-
lustrem Rom. i. 4. in mendo jacere, nec ullam tamen
alicubi veriorem lectionem extare; adeoque folo
ingenio emendari debere. 214
Cap. XLII. Alterum exemplum, loci nempe Rom. ix. 5.
qui est super omnia, in mendo cubantis, solo inge-
nio restituendi. Jon. Schlitchtingius refellitur. 223
Cap. XLIII. Tertium exemplum emendandi ex solo
fere ingenio Textûs moderni Scripturæ Hebr. i.
ver. 1. ubi, non in Prophetis, sed, in Angelis, legen-
dum esse probatur. 238
Cap. XLIV. Quartum exemplum, nempe Apoc. xxii.
13. intrusarum in omnes Codices vocum, primus &
Cap. XLV. Joan. xii. 41. falsa lectio, Ista dixit
Esaias cum videret gloriam ejus, omnes Editiones
& Codices MS. occupavit; uno & altero ex-
cepto, ubi vera lectio, Cum videret gloriam Dei,
reperitur.
Cap. XLVI. Lectio mendosa I Cor. xvi. ver. ult. ex
folo Codice Alexandr. emendari potest; qui si
periisset, ingenio solo emendari deberet. 261
Cap. XLVII. Alius locus mendosus I Cor. ii. 11. ex solo
quoque Codice Alexandr. corrigi potest. 1 266
Cap. XLVIII. Aliud exemplum loci mendofi ex unico
Codice corrigendi; & Conclusio hujus Tractationis.
The word of the particular to perform 270

Index Capitum Partis II.

Cap. I. Judai non objiciebant Christo, fummum Deum faceret. Illustration	
29, 36. v. 17, 18. Illustratur	
Phil. ii. 6, 7.	Pag. 273
Cap. II. Discipuli Christi ante ejus morten	
putabant esse Deum, nec post mortem	
rectionem ejus eum vocatum fuisse Deun	
rit Lactantius. Tho. Bennetus, Joannes	Matthaus,
& Bugenhagius allegantur, & illustrati	ur dictum
Heb.i. 8, 9.	281
Cap. III. Evidenter probatur, Christum à	discipulis
fuis, post suam mortem & resurrections	em, nullibi
Deum fuisse vocatum, sed Deo semper	
stinctum. Ergo nec Joannes scripsit	
erat Verbum.	288
Cap. IV. Ista lectio: Et Deus erat Verbum	
ante nos suspecta fuit. Nostra tamen	
in quam etiam Czechovicius inciderat	
emendationi meritò præferenda, &]	
Joanne ipfo corrigitur.	291
Cap. V. Quare tamen Christus non vocetu	
tura Deus, cum sit revera Deus solo	
minor.	294
Cap. VI. Objectioni Esai. ix. 5. vocabitur	Dous fortis
respondetur, Versio LXX Interpret	um totine
loci : Magni confilii Angelus, Pater futuri	
fenditur.	296
Cap. VII. Christus etiam alibi in Veter	
Deo contradistinguitur. Immortalem na	tiram aim
mortali hypostatice conjungi ipse Deus	
negat.	4 4 4 4
	309
Cap. VIII. Probatur Cerinthus fuisse primi	
reticus contra F. A. Lampium.	312
Cap. IX. Doctrina Cerinthi ex Irenzo	
Nec non differentia inter Philonis &	
gon,	320
Ç 4	Cap.

Cap. X. Differentia guzdam fuit inter doctrinam Cerinthi aliorumque Nicolaitarum. Unde illud
cognomen Nicolaita?
Cap. XI. Doctrina Joannis huic doctrina contraria
proponitur. Joannem non scripsisse nec scribere
debuisse, & Deus erat Sermo, sed, & Dei erat
Sermo ostenditur. Veteres nonnulli verba in es
ver. 4. ad finem commatis tertii optime refere-
bant. Indicatur, quid sit, Et fine eo nihil fiebat,
&c. item, cur Joannes non scripferit, Et Dei Fi-
lius, aut, & Dei Legatus, sed, Et Dei erat Sermo
Massuetus refutatur.
Cap. XII. Joannes in exordio sui Evangelii non agit
de veteri Creatione, neque omnes errores Cerinthi
refellit; sed Verbum, Messiam illum expectatum,
in mundum venisse, in mundo jam fuisse, in-
culcat. 343
Cap. XIII. Dicum I Joan. ii. 13, 14. cognovistis eum
qui erat à principio, explicatur. Principium Evan-
gelii, non Veteris mundi, tam hic, quam I Joan i.
ver. 1. & Joan. Evang. cap. i. ver. 1. intelligen-
dum esse demonstratur. 346
Cap. XIV. Cur Joannes non indicat primo com-
mate Evangelii, quid per Logon intelligat? De-
fumit istum Logon, non ex Platone aut Philone,
fed ex primæ suæ Epistolæ initio. Principiô
Evangelii illustrat principium Epistola. Unde
Plato suum Logon desumpserit ostenditur.
Cap. XV. Cerinthus & Nicolaita jam ante scriptam
à Joanne Epistolam primam, Apostolorum do-
Erinam de Christo & Deo Patre corrumpebant.
Cerinthus postea ex Joan. Epistola ansam arripuit,
doctrinam Joannis de Principio, de Logo, de Mo-
nogene in specie pervertendi. Cui proinde Joannes
Evangelium suum opposuit. Ignatius & Irenaus
illustrantur.
217

Farth Decuman.
eap. XVI. Differentia inter Cerinthi doctrinam prio- rem breviorem, ac inter posteriorem auctam & dog- matibus novis & verbis. Pag. 367 cep. XVII. Quomodo Cerinthus Epistolam primam Joannis perverterit, aut pervertere potuerit? Quid per opera Nicolaitarum intelligatur? 371 cap. XVIII. Cur Joannes in Epistola quidem, Quod erat à principio; in Evangelio autem, In principio
erat, scripserit? Cur non feripsit, Et Verbum e- rat apud Patrem, sed apud Deum? Cur non Deus erat Verbum, sed Dei erat Verbum scripserit & scri- bere debuerit?
Cap. XIX. Comma tertium Evangelii his verbis, quod factum est in eo. claudi debet. Omnia per ip- sum sub Evangelio siebant. Verba etiam illa, (Iste Logos) Vita erat, & Vita erat Lux hominum,
Cerinthi doctrinæ funt opposita. Cap. XX. Cur Joannes non dicat, Et Christus vel Logos venit in carne, sed, Et Logos caro erat? Respondetur Auctori Exercitationis de Nestoria-
nismo, Incarnationem & Nys ex Joan. i. 14. deducere conanti. Lucianus Samos. illustratur. 387 Cap. XXI. Et iam ea quæ Joannes cap. i. Epist. ver. 1. & cap. i. Evang. ver. 6, 7, 8. de Joanne Baptista habet, Cerinthum feriunt. Omnia per ipsum
(Jesum) falla esse dicuntur; quibus verbis, etiam obedientia ejus persecta nobis salvandis necessaria, prædicatur; non de veteri creatione agitur. Ignatius in eam rem allegatur, emendatur & il-
lustratur. Cap. XXII. Anonymus producitur, qui etiam docet Joannem Evangelistam, principium Evangelii op- ponere iis qui hominem Jesum Joanne Baptista
postponebant. Cap. XXIII. Verba in Evang. Joan. cap. i. 16, 17, 18. ipsius Joannis Baptista verba esse probantur. Solus Christus Joanne Baptista major. 408 408 408

Index Capitum.

Cap. XXIV. Alogi, non Unitarii sed Montanista Ha cap: retici, Evangelium Joannis Cerintho stolidissim fa
adscribebant. Erant alioquin in doctrina de Tri
nitate Orthodoxi. Massuerus refellitur. Pag. 41 Cep.
Cap. XXV. Quomodo Alogi, duo priora commata I
vangelii Joannis ad Theologiam Cerinthi detor de
quere potuerint? Verba illa, Omnia per ipsu Cap.
facta sunt, nonnisi de rebus sub Evangelio gest
explicare poterant. 42 Cap
Cap. XXVI. Quo prætextu Alogi vocem Principii d t
persona quadam, ex mente Cerinthi, non de prin
cipio alicujus temporis intelligebant. Si ab A Cap
temonitica explicatione exordii Evangelii Joan and
discesseris, nonnisi absurde illud explicabis. 42 Caj
Cap. XXVII. Etiam illa verba, Et mundus per ipsu Ca
factus est, non poterant Alogi, ex mente Cerin
thi, de veteri creatione mundi intelligere. Ve
teris doctrinæ de nova mundi creatione clara in
dicia in Theologia Valentiniana. Irenaus emenda
tur, Massuetus refellitur. 43: Ca
Cap. XXVIII. Ulterior declaratio, quanam in n
nova illa mundi factura consistat. Refessitur Joan
Locke. Non poterat mundus Joan. i. ver. 10. re-
prehendi, quod Christum veteris mundi Creato-
rem non agnovisset. Anonymus refutatur. 450 C
Cap. XXIX. Ratio reditur, cur vocem exercio ver.
& 10. potius fiebant & fiebat, quam facta sunt &
factus est, vertamus. Comma etiam 5. Et lux in
tenebris lucet, &c. illustratur. 463
Cap. XXX. Dicum illud, Et Verbum caro existe, non
poterant Alogi ex mente Cerinthi, Et Verbum card
erat, sed caro factum est, interpretari. Cerinthis
mum hujus Evangelii, etiam ex versu sequente 15
probare volebant. 465
Cap. XXXI, Confutantur Alogi, duo priora com-
mata Evangelii ad Cerinthi Theologiam cogentes
& detorquentes. 469
4) 409
Cap

Rartis Secunda.

Ha	p: XXXII. Versio illa Alogorum, Et Verbum caro
Him	factum est, falsa est. Non potest hic aliter verti
Tri	quam, Et Verbum caro erat. 472
	C. XXXIII. Quid fibi velit ille locus in Actibus
	Pauli, Hic est Verbum animal vivens, hac occasione
etor	declaratur. 475
pJu	Cap. XXXIV. Non in doctrina de Nova Creatione
geit	Antichristianismus & Cerinthismus consistit. 478
	Cap. XXXV. Occasio erroris Veterum, Theodo-
	tum Byzant. Artemonitam Alogis & Montanistis
	accensentium. 479
	Cap. XXXVI. Locus Ignatii contra Cerinthianos al-
	legatur ex. Epist. ad Magnesios. 481
42	Cap. XXXVII. Locus iste Ignatii explicatur, 483
pJu	Cap. XXXVIII. Agitur in specie de illis Cerintho
erin	oppositis verbis, Qui est ejus (Dei) Logos aistos
	perpetuus; ac etiam inde Joannem Cerintho con-
	tradicentem, & Dei erat Logos scripsisse, confir-
ıda.	matur. 490
43	Cap, XXXIX. De verbis illis Ignatii, non à filentio
r	
oan	gos & venit à Deo tempore Tiberii in principio
re-	Evangelii. Irenæi & Tertulliani dica in eam
to-	rem allegantur. 493
450	Cap. XL. Christum ab Ignatio viro Apostolico Deum
r. 3	non fuisse cognominatum, sed ejusmodi cogno-
t &	11 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
x iii	
463	Sic & de Clemente Rom. judicatur. 496
non	Cap. XLI. Joannes Evangelium non scripsit contra
aro	Ebionæos. Non indicat conceptionem Messia ex
bis-	Virgine absque Viri opera factam. Quam Ju-
15	dæos, tempore Christi & antea, Messiæ suo non
165	attribuisse, probatur contra Episcopum Coventr. &
m.	Litchfield. Quam etiam Joannis tempore, non fu-
tes	isse articulum sidei probat Joan. Ern. Grabe. 504
.69	Cap. XLII. Ebionai, & ab Apostolis & diu post A-
	postolos, in Ecclesia tolerabantur. Locus ex an-
ap	tiquis
	BE 2016 - 1917 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 1918 - 19

Same Confirmation to A. A. D. S. Milliantin Diam.	0
tiquis Constitutionibus Apostolicis allegatur. Pag. 51)	ř
Cap. XLIII. Secessio Gentilium Christianorum	j
Judæis Christianis, ingentia mala toti Christia-	19
nitati peperit. Ignorantia linguz Hebraz gra-	0
vium errorum in Antiquitate origo. Epiphaniu	1
num rede Photini explicationes Conintum ashi	
num rece Photini explicationes Scriptura exhi-	
buerit?	
Cap. XLIV. Explicatio loci Clementis 2 Epist. ad	
Corinthios, Unus Christus ille Dominus, ille qui no	1
Salvavit, qui quidem est primarius Spiritus, erat caro,	C
COA	i
Cap. XLV. Explicatio ista, contra Joan. Ernestun	1
Custime defenditus	
Grabium defenditur. 524	
Cap. XLVI. In ipfo MS. Clementis legitur, El	1
Xeisds o Kueios o owous nuas, &c. apparetque Pseudo-	i
Clementem dictum illud Joannis, Et Verbum care	
erat, sensu Socini intellexisse. 534	i
Cap. XLVII. Paraphrafis 18. primorum commatum	-
Evangelii S. Joannis, ex supra dictis concinnata	
	-
Andreas Ofiander in explicatione hujus exordii	1
Lalio Socino facem prætulisse videtur. 536	1
Dissertatio I. De Loco Mich. v. 2. Et egressus ejus à	
principio à diebus seculi, qua confirmantur dicta	-
pag. 74. 382, 409.	Ž
Diff. II. Quâ probatur, veteres Christianos, & hæ-	
reticos quosdam, Seculo i, ii, iv & vi. credidisse,	
quod Christus in principio Evangelii, post suam	
ex Maria nativitatem, & ante suam mortem, in	
cœlum ascenderit atque inde descenderit. 568	
Diff. III. De dicto Heb. i. 10, 11, 12. In principio tu	
Domine terram fundasti, &c. pertinens ad pag. 283	
568	
Diff. IV. Quâ demonstratur, dictum illud Joan. viii.	
Πείν Αβεαάμ γενέδαι έχο είμι, nonnisi sensu Socini ex-	
plicari posse; ad majorem confirmationem asser-	
tionis nostræ, Christum non suisse realiter in prin-	10.
cipio veteris Creationis apud Deum. 613	

Index Locorum Scriptura S. partim brevius partim prolixius illustratorum. Litera P. indicat Prafationem.

201 200, 522 tum

5 24 E%

docaro 534 cum ata. dii 36

s à

548 næ-ffe, am in 68 tu 83 68 iii.

ex

Cap.	Gen.	Pag.	Cap.	Pfal. Pag.	
i. I, 2.	O	610		-219,221,398,	
2.	2	55,557		510	
100	255,521,5		xix. 5, 6.	510,511	
28.	-,,,,,,	553	xlv. 7, 8.	284, 285	
il. 7.		473	lv. 20.	559	
10-	-14.	624	lxviii. 19.	607	
iii. 5.		45, 445	lxix 5.	280	
15.		446	lxxii. 5, 1	7. 558	
22.		245	lxxiv. 2, 1		
iv. 11, 1.	4.	446		556,614,615,	
vi. 13.		611		621,622	
xix.24.	5	20,521.	xciii. 2.	556	
xxxii. 24		85	xcvii. 7.	589,591	
8			cii. 1430		
	Exod.			feqq.	
xxi. 6.		453	civ. 5-	-9. 621,622.	
			cx. 3.	557, 558	
	Deut.		Prov.		
xxxii. 8		591	viii. 22.	100, 268, 562.	
43.	589	-594	22,23.	556,357	
			23.	563,564	
	1 Sam.		24	563	
xii. 6.		461	25.	622,623	
xxviii.	19.	561	25,26.	615,616	
	Job.			Efai.	
- XX. 4.		306	vi. 1.	254	
1				Cap.	

Index Locorum Scripturæ S.

		" octipula o		
	Esai. Pag.	Cap. Sap.		Ca
vi. 8.	255		100	i. 1
	-308,455,596	ix. 4.	ib.	
XIV. 12.	P. 23		623	
1214		10.	100	3
xxx. 33.	560,561			0
xl.3.	411	Mat		
xli.4.	249252	v. 3, 5.	261, 262	7
xliii. 13.	557		405, 406	2
xliv. 6.	249253		418	1
xlvi. 10.	562	9, 11.	417	41
xlviii. 12.	249253	xii. 32.	598	
li. 16.	458, 611, 612	xvi. 16, 17.	507	0 6 12 12 14
liii. 8.	612	18, 19.	349	-3
10.	458,612	xix. 28.	P. 2325	
lvii. 15.	307		243	36
lxv. 18.	ib.	xxiv. 26.	411	314
		xxv. 31.	P.24.	24
	zech.	34•	552,553	
	310. P.29.		270	
	623,624		571, 572	14
xxix. 3.				- 8
		Mar		0.1
F	Tof.	i. 1.	411	-
xi. 9.	311. P. 29		268	0
xii. 4.	85	iii. 14.	461	
		Vii. 2.	211	
M	lich.	x. 29.	P. 23, 24	
¥. 2.	548565			
3.	[19] 김 [경기] [경기] 이 교기 등이 되는 것은 것이 되었다. 그 작가 되었다. 그 없는 것이 없는 것이 없는 것이다.		c.	
4.	567	i. 34:	506	0.1
		35.	298	
H	abac.	70.	553	iii
iii.6.	307	iii. 21.	399	V-
		x. 18.	241	V.
Bar	ruch.	xx. 35.	597	
iii. 37, 38.	85	36.	279. P. 28	

Joan,

Index Locorum Scripturæ S.

g. b.

18114

6839178

3,

	Joan.		Cap.	Joan,	Pag.
i. 1 1	8 536	545	vi. 39,	40.	597
	m Part. i.		42.		275
	pag. 1-		44,	45. V	id. Omisa.
	e pag. 33		58.		83,85
342	, 344, 34	5, 347,	vii. 27.		507
348	-350, 35	1, 352,	viii.32	•	431
	355, 382.		40.		199,431
	1,412,42		44.	431	, 432, 446
429	-435, 490	, 497,			P. 31
511. P	. 20 22	the state of the s	54.		619
2.		33,403	56.		593,619
3.	40240	4,410,	58.	586,	613. seqq.
	427,43		x.3.		417
3,4	332,33	4,343,	12,		271
	85,386,3	97,403		36	274277
4.	3	86,403	x11. 37		257, 258
5.		464	41.		254260
6,7,8		395	48.		597
10.	387,436-	444,	XV. 26	. 10	00,269,270
	44946	4, 011	XVI. 10		92
12.		387	13,	14.	270
13		177	28.		93, 493
	1,332,388		xvii. 2		353, 354
398	,465,472	474,	5.	43	1. P. 31, 32
		33,536	6.		P.31
15.	399,4	10,402	7.		353,354
	17,18.41	2410	24.		P. 32
17.	3	36, 387	XX. 22		124
18.		165	28.		•124. P. 20
34.	0	399		Vid	e & Omissa.
35,37; iii. 13.	92.5	95,396	29.		P. 20.
31.	The state of the s	94,412		A&	
v. 18.		77, 278	iii. 21		
22.		P. 5, 6	vii. 59		453 P. 6.
25, 28		216	viii. 10		315
37.		P. 18	xiii. 3		217, 218.
49 38.	P	.30,31	XY. 7.	~, , , , .	
		,,,,.	A1. /.		349 xv.

Index Locorum Scripture S.

	ex Education		RECO.
Cap. Ac	t. Pag.		2 Cor.
XV. 18.	5.52	ix. 4.	9!
xvi. 12.	211	xi. 31.	23
xvii. 28, 29.	228		
xxi. 16.	349		Gal.
xxvi. 23.	216, 217		510
xxviii. 25, 26.		4,6.	9.
		vi. 18.	
Ro	m.		
i. 4.	214223		Eph.
iv. 16, 17.	620,621	i. 1.	21:
viii. 9.	268. P. 28.	10.	44
	593	21.	P. 4
ix. 4, 5. 36,		ii. 17.	
	P. 25, 26.	iii. 9, 10.	
6, 7.	229	14, 15.	
XV- 10-	589,590		
xvi. 20, 24.		8.	60
25.	452		
2527.	261265		Philîp.
		ii. 2. 4.	280, 28
1 C	or.		698,279,280
ii. 7.	452		P. 28, 2
11.	266270	9.	P. 4
12.	269	iii. 10.	219
V. 12.	212	II.	215,216,219
vii. 5.	210		,,-10,217
viii. 5, 6.	595		Col.
x.9.	191205	i. 1520	
XV. 23, 24.	216, 535,	16. [60	442-44
	571. P. 7	10.104	613
2528.	598.P. 7	17.	
26	607. P. 7	17.	439, 440, 442
47	186190	20.	450, 591
	23, 524, 535	ii. 15.	442, 44
54,55.	535. P.7		551, 591
xvi. 24.	261265		
414. 44.	20120)		

Index Locorum Scripturæ S.

	Cap.	I Theff.		Cap.	Hebr.	Sin 10 a via a la la
	iii. 11.		P. 6	111. 14.		99
23	iv. 16.		595	v. 5.		218
	1	Tri- or		V1. 5.		597, 598
	1.	2 Theff.	D 6	ix. 26.		452,454
510	ii. 16.		P. 6	x. 5, 7.		411
P. (		I Tim.		X1. I.		99
F. (		I I IIII.	290	3. xii. 15.		453
	i. i. iii. 6.				ide Omi	la & 606
411	16	P			7·	
1.3 . 10.5	iv. 1.	•		xiii. 8.	/•	347, 348
44	44.1.		/	AIII. O.		34/334
46		2 Tim.			1 Pet.	
61	i. 9.		2. P. 32	i. 20.		54. P. 31
29		13 , 17		ii. 7.	15-77	271
,23		Tit.				
60	i. 2. 431, 452			2 Pet.		
	3.		111	iii. 5, 6	,7.	610,611
28	Philem.			1 Joan.		
280	Ver. 1	5. 4	53, 454	i. 1.	347,352	353,395, 397. P. 30
4		Hebr.		2.		352
219	i. 1.		8243	2,4.		93
,219	2.		98	4, 5.		375
	3.	979	9. P. 18	ii. 7.		348
	4.		146		14.	346
-44	5.	219,589	594,611	22,	23.	361
,606	6.	589,592,	593,594			381,446
613	7,8		_599		15.	331
442	. 8,9	. 284,28	35. P. 29	iv. 3, 4	, 5.	361
591	9.		451	5.		331
, 44	10,	11, 12. 5	88, 589,			362
591	76	599,601,60	2,603	14.		399
			0761	v.5.		361
		,8,9.	96598	6,9	•	362
Cap	ļii. 1,	2•	146,461	d		Cap

Index Locorum Scripturæ S.

Cap. 2		Pag.	Cap.	Apoc.	Pag.
Ver. 10,11		380	ii. 26.		381
			28.		P. 22
	Jud.		iii. 12.		P. 7
Ver. 4.		349	14.		P. 10
6.		446	V. 2, 3.	4	50,451
9.		451,595	vii. 12.		451,593
11.		331	xi. 15.		35. P. 7
I 2.		607	xii.7.		596
			xiii. 8.	2	
	Apoc.		xvii. 8.	ζ .	552
		245,246	xix. 12,	13. 137,2	92,293.
17	246, 2	48, 249	P. 7.		
11.6, 14, 1	5. 3	29,330	9.0	9, 10. 2	
6, 15.	3	80,381		24425	
8.		249			

Errata,

6 6 7

1 . 2

0

1

13

16

2

3.

7.

.6 8

2

a,

Pag. 3. in Not. lin. 6, 7. lege, infra Cap. xlii. § 5. alleg. 4. lin. 9. à fine, 8xwy. 14. in Not. col. 2. lin. 5. à fine, Notam 8. 32. lin. 10. Capitis viii & ix initio; item Capite xvi. 36. lin. 15. Cap. xlii. § 4, 5. & 44. lin. 14. à fine, post, generationis? adde, (Dei Verbum passive, Deus autem active.) 55. lin. 2. ipse fit. 62. in Not. lin. 4. post, similia, adde, Dan. Whitbyus Disquisit. in Bulli Def. Fid. Nic. p. 85. & 66. lin. 18. poterat. 67. lin. 10. deductam. 76. lin. 12. initium Capitis xvi. ubi dicit sibi propositum esse, Regulam Veritatis circa personam Christi aperire; non ergo ejus homodoxis patebat aperta. 77. in Not. col. 2. lin. 12. Cap. L. de. 85. lin. 10. Ergo, secundum ipsam vestram sententiam, homo fuit 93. lin. 4, 5. Foannes. 95. lin. 5. à fine, lege, perspicaciores alioquin Ortho-99. lin. 21. fides, Ibid. post, constantiæ. adde, Idem quod maponoia confidentia spei firma vers. 6. & confessio fidei immobilis cap. x. 23. ut observat Jacobus Peirce Not. in Epist. ad Hebr. Ibid. lin. 7. à fine 2 Cor. ix. 4. xi. 17. 100. lin. 4. à fine, Cap. xlvii. § 3.

124. lin. ult. post, patet. adde, Hinc etiam est, quod Christum phrasi Davidis ex Psal. cx. 1. desumpta, Dominus meus, appellavit; adeoque simul istum quoque Psalmum respexit, ubi David Messiam futurum, Dominum fuum (Dixit Dominus Domino meo) in Spiritu vocat, consideratum in statu Red 2

furrectionis

surrectionis & in cœlum Ascensionis; in qua Dominium istud, ac omnem in cœlo & in terra potestatem, accepturus erat. Tunc enim, juxta Psalmi istius vaticinium, hisce verbis, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, a Deo Patre compellandus erat. Christum autem, eodem die & tempore matutino, quo a mortuis refurrexerat, in cœlum jam ascendisse, probavit Vir Clarisi. Guilh. Whistonus in suis Sermons and Essays &c. & alibi. [Sic quoque Elisabetha Sancti Spiritus afflatu Luc. i. 43. eundem Pfalmum imitata, dixerat, Unde mihi iste honor, unde ea felicitas, quod Mater Domini mei venit ad me? Conf. Joan. xx. 13.] Tot veritates Spiritus Sanctus Apostolo Thomæ uno momento suggesserat. Profecto, in hoc negotio, nihil citius, verius, brevius, nervosius, nihil suavius & magis ad rem faciens, quam ista verba, Ille Dominus meus, & Ille Deus meus, à S. Thoma dici potuit.

139. in Not. col. 2. lin. 3. à fine, post, mutuatus est. adde, Nomen enim Spiritus Sancti, nempe Paraceletum, nonnisi in Evangelio isto legebat.

152. lin. 6. infarsit,

155. in Not. lin. 3. & lib. iii. cap. ii. contendit

169. lin. 3. pro, monstrosum, lege, mirum

174. lin. 19—29. pro, Etiam cum Nasaræis, & ita lege, Etiam cum hæreticis Legem & Prophetas rejicientibus, quosdam eorum malitiose confundit. Nam omnes Artemonitæ totam Scripturam Canonicam recipiebant, & absque dubio errones istos abominabantur.

181. lin. 13. hujus libri, vel ejus tituli, auctor Ibid. lin. 12. à fine, Titulus libri, ab ipso ejus auctore positus, talis

200. lin. 10, 11. reliquerat

Ibid. lin. 12. à fine, & Pag. 202. lin. 21. post, Socinianam, adde, aut Artemonicam.

P

21

2

Pag. 216. lin. 2. plurium

0-

00-

ris

uo-

a

ffe,

er-

ili-

em

or,

pi-

ug-

gis

nus

.

est.

ra.

5 c.

he-

on-

tuer-

ore

CI-

16.

verbis Psalmi ii. Ego hodie genui te, indicatam, quam Paulus Apostolus Act. xiii. 32, 33. ad Christi avasaon suscitationem refert, multi antiqui

231. in Not. 1. col. 1. lin. 10, 11. pro, Christianorum
—five Graci. Lege, omnium entium ratione

præditorum, ei obedientium. Deinde

- vocantur, Apostolicæ, lib. vi. cap. xxvi. eos tanquam hæreticos condemnent, qui asserunt Jesum esse super omnia Deum benedictum in secula; & Pseudo-
- 234. lin. 5. à fine, ita corrige, tametsi Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse putaret, tamen adhuc Filium, Patri inæqualem, & Filium non totam esse divinam aut Dei substantiam, sed tantummodo portionem, partem totius, statuebat; quasi Deus in portiones dividi aut distingui posset. Vide supra pag. 62. Et proficiebat

235. in Not. lin. 8. post, errori, adde, (facile enim o

ΩN ex ΩN O fieri potuit) an

238. in Not. lin. 1. & 2. Syrachides.

Not. ad Epist. ad Hebr. observat, Filium Dei dum dicitur hæres omnium constitutus, his verbis Angelis anteserri.

246. lin. 11. Factum est, id est, Fiet hoc certissime

(nam vox est Prophetica) Ego sum Alpha.

249. lin. 4. & 5. pro verbis, & dextra — coronaris. lege, & dextra mea capiti tuo feptem stellarum curam atque directionem, simulque decus atque coronam imponit. (Phil. iv. 1. 1 Thess. ii. 19, 20.)

251. lin. 4. post, quia, adde, LXX. hic vertunt es τον αιώνα, quod coincidit cum phrasibus es τα ερχόμενα, & μετα ταυθα (post hac hujus seculi tempora), quibus vocem ahharonim illis duobus locis reddiderunt, & quia etiam Chaldæus

253.

Pag.

253. lin. 7. à fine, post, conjectura es. adde, Num etiam Ezech. ix. 4, 6. ex in facies n. x, vel n.ix, & id ex Apoc. xiv. 1. vii. 3. ix. 4. iii. 12. confirmari putabis?

260. lin. 23. pro, de eo, lege, de ipso.

Ibid. in Not. lin. ult. post, coronabatur. adde, In omnibus Christianorum Ecclesiis atque Templis, per totum terrarum orbem, videmus gloriam Christi, ipsum vero nondum videmus.

266. lin. 12. qua Dei sunt

268. lin. 14. post, Spiritu suo, adde, (nemine ipsi rem indicante,) Spiritu qui

269. lin. 5. à fine, pro, ergo, pone, nempe

275. lin. 1. (aliquem) Deum, Deum cœlestem, in cœlo natum aut genitum, (quales Filii Dei sunt ibi Angeli præcipui, aliis Angelis præpositi) ens humana sorte sublimius, & supra eam evectum (1), quales Deos multos Ethnici habebant. Sic Oess

276. lin. ult. tunc irâ infanos

285. lin. 23. post relatam. adde, Quod attinet dictum Hebr. iii. 4. ibi vocem Deus, non ad Christum, sed ad ipsum Deum Patrem referendam esse, solide ac evidenter probat idem Peircius, Not. ad h. 1.

290. lin. 17. à fine, pone, mandatum Dei,

296. lin. 4. pro, fuit exaltata & evecta, lege, exaltabatur & evehebatur.

305. lin. 16. pro, fuisse factum, lege, displicuisse

310. lin. 1. pro magnus, pone fortis. 335. lin. 20. pro, § 1. pone, Secu. I.

348. in Not. lin. penult. sic lege, in suturum, & non poseit tempus breve cras; sic etiam

357. in Not. lin. 4. convertemus nationes infideles

365. lin. 2. priùs quam

406. in Not. lin. 3. Divitem

Ibid. lin. 11. Divitum,

436. lin. 1. dele, ex parte

Pag. 444. lin. 17. à fine, Dissert. I. in Iren.

454. lin. 7. Differt. 3.

m

N,

r-

1-

er

i,

m

n

it

15

mic

n

7,

e

n

459. lin. 18. propius accedens

481. Cap. xxxvi. lin. 4. lege, quæ de Cerintho diximus, & in

487. lin. 18. adeoque in alia re, & non in Jesu

sanguine vel passione, vitam nostram

490. lin. 14. à fine, cnm Cerintho ipsi res erat, non

507. lin. 3. Virginem Matrem, & Josepho ejus marito mortuo, ni fallor, Joannem Baptistam excipias.

528. lin. 9 & 10. à fine, resurrexerit necesse est.

534. lin. 10. post, non legi, adde, prout Patricius Junius edidit,

544. lin. 20. dele, nos

545. lin. 17. à fine, post, Epistolæ; adde, totusque mundus (non soli fideles), in nova Creatione comprehendatur.

548. lin. 6. (1) Vol. III. pag. 210. § 2. libri

554. lin. 4. à fine, pro, ab æterno, pone, ante omnia fecula,

564. in Not. lin. antepen. Esai xli.

597. lin. 20. post, orbem. adde, Sed & alibi apertè docet, Seculum illud suturum non esse tempus præfens & adventum ejus Secundum antecedens, nam ex. gr. Mar. x. 30. vitam æviternam in Seculo venturo possidendam promittit. Conf. Eph. ii. 7.

Jordanem audivistis, Filius meus es tu in quo beneplacitum est mihi, Ego te hodie genui, & stupenda per me opera patrans:) Deo sum, Gc.

In Prasat. pag. 15. lin. 19. post, magnanimus, adde, (nam virtus etiam in errante laudanda) qui amp.

Ibid. pag. 16. lin. 12. à fine, lege, hac letta magis forte ipsis

Ibid. pag. 23. lin. 11. post, Diaboli, pone punctum.

Ibid. lin. 20. lege, 12 à fine, post verba

Ibid.

Ibid. p. 31. lin. 12. post, Cap. xvii. 6, 8. adde, Huc quoque pertinere videtur illud à Domino dictum, Joan. vi. 44,45. Nemo potest venire ad me, nisi ille Pater qui misit me, trahat eum. - Omnis ergo qui audivit a Patre & didicit, venit ad me. Utique voce illa cœlitus tunc à Patre demissa, & cœlis apertis, Spirituque S. in Jesum visibili specie descendente, & Joanne Baptista, quem Prophetam esse credebant, attestante, valide tunc Pater eos ad Christum trahebat. Et qui tunc à Patre non tantum audivit vocem illam, Hic est Filius meus ille dilectus, &c. sed & didicit, veniebat ad Christum. Confer quæ infra pag. 606. ex Hebr. xii. 25. afferimus; ubi per eum qui de cœlo loquitur, Deus Pater, his ipsis verbis Hic est Filius meus, &c. Christum populo Judaico commendans, Angelis & Hominibus omnibus præferens ac præficiens, intelligitur.

PARS PRIOR

PARS PRIOR

Probatut in Evangelii Johannis Cap. I. Ver. 1. non illam lectionem Deus erat Verbum, sed Dei erat Verbum, primo, secundo & tertio adhuc Seculo Christianismi extantem, quosdam Veteres allegasse, atque pro vera Johannis lectione habuisse. Auctores quoque primi lectionis illius: Deus erat Verbum, loco alterius in Johannis Evangelium intrusæ, quæruntur ac indicantur.

CAP. I.

Ex verbis quibusdam Celsi probatur, eum in Johannis Evangelio legisse: Et Dei erat Verbum.

Ethnici Philosophi Celsi, qui sub Hadriano & tempore sequente floruerat; eum enim in Joannis Evangelio, & Dei erat Verbum legisse, statim apparebit. Ita de eo scribit Origenes, lib. ii. con. Cels. pag. 79. edit. Cantabr. Μετά τᾶυλα χεισιανοῖς ἐγκαλεῖ ὡς σοφιζομένοις ἐν τῷ λέγειν τὸν ὑὸν τῷ Θεῦ ἐναὶ Β

e

(

(

1

I

(

I

1

7

t

1

Εναι αυτολίγον. Και οιεταίγε κρατύνων το έγκλημα επά λίγον έπας γελλόμενοι ήν είναι τε Θεέ, αποδείκνυμεν ε λόγον καθαρόν κὶ άγιον, άλλα ἀνθεωπον ἀτιμότα ον ἀπαχθέντα κὶ ἀποτυμπα-พเมิย์งโล. i.e. Posthac Christianos accusat (Judæus à Celso introductus) quasi sophistice agentes, dum dicunt Filium Dei esse Ipsum-Verbum; putatque grave crimen, quod Verbum polliciti pro Dei Filio, reprasentamus non Verbum purum ac sanctum, (Archangelum nempe aliquem merè spiritualem, qui à Philone Judæo Angelos quoque [Filios Dei] vocante xóyes, Dei primogenitus, fingularis Filius Dei, appellatur) sed hominem ignominiosissimum, flagris casum, & in crucem actum. Hic Joannis Evangelii initium à Celso maniseste perstringitur. 1. Disputat enim hoc loco adversus Christianos, si antecedentia accurate consideres, è scriptis Ecclesiæ Christianæ Canonicis. 2. Per To Sophistice agentes (1), id ipsum clarissime exprobrat, quod scriptor Evangelii initio de Logo quadam magna & stupenda locutus, qualia Judæus è Philone suo, aut è Sapientia Salomonis alicui Angelo primi ordinis adscripsisset; postea demum, v. 14. seg. palam faciat, sese loqui de homine Jesu Christo, quem à Romanis in cruce extensum fuisse, ex hoc ipso Evangelio constaret. Cui talia stupenda & eximia, ex

(1) Siphistice agentes Similem plane sophisticationem eadem de causa Joanni Julianus quoque objecit Apostara, apud Cyrillum Alex. libro contra eum x. ' Nullatenus au em, ' inquit, ipsum neque Jesum, ' neque Christum appellat, usque eò dum Deum ac Verbum nominet : sed sensim & clam fallens quodammodo · nostras aures, Joannem Baptistam ait hoc de Christo · Jesu testimonium perhibuise, nimirum hunc esse, quem oe porteat credere Deum esse Verbum.' Ignoravit seculo IV. Julianus Imperator, aliani lectionem Joan. i. v. 1. nempe er Dei erat Verbum, antea extitisse. Eum enim primæ Antiquitatis Ecclesiasticæ satis suisse imperitum, ipfa verba ejus infra Nota 52. cap. xlii. allegata probant. Quippe non folum inter Joannem Evangelii scriptorem & Apostolum discernit, illumque Apostolis posteriorem esse dicit; sed etiam Christianos Petri & Pauli monumenta religioso cultu priùs deveneratos esle opinatur, quam Joannes Christum Deum vocare ausus effet.

Ĭ.

vov

97

2-

(o

m

od

m

m

0-

IS,

i-

ic

11-

i-

is

ce

i-

33

10

is

a -

0-

e-

X

ni

pe

X-

nsle

11-

ta m

ri-

it,

m

OS

li-

OS

es

us

te

mente Judai neutiquam attribui debeant aut possint. Arqui nullus est liber in Novo Fædere, cui hæc verba Celsi applicari queant, nisi Evangelio Joannis, adeoque ejus Evangelii initio. 3. Jam supra, p. 52. ex Joan. cap. x. v. 24. & p. 61. ex cap. xiii. 4. 8. Christianis quædam objecerat Celsus. Non itaque dubium est, quin hic ab eo Joannis Evangelii initium respiciatur. In quo cum nihil legamus de avloλόγω, Ipfo-Verbo, Origenesque in responsione sua ad istam Celsi criminationem, non de Autologo, Ipso-Verbo, sed de Logo, de Verbo tantum, aut de Verbo Dei agat; clarumque sit ex libris Origenis, quod ille ipse, non verò Joannes aut Celsus talia compolita: ἀυτολόρος, ἀυτονές, ἀυζοαλήθωα, ἀυζοσοφία, &c. fingere soleat; sequitur in verbis Celsi pro avlo-x6200 Ipsum-Verbum, legendum este a'of xopov ipsus Verbum. Certè, si ipse Celsus hic jam Christianis, quod Christum Jesum a'voxozov Ipsum-Verbum appellarent, exprobraffet, non potuisset eum postea Origenes, lib. iii. p. 135. admonere ut sciret Jesum esse auloxógov Ipsum-Verbum. "Iswoav, inquit, egnangiles on ou per vouicouer no πεπείσμεθα αρχήθεν είναι Θεὸν κỳ ψὸν Θεβ, ἔτος ὁ αυτολόγος ะรง น) ที่ ฉับใจรองเฉ น) ที่ ฉับรอลภ์ที่ Jea, i. e. Sciant isti criminatores, quem credimus esse à principio Deum Deique Filium (2), esse Ipsum-Verbum, & Ipsam-Sapientiam, & Ip-Sam-Veritatem. Objiciebat itaque Celsi Judæus Christianis ex Evangelii Joannis initio, quod Filium Dei vocarent ipsius, id est, Dei Verbum. De Filio Dei, sive Unigenito disertè legebat, v. 14. & 18. hunc verò in initio Evangelii Joannis Dei Ver-

(2) A principio Deum Deique Filium] Valde verifimile est ipfum Origenem, principium Evangelii hic respicientem, indicare, duas ipsius tempore extitisse in eo lectiones; alia nimirum exemplaria habuisse Oedu Noyov, Deum Verbum, alia, Oed (you) Noyov, Dei (Filium)

Verbum; utramque autem hic allegare aut memorare; quia prior ipfi arridebat, posteriorem Celsus loco ex p. 79. allegato urserat. Sanè locus iste paginæ 135. illum locum paginæ 79. de Filio Dei eodemque Dei Logo, manisestè respicit. bum appellatum esse, non nisi ex primo versu habere poterat. Adeóque inde sequitur, Celsum in suo E-vangelii Joannis exemplari legisse, κ) Θεν κιν ὁ λόρος, & Dei erat Verbum. Hinc nata criminatio, prima, quòd Christiani Filium Dei dicerent ipsius Logon sive Verbum; secunda, quòd per istud Verbum Dei, hominem crucifixum intelligerent.

CAP. II.

Producitur ex Irenæo explicatio antiquiorum Valentinianorum initii Evangelii Joannis.

E Valentiniana initii Evangelii Joannis allegatione & explicatione, quam nobis Irenaus, lib. i. cap. i. § 18. ἀνπλεξεὶ exhibet, habebimus etiam ejus rei argumenta. Et primò quidem Textum Irenai qualis nunc extat, cum ejus antiqua interpretatione, ob oculos ea ratione sistemus, ut differentia & defectus utriusque eò faciliùs animadverti possit.

ι Έτι τε Ιωάννην τον μαθη-Πην τε Κυρίε Αιδάσκιση, την πρώτην Ογδοάδα

3 Meunvunévai,

4 'Αυραίς λέξεσι λέρον ες έτως.

5 Ιωαννες ὁ μαθηθής τε Κυείε εκλόμενος είπων την των ελων γένεσν, καθ' ην τα πάνθα περέεαλεν ὁ Παθής.

6 Αςχήν πνα σεοτίθεζαι τὸ σεῶτον γεννηθέν ύπὸ τε Θεε.

7 "Or Sid zi gide worogerii zi

8 Ev છે જા જવંગજ & Παીને? જાજીદિવાદ જજાદુશ્વીમાં છે. 1 Adhuc autem Joannem discipulum Domini docent, primam Ogdoadem

2 Et omnium generationem

3 Significasse,

4 Ipsis dictionibus itaque

5

6 Principium quoddam subjecit, quod primum sactum est à Deo.

7 Quod etiam Nun vocat & Filium & unigenitum Domini vocat,

8 In quo omnia Pater præmisit seminaliter. I.

e

6,

7,

e

)-

n

)-

i.

IS

21

n

1+

n

k

ni

b

9 'Υπό δε τέτε φησί του Λόγον πεοδεβληθαι, η εν αυθώ την λην των Αίωνων εσίαν, ην αυτός υςερον εμόρφωσεν ο Λόγος.

10 'Eत्रसं हैं। महत्ये महळी मह पृह-

γέσεως λέγει,

11 Καλώς από της Αρχής, τετές τε Θεε, κὶ τε Λογε την

διδασχαλίαν ποιείται.

12 Λέγει δὲ ἔτως 'Εν 'Αςχῆ Πο ὁ Λόρος, κὸ ὁ Λορος ἦο περός πὸν Θεὸν, κὸ Θεὸς ἦν ὁ Λόρος. ἔπος ἦν ἐν 'Αςχῆ περὸς πὸν Θεὸν.

13 Πρότερον διας κλας — τὰ τρία, Θεὸν κὰ Αρχην, κὰ Λόρον, παλιν ἀυθὰ ἐνοῖ, ἴνα κὰ τήν προ-βολην ἐκατέςων ἀυθῶν δείξη τὰ τε Τίε κὰ τὰ Λόγε, κὰ την πρός ἀλλήλες ἄμα, κὰ την πρός τὸν Παθέρα ἔνωσιν.

14 'Eν γαὶς τῷ Παῖςὶ, κỳ ἐκ τε Παῖρὸς ἡ Αςχὴ——κὰ ἐκ

The Agans & Aogos.

15 Καλώς εν είπεν 'Εν Αρχη ην ο Λόρος ην χας εν τω Υίω. Καὶ ο Λόρος ην πεὸς τὸν Θεόν κὶ γαὶς η 'Αρχη' Καὶ Θεὸς ην ο Λόρος, α'κολέθως τὸ γαὶς ἐπ Θεὰ γεννηθὲν Θεός ἐςτν. Οὖ τος ην ἐν Αρχη πρὸς τὸν Θεόν. 9 Ab hoc autem ajunt Verbum emissum, & in eo omnem Æonum substantiam, quam ipsum postea formavit Verbum.

10 Quoniam igitur de prima

Genesi dicit,

11 Bene à Principio, hoc est à Filio, & Verbo doctrinam facit.

12 Dicit autem sic: In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hic erat in Principio

apud Deum.

13 Priùs distinguens in tria, Deum & Principium & Verbum, iterum ea univit, ut & emissionem ipsorum utrorumque ostendat, id est Filii & Verbi, & eam quæ est ad invicem simul & ad Patrem unionem.

14 In Patre enim & ex Patre Principium, in Principio autem

& ex Principio Verbum.

15 Bene igitur dixit, In Principio erat Verbum: erat enim in Filio; & Verbum erat apud Deum: & enim Principium; & Deus erat Verbum: consequenter, quod enim ex Deo natum est, Deus est. Hic enim erat in Principio apud Deum.

CAP. III.

Probatur ex hac explicatione, licet falsata, Valentinianos antiquiores in Joanne legisse, Et Dei erat Verbum.

I. V Alentinianos istos antiquiores in ipso textu Joannis, & Oes in i Aspes, & Dei erat Verbum legisse, & sic Joannem allegasse, quanquam B 3 nunc

u e li i

nunc aliter in Irenzo legatur, asserimus. Quod ut pateat, supponimus lectori nostro cognitum esse, hareticos istos per Agxiv sive Principium in Evangelii Joannis exordio, intellexisse Monogenem, seu Unigenitum, Dei supremi, Bythi, à Deo creatore nostro diversi, filium; istumque Unigenitum à Verbo distinxisse, Verbumque pro filio non Bythi sed hujus Principii habuisse. Nam sine hac hæreseos istius notitia, vis argumentorum nostrorum jam proponendorum concipi nequit. Sie autem loco nune producto, Num. 6. & 7. de Joannis Evangelii initio differit Prolemeus Valentinianus, prout nunc Irenzi Grzcus textus habet: Principium quoddam præmittit (Joannes) quod primum generatum est à Deo ' (Bytho) quod etiam Filium Unigenitum (3) & Deum vocavit.' Vocat legendum esle, infra cap. iv. § 2. & cap. vi. § 4. patebit. Quæritur ergo, ubinam Ptolemæus iste in Joannis Evangelli initio aut exordio, quod ad comma 18 vum inclusive, vulgo extenditur, (nec ultra procedit in hoc xviii. paragrapho ab Irenzo allegatus Prolemzus) repererit ut putabat, Principium à Joanne vocari Deum? Non in commate 18°. Verba enim illa, Deum nemo vidit unguam, in Theologia Valentiniana, & fecundum alios etiam Gnosticos, Deum illum supremum, ante tem-

(3) Filium Unigenitum] Quæres, quomodo sibi constare potuerint Valentiniani, verba illa comm. 18. Unigenitus Filius, qui erat in sinu Patris, ad Principium referentes, cum v. 14. clarissimum sit, non Principium sed Logon vocatum esse Unigenitum? Resp. Etiam ver. 14. vocem hanc Unigenitus ad Principium detorquebant. Ut apparet in Excerptis Valentinianis ad calcem Operum Clementis Alex. cap. iii. O Sè eva avda.

ος θα'ς κ'α τι Μονογενής, αλλ' είς Μονογενής πρός τε Απος λε περοπαρεφένεται. i. e. Qui verò hic visus est (nempe Logos) non jam Unigenitus, sed tanquam Unigenitus ab Apostolo appellatur. Imò hic apud Irenæum infra eod. Paragrapho xviii. Valentiniani illud comma ita explicant: cujus (Verbi) gloriam vidimus, e erat gloria ejus qualis erat (οία ñν) Unigeniti (i. e. Principii) que à Patre (Bytho) data est ei.

I.

ut

æ-

lii

ni-

ro

n-

n-

ia,

m

0,

it

us

it

05

1772

2.

m

r-

1-

0

t,

1-

2-

S

1-

1

0

n

.

a

-

¢

pora Evangelii plane ignotum, significabant. Nec etiam hoc v. 18°. Ptolemæus iste legebat : Unigenitus Deus, qui erat in sinu Patris, &c. prout posteriores Valentinianos verba ista corrupisse infra cap. xxxii. 1. & cap. xxxiii. oftendemus; utitur enim ut vidimus, Num. 7. phrasi yos povoyevns Unigenitus Filius, ex isto ipso versu (nam de exordio Joannis Evangelii agit) desumpta; & ipsum Irenæum non aliter in Joanne legisse, Capitibus modo indicatis, videbimus. Quod si vero dictum illud, Deum nemo vidit unquam, de Bytho Ptolemæus explicabat, sequitur, etiam v. 12. 13. per vocem Deus, ubi dicitur filios Dei fieri, &, qui ex Deo nati sunt, eundem Bythum intellexisse. Præsertim si conteratur i Epist. Joan. cap. iii. v. 1. ubi Pater eam charitatem nobis dicitur dedisse, ut Filii Dei vocemur. Contulisse enim Va-Ientinianos istos in explicatione Evangelii Joannis exordii, etiam ejus epistolam primam, patet infra parte 2 cap. xxvii. § 1. In hac Epistola, prout & alibi, per vocem Deus sic absolute positam, semper Deum summum etiam Gnostici intelligebant (vide part. 2. cap. ix. § 2. & cap. xvii. § 2.) quando nihil in Textu reperiebant, quod vocem istam de minore quodam Deo accipiendam esse doceret. Ergo etiam hic, Joan. i. 12, 13. ubi de Filiis Dei & ex Deo natis est sermo, ipse summus Deus etiam à Valentinianis istis, nempe Bythus eorum, intelligebatur. Eadem quoque commatis sexti erit ratio: Erat homo missus a Deo, nempe Bytho. Sanè non nisi ab eodem Deo, cujus commate primo & secundo mentio facta fuerat, missum suisse Joannem, asserere poterant. Si autem legissent, & Deus erat Verbum, atque ab isto Deo missum Joannem asseruissent, eo ipso, v. 6. per Deum, non Principium sed Verbum intellexissent, & v. 6. non Principium sed Verbum Deum vecari

Uno verbo, Principium à Joanne vocari Deum, nonnisi ex primo aut secundo commate hujus ex-B 4 ordii,

Ca

run

De

cla

utr

ille

(B

0

R

DO

hu

an ho

in

qu

& 8

fe

dPi

TI

1

1

ordii, pro suâ monstrosa Theologia deducere poterat Valentinianus iste. Non autem ex illo dicto: Et Verbum erat apud Deum; non solum enim hic articulus 70v, summum Deum indicans, obstabat, sed etiam constat ex ipsis Ptolemæi Num. 6. verbis: Quod primum generatum est à Deo, eum per ror Ocor, in hocce dicto, z' o Aozes no wees vor Dedu, non Principium istud à Deo (Bytho) generatum, sed Bythum ipsum genitorem Principii intellexisse. Deinde dicit idem Num. 13. Joannem priùs (primo Evangelii commate) distinguere hæc tria: Deum, Principium, & Verbum; postea verò (commate secundo) ista tria iterum unire. Ergo absque omni dubio, per vo apud Deum, & primo & secundo commate, ipsum intelligebat Bythum. Nam si verba, erat apud Deum, intellexisset, erat apud Principium, prout posteriores Valentinianos ineptiisse infra patebit; dixisset omnino Joannem prius distinguere duo, non tria, posteaque duo etiam, non tria, iterum unire. Unde, si juxta Prolemai explicationem, etiam Principium vocabatur à Joanne Deus, in hoc Evangelii initio, id certe non ex dicto, Et Verbum erat apud Deum, sed ex proxime sequentibus verbis eum deduxisse necesse est. At verò si proximè sequentia verba ita se habuissent uti nunc, & ipse Ptolemæus in Joanne, & Deus erat Verbum legisset, non potuisset inde ulla specie aut pretextu deducere vel concludere Principium Patrem Verbi vocari Deum, sed omnino ipsum Verbum ita vocari vidisset. Ergo absque dubio in suo Joanne legebat : Et Dei erat Verbum. Cum enim Verbum, ex Valentini Theogonia, non Bythi sed Principii aut Unigeniti Filius esset, ille autem, & Dei erat Verbum in Joanne legeret, tunc demum poterat afferere, etiam Principium, Patrem Ve: bi, à Joanne in exordio Evangelii vocari Deum. Et Dei (Principii Filius aut emissio) erat Verbum. Quod est nostrum secundum argumentum pro ista in Joanne lectione.

II. Dices:

I.

rat

 E_t ti-

ed

S:

èv,

n-

y-

de

n-

ci-

0)

Q,

e,

at

ut

:;

11

e.

1-

ii

ed

-

2

S

t

.

•

e

1.

1

e

2

.

.

II. Dices: Si in Joanne, istorum Valentinianorum tempore, post illud dictum, Et Verbum erat apud Deum, legebatur, Et Dei erat Verbum, nonne illi clarè videre poterant, de uno eodemque Deo in utroque dicto rem esse? Quomodo ergo dictum Mud priùs, de Bytho, & Verbum erat apud Deum (Bythum) posterius verò de principio filio Bythi, & Dei (Principii) erat Verbum, explicare poterant? Respondeo: Ex sequentibus patebit, Valentinianos posteriores absurditatem hanc sensisse, & violentum huic malo adhibuisse remedium. Sed apparet istos antiquiores, de quibus agit Irenæus, distinctionem hoc loco inter vor Oedr (Deum) cum articulo, & inter Osi (Dei) fine articulo, huic lectioni minus quidem aptam, sed hypothesi ita exigente, fecisse, & Joannem in hoc dicto, & Dei erat Verbum, de alio & minore Deo agere existimasse. Prout sane hanc sese distinctionem hic observasse ipsimet innuunt, quando sic Num. 6, & 7. loquuntur : 'Αρχήν τινα προπίθεται, το πρώτον γεννηθέν ύπο τέ Θεέ (cum articulo) ον aut i. e. τὸ πςῶτον γεννηθέν) κỳ Θεον (absque articulo) naxei. Ita nempe consequentias nectebant: Quum Principium, in quo Verbum apud Deum fuisse dicitur, ab isto Deo manifeste distinguatur, adeoque per hoc Principium, res prima à Deo isto generata intelligatur, Verbumque Filius fuerit non istius Dei (Bythi) sed Principii; Joannes etiam de Deo cum articulo, meds rov Ochr, locutus, jam absque articulo dicat ny Ogs (yos, 79060Ai) in o Aózes, & Dei (filius, emissio) erat Verbum; ergo apparet Joannem, duorum Deorum, Bythi, & ejus Filii Unigeniti, Principii, illius cum, hujus fine articulo, in sui Evangelii initio facere mentionem. Quam solide ratiocinentur, non curamus, sed quid in Joanne ipso legerint, & suæ hypothesi convenienter, anoxides, dixerint necesse est, observamus.

III. Verum instabis: Quare ergo etiam postea, Num. 15. non dicunt cum articulo: 10 pag en 78

Des javynder, &c. Quod enim ex illo Deo generatum eft, Deus est, sed absque articulo: to paig en Oct perende Osós Est, quod enim ex Deo generatum est, &c. si ha voces 'en Oss ad illas voces meg's Tor Osor referri debent, & ipsum Bythum supremum Deum, ex mente Valentinianorum, designant? Resp. Omissio articuli hic objici non debet. Nam, 1. Videbant illi alibi in hoc ipfo Evangelii exordio, de Deo supremo etiam absque articulo loqui Joannem, v. 18. 12, 13. Osov escis éwegne, Tenva Ose zeredai, en Ose Eyerrhdeour. 2. Ipfi Valentiniani alibi de Deo Bytho loquentes, articulo non utuntur; dicunt enim Num. 13. neireen Daseinas τὰ τρια, Θεὸν κὸ Αρχών κὸ Λόρον. Ergo quando postea dicunt: 76 jaig en Oeg zevender, poterant utique per voces en Oes eundem Bythum intelligere, licet non dicant en 78 Oes. 3. Hoc loco videntur ex industria, & satis acute articulum omissifie : nam si expresse scripsissent, to jag en 78 Oci (ex summo nempe Deo, Bytho) yevrn der Oeós es, solum autem Principiun cum conjuge sua ex eo prolatum & generatum erat, unde etiam Unigenitum vocabant, tunc visi suissent innuere, illos, qui postea non à Bytho, sed à Principio & à Verbo procreati suerant Æones, pro Diis non esse habendos, quandoquidem non ab illo summo Deo Bytho, non ύπο τε Θεί (cum articulo) sed ab aliis Æonibus fuerint generati. Atqui Valentiniani omnes Æonas, præsertim quos in Ogdoade ponebant, Deos habebant. Etenim Æonas suos, inquit Irenæus, lib. v. cap. 1. & Deos & Patres & Dominos, adhuc etiam & Cælos vocari dicunt (5). Ergo hic absque articulo generatim solummodo scribere debuerunt, To paje Ex Oes gevender Oeós ish quod ex natura (aliqua) divina generatur, Deus etiam fit necesse eft.

Ca

28

1.

In

th

bo

V

⁽⁵⁾ Idem & alii testantur Au- Constit. Apost. lib. vi. cap. 8. stores à Cotelerio allegati ad not. 92.

rs I.

n est,

ha de-

ente

rti-

illi

m₀

tes,

EE91

do

jue

cèt

ex

fi

no

em

ie-

nc

10,

0-

m

188

ti.

03

3-

5

i-

1-

h

3

CAP. IV.

Probatur iterum ex ista explicatione Valentinianorum, eos in Joanne legisse: Et Dei erat Verbum. Objectionibus occurritur, & Irenæus emendatur.

I. Frium argumentum nostrum inest sequentibus ejusdem Prolemæi verbis, Num. 8, & 9. In quo (Principio vel Unigenito) omnia Pater (Bythus) περέβαλε emisit (progeneravit) seminaliter. Ab boc autem (Unigenito) N.B. onoi ait (Joannes) Verbum emissum (generatum) & in eo (Verbo) omnem Æonum essentiam. Si non legisset, & Dei (nempe Filius aut emissio) erat Verbum, quæso, quomodo asserere potuisset Ptolemæus, non tantum Principium a Joanne vocari Deum, uti jam vidimus, sed etiam Joannem dicere aut aiere, à Principio (ab Unigenito) Verbum fuisse emissum sive generatum? At verò, posità hac lectione, utrumque ex mente Ptolomæi, apparebit in Joanne evidenter. Uti enim emissio omnis Æonum substantiæ in Verbo aut per Verbum, illo dicto, Omnia per ipsum (Verbum) exerto facta aut generata sunt, clarissime exprimitur, sic & dicto isto, & Dei erat Verbum, ipsius Verbi à Principio à filio Bythi, adeoque etiam Deo, emissio & generatio facta, satis tibi clarè indicatur, si Valentinianus esse cupis. To, & Dei erat Verbum, alium sensum in ista quoque Theogonia habere non poterat, quam, O Dei emissio aut filius erat Verbum. Nam si dicere velles, Dei (Bythi) erat Verbum, id est, ad Deum Bythum pertinebat; tunc eo sensu etiam Principium & reliqui Æones Dei Bythi esse aut fuisse, id est, ejus peculium dici debuissent; nam omnes ad eum pertinebant, & ab eo possidebantur ac dependebant, a quo partim immediate, nempe Principium cum fua

Sa

pof

tion

Et

giff

effe

nei

Gum

De

em

Ve

V

er

fp

ut

Ve

m

er

U

fu

ti

P

fi

PE &

.

F

fuâ ωζύγω, partim mediate, nempe omnes reliqui Æones sui generis primordia ducebant. Si verò subsumes, Et Dei silius aut emissio erat Verbum, jam per istum Deum hoc loco, non alius nisi Principium, aut Unigenitus Bythi silius intesligetur. Quia non Dei Bythi, sed Dei Principii aut Unigeniti, silium & emissionem esse Verbum, summis

viribus contendebant Valentiniani.

II. Dices: discrepare hic à Graco textu veterem Interpretem Irenæi; hic enim Num. 9. habet: Ab boc enim aiunt Verbum emissum; nempe, non Joannes ait, ut Græcus textus indicat, verùm aiunt, nempe Valentiniani. Respondeo: 1. Lectionem istam absque omni dubio vitiosam, & ex Græco corrigendam esse, docet initium hujus Paragraphi xviii. in Irenzo. Nempe, introducit is Valentinianos, non simpliciter, quid illi ipsi de Principio & aliis Æonibus sentirent & loquerentur, ostendentes; sed Joannem Evangelistam, quid is ipse de Principio aliisque Æonibus, ut illi putabant, loqueretur, allegantes. Ergo vox ista pluralis aiunt, ubi Joannes ipse & solus aiens introducitur, est prorsus inepta & absurda; adeoque Tó ait ex Græco reponendum est. 2. Ubique hic, Num. 6.7. 10.11. 13.15. vox singularis numeri ponitur: Subjecit (Joannes), vocat, dicit, facit, dicit, univit (aut, unit), oftendat, dixit; ergo & Num. 9. ait (Joannes), in fingulari legendum. Sed mutato dicto Joannis O Dei erat Verbum, in illud, & Deus erat Verbum, in ipso ejus Evangelico libro, non videbant librarii scioli quomodo Joannes in hoc Irenzi loco, opinione Valentinianorum, potuerit asserere Verbum à Monogene seu Deo secundo fuisse prognatum, seu emissum; ideò posuerunt, aiunt, nempe Valentiniani. Aut etiam ipse ille impostor, qui istud dictum, & Dei erat Verbum, in Irenæi interprete in allegatione Valentiniana falsavit, ac in ejus locum, & Deus erat Verbum intrusit, etiam pro ait, poluit posuit aiunt, & ponere necesse habuit, ne ulla ratione, ex ista Valentinianorum allegatione Joannis exordii pateret, ipsum Joannem aiere aut dicere Et Dei erat Verbum, aut eos in suo Joanne ita le-

giffe.

I i

qui

erò

am

ci-

ur,

ni-

nis

te.

t:

0-

nt,

em

CO

hi

ti-

io

11-

se

ıt,

lis

ır,

ex

7.

6-

ıt,

:),

115

n,

11

i-

m

n,

1-

d

te

15

III. Verum adhuc forte instabis & dices, Non este necesse ut propter assertionem istam Ptolemæi, nempe aiere Joannem, à principio Verbum fuisse emisfum aut generatum, statuamus, eum in Joanne & Dei erat Verbum legisse; poterat enim Ptolemæus emissionem istam ex illo dicto, In Principio erat Verbum, per consequentiam deducere. Nempe quia Verbum in Principio, non in alio aliquo Æone fuit, ergo etiam Verbum a Principio emissum suit. Respondeo: 1. Dato, non concesso, non esse necesse ut eapropter in Joanne lectum fuerit, & Dei erat Verbum; manet nihilominus prius argumentum immotum. Nisi enim ita lectum fuisset, quomodo ergo afferere potuisset Ptolemæus Principium seu Unigenitum, Patrem Verbi à Joanne in exordio sui Evangelii vocari Deum? 2. Patet ex sequentibus ipsius Ptolemæi verbis, eum ex hoc dicto in Principio erat Verbum, non Verbi à principio emisfionem aut generationem, sed prorsus aliud quid probare & deducere velle. Allegato enim Joannis Evangelii primo & fecundo commate, ita Num. 13. & 14. infert : ' Prius distinguens (Joannes) tria, Deum (Bythum) & Principium & Verbum, iterum ea unit, ut & emissionem ipsorum utrorumque ostendat, id est, Filii & Verbi, & eam qua est ad invicem simul O ad Patrem unionem. In Patre enim & ex Patre Principium, in Principio autem, & ex principio Ver-Ubi cum dicit, in Patre Principium, in Principio Verbum, non emissionem aut generationem Principii ex Patre Bytho, aut Verbi ex Principio exprimit aut concludit, (hanc enim hisce demum, ex Patre Principium-ex Principio Verbum, designat) fed solummodo unionem quandam singularem & intimam

Initium Evangelii S. Joannis Pars! mam Principii cum Bytho & Verbi cum Principio, indicat; ut ipsa quoque ista verba, & eam qua eft ad invicem & ad Patrem N.B. unionem, clarissime docent. Prout & infra verbis illis, In ipso (Verbo) vita erat, non certe Vitæ à Verbo emissionem aut generationem, id enim pugnabat cum eorum (6) Theogonia (nam Vita non erat Verbi emiffio aut filia, sed & soror & conjux) verum Vitæ cum Verbo summam tantum & intimam unionem quandam à Joanne indicari statuit. In, hic significat cum. Erat ergo ex mente Ptolemæi Vita in Verbo, id est, Vita cum Verbo intime juncta; Verbum verò in Principio, id est, cum Principio intime junctum ac unitum. Sed ipsam illam emissionem & generationem Verbi a Principio factam, in aliis omnino verbis Joannis à Ptolemzo quasitam & ostensam fuisse oportet, nempe in tali dicto, Et Dei (emissio & proles) erat Verbum. 3. Credebat Valentini schola, in Bytho Principium cum omnibus Æonibus, in Principio autem Verbum & Vitam sequentesque Æonas, in Verbo Hominem & Ecclesiam, ante emissionem & negociani generationem suam, fuiste indiadites, attamen Valentini Theologia nullo modo ferebat, ut Verbum ipfius Bythi, sed Principii folummodo emissio diceretur; sic & Homo cum Ecclesia, non obstante sua in Bytho & Prin-

(6) Hac occasione notamus in hoc libro I. Iren. Cap. i. § 18. tam in Græco Textu quam in Latino Interprete interpolationem manisestam, ubi Valentiniani isti antiquiores, ita loquentes introducuntur: Et Filium & Veritatem & Vitam dicit eum, & Verbum carnem sastum. Hic omnino vox eum & in Græco a'univ expungenda est, systemate Valentiniano id necessario

requirente. Nunquam enim Theologia ista Filium, id est, Principium, Æonem illum magnum, eundem cum Veritate & Vita & Verbo esse dicebat aut dicere poterat, quæ sollicitè ab invicem distinguebat. Vide hic infraNotam 9. Expunctis verò vocibus istis eum & Lurov, optime sibi constabunt Valentinianorum verba, ut res ipsa & circumstantiæ loci Lectorem docebunt.

fio

Jo

ci

re

In

E

tu

Ci

0

P

e

97

j

rsi

Pio,

qua

lime

Ver-

nem

rum

11110

cum

icat

rbo,

um me

ge-

1110

am

Tio ini

us,

ue

ite

u-

110

11-

00

11-

m

ſt,

&

ut

n-

1-

)iè

-

cipio antecedanea erdiaBiro existentia, nonnisi Verbi dicebantur emissio. Non ergo Valentiniani ex dicto illo, in Principio erat Verbum, ipsam emissionem & generationem Verbi ex Principio, à Toanne indicari statuere poterant. Nam in Principio, non Verbum solummodo, verum etiam omnes reliqui sequentes Æones fuerant aliquando evolidoso. In Principio omnia Pater Bythus emiserat seminaliter. Et quia ipsis, si simile quid statuissent, objici potuisset: cur ergo Joannes solum Verbum in Principio fuisse memorat, si in Principio etiam reliqui omnes Æones, Bytho excepto, fuerant er dia Selou atque seminaliter? hinc homines acuti, ut ex illa explicatione similis dicti, nempe in ea Vita erat, patet, nolebant hoc dicto in Principio erat Verbum, indicari Verbi in principio existentiam en Sia Selov, quæ emissionem respoeutiv præcessisset, sed intimam Verbi jam emissi cum Principio conjunctionem; conjunctionem, inquio, intimam, qualem alibi Scriptura fimili exprimit phrasi, quando Deum Patrem in sidelibus, in filiis suis, fideles in Deo Patre, aut discipulos in Christo, Christum in discipulis Joan. xvii. 21. 23. esse asserit. 4. Dicit Prolemæus Num. 9. Joannem aiere aut dicere, Verbum à Principio esse emissum aut generatum, & in eo, id est cam eo (respicit enim illa verba, & absque eo factum est nihil) omnem Æonum essentiam, quam ipsum postea formavit Verbum. Quemadmodum igitur, emissionem omnium Æonum effentiæ seu materiæ per Verbum & in Verbo factam, disertis hisce ex Joanne verbis, mula d' auts exevelo, omnia per ipsum generata sunt, O sine ipso nihil generatum est, &c. ut illi explicabant, oltendit; sic & emissionem Verbi a Principio factam, non obscuris quibusdam consequentiis, sed claro dicto in Joanne, ex mente sua, ostendisse censendus est; illo nempe, Et Dei (germen, emissio) erat Verbum.

CAP. V.

Iterum ex ista Explicatione Valentiniana evincitur illa Lectio: Et Dei erat Verbum. Ren. Massuetus refellitur.

I. Peinde ita Valentini asseclæ apud Irenæum Num. 15. procedunt: 'Bene igitur dixit (Joannes), In Principio erat Verbum, erat enim ' (Verbum) in Filio; & Verbum erat apud Deum, & enim Principium (scil. habens sibi Verbum intime junctum, erat apud Deum, ut rece legit, & ex parte subintelligit Joan. Ern. Grabius) ' Deus (lege omnino Dei) erat Verbum, consequenter. Quod enim ex Deo natum est (no paig en Des yevender, nempe à Deo Bytho primum natum aut generatum est, Filius sive Principium in quo Verbum erat, ut modò dixit) Deus (etiam) est.'
Ecce etiam hæc verba indicant, Valentinianos istos in Joanne legisse : Dei (non Deus) erat Verbum. Dicunt enim agere his verbis Joannem de eo Deo qui natus aut generatus fuit à Deo (Bytho), nempe de Principio seu Filio quem modo dixerat. quidem etiam hæc verba, quod enim ex Deo natum eft, manifeste respiciunt assertionem eorum antecedentem Num. 6. comprehensam, nempe: ' Princie pium quoddam præponit (Joannes) quod primum a Deo natum aut generatum eft, to meutor gevenser ் கூற க இத்.' Si igitur utrobique de unius ejuldemque subjecti generatione ex Deo (Bytho) agunt, prout sanè procul dubio agunt, iterum ergo sequitur, eos indicare, Joannem, his verbis commatis primi extremis, egisse de Principii à Deo Bytho generatione. Quod si autem verba ista extrema ita se tunc habuissent prout se nunc habent : Et Deus erat Verbum, tum neque de Principii neque de L

n.

n

it

n

7,

n

32

t

-

n

0

S

И.

0

e

.

n

-

n

0

de Verbi generatione ulla Joannes in iis egisse allo modo seu prætextu dici potuisset. Jam vero, posita hac lectione, Et Dei erat Verbum, idem est, ac si diceret Ptolemæus: Recte dicit Joannes Dei suisse Verbum, id est, Verbum suisse Principii, Unigeniti Filii, emissionem ac sobolem. Consequentia dicit hic omnino, & ex verbis suis apertè manantia Joannes, quando hocce dicto docet, Principium Patrem Verbi etiam esse Deum, quod enim ex Deo (ex Bytho summo illo Deo) generatum est, nempe

Principium, Deus etiam sit necesse est.

II. Fundabitur ergo Quartum nostrum Argumentum præcipue in voce ista anologies consequenter; quâ innuunt Valentiniani, extrema verba commatis primi Evangelii Joannis, ex verbis antecedentibus omnino consequi atque manare. Nempe, voce illa Principium, eo ipso quod Principium, quod à Deo Bytho distinctum erat, diceretur ac vocaretur, concludebant & contendebant, primum illud ens à Deo Bytho generatum aut emissum, à Joanne indicari; ergo cum diceret Verbum esse Dei (Principii) emissionem, consequenter omnino verbis suis id dicere Joannem, idque ex verbis ejus necessariò fluere afferebant: quod enim ex Deo (Bytho) genitum est (Principium) Deus etiam sit necesse est. At verò, si in Joanne & Deus erat Verbum legissent, nullo modo inferre vel urgere potuissent fluentem hic ex præcedentibus, verborum Joannis consequentiam. Quid enim? Num exinde quod Verbum in Principio Bythi Filio fuerit, id est, Principio isti magno amore conjunctum fuerit, & Principio ita familiariter conjunctum etiam apud Deum Bythum postea suerit, sequitur Verbum suisse Deum & à Deo generatum? Minime gentium. Prout nempe etiam nos, si istam vulgatam lectionem & Deus erat Verbum sequeremur, agnosceremus quidem libentissimè Verbum à Joanne vocari Deum, & esse Deum, suo sensu, (id enim etiam absque isto dicto tate-

Pars I.

O D D ili

ai

RV

er

cù

ap

an

ne

fta

an

I.

na

E

V

pr

ba

(1

Ir

in

E

Jo

fatemur ex animo) at vero id ex Joannis propositione aut ex verbis præcedentibus sequi neutiquam
assirmaremus. Pone enim ex. gr. Angelos jam ante
mundi nostri creationem, quod summe probabile est,
suisse creatos, genitos aut productos; pone etiam
extitisse Principium aliquod Angelis antiquius a
summo Deo productum, substantiam nempe aliquam
rationalem Angelis postea conjunctissimam, Angelosque etiam cum isto Principio apud Deum summum
suisse; inde tamen neutiquam sequeretur, eos etiam
suisse peos, aut ex essentia Dei emanasse vel generatos esse.

III. Renatus Massuetus in sua Irenzi editione, verba ista & enim Principium, i. e. nam etiam Principium, aliter explicat, nempe, Et verbum erat apud Deum, etenim Principium, i. e. etenim Principium erat Deus; adeoque tali explicatione supponit, in dicto illo, & Verbum erat apud Deum, per to Deum Valentinianos istos non Bythum, sed Principium Bythi filium, intellexisse. Sed hoc falsum esse, aperte jam fupra probavimus, observantes, Joannem in hoc Evangelii initio, ex Valentinianorum mente, distinguere & unire non duo fed tria, Deum, Principium, & Logon; si verò per to Deum, in illo dicto, & Verbum erat apud Deum, intellexissent Principium, non de tribus sed de duabus tantum rebus egisset ibi Joannes. Deinde ipsa ista Valentinianorum verba, Num. 14, 'In Patre enim (Bytho) & ex Patre Principium, in Principio autem & ex Principio Verbum. Bene igitur dixit, In Principio erat Verbum, erat enim in Filio; & Verbum erat apud Deum, & enim Principium, Oc.' Ipsa inquam hæc eorum verba indicant, Joannem de tribus, de Patre (Bytho) de Principio & de Verbo agere, ac per Deum in illo dicto, erat apud Deum, ipsum Bythum intelligere; Ac prout illis verbis, erat enim in Filio, nihil aliud nisi præsentiam Verbi in Principio, aut conjunctionem cum Principio designant, sic & istis verbis, I.

G-

m

te

ſŧ,

m

m

15-

ım

m

e-

e,

n-

ad at to

hi m

3

n-

& m le

es.

4,

n-

r-

m,

&

m

0)

10

;

ıd

)-

Deum (Bythum), non autem, etiam Principii apud Deum (Bythum), non autem, etiam Principium esse Deum, demonstrare velle, atque demonstrare debuisse. Si id quod vult Massuetus, etiam Valentiniani dicere voluissent, dixissent proculdubio: ½, ὁ λόγος κν πρὸς τὸν Θεὸν, ἢ, γαὶς πρὸς τὰν Αρχάν, Ὁ Verbum erat apud Deum, etenim apud Principium (erat.) Ergo cùm istis verbis, Ὁ enim Principium, minimè innuant isti Valentiniani, in illo dicto, Ὁ Verbum erat apud Deum, Principium vocari Deum; & tamen statuant in hoc ipso Evangelii initio id sieri, sirmum manet quod probavimus, eos nempe id ex verbis statim sequentibus deprompsisse, atque adeò in Joanne, Ὁ Dei erat Verbum legisse.

CAP. VI.

Explicatio ista Valentiniana, tam in Graco Irenai textu, quàm in ejus vetere Interprete corruptissima, emendatur.

Orruptus est ergo procul omni dubio textus Joannis in Valentiniana allegatione ab Irenæo excerpta, corruptus, inquam, à falsariis Irenæi. Et illi primitiva ac genuina lectioni, & Dei erat Verbum, lectio ista, & Deus erat Verbum, quam alii pro verâ lectione Joannis, ut infra patebit, venditabant, summo studio præferebatur, & ab Orthodoxis (scilicet!) admittebatur. Corrupta est etiam in Irenzo explicatio initii Joannis Valentiniana, tam in Græco Irenæi textu, quam in ejus Latina versione. Et sanè corruptio una alteram, corruptio verborum Joannis, etiam corruptionem explicationis Valentinianæ necessario post se trahebat, ne vel ex ipsa explicatione eorum, genuina lectio Joannis, quam C 2 illi

X

20

V

fe

p

B

ft

(

in

tu sin S K

illi allegaverant & explicaverant, attento Lectori innotesceret. Vix ullum alium prolixiorem, adeò sedè corruptum in Irenzo locum reperies, ac quidem iste corruptus est. Hoc utique non casu sortituito, non mera librariorum acata, non sestinante calamo accidit, sed deliberato consilio nequitia patravit, ut genuinz illius lectionis & Dei erat Verbum, notitia aboleretur. Bene verò sactum, quod non ab uno eodemque salsario, adeòque non in istem ubique locis, quoad explicationem Valentinianam, Grzcus atque Latinus textus suerit corruptus, adeòque alter ex altero eo faciliùs restitui possit. Quod sane opus est sacere, & jam supra cap. iv. § 2.

facere cœpimus.

II. Adhuc autem, inquit Num. 1, 2, & 3. fecundum Latinum Interpretem Irenæus, Joannem discipulum Domini, docent (Valentiniani) primam Ogdoadem & omnium generationem significasse, &c. Grabius concinente Massueto, hac tria verba, & omnium generationem, Num. 2. delenda esse dicit, nullo hic MS. Codice Latino adjutus. At non hic delenda funt, ubi recte comparent, & in omnibus extant Latinis MSS. libris, sed Græco textui restituenda, in que disparuerunt. Extat tamen & in Græco Num. 5. & tam in Graco quam in Latino Num. 10. mentio hujus generationis omnium aut geneseos primæ, unde & Num. 2. extitisse patet. Pergit verò interpres Num. 4, & 6. Ipfis dictionibus itaque Principium quoddam subjectt quod primum factum (generatum) est à Deo, &c. Hic Grabius recte observat, mancum esse interpretem, in quo omnia verba Num. 5. fignata, omissa sunt, ex Graco vicissim reponenda. Vox autem itaque Num. 4. respondet vocibus λέχον ες έτως, adeoque pro itaque, repondendum est ita loquentes. Videtur in voce loquentes, prima & ultima syllaba non fuisse legibilis, ac proinde librarius pro ita loquentes, legebat ita-que-, & exinde vocem unicam itaque fecit. Atque hinc concludere possumus, etiam

I,

ori

leò

ui-

ti-

ite

tia

rat

od

if-

ia-

us,

lit.

2.

im

um

Ó

ci-

10.

IS.

ıt,

115

110

5. io

de

d-

à

lle

3,

XC

15,

es.

2

0.

1-

S,

m

etiam illa statim sequentia, quæ Num. 5. à Latino Interprete absunt, ea de causa abesse, quòd in eodem exemplari non fuerint legibilia. Proximè verò præcedentia, nempe a'vlais Afgen ipsis dictionibus, non debebant editores per comma aut punctum à verbis Nezovies stas loquentes, divellere, & cum voce meunvourvas significasse, construere. Non enim dicere vult Irenæus Valentinianos affirmasse, suam Ogdoadem & omnium genefin, ipsis his verbis, aut totidem verbis, à Joanne ipso significari. Rem aliter se habere ipsi Valentiniani non poterant non videre. Nam conjugationem Hominis & Ecclefia unica folummodo voce hominum Joan. i. 4. innui asserebant (7), adeoque avonsegei in initio isto Joannis non reperiri videbant. Indicat ergo το, 'Αυταίς λέξεσι, Irenæus, sese hic ipsissimas Valentinianorum dictiones & explicationes, de verbo ad verbum, ut dicitur, allegare velle. Quod etiam cum hoc paragrapho, toto fecisset, subjungit Paragr. sequente xixo: Propter hoc enim & ipsas eorum apposui dictiones, sa vero pas is aulas παρεθέμην αυθών τως λέξεις. Non enim αυτός sed avlas legendum esse & Latinus interpres docet & Billius monet. 'Avlais aigen cum voce didaousa construi debent, ut sensus sit: docent Valentiniani (his) ipsis dictionibus. Sic & antea jam § 12. juxta

(7) Verba eorum hac de re infra hoc ipfo paragrapho, ita in Irenæo emendanda esse videntur; Έπωδη επιφέρω, Καὶ η Ζωή ην τὸ φῶς τῶν Ανθρώπων. Ανθρώπως εἰπων, ἀξπ κὶ τὴν Εκκλησίαν ὁμωνυμως τῷ Ανθρώπων ἐμήννος. 'Quoniam infert, Et vita erat Lux hominum: Homines dicens, nunc (i. e. simul, statim) & Ecclesiam simili (communi) nomine Hominum significavit, tut per unum nomen, mani-

festet Syzygiæ communionem. Grabius approbante etiam Massueto dicit: Hominem pro plurali Homines ex Cod. Vossii & Græco reposui. Testatur itaque in Latinis Cod. omnibus, excepto Vossiano, extare Homines. Rectè ergo reposuimus: Homines dicens, & sic quoque Græcus textus emendandus est. Nam non de homine in singulari, sed de hominibus in plurali loquitur Joannes, & ex eo Valentiniani.

Massuetum verò cap. vi. § 4. dixerat & construxerat Irenæus: ἀνλαις λέξεσι λέχονθες ἔτως, iis sermonibus dicentes sic. Hic verò Interpres in loco nostro quem ventilamus, euphoniæ gratia non posuit dicentes sic, quia vocem ejusdem radicis, nempe, ipsis dictionibus immediate ante posuerat, sed aliam phrasin, ita lo-

quentes adhibuit.

III. Quod ista verba Num. 7. quod etiam Nun vocat & Filium, & Unigenitum Domini vocat, attinet, hic Latinus Translator fœde corruptus est, Græcus verò Textus aliquanto melius se habet. Deducunt hic Valentiniani nomina sua Ogdoadis ex Jeannis Evangelii primis 18. versibus. At vero Nun Nev sive Nis hic in Joanne neutiquam reperitur. Cum verò in Græco Textu, pro Quod etiam Nun legatur or si i, particula verò si aliquando significet jam, & sumatur pro iur nunc, posset quis arbitrari interpretem ipsum posuisse, Quod etiam nunc, (prout fanè Vossii, Merceri & Claromontanus & Arundel. Codex habet); Nunc autem postea in Nun mutatum esse. Sed quia 70 vecat bis in Latino reperitur, existimamus potius to Nun vocat esse glossema marginale. Nempe aliquis verba Irenzi ex cap. i. § 1. p. 7. edit. Grabii, Nun autem hunc & Unigenitum wocant (Valentiniani) hic ad marginem forte adscripserat, quæ postea in ipsum Textum irrepserunt, cum mutatione pluralis vocant, in fingulare vocat. Quia nempe præcesserat vox singularis subjicit: Itaque Principium quoddam subjicit, aut subjecit. Atque sic bis vox vocat hic reperitur. Alioqui Valentiniani ipsi, & Irenæus ex eorum scripto, semel tantum proculdubio vocem vocat hoc Paragrapho xviii. Num. 7. posuerant. Ex voce autem Nun alii fecere nunc. Loco istorum verborum, quod etiam Nun vocat & Filium & Unigenitum Domini vocat, extat in Græco, ou si y you porozevi n Osdo nénance, quem o Filium Unigenitum & Deum vocavit; longe melius, si 70 xexxnue excipias. Dicturus forte fuisset ordine inverso Ptolemæus:

\$51

1.

rat

di-

m

fic,

ous

10-

20-

et,

us

nt

115

ve

rò

ur

m,

r-

ut

el.

m

ır,

r-

I.

ım

d-

it,

tt.

.

t-

11-

el

10

11

m

n

5

o

Ptolemæus: or si z Gedr, z jor porogeri zeza, quia Principium, ex sua sententia, priùs à Joanne videbat vocari Deum, statim commate primo, & postea demum Unigenitum Filium, commate decimo octavo. Sed quia præmiserat, Αρχήν πνα προτήθεραι το สอุดักษ ของหมายิง ชักธิ์ ซิธิ ออริ, quod ex Joanne vult probare, hinc etiam dum id probat, prius ponit you poνογενή, quam Θεον. Irenæus autem ordini verborum Joannis inhærens, paragrapho sequente xixo huic assertioni Valentinianæ directis terminis contradicens, priùs ponit Deum, quam Unigenitum Filium. Hunc, inquit, Verbum Dei, hunc Unigenitum, &c. Vox Domini in Interprete, voci Unigenitum subjuncta, ex voce Deum, nempe ex abbreviatione Dm, conficta est. Codex sanè Claromontanus habet Unigenitum Deum, non, Unigenitum Domini. Grabius quoque testatur, Arundelianum Codicem habere Deum, nempe per abbreviatione Dm. Inspeximus enim Codicem hunc ipsi, in quo sic extat: quod primum factum est à Do. quod etiam nunc vocat & Filium & Unigenitum Dm vocat - & Verbum erat apud Dm. etenim in Principio - quod enim ex Do natum eft, Ds est. Qui verò To Dm putabant non duas sed tres esse literas, & punctum super ultima litera fuisse detritum, adeoque non Dm sed Dni legendum esse existimabant, inde vocem Domini contecerunt. Cæterum lectionem istam, totam nempe phrasin, Unigenitum Deum, à falsario esse in interpretatione Latina Irenzi profectam, inde manifestè liquet, quod, ut intra oftendemus, non isti antiquiores, sed juniores & posteriores demum Valentiniani, commate 13° corrupto, legere cœperint: Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris, &c. Celsus quoque supra cap. i. allegatus videtur legisse Unigenitus Filius; culpat enim Joannem quod in hoc initio Evangelii Filium Dei (qui non nisi commate demum 18° Unigenitus Filius vocatur) ejus Verbum esse dicerent. Ipse sanè Ptolemæus, ex antiquio-C 4 ribus ribus Valentinianis unus, teste Græco Irenæi Textu, Unigenitus Filius, non Deus legebat & ex Joanne allegabat. Nempe cum jam in Joanne, Et Deus erat Verbum corruptè legeretur, non videbant salsarii & interpolatores Irenæi, quânam occasione asserere potuerint Valentiniani Principium seu Unigenitum Bythi, in hoc exordio vocari Deum, ideò ad comma 18m à posterioribus Valentinianis depravatum confugerunt, & inde posuerunt; Unigenitum Deum vocat. Tò Filium autem ad antecedentia rejecerunt, atque glossemate etiam illo è margine in textum admisso, ita sædè & absurdè interpretem corruperunt: Quod etiam Nun vocat, & Filium & Unigenitum Deum (unde

cip

ne

ct

ma

ar

rù

op

To

As

tu

ci

æ 7

70

in

P

ab aliis Domini factum eft) vocat.

IV. Deinde in Latino interprete Num. 7. est vocat, in Graco autem minus bene xexanus vocavit. Omnino zaka in præsenti tempore, scripserat Ptolemæus & ex eo Irenæus. Quia ubique hic præsens tempus usurpatur, πεοτίθελαι, φησί, λέγει, ποιείται, λέγει, ivoi, ut ex Num. 6. 9. 10. 11. 12. 13. liquet. Irenæi autem postea depravator, qui in Textu Joaannis jam corrupto legebat, Et Deus erat Verbum, adeoque videre non poterat quomodo Valentiniani afferere potuerint Monogenem seu Principium in hoc primo commate aut exordio Joannis, vocari Deum, mutavit rade in renduce, ut sensus esset, Joannem ex mente Ptolemæi, Monogenem non quidem hic primo commate, aut in ipso Evangelii exordio, vocare Deum, sed alibi, ubicunque id fuerit ita vocasse. Vide quæ jam supra cap. iv. § 2. de voce aiunt in eam rem observavimus. Et omnino diligenter observandum est, omnia ista verba meoridelai, onoi, reye, musitai, &c. adeoque etiam zaxe, non alia de caufa sic in prasenti tempore hic usurpare Valentinianos, quam quia præsens, ob oculos sibi positum & all'egatum exordium Joannis explicant, & hac ratione oftendunt ista quæ his verbis prasentis temporis asserunt, in ipso isto exordio, de quo in præsentiarum agunt, reperiri,

reperiri, non autem alibi in Joanne esse quærenda; adeoque etiam hac voce Deor rane, ostendunt Prin-

cipium in ipso isto exordio vocari Deum.

I.

u,

10

us ii

e

m

la

1-

t.

e

),

d

e

ft

.

-

S

1,

i

S

)

V. Porro ubi in Graco Num. 11. nunc legimus: κρώς ἀπὸ πε 'Αρχης τετές το Θες κ το Λόγε πίν διδασκαλίας тети, vidit jam Grabius, & ex ipso Irenæo rationem attulit, loco 78 00 reponendum esse 78 48, prout ctiam vetus Interpres legebat, & Massuetus confirmat. Non poterant utique Valentiniani isti dicere επό της Αρχής τυτές: το Θεδ, quia per του Θεου cum articulo, non Agxiv sed Bythum intelligebant; verum omnino ลัสด์ สหัร Agans สะสรร สัง "Yis dicere eos oportuit. Deinde respiciunt hic Valentiniani dictum Toannis, er 'Agan no o Aózos, ubi nulla est mentio ಈ ಅಪ್, e contra ಭರ್ತಿ filius, eorum sententia, in voce Asxis includebatur, nam ideò Principium dici putabant, quia primum à Deo (Bytho) generatum erat; tum etiam Verbum non in Deo (Bytho) sed in Principio (filio Bythi) ut illi explicabant, erat; ergo από της Αρχής τετές το Υίε, κ από το Λόγε την διδασκαλίαν ты doctrinam incipit, dicere debuerunt. Postea in Graco Textu omissas Num. 14. voces ev Agan Se post Billium, Petavium, Grabium & Massuetum reponimus, quas nemo, arbitror, negabit reponendas esse, licet etiam è Latino Interprete excidissent. Qui omnino rectè, proximè præcedentibus ità requirentibus, habet, In Principio autem & ex Principio Verbum. Tandem ubi in Graco ipsa Joannis verba Ou Tos no en Agan meds Tou Oson Num. 15. ponuntur (prout & in immédiate præcedentibus, totum primum Joannis comma a'vloregei allegatur) ibi nunc Latinus Interpres vocem enim ab Interpolatore habet: 'Hic enim erat in Principio apud Deum.' Nempe falsato am per lectionem istam, & Deus erat Verbum, Joanne in Valentinianorum allegatione, cum jam non videret interpolator aut librarius aliquis, 70, exex 3057 in verbis nempe Joannis consequentiam à Valentinianis

21/

TI GOLD

hoc Num. 15. inculcatam, & quare Verbum anoxista per consequentiam dicatur esse Deus, quandoquiden non fuit ex Deo Bytho generatus, &, voce Oss fub lata, nulla in hoc primo commate fit mentio alteria Dei à Bytho distinguendi, cujus filius Verbum es dici possit, ideo addidit vocem enim: Hoc enin erat in Principio apud Deum, ut ostenderet & pro baret ideo Verbum dici Deum, quia fuerit in Prin cipio apud Deum Bythum, sed plane contra menter Valentinianorum; nam illi ex hac phrasi Verbun erat in Principio, non Verbi generationem divinat ex Patre Principio procedentem, non Deitaten Verbi, sed summam tantummodo Verbi cum Prin cipio unionem & familiaritatem deducebant, ut jan fupra cap. iv. § 3. oftendimus. Et quod Verbut fuerit apud Bythum, inde quoque neutiquam seque batur Verbum esse Deum aut ex Deo generatum Vox ergo ista enim est adulterina, non ab ipsi Valentinianis profecta, & à Graco Irenzi Text abest.

VI. Ita ergo omnino scripsit Irenæus: αννην τον μαθηλήν το Κυείκ διδώσκεσι την πεώλην Ογδοάδα κ) τί των όλων γένεστη μεμινυχέραι, αυταις λέξεσι λέγον]ες έτως. Ι άννης ο μαθητής το Κυείε βελόμενος είπειν την των όλων γένεπ καθ' ην τα πάν α προέβαλεν ο Παίης, Αρχήν πνα προτίθείαι τ πρώ Τον γεννηθέν ύπο το Θεβ, δ Sh x Υιν μονογενή x Θε ναλεί, εν ώ τα παίθα ο Παθής προέβαλε: σπερμαθικώς. Υπό Ι τέτε φησί του Λόρον προβεβλήδαι, κί εν αυίο την όλην των Αι νων εσίαν, ην αυδος υσερον εμόρφωσεν ο Λόρος. Έπει εν περί προ THE PENÉTEUS LEYES, MALOS बेंग्ले THE ASKHE, TETEST TE YES, από τε Λόγε την διδασκαλίαν ποιείται. Λέγει δε έτως Εν Αςγ νο δ Λόρος, κὸ ὁ Λόρος νου περς τον Θείν, κὸ Θεν νου δ Λόρη Ού τος ην εν 'Αρχη προς τον Θεον. Πρότερον Saseixas τα τρία Θεὸν κὸ Αρχήν κὸ Λόρον, πάλιν αὐλά ἐνοι, ϊνα κὸ τὸν προβολί ένθεςων αυθών δάξη τέτε Υίδ κ τε Λόγε, κ την πρός αλλήλα ανα κό την πρός τον Πατέρα ενωσιν. Έν γαις τω Παζεί, κό οι π Halgos i Agxii, en de ti 'Agxii và en this 'Agxiis à Nom Kanai rs

we?

den

fub

riv

eff

nin

oro rin

ten

bun

ten.

rin

jan

our

jue

um pli

xt

E Io

Ie

vea

1 13

Θ .

Ald

T 90

ight for side loan inau inau inau

EXO

Kalas Er Emer en 'Agan fir à Agas. fir pale en to 'rio. Kal ι Λόρος ην περός του Θεον κό γαις η Αρχή. Και Θεω ην ο Λόρος. denkédus to jaig on Ges jeunnden Geos estu. Ou tos nu en Agy τες Θείν. &c. Hæc Verba ita quoque ab ipfo Interprete reddita aut faltem reddenda fuerunt : Adhuc autem Joannem discipulum Domini docent primam Ogdoadem & omnium generationem fignificasse, ipsis dictionibus ita loquentes: Joannes discipulus Domini volens dicere omnium generationem, secundum quam omnia emisit Pater, Principium quoddam subjicit, quod primum factum (generatum) est a Deo, quod etiam filium Unigenitum & Deum vocat, in quo omnia Pater emisit seminaliter. Ab hoc autem ait Verbum emissum, & in eo omnem Æonum Substantiam, quam ipsum postea formavit Verbum. Quoniam igitur de prima genesi dicit, bene a Principio hoc est, a Filio & a Verbo doctrinam facit. Dicit autem sic: In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Dei erat Verbum. Hoc erat in Principio apud Deum. Prius distinguens tria, Deum & Principium & Verbum, iterum ea unit, ut & emissionem ipsorum utrorumque ostendat, id est Filii & Verbi, & eam que est ad invicem, simul & ad Patrem, unionem. In Patre enim & ex Patre Principium, in Principio autem & ex Principio Verbum. Bene igitur dixit: In Principio erat Verbum, erat enim in Filio; & Verbum erat apud Deum, & enim Principium. Et Dei erat Verbum, consequenter; quod enim ex Deo natum est, Deus est. Hoc erat in Principio apud Deum. &c.

CAP. VII.

Probatur ipse quoque Irenæus in Joanne le gisse: Et Dei erat Verbum, & in Notice emendatur.

Uintum argumentum pro lectione, & Dei era Verbum, jam non ex fola allegatione & ex plicatione Valentiniana apud Irenzum extante, fel ex ipsius Irenzi verbis atque assertione, tale producimus: Quod ista lectio, Et Dei erat Verbun à Valentinianis hic allegata, non fuerit ab Irena pro Valentiniana corruptione textus Evangelici sed pro genuina lectione Joannis Apostoli habita non tantum (primo) inde patet quod Irenæus (etian Tertullianus infra cap. xxxiv. § 1. à nobis allegatus nullibi Valentinianis istis mutationem ipsius litera textûs S. Scripturæ, sed solummodo perversas ex plicationes objiciat, (vide Præfat. libri i. p. 1. & lib. iii. cap. xii. p. 231. edit. Grabii); Non tantun (secundo) quod istam lectionem, & Dei erat Verbum, non rejiciat, rejiciens solummodo absurdam initi Joannis explicationem; Verum etiam (tertio) quod ipsemet sequente statim paragrapho, ubi veran mentem Joannis, isti explicationi Valentinianæ di rece opponit, probet & urgeat, in hoc initio Evan gelii Joannis Jesum Christum ipsum, quem illi Verbo (Æone illo Ogdoadis) plane distingueban (8) & Verbum hoc fuisse negabant, Dei Verbun vocari. 'Manifesta igitur (inquit Irenæus § 19. p. 41.) expositionis corum transsictio. Joanne

Christum à Salvatore; & Salvatorem rursus à Verbo, & Verbum ab Unigenito.

Iu

m

D

erai

GAG

ger

eoc

d

'n

e e

len

9

Eo

Pai

de

fre

Va

Des

Om

Ire

nia

Na om

ade

De

do

eft ho

Gr:

pre

⁽⁸⁾ Irenæus Præfat. libri iv. Blasphemant autem & inDominum nostrum, abscindentes & dividentes Jesum à Christo, &

SI

le.

oti.

era

ex.

fec

oro.

un

na

ita

an

us era

ex-

ù

um,

100

an

di

an

ii

an:

11111

19.

1116

Sal

im

enim unum Deum (9) exponente, & unum Unigenitum Christum Jesum annunciante, per quem omnia facta effe dicit, hunc N.B. Verbum Dei (10) hunc Unigenitum, hunc factorem omnium, hunc Jumen verum illuminans omnem hominem, hunc mundi fabricatorem, hunc in sua venisse, hunc eundem carnem factum & inhabitasse in nobis: hi transvertentes secundum verisimilem expositionem, Oc.' Si Irenæus in Joanne legisset, & Deus erat Verbum, nonne hic omnino istam lectionem urfiffet atque dixiffet : hunc Deum Verbum, hunc Unigenitum, hunc factorem omnium, &c. Et postea codem ipso Paragrapho xixo: 'Quia autem non de Syzygiis ipforum Apostolus dixit, sed de Domino nostro Jesu Christo, quem & Verbum scit esse Dei.' Deinde statim initio § xxi. eosdem Valentinianos compellans: 'Discite igitur, insensati, quoniam Jesus qui passus est pro nobis, qui inhabitavit in nobis, idem ipse est Verbum Dei!' Eodem Paragrapho postea iterum Christum Verbum Patris, & Verbum Dei appellat. Ista ingeminatio de Verbo Dei, ilta repititio hujus phraseos adeò frequens, in talibus circumstantiis, in tali loco, ubi Valentinianæ applicationi & explicationi exordii

(9) In Græco est, unum Deum Omnipotentem, sed vox Omnipotentem ab interpolatore Irenæi est inserta, & Valentinianis objici hic non poterat. Nam & illi solum Bythum pro omnipotente Deo habebant, adeôque ipsimet Joannem unum Deum Omnipotentem exponere docebant. Præferenda itaque est lectio Veteris Interpretis hoc loco.

(10) Extat quidem hic in Græco: Filium Dei, non, Verbum Dei; sed Latinum Interpretem etiam hic præferendum

esse Græco Textui moderno, vel inde patet, quod Lectio Græci textûs hunc Filium Dei, hune Unigenitum, esset superflua; Filius enim in Unigenito continetur, & bis idem uno loco posuisset Irenæus. Præterea, cum hic ipfæ phrases Joannis exordii urgeantur, filius Dei autem in eo non legatur, dixisset potius Irenæus: hunc Unigenitum filium, si non ita dixisset prout Latinus Interpres habet. Melior itaque ac vera lectio Interpretis: hunc Verbum Dei, hunc Unigenitum, &c.

Toannis

I.

er

PE

ni

(

te

d

u

Toannis directis terminis contradicit, evincit omnino, non tantum Valentinianos istos, ex Joanne dictum de Dei Verbo, non autem de Deo Verbo protulisse, verum etiam ab ipso Irenzo, pro vera & Apo stolica lectione habitam fuisse illam de Dei Verbo. nempe, & Dei erat Verbum allegationem. Ipseque adeò indicat Irenæus, quod Christus Dei Verbum in hoc exordio Joannis expresse fuerit vocatus. Et cum (quarto) urget, Joannem ibi unum Deum exponere, ac unum Unigenitum annunciare, manifeste hæc opponit Valentinianorum doctrinæ de duobus Diis in isto initio Joan. Evangelii indicatis, quorum alter erat Bythus, alter verò Principium Bythi filius, ex ista sola lectione, & Dei erat Verbum perversissime deductus; cum ipse Irenæus in istis duobus dictis, Et Verbum erat apud Deum, & Dei erat Verbum, de uno eodemque Deo, omnium rerum Creatore, Patre Verbi, utrobique rem esse, verissimè sentiret. Unum verò Filium seu Unigenitum duobus filiis Va-Ientinianorum ex isto exordio Joannis deductis, Principio nempe filio Bythi, & Verbo filio Principii, non minus evidenter opponit.

II. Si autem Irenæus in suo aut aliis exemplaribus Evangelii Joannis & Deus erat Verbum, legisset, alteramque illam lectionem, & Dei erat Verbum, pro adulterina habuisset, quæso te, annon id potius adulteratoribus Scripturæ, occasione adeò urgente, opposuisset & objecisset? Quid fortius, quid validius, quid ad rem magis appositum potuisset Valentinianis duos Deos, alterum Avum, alterum Patrem Verbi, ex Joannis exordio inferentibus, & Patrem istum Verbi à summo Deo distinctum ex hocce dicto, & Dei erat Verbum ingerentibus, ab Irenzo opponi, quam si dixisset, apud Joannem, post illud dictum ; Et Verbum erat apud Deum, neutiquam legi aut debere legi, & Dei erat Verbum; adeoque de Deo, Patre Verbi, qui à summo Deo distinctus esset, nihil prorsus, nihil ulla specie vel

SI

om.

nne

tu-

po.

rbo, que in Et

exstè

Dus

um us,

me

is, de

2.

et.

2-

is,

11,

n-

m,

at

on

eò

Si

u-

es,

X

b

1,

-

;

0

prætextu ibi reperiri posse; sed Joannem tantummodò de Deo qui est super omnia, & de Deo Verbo agere expresse? At verò cùm hoc Irenæus minimè opponat, apertum est ac evidens, eum etiam ipsum opponat per l'erat Verbum, in Joanne legisse.

CAP. VIII.

Probatur hoc iterum ex Irenzo; & objectioni ex Rom. ix. 5. qui est super omnia Deus, &c. occurritur; ostenditurque hunc locum ab Irenzo de Deo Patre intellectum.

I. SExtum argumentum tale est: Si totum Irenzi opus percurras, nullibi hoc dictum, Et Deus erat Verbum, ab eo ad probandam Christi Deitatem allegari reperies. Quod argumentum, si recte perpendatur, sanè validissimum est. Ex. gr. lib. iii. cap. vi. & in sequentibus, ostendit, quod in Scripturis nemo alius Deus nominatur, nec Dominus nuncupatur, nisi solus verus Deus Pater omnium, & Verbum ejus (11). Et probat id in hoc ipso Capite, quod Veteris Testamenti Scripturas attinet, inter alia illo dicto: Thronus tuus, Deus, est in seculum seculi—unxit te Deus, Deus tuus. Ex Novo autem Testam. nihil nisi illa verba 1 Cor. viii. Nobis unus Deus Pater ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus

(11) Quodsi hæc verba ita intelligenda dices, ut 70 Deus nominatur ad Patrem solum, 70 autem Dominus nuncupatur ad Filium itidem solum referatur; sequetur exinde Irenæum nullibi in Scripturis Christum expresse Deum nuncupatum repe-

risse, adeóque nec Joan. i. & Deus erat Verbum legisse; quandoquidem Verbum solummodo Dominum, non verò Deum in Scripturis nuncupari, sibi probare proposuerat. Conf. infra cap. xiii. not. 17.

de

po

ar

fic

Jesus Christus, &c. allegavit, quia vocem Dominus voci Deus æquipollere existimabat. At verò (quid quid alioquin Irenæus existimaverit) Christus hor loco non Deus, ex quo omnia, sed Dominus tantum modo per quem omnia, minore titulo (12) vocatur, Irenæus autem, non tantum ex Vetere sed etiam ex Novo Testamento sibi proposuerat ostendere quod Pater Christi & Christus ipse Titulo Dei & Domini infigniatur, ut secundum editionem Grabi libri hujus iii. cap. viii. & ix. initio; item cap. xvi & in lib. iv. Præfatione & cap. i. clarissimè indicat, Primum comma Evangelii Joannis allegat quidem lib. iii. cap. xi. p. 218. & 222. nec non lib. v. cap xviii.p. 428. Irenæus, fed nonnisi probare volem eum per quem sunt omnia facta, fuisse Verbum Dei, & à Joanne ibi gloriosam generationem Verbi enarrari Ergo tantum abest ut istæ allegationes nobis opponi possint, licet nunc, etiam ibi in Irenzo in allegatione verborum Joannis, legamus, Et Deus erat Verbum, ut potius inde sententia nostra non obscure confirmetur; nempe Irenæum ipsum, etiam in his modò allegatis lib. 3. & 5. locis, sie ex suo Joanne κ) Θεν ñi δ Λόρες, Et Dei erat Verbum, posuisse; nunc autem vitio falsariorum aliter legi, postquam hac lectio: & Deus erat Verbum in Codices Joannis passim recipi cœpit. Nam exinde omnes Auctores, qui in suis operibus veluti Irenæus, dictum hoc, & Dei erat Verbum allegaverant, corrigebantur & reformabantur. Ne vel ex ipsis istorum Auctorum allegationibus, ita in Joannis Evangelii Codicibus antiquioribus extitisse pateret. Non itaque adulterationes ista, prout nunc in Irenzo reperiuntur quid-

(12) Dominus minore Titulo vocatur] Ipsi id docent Orthodoxi, quando de hoc loco 1 Cor. viii. cum Unitariis non litigant, fed aliud quid agunt. Theophylactus infra allegandus,

illud Thomæ dictum Joan xx. 28. sic interpretatur : ' Cum dicit: Dominus meus, indicat ' humanam naturam ; cum verò dicit : Deus meus, indicat divinam essentiam.

SI

nus,

im.

ca.

am

ere

8

bi

VI.

at,

em

api

èni

Dei,

iri

oni

ga.

era

ure

his

ine

ınc

ac

nis

es,

O

re-

le•

ti-

ra.

id-

XX.

icat

ve-

icat

am

quam contra nos faciunt. Qui versum primum Evangelii Joannis jam in uno & altero loco Irenzi, nempe lib. i. cap. i. § 18. corruperant, illi eundem per omnes ejus libros corrumpere necesse habebant.

II. Objicies: Atqui nec locum Rom. ix. 5. qui est super omnia, Deus benedictus in secula, allegavit Irenœus cap. vi. lib. iii. ad probandum Christi Deitaem; an inde sequetur eum ab Irenzo in Epistola Pauli ad Romanos non fuisse repertum, aut aliter lectum? Atqui eum cap. xviii. aut juxta Massuetum xvi. § 3. ejusdem iii. libri eo modo allegat, & de Christo intelligit. Respon. 1. Irenæus ipse dicum istud de Christo intelligere & allegare non potuit, quem quidem vocabat Deum, & pro Deo anteseculari habebat, sed non pro Deo super omnia sic dicto: adeoque hoc loco Pauli per Deum super omnia benedictum, non ipsum Christum, sed solum Patrem intelligebat, Deum enim super omnia Christo contradistinguere & manifeste opponere solet. Vide ex. gr. lib. ii. cap. xii. ' Et ex ipsis, inquit, Domini verbis facile est ostendere, confitentis unum Patrem & factorem mundi, & plasmatorem hominis, qui à Lege & Prophetis annunciatus fit, & alterum nescientis, & hunc (subintellige, unum Patrem) esse super omnia Deum.' Et cap. xlix : Etenim si quis exquirat causam propter quam in omnibus Pater communicans Filio, solus scire horam & diem à Domino manifestatus est, neque aptabilem magis, neque decentiorem, nec fine periculo alteram, quam hanc inveniat, in præsenti - ut discamus per ipsum, (per Christum seu Dominum) super omnia esse Patrem (13).

⁽¹³⁾ Confer hic doctifs. Anglum Anonymum, qui nuper in A Reply to Dr. Waterland's Defense of his Queries, &c. p.

⁹²⁻¹⁰⁴ hoc ex Irenzo plenissimè demonstravit. Vide etiam hic infra cap. xi. § 3.

Q.

Ire

mo illo

adí

effe

Ch

dić

Sup

inf

put

bei

dic

fol

eti

que

pai

tru

m

pro

fup

ali

dic

vet

XVI du

Pa IX.

Fa

1oc

iffe

De

ub

VO.

fi De

re

Adeoque & super ipsum Christum. Quare, cun nunc in Interprete Irenzi lib. ili. cap. xviii. verb ista: qui est super omnia, Deus benedictus in secula ad Christum applicata legamus, manifesta hæc el falsariorum in isto xviiiº. capite additio & interpo latio. 2. Deinde ibi capite hoc xviiiº. non id agi Irenzus, ut probet Christum esse Deum, sed (u etiam ex antecedenti cap. xviio. patet, ubi intenti & propositum Irenæi, quid in sequentibus proban velit, indicatur) Christum ab homine Jesu non est separandum, isto dicto Rom. ix. 5. & aliis proban voluit. Ad quod probandum sufficiebat adduxisse Quorum Patres, & ex quibus Christus Secundum car nem; ut viderent hæretici, non Jesu tantummod quod illi volebant, sed Christo etiam carnem ad scribi. Idem ibi probat antecedens Rom. i. ver. - 5. & fequens ex Gal. iv. 4.5. locus. Quan cum post verba: ex quibus est Christus secundum car nem, additum in Irenzo videamus, qui est Deus supe omnes, benedictus in secula, patet iterum, quod ha additio nihil ad rem Irenzi faciens, à sciolo aliqui & falsario (14), non à manu Irenzi profecta si Qui & lib. iv. cap. vii. (Mass. cap.iv. §1.) nihil aliu habet, quam, ex ipsa enim secundum carnem Christi fructificatus est, & Apostoli. 3. Porrò additio ista qui est Deus super omnes benedictus, &c. etiam in rei

(14) A sciolo & falsario profecta | Habemus ejulmodi interpolationis & adulterationis alia in hoc ipso negotio, in hoc ipfo Capite exempla. Verba nempe paulò antecedentia (ut alia omittamus) ita Gallasius & Feuardentius ediderant: 'Neque alium quidem Jesum, ale terum autem Christum suspi-· caremur fuisse, sed unum & eundem Deum sciremus esse.' Hane vocem Deum, & Grabius & Massuetus auctoritate omnius MSS. Codicum omiserunt, qui hic, inquiunt de unitate person Christi, non Deitatis agitur. N hil est frequentius in antiquo rum Ecclefiastcorum libris,qua vocis Deus, ubi de Domino al Christo agitur, manu falsariorum facta positio, vel adjectio, Christus xar' Egoxiv deificant tur. Vide etiam par. ii. cap. 11 illustria hujus rei exempla.

31

cùn

rb

ula

e

po

agi

(u

itie

Dan

eff

Dan

fle:

car

Odi

ad

r. I

lan-

car

upe ha

qui fit

liud

ista Sta

ren

nius

qui rson Ni

quo

uàn

au orun

, I

care

D. X

112

Irenzi, convincendis hæreticis, perquam est incommoda ac inidonea. Nihil enim magis hæreticos illos, Christum merè spiritualem à Jesu homine carno separantes, in errore suo, Christo nempe carnem adscribendam non esse, Christum & Jesum duas effe personas, confirmasset, quam si Irenæus ipsis Christum, ipsum Deum super omnia in secula benedictum, esse dixisset. Qui enim Christum, Deo super omnes benedicto, Deo summo, sua sententia infinitè minorem, carnem & sanguinem non habere putabant, multo minus Deum super omnes in secula benedictum, carne & fanguine præditum esse credidiffent. Scripfit verò libros suos Irenæus, non folum in gratiam Orthodoxorum, verum ipsorum etiam hæreticorum, ut eos ab erroribus revocaret, quod ex fine libri iii. & libro iv. cap. xxxiv. § 5. apparet. 4. Quis credat, (si rem recte perpendat ac trutinet) Irenæum, qui cap. vi. lib. iii. ubi Christum in Scriptura etiam Novi Testamenti Deum vocari probare debebat, hunc locum Rom. ix. 5. de Deo inper omnia benedicto non adduxerat, & nullum alium ex Novo Test. in eam rem allegaverat, (nam dictum illud, Thronus tuus, Deus, &c. inter dicta veteris Testam. ab eo adducitur) hic demum cap. xviii. ubi longè aliud argumentum tractat, eum adducere voluisse? Dices: Atqui illo cap! vi. ne de Patre quidem, quod Deus vocetur, hunc locum Rom. ix. 5. adduxerat? Respon. Quod Pater in Novo Fædere Deus vocetur, sufficiebat in re clara unum locum eumque clarissimum ex 1 Cor. viii. produxiffe. Quis enim Irenzo Patrem in Novo Fædere Deum vocari, tantopere negaverit? Si omnes locos ubi Pater in Novo Testam. Deus vocatur, adducere voluisset, innumeros adducere debuisset. At verò Christus Rom. ix. 5. & Joan. i. 1. non vocatur Deus, ubi quæso in Novo Testam. expresse vocatum reperies? Excute etiam nunc controversiam Orthodoxorum cum Christianis quos Socinianos vocant,

D 2

20

ob

G

70

ne

207

ex

far

fui

qu.

dic

TU:

ba

in

exi

lo

ve

ill

211

ē

De

de

&, si locum istum: & Deus erat Verbum, omiseris; si Rom. ix. 5. Deum super omnia de ipso & solo Patre intellexeris, sudabis plus satis, donec Christum in Novo Test. Deum cognominari ostenderis. Manet ergo sirmum & immobile, Irenæum non legisse in Ioanne, & Deus erat Verbum, neque Rom. ix. 5. Deum

super omnia de Christo intellexisse.

III. Neque mihi objicias, locum Rom. ix. 5. ab Irenzo de Christo intelligi potuisse, quia non dicitur o wv o em marlor Oeds, sed absque articulo ο ων επὶ πάνων Θεός: Non, inquam, hoc objicias; nam, I. Voces illæ & wv em mailwv Oeds, cum Eph. iv. 6. Θεος, δ επί παίνων, collatæ, demonstrant, de eodem summo Deo, de Deo Patre, utrobique rem esse. (Confer infra cap. xlii. § 4. & notâ 52. observata.) In mag. nas utique angultias sese conjiceret ille qui inter duas istas enunciationes eis Deds o smi muillor, & o av in maν ων, Θεος, tantam ponere vellet differentiam, ut illa summum Deum, hac verò Deum quendam minorem, aut summo subordinatum indicari contenderet. Sed quid opus est multis? Si nondum clara satis ex Irenzo protulimus, en habes clarioral 2. Irenæus ipse ipsum istum locum ad Rom. ix. 5 allegans, eum evidenter de Patre solo intelligit lib. ii.cap.v.p.123. b. (Mass. cap. vi. § 2.) 'Sed cum, ' inquit, scirent (dæmones) quoniam est qui est · super omnia Deus.' In Graco proculdubio fuit, 8π εςι ὁ ຝν επὶ πάνων Θεὸς. Ecce habes hic ab Irenzo ipsa verba Rom. ix. 5. non de Christo sed de ipso & folo Deo Patre intellecta & allegata, ut circumstantiæ docent. Agit enim de Altissimo & Omnipotente, adeoque de Deo Patre, ut ipse Massuetus, in sua Annot. ad verba Domini nostri, agnoscit. Ergo hæc verba Apostoli alibi lib. iii. cap. xviii. aut xvi. Christo non aptavit, sed sciolus illa addidit. 3. Hæc vox suxogestos benedictus, ubique nonnisi summo Deo (Patri) tribuitur, Marc. xiv. 61. Rom. i. 25. 2 Cor. xi. 31. (quo loco à av surogalos eis Tes diavas Christo manifeste contra1

is;

tre

10

et

in

um

ab

di-

ilo

S;

6.

no

fer

g.

er.

ETT.

ut

ni-

n-

ra

2!

5.

git

m,

est.

it,

XO

X

n-

ten

t.

02

nc

XC

i)

lè

2-

contradistinguitur) 2 Cor. i. 3. Eph. i. 3. 1 Pet. i. 3. Et quod singularem observationem itidem meretur, idem ipse Irenæus vocem hanc benedittus, lib. ii. cap. xi. p. 164. b. (Mass, cap. xxiv. § 2.) ad solum illum qui super omnia Deus dicitur, (ad Patrem) retulit maniseste. Ita enim scribit: 'Et maxime autem Super omnia (ut Arundel, & Merc.2. Codex habet) quod dicitur Deus, quod & ipsum Hebraice Baruch dicitur, & duas & dimidiam habet literas. Massuetus ita hunc locum repræsentat: & maximè autem super omnia nomen quod dicitur Deus, &c. & observat: 'Editi minus bene, super omne nomen.' Grabius inter editores ante Masluetum optimus, nomen non edidit. Num omnes alii edideriut, Saltem nullus Codex MS, allegatur qui no nomen agnoscat. Videntur ergo editores alii nomen ex ingenio, non semper felice, inseruisse. fanè vetus Interpres ita ex Irenzi Grzco textu pofuisse omnino videtur: Et maxime autem super omnia qui benedicitur Deus, quod & ipsum Hebraice Baruch dicitur, &c. Ex phrasi, qui benedicitur Deus, fecerunt postea librarii (qui vocem Baruch non intelligebant) quod dicitur Deus, atque hinc etiam To omnia in omne mutatum est, ut esset allusio ad 2 Thess. ii.4. extollit se super omne quod dicitur Deus, quem tamen locum Irenæus neutiquam hic respiciebat. Denique verba ista, super omne quod dicitur, sciolo alicui dictum illud Eph. i. 21. & Super omne nomen quod dicitur aut nominatur, in memoriam revocavit, quapropter ctiam hoc loco posuit, & Super omne nomen quod dicitur Deus. Quodsi emendationem nostram admittis, vides iterum Irenæum, ipsum illum locum Rom. ix. 5. præ oculis habuisse, & iterum ad solum Patrem retuiffe.

IV. Quomodocunque autem hic Irenæum legas, ipsa verba ejus clarissimè evincunt, per eum qui est super omne aut super omnia Deum, solum Deum, Patrem ab eo intelligi; & quà talem, id est, quatenus

Initium Evangelii S. Joannis Parsi tenus est super omnia aut super omne quod dicitu Deus, Unigenito contradistingui. Sic enim proxim præcedentia, secundum Grabium, habent: Nihile minus autem & Unigenitus, & maxime autem super omnia quod dicitur Deus, &c. ubi, verba ista; & maxime autem, manisestè docent, rè super omnia quod dicitur Deus, Unigenito ex mente Irenæi minim competere. Ergo eo minus est credibile, eum ist verba Rom. ix. 5. qui est super omnia Deus ad Christum ipsum, ad Unigenitum, alibi retulisse. Vide quoque hic infra cap. xxxi. § ii.

G of of a se to div G

Pin fu

CAP. IX.

Iterum ex Irenæo probatur eum in Joanne. Et Dei erat Verbum, reperisse.

I. CED locus Irenzi ex lib. iii. cap. xi. p. 222. I nobis jam Capite proxime antecedente si allegatus, nondum seponendus & relinquendus el Præbet enim solus per se septimum argumentum pro bandæ assertioni nostræ, nempe olim in Joann Evangelii initio non Deus sed Dei erat Verbum, exti tisse. Ita enim Irenæus ibi habet: 'Aliud enim (Evangelium) illam quæ est à Patre principales (in muovinin) & efficabilem ("masanlov) & gloriofat generationem ejus enarrat, dicens fic: In Principal erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Det (lege, Dei) erat Verbum. Et, omnia per ipsu facta sunt, & sine ipso factum est nibil.' Si legis & Deus erat Verbum, quomodo quaso lectio tall gloriosam à Deo Patre procedentem generationem Verba enarrabit? Decimas tertias consequentias adhibes necesse est, ut eam ex ipso & solo primo tertioqui commate Evangelii hujus, stante vulgari lections elicias ars

itu

kime

hile

Supe

Ć

qua

in

ilt

hri

Vid

2711

2. :

Øi.

el

pro

nn

Xth

nii

lei fan cipi

)eu fun

gis

211 rbig

eal

qui

ne,

125

olicias. Deinde, per consequentias difficiles & exceptionibus obnoxias rem aliquam deducere, non est eam enarrare. Et vide quæ jam supra cap. iv. iii. Num. 4. in eam rem diximus. Ista verò lectio, Et Dei, nempe filius, progenies, emissio, erat Verbum, generationem istam Verbi à Patre, & principalem & efficabilem & gloriosam enarrat sanè clarissimè. Principalem quidem & directoriam; quia fine Verbo, & per alium aliquem, nihil factum est. Verbum erat omnium rerum executor & director; Gloriosam, quia ab ipso qui est super omnia Deus, profecta, quia Dei erat Verbum. Efficabilem, quia non otiosum erat, omnia efficiebat, omnia per ipsum fiebant. Sic Tertullianus de Carne Christi cap. 19. Et ex Deo natus est. Merito; quia Verbum Dei, & cum Verbo Dei Spiritus, Oc.

II. Octavum argumentum : Irenæus lib. iii. cap. viii. § 3. ita scribit: 'Quoniam enim sive Angeli, sive Archangeli, five Throni, five Dominationes, ab eo quod super omnes est Deus, & constituta sunt, & facta per Verbum ejus, Joannes quidem sic significavit : Cum enim dixisset de Verbo Dei, quoniam erat in Patre, adjecit: Omnia per eum facta funt, &c.' Ergo & hinc patet legisse, Et Dei erat Verbum; non tantum eum qui super omnes est Deum, Verbo Dei, id est, Filio clarissimè contradistinxisse & opposuisse, adeoque non credidisse

Filium esse eum qui est super omnes Deum.

CAP. X.

Rursus idem alia ratione ex ipso evincitur, & Objectioni respondetur.

I. Jonum argumentum: Idem Irenæus lib. iii. capitis xviii. initio ita scribit: ' Et quoniam Joannes unum & eundem novit Verbum Dei, D 4

C

ex

fe

67

in

ea

n

D

PdI

60

d

i

13

C

Z

a

" & hunc esse Unigenitum, & hunc incarnatum esse pro salute nostra, Jesum Christum Dominum noftrum, sufficienter ex ipsus Joannis sermone demonfravimus.' Ergo quemadmodum To Unigenitum, ex ipsius Joannis sermone demonstraverat, adeoque expressa litera Joannis Evangelii primo Capite (hoc enim hic respicit) legerat, sic & to Verbum Dei, totidem verbis ibi in Joanne extabat. Ubi verò id Irenæus demonstraverat? Capite nimirum hujus Libri xiº. p. 218. feq. ut Grabius Notâ 2. in hoc Caput xviii. Irenæi, p. 239. indicavit. Ergo quando ibi cap. xi. p. 218. Irenæus citat primum Evangelii Joannis comma; omnino ita ipfe citaverat: In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Dei erat Verbum; nunc verò corrupte legitur; & Deus erat Verbum. Verum, non solum illum locum à Grabio indicatum respicit hic Libro iii. cap. xviii. Irenæus. Magis adhuc respicere mihi videtur Libri i. cap. i. Paragraphum 19, & 20. de quibus jam egimus supra cap. vii. in quinto nostro argumento. Reperiuntur enim hic lib. iii. cap. xviii. eædem ferè aliquot phrases, quas etiam lib. i. cap. i. 19, & 20. videmus. Nempe or & 2 Abyor bish 78 Oes, quem & Verbum novit esse Dei; item, Terov ausor ougra жэсчота, hunc eundem carnem factum, aut incarnatum; Inèg mis nuav aulav owmeias rage exevelo, pro nostra salute incarnatus est. At vero jam supra in illo argumento nostro quinto vidimus Irenzum Paragrapho illo 19, & 20, lib. i. cap. i. ipsas urgere Joannis expressiones aut voces, & in Joanne, Et Dei erat Verbum omnino legisse.

II. At nobis objicies, hocCapite xviii. libri iii. Irenæum ex ipsius quoque Joannis sermone demonstrasse Jesum Christum, incarnatum esse pro salute nostra; quod tamen totidem verbis Joan. cap. i. imo nullibi in Scriptura reperias. Ipse enim Irenæus eodem illo xi. capite libri iii. p. 215. b. ita eâ de re habet. Est enim Salvator quidem, quoniam Filius

I.

Te

)-

n-

X

X-

C

i,

O.

15

C

1-

1-

:

d

-

n

0

e

0.

0

1.

1.

\$

e

0

,

S

0

8

CAP.

if.

Filius & Verbum Dei; salutare autem quoniam Spiritus : Spiritus enim, inquit, faciei tua Christus Dominus; falus autem, quoniam caro: Verbum enim caro factum est & habitavit in nobis.' Ecce Christum pro salute nostra incarnatum, ab Irenzo ex ipsius Joannis sermone, nempe per consequentiam demonstratum! Respondeo, Primo, Num inde inferes Irenzum indicare, sese etiam Filium Dei Unigenitum, per consequentiam tantum, & non ipsa textus litera ex Joanne demonstrasse? Distingue ergo inter ipsa nomina Jesu Christi, quæ nonnisi expressis Scripturæ verbis demonstranda sunt, & inter res à Christo gestas, aut in Christo nostri causa effectas; quas etiam nostris verbis ex analogia Scripturæ prædicare & celebrare, ac ex Scriptura per consequentias demonstrare licet. Etsi ergo Christum incarnatum aut odera periola, quod tamen etiam expresse in Joanne legitur, nonnisi pro salute nostra incarnatum suisse, per consequentiam tantum ex Joannis sermone demonstrare potuerit Irenaus, non tamen Christum esse Unigenitum & Verbum Dei per consequentiam tantummodo inde demonstrasse dicendus est. Secundo, A potiori fit denominatio. Hæc tria, Christum esse Verbum Dei, Unigenitum & carnem factum (prout id Irenæus explicabat) expressâ literâ in Joanne invenerat. Ergo in genere dicere poterat, se ista ex ipso Joannis sermone demonstrasse; licet verba pro salute nostra, expresse in Joanne non extent. Tertio, Doce, ubinam Irenæus in superioribus suis verbis, nempe lib. iii. cap. xi. & lib. i. cap. i. § 13. 19. 20. Christum esse Verbum Dei per consequentiam solummodo ex Joanis sermone demonstrarit? Nullibi sanè. Christum esse Verbum Dei, non aliter ex Joanne quam ipsius Evangelii versu 1. & ipso textu ibi allegato probavit & ursit; ergo Joan. ver. 1. Irenæum & Dei erat Verbum, ipså expressa litera legisse, ac inde allegasse necesse est,

CAP. XI.

Iterum Irenaus, Et Dei erat Verbum legisse ostenditur. Joan. Ern. Grabius confuta

I. Ecimum etiam argumentum nostrum, neutiquam futile, nisi maxime fallimur, considera. Perlege nempe totos quinque Irenzi contra hæreses libros; reperies frequentissime Christum ab eo appellari Verbum Dei, aliquando etiam simpliciter Verbum, at vero Deus Verbum ne semel quidem in toto ejus Opere reperitur, præterquam ubi ipsum primum comma Joannis Evangelii ab eo (à falsariis videlicet corruptum, ut jam vidimus) allegatur. An id possibile est, Irenæum qui primum hoc Evangelii comma tam altè memoriæ suæ impresserat, qui tam multa de Verbo isto Joannis habet, qui adei frequentem ejus per omnes suos libros mentionem facit, nullibi tamen istam phrasin Deus Verbum usurpaturum fuisse, si eam in ipso initio Evangelii hujus, adeò memorabili legisset? Majoremne in animo ejus locus è media Apocalypsi cap. xix. 13. desumptus, ubi Christus Verbum Dei vocatur, impressionem fecerat, quam admirabile illud Joannis Evangelii initium, ubi Verbum Deus à Joanne appellatus fuisse censetur? Atqui apud Origenem Christus Deus Verbum frequentissime occurrit, ut vel ex solis Libris contra Celsum liquido liquet; quia jam tunc talis lectio in Joannem illata, in ejus Codice aut Codicibus extabat, ea Origeni mirificè placebat, eamque Lectoribus suis summo studio (nempe aliquid novi & Platonici) inculcare volebat. Noster autem Irenæus aliquando Christum simpliciter Verbum appellat, quia in exordio Joannis priore loco. simpficiter quoque Verbum appellatur; in Principio erat rsl

zse

eta.

uti-

nsi-

tra

ab

iter

in

um

riis

ur

an•

qui

leò

em

ur-

us,

in

deef-

E-

el-

ri-

ex

ım

ce

·e-

pe

er

27-

0,

bio

at

erat Verbum, Verbum erat apud Deum: Verbum verò Dei etiam ab eo vocatur, quia in proxime sequenbus, & Dei erat Verbum extabat. Nullibi Deum Verbum appellat, quia nullibi in Joanne aut in reliqua Scriptura Deum Verbum repererat. Simile quid etiam * in Tertulliani scriptis observavimus.

II. Hermannus tamen Cingallus, alias Christoph. Sandius, in Scriptura S. Trinitatis Revelatrice p. 125. 126. hæc habet: 'Erasmum memini allegatum **, in hæc verba: — Et quod sciam Irenaus antiquus Scriptor nullibi Verbum Deum vocat, sed Verbum Dei, ut lib. i. cap. iv. & lib. iii. cap. xx. xxi. sapissime repetens, & lib. iv. cap. li. & lib. v. fol. 316. o 333. præterquam in uno loco, si Codex mendo caret. Mihi vero unus talis locus in toto Irenzo edit. Grabii non occurrit. Nisi quod ad lib. ii. cap. v. p. 122. a. lin. 20. ad hæc verba; ab alio quodam prater Verbum Dei mundum factum esse dicunt, observat Grabius, Codicem Vossii & Feuard. in margine, habere Verum Deum (quæ lectio etiam in Clarom. Codice reperta Massueto placet) Arundel. autem Verbum Deum habet. At verò vix dubitari potest, Verbum Dei, prout edidit Grabius, esse etiam hoc loco genuinam Irenæi, quà frequentissimè uti

* Etiam in Tertulliani scriptis) Decimum hoc argumentum nostrum poslet alicui videri infirmum, cum forte extent scripta Patrum iv. aut v. feculi, aut posterioris temporis, in quibus Christus Verbum aut Deus Verbum non vocetur, unde tamen minime sequatur hosPatres, in Joanne non legisse, & Deus erat Verbum. Sed observandun, nos agere de Irenæo & Tertulliano, in quorum scriptis Christus frequentissime Verbum & Dei Verbum aut Sermo, & quidem ex Evangelii Joannis initio potissimum, appellatur : Ergo ex isto initio potius Deus Verbum (qui titulus Verbo Dei augustior est) vocatus ab iis fuisser, si in Joanne phrasin hanc Deus Ver-

bum reperissent.

^{**} Erasmum memini allegatum) Allegatio ista, Martini Czechovicii esse videbitur (forfan in ejus Annotationibus in Principium Evangelii Joannis à Cingallo reperta) si immediatè in Cingallo præcedentia, cum iis quæ infra cap. xxxviiii. § 1. ex Czechovicio allegamus, contuleris,

Di Di

tio

ad Jo

pr

all

eu

tot

ca D

Spio

to

Ir

ill

D

m

di

tr

80

& 60 & ca A

folet, lectionem, quam omnes libri præferunt, exceptis tribus istis, qui ne ipsi quidem inter se omnes conveniunt, & unus solummodo ex iis Deum Verbum habet. Quanquam & verum Deum, quomodo edidit Massuetus, lectio est hoc loco perquam commoda & apposita. Et sic etiam infra cap. vii. aut juxta Mass. viii. § 3. loquitur Irenæus : 'Impium est · ___ dicere ___ conditionem ab Angelis, aut ab emissione quadam ignorante verum Deum ---- fa-' bricatam esse.' Deinde lib. etiam v. cap. xviii. § 2. ubi legimus: 'Quoniam unus Deus Pater super omnes, & unum Verbum Dei quod per omnes, &c. ibi unicus Codex, nempe Claromont. habet unum Verbum Deus. Verum cum Irenæus etiam hoc ipso Capite, etiam fecundum hunc Codicem Claromontanum, aliquoties Christum appellet Verbum Dei, nemo, puto, dubitabit hoc unico loco, hujus unius Codicis, mendum esse librarii, qui Verbum Deus posuit, licet in Codice suo Verbum Dei extaret.

Erasmus verò, aut ejus allegator, videtur lib. ii. cap. xviii. Irenzi indigitare, in quo Deum Verbum repererit, ubi is ita scribit : 'Et in quo distabit Dei Verbum, imo magis ipse Deus, cum sit Verbum, 'à Verbo hominum, si eandem habuerit ordinatio-'nem & emissionem generationis?' Hic, inquit Grabius, ouosow Verbi five Filii Dei aperte statuit Irenaus & ad Joan. i. 1. alludit. Nempe putat hic ad dictum illud, & Deus erat Verbum, alludi. Quod, si verum esset, cum per ipsum Deum, Irenæus ipsum Deum Patrem intelligat, sequeretur Irenæum allusione tali indicare, Deum Patrem esse illud Verbum quod Joannes ibi proponit, adeoque Deum Patrem esse Filium Dei. Licèt Dei Filius sit Logos, tamen & Pater Aoyuw's est, & suum quoque proprium Logon habet, alias Filio existente Logo, Pater qua Pater axogos esset. Qui Logon genuit non ipse est exinanitus Logo, docebit statim Theophilus Antiochenus. Ergo etiamsi Joannes nihil quidquam de Logo scripsisset, potuislet

I

X-

les

im

lit

&

ta

eft

ab

a-

2.

er

c.

im

fo

n-

ei,

us

us

11.

m

it

n,

0-

it

it

ic

d,

m

i-

n

n

n

n

r

15

0

potuisset Irenæus dicere Deum Patrem esse Logon, prout dicere poterat Patrem esse Sapientiam, Boniratem, Originem rerum, &c. Nego itaque Irenæum quando dicit; imo magis ipse Deus cum sit Logos (rarionem, non Verbum ponere hic debuerat Interpres) ad Joan. i. v. 1. alludere. Toto præterea isto libro Joannem, Et Deus erat Verbum non scripsisse probamus, & ipsum Irenæum ita in Joanne non legisse probavimus. Quomodo ergo hic ad Joan. i. v. 1. alludere poterat? Eodem Capite superius dixit, eum qui est super omnes Deum, esse totum Nun & totum Logon; an etiam cum totum Nun esse dicit, ad locum aliquem Scripturæ alludit? Eodem Libro cap. xlvii. p. 172. 2. (confer etiam cap. xvi. p. 136. 2.) Deum afferit totum este mentem, totum rationem, totum Spiritum operantem (an Deus Pater etiam tertia persona Spiritus S. est?) & totum lucem: an & hic ad totidem loca Scripturæ, ubi mentis, rationis, Spiritus & lucis est mentio respicere dices? Si autem Irenæus alludit ad Joan. i. v. 1. alludit certè ad illud dictum, & Dei erat Logos. Si enim Logos iste, Dei Patris est Filius, & ab eo processit, multo magis ipse Deus Pater, fons se Aóye, Logos dicendus erat.

III. Præterea locus ille Irenæi lib. ii. cap. xviii. etiam ostendit, super omnia & super Filium esse Patrem, quod jam supra cap. viii. § 2. & seq. aliis locis Irenæi demonstravimus. Dicit enim, 'in quo distabit Dei Verbum, imò magis ipse Deus, &c.' Ipse Deus, est Deus xet' ¿ξοχὴν, Deus super omnia, is hic manisestè contradistinguitur Dei Verbo seu Filio, & ipsa vox magis hoc loco, Patrem Filio majorem & superiorem esse innuit. Homousion ipsum, in scriptis antiquissimorum Patrum, non insert honoris & dominii & auctoritatis & magnitudinis æqualitatem, quod abundè demonstrat Anonymus ille Anglus vir acutiss. in A Reply to Dr. Waterland's

Desense of his Queries, p. 55. & alibi. Etiam animas humanas à Patribus quibusdam Deo consubstantiales creditas suisse observat.

CAP. XII.

Eadem lectio ex Theophilo Antiocheno emendato probatur, et ex Athenagora.

20

n

d

1

1

t

1. Ndecimum argumentum habemus apud Theophilum Antioch. Episcopum, qui primum Evangelii comma, eodem modo quo Celfus, Valentiniani antiquiores, & Irenæus, in Joanne legebant ac inde allegabant, ipfe quoque allegavit lib. ii. ad Autol. p. 130. edit. Oxon. Sed non minus quam Irenæus à descriptoribus corruptus est. Corruptum autem esse ipsa res docebit. Sic ille loco cit. procedit: 'Ipfa Scriptura Sacra docet nos, ' Adamum dixisse, Vocem tuam audivi. At vox quid aliud est quam à Nópes à 78 Des, os est no vos aule, ' Verbum Dei, qui etiam ejus est filius? Non ut · Poetæ & fabularum Scriptores perhibent filios Deorum ex concubitu esse natos, sed ut veritas ' docet, τον Λόρον του ονία διαπανίος ενδιάθετον, Verbum ' perpetuo insitum in corde Dei. Antequam enim quidquam fieret, hunc Confiliarium habuit, sauls ໍ ນຮິ້ນ ນ ຕຸອຸດ໌ນກວານ ດັນ ra, ut qui mens & prudentia ejus esset. · Cum verò condere quæ deliberaverat vellet, τέπι ' τον Λόρεν εγέννησε σεροφοεικόν, hoc Verbum genuit prolatum primogenitum omnis creatura. Non ipse exina-' nitus Verbo αλλα Λόρον γεννήσας ης τῷ Λόγω αυίε δια: · πανδος δμιλών, sed qui Verbum generavit, & cum Verbo suo perpetuo versatur. Unde docent nos Sacræ Literæ & omnes Sancto Spiritu afflati. Quorum de numero Joannes dicit: In Principio erat Verbum

I,

)•

)-

m

a-

e-

b.

is

r-

0

S,

X

8,

ıt

SC

15

771

m

t.

42

m

1.

g.

n

15

i.

tt

12

Verbum, & Verbum erat apud Deum; significans in Principio solum fuisse Deum, & in eo Verbum (scilicet evelaselor, insitum) Postea dicit: Kai Oes (fic enim legendum, non & Osds, ut statim patebit) no 6 Aogos & Dei erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. · Θεν εν (fic legendum, non Θεος εν) ων ο Λόγος, κ) εκ Der mounds, Dei itaque existens Verbum, & ex Deo progenitum, quando vult Pater universorum, mittit illud ad aliquem locum.' Quandoquidem dicto isto & Verbum erat apud Deum, non vult probare Theophilus Verbum à Deo progenitum & reopogundo factum este, sed solummodo ante creationem omnium rerum, in Deo Evola'Selov fuisse; necesse est ut generationem istam & prolationem, ac deinde missionem ad res varias conficiendas, deducat vicissim ex sequentibus solummodo in Joanne verbis, nempe ex his: Et Dei (filius, prolatio) erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt. Quod sane ex illis deducere non potuisset, si in Joanne, ut nunc in ejus corruptis exemplaribus extat, & Deus erat Verbum legiffet, & inde citaffet. Quomodo enim inde inferre potuisset: Verbum esse à Deo progenitum, & mitti a Patre ad aliquem locum? Num propterea dici potest à Deo progeneratus, quia qui apud Deum wold Selos à Deo non distinctus erat, Deus Verbum erat? Contrarium inde potius concluseris. Si apud Deum, Den Erdu Irfos erat & Deus erat, ergo Deus adhuc Erstassos à Deo Patre neutiquam distinctus, non verò à Deo generatus, non mgoqueixòs erat. Quodsi ergo hoc primo commate Joannis Theophilus, de eo tanquam jam generato à Deo, agi videbat, necesse est ut in Joanne, Et Dei (filius, prolatio) erat Verbum legerit. Ex Deo natus est. Merito, quia Verbum Dei, audivimus supra ex Tertulliano. Deinde num propterea à Deo mittitur Verbum, quia Verbum Deus est? Contrarium inde iterum concludas. Dii non serviunt; ea igitur qua Serviunt

e

S

P

of

us

serviunt Dii non sunt, inquit idem Tertullianus, ad Nationes lib. ii. non ineptè. At verò isto dicto, O Dei erat Verbum; Dei itaque existens Verbum, &c. genitura ista ex Deo, & cur à Deo mittatur, quia nempe ejus (i. e. Dei) est, quia ejus prolatio & filius est, quia Deus proinde jus in eum, jus eum quò lubet mittendi habet, clarissimè innuitur. Sic supra p. 81. dixerat ; Eros er er aveu pa Oes, &c. Hic igitur cum sit Spiritus Dei (non Spiritus Deus) descendit in Prophetas. Adeò ut de ista lectione Joannis quam etiam hic restituimus, emendationeque verborum Theophili, minime dubitandum sit. Sic etiam alibi Theophilus noster Christum expresse Dei Verbum (nullibi Deum Verbum) appellat. Præter locum jam ex p. 129. à Noyos à 78 Os os es z quès aule, allegatum, vide p. 21. 81. 101. 106. Confer infra cap. xxxi. € 2.

II. Duodecimum argumentum petimus ab Athenagora, ex ejus Apologia ad Imperatores. Et hunc enim in Joannis Evangelio non Deum Verbum, sed Dei Verbum reperisse, satis apparet; cum ad Joannis Evangelii initium manifeste respiciens, & versum 3. expresse citans, Christum Dei Verbum vocat, & nullibi Deum Verbum appellat. En ejus verba, p. 38. edit. Oxon. 1682. "To's popinflat to man sha ve aule hoys, Oc. à quo facta sunt omnia per Verbum ipsius, per quod & digesta sunt & stabiliuntur, hunc unum prædicamus Deum. Quin &Filium Dei mente complectimur. Filius Dei est Verbum Patris (Nops 8 ' Παβρος) in ideâ & operatione. Ab ipso enim & per ipsum omnia facta sunt (Si aus maila exéveso) cum ' fit unum Pater & Filius-Mens & Verbum Patris ' filius Dei est.' Ecce Deitatem Christi probat eo, quod sit mens (ves) & Verbum Dei per quod omnia facta sunt; annon aperte ac expresse Christum etiam Verbum Deum vocasset, si ita in Joannis Evangelii exordio vocatum vidisset? Verum & alibi ubicunme mentionem facit Filii, eum non aliter qu'am μον παρχ το Θεο, aut παρχ το Παθρός, aut Λόρον Θεο, rbum a Deo, a Patre, & Verbum Dei, aut Patris, sípiam Deum Verbum, appellat. Vide ejusdem ditionis pag. 18. 41. 49. 70. 110. 142. Confer aum quæ diximus infra part. ii. cap. iii. § 2.

CAP. XIII.

m

771

n,

2.

10

115

11-

8,

78,

er

ım

m·

8

&

im

ris

0,

112

am

elii

in-

Probatur etiam Tertullianus non legisse in Joanne, Et Deus erat Sermo, sed dictum tale partim esse intrusum in ejus scripta, partim veræ lectioni & Dei erat Sermo à Tertulliano ipso allegatæ substitutum. Loca ejus lib. adv. Praxeam cap. xii. & xiii. excutiuntur.

Jestimum tertium argumentum, ex Tertulliano jam post initium tertii seculi scribente, proferimus. Miraberis sortasse, à nobis Tertulliamm in partes vocari, in cujus libris dictum illud Deus erat Sermo toties allegatum & inculcatum tat. Sanè nihil dissimulatione transmittemus, & satim unam ex allegationibus ejusmodi producimus. Cap. xiii. lib. adv. Prax. ita habet: Ipsum plus est, quod in Evangelio totidem (duos nempe Deos, Patrem & Christum) invenias, In Principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo; unus (Deus) qui erat, & alius (Deus) penes quem erat. Vide tamen etiam quæ eodem pso 13. Capite postea circa finem urgeat Tertulliaus: Itaque, inquit, Deos (duos) omnino non E

ai

ire dire dan

i i P

4

t

Epi

re Ito

tur.

qua

eni qua iv.

res

Apo.

dicam, nec Dominos. Sed Apostolum sequar, w fi pariter nominandi fuerint Pater & Filius, Deun Patrem appellem, & Jesum Christum Dominum Solum autem Christum potero Deum nominem. dicere, ficut idem Apostolus: Ex quibus Christus, ' qui est, inquit, Deus Super omnia benedictus in avum Nam & Radium Solis feorfum Solem vocabo, Solem autem nominans cujus est Radius, non flatim & Radium Solem appellabo.' Et in fine Capitis xix. Christum tunc demum (in Novo videlicet Testamento) Deum dici asserit quando nominatu fingularis, id est, quando solius Christi fit mentio, & eodem loco nulla fit mentio Dei Patris. Exinde clariffime patet, allegationem illam primi commatis Evangelii Joannis cum illo dicto, & Deus erat Serm, in librum Tertulliani esse omnino à fatsario aut sciolo aliquo intrusam; ipsum verò Tertullianum in prim cipie hujus Evangehi, post illa verba & Sermo erat apud Deum non legisse, Et Deus erat Sermo. Positi enim tali lectione, liquidò liquet, à Joanne eodem ipso loco quo Pater & Filius pariter nominantur, non solum Patrem sed etiam Filium Deum appellari Ecce, Joannes, si vulgarem admittis lectionem, eodem ipso loco quo de Sole, de Deo Patre agit, quo Patrem vocat Solem, statim & Radium, Filium Dei, Solom appellat : Et Sermo, inquit, erat apud Deum (Patrem) & Deus (Filius) erat Sermo. Quod Tertullianus neutiquam dicendum esse decernit. Itane verò sui ipsius oblitus erat, ut id non faciendum aut non dicendum effe existimaret, ut id dicere nollet, quod Joannem fecisse aut dixisse eodem ipso cap. xiii. paulò ante urserat? Itane Paulum Joanni, Apostolum Apostolo præfert, ut dum illum eligit sequendum, hunc, quem ipse-

met modo allegaverat, in ea ipsa re quam alle-

hoc unquam jam credere poterit? Apostolum, in

quit, fequar. Sed nonne & Joannem credebat fuise

gaverat, plane postponat ac reprobet?

I,

u

171

m

45,

in

2.

On

ne le-

tur

10,

de

tis

no,

olo

In-

rat

ita

em

ır,

rl

-0

uo

1111

nud

od

ta

ım

ere

em

u.

ut

le-

le-

uis

in-

fle

000

apostolum (15)? Ergo illa verba, Ipsum plus est, cc. cum allegatione primi commatis Evangelii Joanis, usque ad ista verba, alius penes quem erat, inclutive; interpolatoris procul omni dubio manu in hoc iii. Caput Tertulliani sunt illata. Quod etiam alibi in to Scriptore aliquando in citatione hujus commatis observandum; aliquando verò in ejus libris, ubi ipsemet comma istud reipsa citaverat, corrupta est

(15) Ex iplo hoc contra Prax. bro manifestum est, quanti Jonnis Evangelium fecerit, cujus aria dicta toties & tam valide rget. Ne quis putet Monta-Mam factum, Joannis Scripta iis Novi Testamenti Scriptis, iquo modo saltem postposule; & eum pro Joanne quom alio, qui Apostolus non flet, habuisse. Joannem Scritorem Evangelii in hoc libro contra Praxeam expresse vocat spostolum. Cap. xv. ' lidem ipfi, inquit, Apostoli (nempe Paulus & Joannes) & vidisse se Christum & contrectaffe Vox contrectasse testantur. itium quidem primæ Joannis spiftolæ respicie; sed quid sibi olunt verba, Iidem ipsi? Neme immediate ante citaverat jam tos duos Apostolos; videlicet oannis Evangelii verba, Deum emo vidit unquam, & Pauli, Juem nemo vidit hominum. Une patet etiam Auctorem hujus Evangelii, quod Joannis vocaur, pro Apostolo, non pro alio quodam Scriptore à Tertulliano adhuc habitum fuisse. Verbis enim, Deum nemo vidit unquam, non I Joan: Epift. caput W. 12. fed Evangelii caput i. 18. respici indicio est, 1. Quod cum

Evangelium citat, Auctorem ejus soleat vocare Joannem aut Evangelizatorem; quando de Epistolis res est, Apostolum. Hic autem dicit, Exclamat quodammodo Joannes, Deum nemo vidit unquam. 2. Ipfun istud exclamat, nonnisi verbis Joan. Evangelistæ cap. i. aptari potest. Hic enim verba ista ex abrupto proferuntur, cum antecedentibus non connectuntur; quod de verbis Epist. cap. iv. 12. dici nequit. 3. Paulo inferius hoc cap. xv. scribit: · Ad distinguendum inter invifibilem Patrem & Filium vifi-· bilem, superdicit (adeoque eod. 1. cap. Evangelii) ex abun-' danti : Deum nemo vidit unquam.' In Epistola plane alia occasione similia verba protulerat. Sed quid opus est multis? Adversus Marcionem jam quoque in hærelin Montani lapfus scripsit, ut probat Petrus Allix de Vita & Scriptis Tertulliani cap. vii. & tamen hujus Operis lib. iv. cap. ii. Nobis, inquit, fidem ex Apostolis Joannes & Mattheus insinuant, ex Apostolicis Lucas & Marcus instaurant. Ubi Joannem Apostolum & Evangelistam etiam Matthæo præponit.

citatio à falsariis & sciolis, ut Deus Sermo legeretur, ubi ipse Tertullianus, & Dei erat Sermo posuerat Et sic in hoc libro contra Praxeam etiam instracap. xvi. & xxi. ac adv. Hermog. cap. xx. in allegatione primi hujus commatis Evangelii Joannise mendandus, & pro Deus erat Sermo, ubique legendum Dei erat Sermo.

II. Ergo & illa affertio circa finem Capitis xilejusdem libri cont. Praxeam: 'Sed & cætera idem fecit qui & priora, id est Sermo Dei per quem om-' nia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Quis ' ipse Deus est, secundum Joannem, Deus erat Sermo; ' habes duos, alium dicentem ut fiat, alium facien-'tem;' non ita se habet uti eam Tertullianus ipse posuerat; ac ista verba, secundum Joannem, Deus erat Sermo, omnino pro adulterinis & intruss Sed dices: Ergo post illa verba, Qui s ipse Deus est, nullum extabit dicum ex Scriptura allegatum, quod Christus vocetur Deus, si verba illa, secundum Joannem, Deus erat Sermo, auferantur. Respondeo: Non extabit sane, quia nec extare debet. Tertullianus enim in superioribus ejusdem xii. Capitis verbis, jam, si Diis placet, probaverat, Christum in Scriptura vocari Deum, nempe inter alia illo dicto: Et fecit Deus (Pater) hominem, ad imaginem Dei (Filii) fecit illum (16). Et dixit Deus (Pater) fiat firmamentum, &c. & fecit Deus (Filius) firmamentum. Hinc statim subjicit: 'Sed & catera idem fecit qui & priora, id est Sermo Da per quem omnia facta sunt. — Qui si ipse Deus 'est' (i. e. qui si ipse Deus est, & tamen persona à Patre distincta, & non sermo aliquis impersonalis, jussio, aut mandatum aliquod; si inquam ipse Deus est, ut ex illis verbis, ad imaginem Dei fecit illum,

Sic credebat etiam Novatianus de Trinit, cap. xxv. & alii. Te.

lo

ft

It

C

d

0

q

n fa

li

er

L

⁽¹⁶⁾ De Resurr. Carnis scribit etiam cap. vi. Ad imaginem Dei fecit illum, scilicet Christi.

SI

ur,

rat

fra

le-

6.

um

KII.

em

m·

ifi

10;

11-

lus

771,

fis

ba

11.

re

it,

us

s)

2-

15

s,

IS

1,

15

fecit Deus firmamentum & luminaria, &c. mathemetice demonstravi) 'habes duos, alium dicentem, alium facientem.' Ex Geneseos primo Capite, quod bene notandum, non ex Joanne ducit Tertullianus hoc xii. Capite argumenta aut consequentias. Noli itaque de interpolatione horum ejus verborum,

ex Joanne falsato facta, vel hilum dubitare.

III. Sed vel hinc orienti objectioni occurrendum. Nempe ipsum Tertullianum hoc ipso Capite xii. & sequente xiii. libri cont. Praxeam, varia dicta ex Scriptura proferre, ubi & Pater & Filius eodem loco uterque Deus aut Dominus nominantur. ' Denique (inquit cap. xii.) sequens Scriptura distinguit inter personas: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum. Cur non suam, si unus qui faciebat, & non erat ad cujus faciebat? Erat autem ad cujus imaginem faciebat, ad Filii scilicet.' ' Accipe & in Psalmo duos Deos Et cap. xiii. dictos: Thronus tuus Deus in avum - propterea unxit te Deus, Deus tuus. Si ad Deum loquitur, & unclum Deum à Deo affirmat, scilicet hie duos Deos proponit. Inde & Esaias ad personam Christi-quia in te Deus est. Tu enim es Deus noster, & nesciebamus, Deus Israelis. Et hic enim dicendo, Deus in te, & tu Deus, duos proponit, qui erat & in quo erat, &c.' Ecce, dicet aliquis, etiam in his locis, ex mente Tertulliani, Patre Deo nominato, statim & Filius Deus cognominatur, aut vice versa; Item, Filio Deo nominato, statim & Spiritus S. Deus cognominatur! Ecce, Sole nominato, statim & Radius Sol appellatur! Quodsi ergo Tertullianus, non obstantibus his locis, Apostolum tamen Paulum sequendum sibi proponit, & Patre Deo nominato, non statim & Filium vult dicere Deum; poterat sanè idem plane facere, & Paulum Apostolum sequi, licet in Joanne contrarium quid, nempe & Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo, adeoque Patre Deo appellato, etiam Filium statim Deum cognomi-E 3

Initium Evangelii S. Joannis Pars! nari, legeret expresse. Respon. Verum enim vero, ne vel ipsum Tertullianum stolidiorem, quam in ho negotio fuit, faciamus, probe observandum est, eun hic inter Scripturas Veteris & Novi Testament follicité distinguere; sic enim postea Capite hoc 13th fibi ipse objicit: Ergo, inquis, provocabo te, ut Ho DIE quoque (id est sub Novo Testamento quoque ex auctoritate istarum Scripturarum, (adeoque Scriptu rarum Veteris Testamenti, unde N. B. clarissim iterum patet, eum cap. 12°. & hoc 13°. inter ista Scripturas Veteris Testamenti, ex Novo Testan primum comma Evangelii Joannis, de Patre ! Filio Deo cognominato, neutiquam allegasse, sel utrobique id à falsariis & sciolis intrusum esse) con stanter duos Deos & duos Dominos pradices. Abs Nos enim qui & tempora (diversa, Veteris & Nor Testam.) & causas Scripturarum (utriusque Test menti) per Dei gratiam inspicimus - duos quida definimus Patrem & Filium - duos tamen Deos t duos Dominos nunquam ex ore nostro proferimus: No quafi non & Pater Deus & Filius Deus -- sed quonia RETRO (id est, antea, sub Veteri Testamento Nota bene, vocem retro opponi voci hodie supr usurpatæ, adeoque per hodie tempora Novi Testan generatim, designari) & duo Dii & duo Domini put dicabantur; ut ubi venisset Christus, & Deus agnosa retur & Dominus vocaretur (17), quia Filius Dei ! Domil

(17) Christus & Deus agnosteretur & Dominus vocaretur] Non audet dicere Christus & Deus vocaretur. Quia licet sit revera Deus, divinitate à Patre in eum derivata, nunquam tamen in Novo Testam. Deus, propter rationes infra cap. xxv. \$ 1. & Parte ii. cap. iii. & iv. afferendas, sed Dominus vocatur. Hinc & Irenæus ex solis Scripturis veteris Fæderis Ch flum Deum vocari probat probare dicendus est) lib. i cap. vi. ut supra vidimus. Ve rum, si Christus sub Novo Fæ aut in Novo Testamento, m vocatus est Deus, frustra in tere vocationem illam quan Et ipse Tertullianus post simil Veteris Testamenti locos, no nisi unicum dictum Rom. is. ei: et

pla

sea De: Te

que elle

fim der eft,

efe leie

vol

inte tuit im

Ten

Mo

loc

C

u

1 m

f

1

0,

00

III

nti

30.

0.

le

tu

mi

ta

am

8

fee

bf:

O

fta

de

C

No

210

ato

apr

tan

pra

to a

il

IMIC

Chr

at

b. 1

V:

Fat

, no

in W

uæn

fimil

, ix.

Domini — At ubi wenit Christus & cognitus est à abis, quod ipse sit qui numerum RETRO secerat setus secundus à Patre (18) (i.e. qui cum numero alter u secundus a Patre sactus esset, antea sub Vetere Cestamento Patre Deo nominato, etiam ipse, numero icet à Patre distinctus, statim Deus appellabatur) — & JAM (sub Novo Testam.) Pater per ipsum plenius manisestatus, redactum est JAM (sub Novo Testam. jam dicit quod supra dixit hodie) nomen Dei Domini in unionem; (soli nempe Patri nomen Dei tribui solet, & Patre Deo nominato, non statim & Filius Deus cognominatur) ut quia Nationes a multitudine idolorum transfirent ad unicum Deum, & (i. e. etiam) differentia constitueretur inter cultores unius & plurima divinitatis. Nam & lucere in mundo Christia-

Novo allegat, ubi tamen reapfe non Christus sed Pater Deus vocatur. Nota verò bene, Tertullianum, licet ista verba, qui est super omnia, Deus, &c. d Christum detorqueret, eumque ibi Deum expresse vocatum elle putaret, tamen unico isti loco, non tantopere fuisse fifum, ut generatim dicere aueret, Christum ubi venisset, id d, sub Novo Foedere, Deum efe vocatum. Probè nempe ciebat, per eum qui est super mnia, Deum, folum Patrem vulgo & antea semper suisse intellectum, ut vel ex iplo pamit Irenæo; recentiorem autem mò recentissimam tunc fuisse Tententiam eorum, qui Spiritu Montanistico instructi, dictum oc Christo aptari volebant.

(18) Deum (inquit in fine Capitis v. adv. Prax.) ante universitatis institutionem solum non suisse, habentem in semeripso proinde Rationem

& in Ratione Sermonem, quem secundum à se faceret, agitando intra se. Deus quidem neque Logon neque Sermonem suum intra se agitavit; absque ulla agitatione, ipso lumine intellectus infiniti fciens, decernens & pronuncians quid faciendum effet; nec mentem fuam, Sapientiam & Logon fibi essentialem, aut Sermonem suum reopoeuxòv, id est, verba lua, jullionem, mandatum quod pronunciabat, secundam & di-versam à se hypostasin divinitatis facere potuit. Sed Tertullianus Montanista logon suum alogon, piam matrem & imaginationem vehementer agitat, ut mira & quæ ipsemet non intelligit opinionum portenta concipiat & gignat; nec tamen Logon aut Sermonem fuum, secundum à se facit; duos enim haberemus ineptientes Tertullianos, Sufficiebat unus,

nos oportebat ut filios lucis, lumen mundi UNUM Deum & Dominum colentes & NOMINANTES Quæ verba clarissimè docent, ex Tertulliani ment atque rationculis, nunc sub Novo Testamento, mo dum de Deo loquendi esse mutatum; antea, su Veteri Fædere duos expresse Deos, & Patrem Filium Deum, nunc unum tantum prædicari & m minari Deum; adeoque Tertullianum in toto Non Testamento non vidisse Filium, Patre Deo nominato Deum eodem loco, ab ullo Scriptore Novi Testan cognominatum; ac proinde dictum illud & Da erat Sermo, post illa verba, & Sermo erat apud Deun minime in Joanne reperisse. Q. E. D. Ergo firmum est quod diximus; illa verba, secundum Joannen, Deus erat Sermo, in verbis antecedentibus Tertullian cap. xii. & totum illum locum, cum allegation totius primi commatis Evangelii Joannis cap. xiii hujus libri cont. Praxeam, Ipsum plus est quod i Evangelio totidem (duos Deos) invenias, &c. intrusum esset à falsariis. Qui hoc cap. xiii. duos Deos nunc aut jam aut hodie, id est, in Evangelio & sub Evangelio, non nominari tam enixè probat, que modo eo ipso capite duos Deos in Evangelio (Joan i. ver. 1.) inveniri & nominari asserere poterat! Sed vidimus jam Irenæum in allegatione hujus primi commatis Evangelii Joannis aliquot locis esse corruptum; eadem fors debuit esse Tertulliani & allorum, corumque præterea Scripta falsa illa lectione & Deus erat Verbum, nonnunquam interpolari de buerunt, ut memoria lectionis genuina, Et Dei era Verbum, penitus aboleretur.

et

de

ri

ha

fu

n

m

la

x

n

t.

fi

Pa

C

ſ

1

8

IV. Etiam aliâ ratione apparet hic interpolatoris in Tertulliano manus. Quomodo enim cap. xiii. demum dicere poterat: 'Ipsum plus est quod in Evangelio totidem (duos Deos) invenias — Et Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo,' si jam paulo ante, cap. xiio. (imò etiam viio.) hos duos Deos in hoc Evangelio inveniri dixerat? Qui, in quit,

rsi -

 $E_{\mathcal{S}}$

ent

mo

ful

n

no

NO

ato,

am, Dan

um.

lun

em,

lan

One

ciii.

ru

eos fub

uo-

it!

imi

or.

ali-

de.

rat

115

111.

111

E:

105

n. it, quit, si ipse Deus est, secundum Joannem Deus erat Sermo, habes duos, &c. Ergo etiamsi alioqui Terullianus in Joanne, Et Deus erat Sermo legisse, & dicum tale allegasse statueretur, alteruter tamen locus pro superfluo & intruso habendus esset. Neque scio an te hinc expedire & utriusque loci ymostila defendere posses dicendo, quòd capite xii. tantummodo probet de duabus ab invicem distinctis personis ibi loqui Joannem; Capite verò xiii. duas istas personas totidem Deos ab eo cognominari. Jam enim etiam hoc, ex priore loco, Capitis nempe xii. evidenter patet. Cum verò utrumque locum adulterinum esse, jam aliunde probaverimus, potuerunt hæ duæ interpolationes à duobus diversis falfariis tuille profecta. Potuit interpolator Capitis xiii. non animadvertisse, jam Capite xii. locum Evangelii infarctum extare; aut Capitis xii. adulterator, nondum lecto xiii. jam interpolato, hoc duodecimum sic adulterasse. Poterant etiam hæ duæ interpolationes in duobus diversis: exemplaribus primitus fuisse factæ; alterum exemplar cap. xiii. alterum cap. xii. ita fuisse interpolatum; postea verò à quodam nullius judicii homine, hac duo exemplaria conferente, in unum idemque exemplar utramque illatam fuisse falsationem. Quod autem omnium verisimillimum esse puto, videntur ista verba, Ipsum plus est, &c. à nonnemine fuisse in margine Codicis annotata, non eo consilio ut in Textum inferrentur, sed ut ostenderet, plus in ipso Evangelio Joannis se reperisse, quam quidem Tertullianus ex Vetere Instrumento probare potuit. Cum in illis Veteris Instrumenti locis Annotator iste non adeò claram & certam videret mentionem duorum Deorum, ac quidem in hoc primo commate Evangelii Joannis.

Sed quod plus est, vide absurditatem loci Capite xiii. intrusi, si locus Capitis xii. (ut nunc in Tertulliano prostat) rectè se habet, vel vice versa: Observa

Observa nempe, initio Capitis xiii. eum ex illis qua modò Capite xii. ex Genesi & Joan. i. ver. 1, 3. adduxerat, talem abi iph objectionem formare: Ergo. inquis, si Deus dixit, & Deus secit; si alius Deus dixit, & alius secit, duo Dii prædicantur (prout nempe ex Genesi dixit Deus & secit Deus, & loco Joannis jam allato, & Deus erat Sermo per quem omnia sacta funt, omnino sequi videtur). Ad istam objectionem ita respondet: Si tam durus es, puta interim in istis locis Geneseos & Joan. i. ver. 1, 3. duos Deos prædicari, & ut adhuc amplius hoc putes, accipe & in Psalmo duos Deos dictos - Inde & Esains - Ipsum plus est quod in Evangelio totidem (duos Deos) invenies, - Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo. Ecce ad Objectionem ex Genesi & Joan. cap. i. ver. 1. & 3. ibi duos Deos inveniri, factam, respondet etiam in Psalmo, Esaia & Joan. cap. i. ver. 1. duos inveniri Deos. Et sensus erit : Non mirum est in Genesi & Joan. i. 1, 3. alium proponi Deum dicentem alium facientem, nam etiam quod plus est Joan. cap. i. ver. 1. duos Deos invenies. Jam cœcus est qui non videt, etiam hac ratione patere, alterutrum saltem locum, vel Capitis xii. vel Capitis xiii. esse adulterinum. Si verò uno loco lectio ista corrupta & Deus erat Sermo Tertulliani Scriptis falsaria manu est illata; etiam alio loco illata fuisse potest; alibi verò pro verà lectione & Dei erat, ista falsa; & Deus erat, facile poterat substitui. Verum interpolatio Capitis xii. etiam ipsa sese per seipsam destruit, & se interpolationem esse demonstrat. Cum enim Tertullianus dicit: 'Sed & cætera idem fecit qui & priora, id est Sermo Dei per quem omnia facta ' sunt, & sine quo factum est nihil,' jam hoc secundum Joannem dicit, & Joannis ipsa verba profert. Quomodo ergo immediate post addere poterat: ' si ipse Deus est secundum Joannem, & Deus erat Sermo?'. Atqui utrumque secundum Joannem dicebatur. Non poterat ergo to secundum Joannem, verbis

1.

2

0,

es

1.

is

a

n

is

-

10

ſ,

O.

r.

t

11

verbis Joannis, Omnia per ipsum facta sum, &c. contradistingui. Sed stupidus interpolator ista non perpendebat. Denique Tertullianus ista verba, qui si ipse Deus est, &c. de Christo scribere non potuit,ut ex aliis ejus locis cap. sequente à me allegatis evidenter patet. Si ipse hæc scripsisset, ita omninò scripsisset, Qui si & ipse, (i. e. qui si etiam ipse) Deus eft. Sic etiam locus Capitis xiii. ipse sui suppositionem indicare videtur: 'Ipsum plus est, inquit, quod in Evangelio totidem invenies: In ' principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo.' Hæc verba, In principio erat Sermo, nihil hic ad rem faciunt. Non folet Tertullianus superflua allegare. Parcus non prodigus est tam suorum verborum quam aliunde citandorum. Si hæc ipse scripsisset, & in Joanne, Deus erat Ser-mo, legisset, ita scripsisset: 'In Evangelio totidem ' invenies, Et Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo.

C A P. XIV.

Idem judicium fertur de loco Capitis vii. adv. Prax. ubi nunc de Filio legitur, qui ipse Deus cognominatus est; alibi enim Tertullianus Filium Deum ipsum, esse negat, &c.

I. PRopter jam dicta, simile judicium esto de loco Capitis vii. ejusdem contra Praxeam Libri, nempe interpolatum & falsatum esse. Ita enim nunc prostat: Vacua & inanis res est Sermo Dei, qui Filius dictus est qui ipse Deus cognominatus est? Et Sermo erat apud Deum & Deus erat

ref

Re

De

que No

eni

tri

D

ce

ce

T

in

(u

li:

m

D

tu

R

ic

D

C

CO

E

e f

e

i.

e

erat Sermo? Scriptum est, Non sumes nomen De ' in vanum. Hic certe est, qui in effigie Dei constitutus; non rapinam existimavit esse se aqualem De In qua effigie Dei? utique in alia, non tamen in ' nulla.' Simile, inquam, esto de isto loco judici-Sed præterea perpende probe sequentia huju Capitis vii. & totum Caput viii. ubi, ista quæ hic dicit, confirmantur sanè prolixè; & videbis nihil ibi prorsus scribere Tertullianum, quod ejusmod dictum, & Deus erat Sermo, quasi jam allegatum, ullo modo respiciat. Nihil ibi de Deo Sermone habet, sed de Dei Sermone, filio & emissione aut probola unice disserit. Ut satis & inde appareat, verba illa antecedentia, qui ipse Deus cognominatus est, Es Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo, ab eo non fuisse posita, & à falsatoris postea manu esse pro-Deinde, non ita multò post, Capite viii. dicit : 'Et apud Deum semper, sicut scriptum est; ' & Sermo erat apud Deum.' Unde etiam satis elucescit, eum in antecedentibus nondum istud scriptum, Et Sermo erat apud Deum, allegasse, sed nunc demum allegare. Quid, quæso te, Tertulliano in mentem venisset, ut tribus vicibus nempe hic Capite vii. & cap. xii. & xiii. tale dictum, & Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo, allegaverit & urferit, & postea tamen eod. Capite xiii. ut jam vidimus, noluerit Christum Patre Deo nominato, Deum statim cognominari? Sed tribus vicibus, imò sæpissime, omni data occasiuncula, ubique mirifica ista (Et Deus erat Sermo) lectio intrudenda fuit, quia nullibi alias in Novo Testamento aperte & manifeste Christus appellabatur Deus. Dele ergo illa verba Interpolatoris, qui ipse Deus cognominatus est, Et Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo; dele, inquam, ob rationes hic, & Capite antecedente modo allatas, & remanebunt ista genuina Tertulliani verba: Vacua & inanis res est Sermo Dei qui Filius dictus est? Scriptum est, Non Sumes nomen Da SI

De

esti-

Deo.

in

Ci.

jus

hic

hil

odi

ım,

12.

0.

ba

Et

011

0.

ii.

u-

71,

e-

in

te

at

S,

n

5

S

in vanum. Hic (nempe Sermo Dei) certe est qui in effigie Dei constitutus, &c.' Dices: sed nonne hic To nomen Dei, ad illa, Deus cognominatus est, respicit atque refertur? Respondeo, quod non. Respicit ad 70 Dei, ad illa antecedentia, Sermo Dei qui Filius (Dei) dicus est; respicit & ad sequentia, qui in effigie Dei (Patris) constitutus, &c. Nomen Dei fignificat hic nomen Dei Patris, prout & effigies aut forma Dei, effigiem Dei Patris. Sic enim immediate subjungit, In qua effigie Dei? utique in alia, nempe Patris. Nomen itaque Dei (Patris) in vanum, ex mente Tertulliani sumeretur, si Dei Sermo, res vana atque inanis diceretur. Sic certè vanum, vacuum quid & inane ex Deo processisset & Dei suisset. Atque ita omnia se recte in Tertulliano habent. Et vides jam hic, quod etiam in sequentibus hujus Capitis vii. & toto Capite viii. (ut paulò ante diximus) videbis, nempe, Tertullianum ubique ad no Dei, non verò ad no Deus Sermo, ullibi respicere. Alioquin etiam ipsi Christo Deitatem, ex istis verbis, qui in effigie Dei constitutus, &c. adstruit ille alibi. Sic enim in lib. de Refurr. Carn. cap. vi. scribit : Et Sermo enim Deus, id est, nam etiam Sermo est Deus (nempe Sermo Dei quo omnia facta sunt, ut ibi ex antecedentibus cap. v. patet) qui, id est, quia in effigie Dei (Patris) constitutus, non rapinam existimavit pariari Deo (Patri). Ecce, dicto hoc Phil. ii. probat, etiam Sermonem esse Deum, quia nempe in effigie Dei Patris constitutus suit, &c. adeoque probat per consequentiam, non per expressa verba Evangelistæ, quasi in eo & Deus erat Sermo legisset. Quod etiam passim in Tertulliani Scriptis, præsertim in hoc adv. Praxeam libro, probè observandum.

II. Denique quod de aliis similibus locis in Tertulliano jam observavimus, observandum quoque hic cap. vii. adv. Praxeam. Videlicet, etiam ista hujus vii. Capitis verba adulterina, in Tertulliani librum

intrusa,

g

Det

Det ver

ipfe

ut '

dir

CAT

fal

intrusa, ipsamet probare & demonstrare intrusionen fui. Legitur nempe hic de Filio, qui, ipfe Deus, cognominatus eft, in illis nempe (fi credere fas eft) verbis, Et Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo: Si ista ab ipso Tertulliano profecta fuissent, primo, omifisset istud dictum, & Sermo erat apud Deum, utpote minus ad rem faciens; nam in hoc dicto non Filius sed Pater Deus cognominatur. Secundo, proculdubio scripsisset, qui & ipse, Deus cognominatus est; id est, qui etiam ipse, Deus cognominatus est. Qui enim dicit, qui, ipfe Deus cognominatus est, ille dicit Filium, ipsum Deum summum altissimumque esse cognominatum. Quod à mente Tertulliani longe aberat omnino, quia non uno loco, etiam hoc ipso adv. Prax. libro Filium Patri fummo Deo esse inaqualem (19) inculcat apertissime. Et cap. ii. id inter errores ponit, quando IPSE DEUS Dominus omnipotens Jesus Christus pradicatur. Et ejusdem libri cap. xxvi. dicit: Deus Dei, tanquam substantiva res, NON ERIT IPSE DEUS, sed bactenus Deus, quia EX IPSIUS DEI substantia, qua & substantiva res est, & portio aliqua totius. Quomodo ergo hic cap. vii. de Filio, de Deo Dei dicere potuit, qui, IPSE DEUS cognominatus est?

(19) Patri esse inequalem]
Adv. Prax. cap. ix. Pater einim (inquit) tota substantia eft, Filius verò derivatio totius & portio ; ficut ipfe profitetur, Quia Pater major oft · me. Sic & Pater alius à Filio, dum Filio major.' Et adv. Marc. lib.i.cap. iii. ' Deum. " fummum effe magnum in aternitate constitutum, inna-' tum.' Adv. Hermog. autem cap, xviii. 'Innatum nata farnullius eguit auctoris, multo · sublimius erit eo, quod ut ellet,

' aliquem habuit auctorem.' Et ibid. cap. iii. ' Fuit autem tempus cum Filius non fuit.' Atque propter ista & similia Auctor anonymus doctifs. Anglus in libra, A Reply to Dr. Waterland's Defense p. 31. recte statuit verba illa adv. Prax. cap. vii. Exinde eum Parem sibi faciens, &c. absque dubio esse corrupta, & legi debere : ' Ex-' inde eum Patrem fibi faciens, de quo procedendo filius fa-" Aus eft.' Vide eum Anomy mum p. 31. 17. 19. 21. 55. 57. 76.-- 79. 113.

m

ıs,

t)

ıt,

e-

to

lo,

1-

19

7-

11

C

e

d

1

2 25

cap. xii. qui, si IPSE DEUS est secundum annem, &c? Nullum ergo remanet dubium, verista, & per consequens etiam illa quibus hæc Ognominatio probatur, Et Sermo erat apud Deum Deus erat Sermo, hoc Capite vii. & xii. interplatoris manui esse tribuenda. Confer supra cap. 3. dica, ubi vidimus etiam ab Irenzo ipsum Deum, Verbo Dei sive Filio clarissime contradistingui. Cùm itaque Tertullianus Christum esse ipsum Deum clarissimè neget, videntur mihi etiam ea verba, huic negationi è diametro contraria, qui pfe Deus cognominatus est, &c. à nonnemine marini fuisse adscripta, & annotata; non eo consilio, ut Textui inferrentur, & Tertullianum Tertulliano directis terminis contradicentem redderent, sed ut annotator iste Tertullianum refelleret & indicaret, ex ipso Evangelio Joannis id, quod ille negat, clare apparere. Quod sciolus aliquis & falfarius in ipsum postea Textum intrusit.

CAP. XV.

Objectioni ex cap. xv. adv. Prax. occurritur. Et locus adv. Hermog. cap. xviii. emendatur & illustratur.

SED objicies mihi alium locum primo intuitu speciosissimum, in isto contra Praxeam libro, unde pateat omnino Tertullianum in suo Joanne, Et Deus erat Sermo, totidem verbis legisse. Nempe ita, cap. xv. scribit: 'Nam etsi Deus Sermo (id est, Nam etiamsi Sermo quoque est Deus) sed apud Deum, quia ex Deo Deus, quia cum Patre apud Patrem. Et vidimus gloriam ejus, tanquam Unigeniti

er

vei

hal

hu

affe

tan

qui

fec

me

tul

do

xer

t 1

t

9 i

nu Lu

COI

Jo

N ea Hi

tar Se

Pla ha

e geniti à Patre; utique filii, scilicet visibilis, glo. rificati à Patre invisibili. Et ideo quoniam Ser-" monem Dei Deum dixerat, ne adjuvaret adversariorum præsumptionem, quasi Patrem ipsum vidisfet-fuperdicit ex abundanti, Deum nemo vidit ' unquam, &c.' Respon. primo: Si in his verbis, quoniam Sermonem Dei Deum dixerat, literam strice urges, statuere debes in Tertulliani Joanne, non, & Deus erat Sermo, verum, & Deus erat Dei Sermo, extitisse. At quis hoc tibi, nisi probaveris, credet? Origenes aperte negat, Comm. in Joan. edit. Huet p. 50. Joannem scripsisse, In principio erat Sermo Dei, & Sermo Dei erat apud Deum, & Deus erat Sermo Dei. [Unde tamen non colligas eum nescivisse quod exemplaria extiterint, quæ aliam illam lectionem quam nos inculcamus: In principio erat Sermo & Sermo erat apud Deum, & Dei erat Sermo, exhiberent; quam silentio premi & obliterari, Origenis & aliorum Orthodoxorum admodum intererat.] Secundo: Si ex istis verbis, Sermonem Dei Deum dixerat, concludis Tertullianum in suo Joanne totidem verbis, Et Deus erat Sermo legisse, concludere etiam debebis, & quidem multò meliori jure, eum in Joannis Evangelio, Et Dei erat Sermo expresse legisse. Nam alibi, nempe cap. xxvii. Christum Sermonem Dei N. B. dictum effe dicit. En verba ipsa! 'Sed hæc injectio eorum ex prætractatis jam retusa est, quod Sermo Dei, vel Spiritus Dei & virtus Altissimi N. B. dietus sit, quem Patrem faciunt. Non enim ipsæ sunt cujus dicuntur, sed ex ipso & ipsius.' Ergo, quemadmodum ro Spiritus Dei (20) & Virtus Altissimi, erant in Codice Tertulliant

nus verba Lucæ precedenti Ca- non Spiritus Sanctus, innuitin pite xxvi. allegata: Spiritus Dei superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit te, &cc. urget : Dicens autem Spiritus

(20) Respicit hic Tertullia- Nam omnino To Spiritus Det, suo exemplari extitisse; quia eam lectionem paulò inferius Des

it

lt

.

t

e

n

•

-

X

15

.

11

er,

in

ia

115

#5

4

calliani expressa Scripturæ S. verba, sic & Sermo Dei zotidem verbis in ejus Codice à Joanne dictus fuit, nempe in Evangelio Joannis. Q. E. D. Nam de hoc ipso Evangelio jam inde ab initio Capitis xxi. er aliquot sequentia Capita egerat, & agit usque Caput xxvii. inclusive. Ergo jam inde patet, Pertullianum, quando asserit Sermonem Dei a Joanne Deum dictum esse, id non ex Joannis expressis verbis, sed per consequentiam ex ejus verbis ductam habuisse, & sua propria verba proferre. Adeoque huic loco & similibus, ubi Tertullianus Sermonem afferit esse Deum, idem plane accidit quod & celeberrimo illi loco infra cap. xxv. ubi dicit, qui tres mum sint, quasi istis verbis respiceret illud dictum Joan. v. 7. controversum, qui tres unum sunt. Quod tamen, ut alii oftendunt, nondum Tertulliani tempore in Joannis Epistolam irrepserat. Et ista verba, qui tres unum sint, mera est quoque Tertulliani confequentia, ex ipsius propriis verbis proxime & immediate antecedentibus manans.

II. Sed, quod hic maxime notandum, ipse Tertullianus infra cap. xvii. explicat clarissime, quomodo ex mente ejus Joannes Sermonem Dei Deum dixerit. En ejus verba: 'Cum ergo legis Deum Om-

tamen non directò Deum nominans, portionem totius intelligi voluit, quæ cessura erat
in Filii nomen.' Tertullianum enim Codice Evangelii
Lucæ non parum maculato vel
corrupto usum fuisse, docuit
Joan. Millius Proleg. N. T.
Num. 616. seqq. Confer etiam
ea de re Richardum Simonem
Hist. Critique du Nouveau Tesament cap. xii. p. 127, 128.
Sed & Joannis Evangelii exemplar fortasse non emaculatius
habuisse, patebit infra cap.xxxiy.

§ 3. prout & Epistolæ ad Hebr. ut ex ejusdem Millii Observ. in Hebr. vi. 5. & Proleg. Num. 626. apparet. Quodsi autem in suo exemplari Luc. i. 35. non legerat expresse Spiritus Dei, sed Spiritus Sanctus superveniet in te, & tamen scribit quod (à Luca) Spiritus Dei dictus sit, nempe per consequentiam: Ergo potuit etiam dicere quod Joannes Sermonem Dei Deum dixerat, licet in Joanne non legerit expresse, Et Deus erat Sermo, sed per consequentiam id ex Joanne deducat.

V

Ď.

ho

lia

ec

Dti

ma

pr:

pra

CU

ba

A

no

Fi

eni

Pa

Pa

eff

Fil

cu

CO

Ser

Ser

Pr

(

ł

in

nipotentem, & Altissimum, & Deum virtutum, & Regem Ifraelis, & Qui est, vide ne per hæc filius etiam demonstretur; suo jure Deus omnipotens ' N. B. qua Sermo Dei omnipotentis, quaque omni-' um accepit potestatem.' Quod si ergo Christus, ex mente Tertulliani, Deus legitur, aut dicitur, aut demonstratur Omnipotens, quatenus dicitur aut est Sermo Dei omnipotentis; ergo etiam Christus ex mente Tertulliani ideò dicitur aut dici potest à Joanne Sermo Deus, quia dicitur Sermo Dei per quem omnia funt facta. Hoc est ergo, quoniam Sermonem Dei Deum dixerat, nempe eo ipso quod eum Sermonem Dei dixerat (21) non quod totidem verbis & Deus erat Sermo scripserit. Eodem modo Praxeas & ejus sequaces dicebant ipso teste Tertulliano cap. xxvi. Nempe inquiunt, filius Dei Deus eft, & Virtus altissimi Altissimus eft. Adeoque stylo Tertulliani dicere poterant Praxeas, & ideo quia (Scriptura) filium Dei Deum, Virtutem altissimi Altissimum dixerat, licet id Scripturam expressis verbis nullibi dicere videret. Sane & initio istius loci ex cap. xv. prolati, cum dicit, Nam etfi Deus Sermo sed apud Deum, quia ex Deo Deus, quia cum Patre of apud Patrem, oftendit cur Sermonem Deum dixerit, nempe per consequentiam, quia videlicet est ex Deo, i. e. quia est & dicitur Sermo Dei, quia cum Patre & apud Patrem, non quod expresse & Deus erat Sermo, legisset.

III. Hisce illustratur locus Tertulliani adv. Hermogenem cap. xviii. 'Proinde si malum quidem 'innatum est, natus est autem Sermo Dei; Erustavii enim, inquit, Sermonem optimum, non scio an bono malum possit adduci validius ab infirmo, ut in-

(21) Sic Cajus verbis infra cap. xxviii. § 1. allegandis dicit, τον Λόρον τε Θεε τον Χεισον υμνεσι πεολογενίες, nempe eo ip ο πεολογενίες, quia eum Λό-

१००१ रहें Өडहें vocabant. Similem verò planè huic Tertulliani loco locum observamus in Novatiano infra cap. xix.

1

lus

ns

11-

us,

ut

eff

ex

2

er

m

od

em

do

er.

us

10

tia

41-

115

ex

7710

tre

6-

ex

m

us

1-

m

nt

10

11.

em

CO

no

m

natum à nato. Ita & hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio. Pilius enim Sermo, & Deus Sermo, & Ego & Pater unum sumus.' Cum jam supra cap. xiii. & xiv. vicerimus Tertullianum non legisse in Joanne exressis verbis & Deus erat Sermo, possit quis suspicari, oc adversus Hermog. loco, ipsum quidem Tertul-Hanum ita scripsisse, Filius enim Sermo, & Deus Sermo, led per consequentiam solummodo ex verbis Scripturæ deductum Sermonem vocasse Deum: At verò etiam iste locus mendosus est. Probare enim vult materiam ab Hermogene etiam hoc nomine Deo præponi, quòd eam utpote innatam præponat & præstantiorem constituat Filio Dei, utpote nato, cum etiam Filius sit Deus. Quâ ratione verò probat Filium esse Deum? Filius enim, inquit, Sermo. At vero hoc argumentum nullum est, & ita ineptus non fuit Tertullianus, ut ex ipsa & sola voce Sermo, Filium probaret esse Deum. Lego igitur, Filius enim Sermo Dei, & Deus Sermo (Dei) &, Ego & Pater unum sumus. Nempe uti ex hoc loco, Ego & Pater unum sumus, per consequentiam probat Filium esse Deum, sic ex istis verbis, Et Dei erat Sermo, aut, Filius enim Sermo Dei per consequentiam probat eum esse Deum, prout in jam ventilato illo loco cont. Prax. cap. xv. Joannes ex mente Tertulliani Sermonem Dei Deum dixerat, nempe eo ipso quia eum Sermonem Dei dixerat.

IV. Sed objicies adhuc eodem cap. xv. libri cont. Prax. sequentia Tertulliani verba: 'Hunc & Paulus conspexit, nec tamen Patrem vidit. Nonne, inquit, vidi Jesum? Christum autem & ipse Deum cognominavit: Quorum Patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in avum. Ostendit & ipse visibilem Dei Filium, id est, Sermonem Dei, quia qui caro sactus est, Christus dictus est.' Objicies, inquam, verba ista, Christum & ipse (Paulus) Dum E 2 cognominavit,

cognominavit, manifestè ad illa præcedentia, quoniam Sermonem Dei (Joannes) Deum dixerat, referri quod etiam ipse Paulus Christum Deum cognomina verit, quemadmodum nempe Joannes Sermonem De Deum dixerat; cum verò Paulus, ex mente Tertulliani, expressis verbis Rom.ix.5. Christum Deum cognominaverit, apparet hinc Tertullianum indicare, quod etiam Joannes expressis verbis Sermonem Dei Deum dixerit. Sed primo: Nego consequentiam. Aliud enim est dicere, aliud cognominare. Deus potest aliquis dici etiam per consequentiam, ut jam ostendimus; cognominari verò Deus nisi expressis verbis non potest. Ergo etiamsi ista se invicem respicerent, fensus tantummodo esset: Quemadmodum Joannes talia de Sermone Dei dixerat, unde sequitur hunc ab illo Deum esse dicum, id est habitum aut declaratum; fic & Paulus Christum Deum cognominaverat. Secundo: Ex Notis Joannis à Wouwer in hunc locum, apparet, in quibusdam exemplaribus, aut quodam exemplari, non legi Christum autem o ipse, sed Christum autem & ipsum Paulus Deum cognominavit; quod nempe ipfi (Paulo) planè peculiare est, & quod Joannes non fecit. Tali ergo lectione posità, & sic intelligendà, contrarium inde concluferis, nempe Tertullianum in Joanne & Deus erat Verbum, neutiquam expressis verbis legisse. Wouwerus quidem hanc lectionem, Christum autem & ipsum, &c. rejicit; fed non stamus ejus arbitratu, nullam enim rejectionis causam affert. In sequenti quoque loco, ubi legimus, Oftendit & ipse visibilem Dei Filium, fatetur Beatus Rhenanus sese hanc vocem ipse addidisse ex Gorziensi coll. legi verò in aliis MSS. Codd. oftendit & visibilem.

m

au

ho

m

Pr

ve

ift

ne

V

qu

qu

qu

ap ef

Pa

tu

P

D

ar

ef

Vá

SI

iam ri

na. Dei

ılli.

no-100

eum iud ali.

di-

bis

nt,

nes

1110

12-

12.

111

us,

O

ire

ne

U-

at e-

m,

m ue

1-

fe

CAP. XVI.

Ex ipso etiam Praxea probatur in Joanne fuisse, & Dei erat Sermo.

DEcimum quartum argumentum mutuabimur ab prout ab aliis jam mutuati sumus hæreticis, Ptolemao Valentiniano & Tertulliano Montanista, imò oso Ethnico Celso, & infra à Novatiano ac Artemonitis etiam mutuabimur. Nam hæretici non minus quam Orthodoxi, quid in Evangelio scriptum aut non scriptum sit, videre & legere poslunt, si oculos cum cæteris hominibus habent. Quanquam hoc ex Praxea negativum erit folummodo argumentum, haud infirmum tamen. Nempe varia Praxeas ex Scriptura loca pro sua doctrina allegaverat, quæ refellit Tertulijanus; at nullibi verba ista pro suo dogmate Sabelliano, sane appositissima, nempe, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum citavit. Quid ei promptius aut facilius erat, quam dicere, ex istis verbis apertè sequi, Verbum quod erat apud Deum, eundem dici Deum apud quem erat? statim enim hic Verbum quod erat apud Deum Deus ipse dicitur; ergo Christus idem est Deus qui Pater, ergo Christus est idem qui Pater, quod ipsi erat demonstrandum, prout Tertullianus ejus dogma proponit. Nempe dicebat Praxeas, teste Tertulliano cap. x. Difficile non fuit Deo ipsum se & Patrem & Filium facere; & cap. xxvi. Filius Dei Deus est, & Virtus Altissimi Altissimus est; an ergo illum qui talia dicebat, possibile est, non etiam ex tam illustri loco Joannis dicurum suisse : Logon qui apud Deum erat, & Deus erat, eundem esse Deum apud quem erat, si comma primum Evangelii Joannis, ita se tunc prout nunc habuisset? Si

II. Sanè ipse Tertullianus cap.xx. tria tantùm Captula Praxeanos ex Joannis Evangelio, nempe Egot Pater unum sumus, &, Qui me viderit videt & Patrem, Ego in Patre & Pater in me, urgere dicit: hinc ipse Capite sequenti xxi. commata tria priora hup Evangelii opponit; & postea in hoc & alique sequentibus Capitibus totum istud Evangelium, und aliquid contra eos allegari potuit, percurrit. Und

fibi quoque Pater & Filius, & est & esse potest. Ante Sabe lium ergo Sabellizavit etiat Athenagoras?

CSp

etja

rem

1

E

er

· di

· in

· ac

ta

· a

•1i

P

ide

leg

De

ne

id

be

fua

D

na

Ser

er

id

Se

8

Jo

le

Ó

⁽²²⁾ Athenagoras p. m. 61.
• Est enim Deus ipse sibi omnia,

[·] lux inaccessa, mundus per-· fectus, Spiritus, potentia, · Verbum (1626). Ergo ipse

rs

ei,

iffe

apu

1Cu

te No

uat

ne

9

ctili

- 00

in

ear be

Ifr:

iEl

du

, 2

apt il

, 1

8:

ap.

10

,d

pli

110

100

10

10

etiam apparet, eos ipsos initium ipsum Joannis in rem suam non allegasse. Hinc, '& imprimis, (inquit Tertullianus) ipsa statim præfatio Joannis Evangelizatoris demonstrat, quod retro fuerit, qui caro fieri habebat, In principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Dei (sic enim propter ante dicta legendum, non Deus) erat Sermo. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & fine ipso factum est nibil. Nam si hæc non aliter accipi licèt quam quomodo scripta sunt, indubitanter alius ostenditur qui fuerit à principio, alius apud quem fuit, alium Sermonem esse, alium Deum; licet & Deus Sermo, sed quà Dei Filius, non quà Pater, &c.' Verba ista, licet & Deus Sermo, non ideò addit quasi in Joanne, & Deus erat Sermo legisset, sed quia dixerat alium esse Sermonem, alium Deum, adeoque Deum à Sermone aperte distinxerat; ne igitur putaretur Deitatem Christo prorsus & omnino abjudicasse, addit, nam licet & Deus Sermo, id est, nam licet & Sermo sit Deus & pro Deo habendus, sed quà Filius non quà Pater. Verba hic fua non Joannis, & suas proprias consequentias de Deitate Christi profert Tertullianus quando dicit, nam licet & Deus Sermo. Imò cum dicit, Deus Sermo qua Dei Filius, ad ipsum illud dictum, Et Dei erat Sermo planè respicere videtur. Nam ista verba idem prorsus sunt, ac si diceret, Et Dei Filius erat Sermo. Vide ea de re Parte ii. cap. xi. § 1. Num. 7. Not. 14. Sic oppugnat & cædit genuinâ lectione Joannis Praxeanos, quem ipsi potius oppugnassent si in Joanne, Erat apud Deum & Deus erat Verbum legissent.

F 4

CAP.

did Jo:

ge: Ser

era

a CO

20

d

CAP. XVII.

Novum ex Tertulliano argumentum pro ist lectione, Et Dei erat Verbum.

I. CED præbent nobis ista Tertulliani verba no vum, adeoque Decimum quintum in rem nostran argumentum. Quomodo enim potuisset Tertullianu prolatis tribus primis Evangelii hujus commatibus fic absolute & sine ulla restrictione dicere, in ho principio Joannis alium esse Sermonem & alium Deum si in Joanne legebat, Et Sermo erat apud Deum & Deus erat Sermo? Nonne potius alium effe Ser monem Deum, alium apud quem Sermo erat Deum dixisset & dicere debuisset? Sed jam supra cap xiii. § 1. & 3. vidimus, nuspiam in Novo Testan Tertullianum in duos Deos incidisse, quos aput Scriptores Veteris Testamenti, si Diis placet, repe rerat. Sic & antea cap. xi. cum Praxea confligebat ' Sicut ego profero dictum à Deo, Eructavit o " meum Sermonem optimum; sic tu contra oppona ' alicubi dixisse Deum, Eructavit me cor meum Ser " monem optimum; ut ipse sit qui & eructavit, & ' quod eructavit; & ipse qui protulerit & qui pro ' latus fit, N. B. fi ipse est Sermo & Deus.' Hit itaque simpliciter & sinè ulla restrictione negat ite rum Tertullianus ipsum aut eundem effe Sermonem? Deum. At verò nonne vidisset Praxeanum aliquen lectis talibus in Joanne Verbis, Et Sermo erat apul Deum, & Deus erat Sermo, ipsi proculdubio objec turum fuisse, plane eundem aut ipsum esse Sermonen & Deum? adeoque & in Psalmo eundem esse posse Sermonem eructatum & Deum eructantem? Quum autem & Praxeas & Tertullianus in Joanne, Sermo erat apud Deum, & Dei erat Sermo, reiph legerent, poterat hic illi in utroque loco, tam rsl

ift.

no

ran

nu

auc

ho

um.

um

Sei

um

cap

am

Pul

pe

at:

CO

125

Ser.

8

ro-

In

te.

0

em

bus

ec.

em

ffe

ı

O

11

E .II

eft,

in isto cap. xxi. quam antea cap. xi. objicere, non eundem esse Sermonem & Deum. Nam licet & Sermonem diceret Tertullianus Deum, nempe per consequentiam ex verbis Scripturæ ductam; sed non de verbis & consequentiis Tertulliani, verum de expressis agebatur Scripturæ phrasibus, & ipsum dictum SS. Literarum, tam ibi Pfal. xlv. i. quam hic Ioan, i. ver. 1. proferebatur; & cum non aliter leeretur quam, & Sermo erat apud Deum, & Dei erat ermo, jure & absolute & fine ulla limitatione poterat Tertullianus dicere, alium esse Sermonem & alium Deum. Vox enim Deus, utroque loco tam in verbis erat apud Deum, quam in verbis & Dei erat, unum eundemque Deum indigitat Sermoni contradistindum. Etiam alibi' in hoc libro Sermonem Deo contradistinguit: Cap. vii. 'Et ita capiat secundus à Deo constitutus duos efficere patrem & filium, Deum & Sermonem.' Et cap. viii. ' Profiteor me duos dicere, Deum & Sermonem ejus, patrem & filium ipfius.

II. Verum infiftamus adhuc isti loco ex cap. xxi. adv. Praxeam, quem quidem allegavimus prout edidit Rigaltius, sed ipse Bullus Episcopus Menevensis aliunde ita exhibet Def. Fid. Nic. Sect. 3. cap. x. § 12. ' Nam si hæc non aliter accipi licet, quam quomodo scripta sunt, indubitanter alius ostenditur qui fuerit à principio, alius apud quem fuit; alium Sermonem Dei, alium Dominum, licet & Deus Sermo, sed quà Dei Filius non quà Pater. Joannes à Wouwer unius folummodo Codicis meminit, in quo ita extet ut edidit Rigaltius. quidem; sed etiam Veteres Codices Tertulliani, præserunt subinde lectiones falsissimas, nam sunt & libri veteres depravatissime correcti, ut idem Rigaltius in suæ editionis præsatione testatur. Alii ergo Cod. non habent Sermonem esse, prout ex suo Codice edidit Rigaltius, sed Sermonem Dei. Quæ vera est lectio. Ille tamen Codex in eo vicissim præferendus

P Gi G

S

est, quod habeat, alium Deum, non ut reliqui, alium Diminum, manifesto errore librariorum, abbreviationem Dm, exprimentium voce Dominum, cum debuissent ponere Deum. Joannes enim in primo Evangelii commate, de quo hic Tertullianus agit, non vocem Dominum sed Deum usurpavit. Deinde, in verbis Tertulliani qui fuerit à principio, reponendum esset in principio, quia sic posuit Joannes commate memorato; sed videtur ipse Tertullianus a principio posuisse, quia ita idem Joannes, in simili negotio, initio primæ epistolæ, & alibi, posuerat (23), quod proinde Tertulliano æquipollebat. Alibi enim & hoc ipso cap. xxi. adv. Prax. non à principio, sed in principio erat Verbum, allegavit. Cum autem Tertullianus 70 Sermonem Dei ex Joanne adducat, quomodo scripta sunt, apparet & hinc evidenter, si

(23) A principio, initio prima Epistola posuerat] Celeberr. quoque Berolinenses editores Gallicæ Versionis Novi Test. hoc primo commate Evangelii pro Au commencement posuerunt Des le commencement, ex primæ nempe Epist. Joannis initio, aut ex Coptico Interprete & Nonni Paraphrasi. Qui tamen etiam ipsi principium Epistolæ hujus, non variantem aliquam lectionem, hic reperisse & secuti fuisse videntur. Prout & Theophylactus ad h. l. pag. 555: Oftendit, inquit, Unigeniti æternitatem, dicendo, In principio erat Verbum, hoc est, ' a principio erat.-Et unde, ' dixerit quis, manifestum, quod ' in principio erat, idem sit at-· que à principio? Unde ? Etiam ex ipfa communi con-· ceptione (x) a'n' aulns usu * κοινής υπολή εως), maxime autem ex hoc ipfo Evange-

' lista, in una enim suarum ' epistolarum inquit, Quod erat ' à principio, &c.' Origenes quoque supra cap. i. § 1. allegatus, hoc ipfum primum comma Evangelii respiciens, agyir Dev pro en agyn dixerat. At vero nos infra videbimus Joannem istas duas phrases minime confudisse, sed sensu diverso posuisse; & sic ipsa communis conceptio docet, ut diversæ phrases diversa significent, nisi res ipsa synonymas esse probet. Quæ verò Claris. Lampius Tom. 1. Comment. in Evang. Joan. pag. 293. adducit de am & præfixo D quod ista idem fint aliquando quod ante & in, (unde aliquis forte concludet no Quod erat à principio idem elle ac Quod erat ante principium) ea in Differt. i. de Mich. v. 2. huic Operi nostro subjuncta refelluntur. Vide quoque par. ii. cap. xxii. Notam (*). plures Cap. XVIII. restitutum & illustratum.

I

1-

n

In

m

10

),

d

rofi

m

at

es

n-

At

nè

115

2-

es

et.

US

n,

(Te

2.

ta

ır,

es

75

plures Codices uni præferendos esse censes, eum in suo exemplari Evangelii Joannis, Et Dei erat Sermo, scriptum reperisse. Et, ne dubites lectionem istam, alium Sermonem Dei, alium Deum, esse veriorem, observa iterum quod jam inculcavimus, nempe, si Tertullianus in suo Codice legisset, Et Deus erat Sermo, ac N.B. quemadmodum in Joanne scripta sunt, urgere voluisset, tunc ipsi omnino dicendum suisse, alium Sermonem Deum, alium Deum apud quem erat. Non ergo dubita eum, Et Dei erat Sermo, in Joanne legisse. Quod decimum sextum erit argumentum nostrum.

C A P. XVIII.

Etiam ex dogmate Artemonitarum probatur eos in Joanne, Et Dei erat Sermo legisse. Justinus Martyr, Epiphanius & Origenes allegantur ac emendantur.

Ecimum septimum argumentum dabunt nobis Artemonitæ, post Zephyrini Episcopi tempora & seculi adhuc tertii initia florentes. Isti testabantur se doctrinæ Apostolorum adhærere, recipiebant omnes Scripturæ S. libros, ab Ecclesia suo tempore receptos, adeoque etiam Evangelium Joannis. Utique Cajus & Novatianus, uterque Romanæ Ecclesiæ Presbyter, eorum adversarii, illis rejectionem hujus Evangelii non objiciunt, objecturi tanquam longe maximum crimen, si rejecissent. Cum itaque id non rejicerent, & tamen fortiter negarent Jesum Christum in Scriptura Seodoyeidai, Deum dici seu cognominari, patet hinc, eos in hujus Evangelii initio non legisse Et Deus erat Verbum. Ergo legerunt, Et Dei erat Verbum; quid enim aliud ceteroqui

the can covit Etis 97

2

AL grape

lie

9.300

h n h

I

teroqui legissent? Non enim hoc primum comma Evangelii, ita uti postea Photinus (vide infra cap. xxx.) distinguebant. Hæc distinctio soli Photino. & nulli antiquiori adscribitur. Vide quæ de iis Novatianus scribit de Trin. Capitis xxx. initio: ' Sed quia, inquit, obluctantes adversus veritatem ' semper, hæretici, sincera traditionis & Catholica ' fidei controversiam solent trahere, scandalizati in ' Christum, quod etiam Deus & per Scripturas affera-' tur, & à nobis hoc esse credatur: meritò à nobis " --- fic est disputandum, &c.' Confer ibid. initium Capitis xiv. Ex his verbis tria notanda: Primo, quod inter Artemonitas & Novatianum aliosque Orthodoxos controversia N. B. semper fuerit de sincera Ecclesiastica traditione & Catholica fide. Cum nempe illi urgerent, omnes omnino Ecclesiasticos viros ab ipfis inde Apostolis (nempe usque ad Justinum Martyrem ejusque discipulos, exclusive; vide Parte ii. cap. xl. § 4.) sibi fuisse homodoxos, Christique ante matrem præexistentiam minime credidisse; adeoque sinceram Ecclesiasticam traditionem & Catholicam ab Apostolorum tempore fidem, à fuis non autem à Justini illius novatoris (24) aut Caji

(24) Justini novatoris] Is erat absque dubio primus doctrinæ de Deo Filio, persona anteseculari, in utero Virginis postea incarnata, inventor & fabricator. Patet id inter alia ex ejus Dial. cum Tryph. ubi dum Judæo isti ejusque comitibus, Christum jam sub Veteri Fædere & antea extitisse, ac Deum vocatum fuisse, probare contenderet, ita Tryphonem pag. 277. respondentem introducit: Nos ad tam periculosas responsione's non sumus parati. Neminem enim unquam ista scru-

tantem, aut quarentem, aut demonstrantem audivimus. Qua alioquin, omni dubio procul, audivissent, & ad responsiones paratissimi fuissent (prout nunc funt) si inde ab initio Christianismi talia Christiani de Christo docuissent. (Confer infra à nobis allata Parte ii. cap. xx. § 6. ac 7.) Sed etiam alibi fuis propriis iste forex indiciis se prodidit, novam & inauditam de Christo attulisse doctrinam. Qua in alio Opere MS, accurate omnia excussimus, ac objectiones omnes fervidi G. Bulli confuta-

na

0,

15

):

2

In

a-

15

1-

:

2-

it

m

20

le

.

n

It

e.

r

S

-

0

e

e

Caji & Novatiani partibus stetisse. Secundo, Artemonitas scandalizatos esse quod Christus etiam per Scripturas Deus (25) affereretur. Atqui ipsimet Scrioturas omnes recipiebant Canonicas? Patet ergo hinc, Artemonitas nullibi in Scriptura vidisse Christum vocari aut cognominari Deum. Scandalizabantur ergo in Christum, id est, ab Ecclesia, diversum hac in parte sentientes publice jam damnante, & convitiis proscindente, secedebant, (nam fidei Christianæ in genere, aut Christo, propterea non renunciabant): partim quod Scripturæ hac in parte corrumperentur, ex. gr. loco lectionis antiquæ ac vera, & Dei erat Verbum (quam tamen ipie Novatianus, ut infra patebit, adhuc sequebatur) illa nova, Et Deus erat Verbum, reciperetur; partim quod Orthodoxi per consequentias quasdam titulum Dei in Scripturis soli Patri tribui solitum, ad Christum in quibusdam locis, ex. gr. Rom. ix. 5. detorquerent. Tertio, quod Artemonitæ distinguerent inter Eccle-

vimus. Unum folummodo indicium, exempli gratia, hic exhibebimus; locum nempe ex eod. Dial. pag. 274. ubi is pollicetur Tryphoni se suæ doctrinæ probationes ejulmodi ex Lege & Prophetis allaturum, quibus contradicere nemo quidem poterit; & de probationibus quas allaturus erat, hæc continuò subjungit, Nova autem alienaque tibi videbuntur, quanquam quotidie à vobis legantur; ย์ร ห) อัน ซะซะ บบค์เงลเ ทุนลีร (in editis est upas, sed hoc absurdum sensum affert) ut etiam ex hoc (N. B. etiam ex hoc, quod nempe etiam istas meas novas, hucusque inauditas, de Christo Deo anteseculari, ipsa tamen luce clariores, quibus nemo contradicere potest, doctrinas minimè admittatis) animadvertamus, propter iniquitatem vefiram Deum à vobis abscondisse facultatem intelligendi sapientiam qua in verbis ejus inest, &c. nempe prophetias aut scripturas de Jesu Nazareno verò Messia intelligendas. Ut adeò Bullus hunc locum (prout & alios omnes) contra se adduxerit, Judic. Eccl. Cath. cap. vii. § 12.

(25) Philastrius cap. l. de Theodotianis, id est, Artemonitis]: 'Isti, inquit, utuntur 'Capitulis Scripturarum, quæ 'de Christo veluti de homine 'edocent, qua autem de Deo 'dicunt, ea verò non accipiunt.' Quia nempe pro suppositis, aut falsatis, aut ad Christum detortis, de ipso autem Deo Patre intelligendis, habent.

nun

tan

reb De

Ve hab

Ch

eti

que Fil

ba

ho

M

tur

ga

afl

ful

iD

bu ag D Sa Jodi tia Sa can V es &

fiasticam sinceram & non sinceram traditionem. Ob trudebantur enim Veterum quoque Ecclesiastico rum virorum traditiones Artemonitis contraria sed, quod isti urgebant, non sincera; corrupta nempe quorundam Veterum Scripta. Prout & Dionysius Corinthi Episcopus, jam seculo ii. senescent testatus est, Apostolos Diaboli & Dominica & alia Scripta quadam, partim addendo partim auserendo falsasse.

II. Dices: fortassis illi erant ejusdem sententia cui & Paulus postea Samosatenus fuit addictus. Nam & Auctor Prædestinati à Sirmondo editus lib. ii hæres. 44. perinde esse dicit, sive quis Artemonitas, five Paulianos, five Photinianos audiat, teste Th Ittigio Hist. Photini § 8. Samosatenus autem Logon seu Verbum in Christo habitasse, sed à Christo di stinctum fuisse credebat, & Logon forsan cum Spiritu S. confundebat. Vide Bullum Jud. Eccl. Cath. cap. iii. § 5. Nam & Epiphanius Hæref. lxv. § 7. Dicunt enim, inquit, Samosateniani, quod Jesus fuerit homo & Logos eum desuper inspiraverit, и с doto сметичи σεν ανωθεν δ Λόρες. Unde, licet Artemonitæ in principio Evangelii, Et Deus erat Verbum legissent, potuissent tamen negare ipsum Christum ibi vocari Resp. Verum enimvero cum ipse Epiphanius ibid. § 9. asserat Paulum Samosat. fassum fuisse Verbum effe Christum (Λόρον Χρισον όμολοχών) & Hærel. lxxi. § 3. Photinum innuit dixisse Adamum fuise priorem Verbo (di Si son 'Ada'u med 78 divas von Adapo, des Sa τίνος ὁ αὐθὸς 'Asa μ κέκθιςαι) adeóque priorem Verbo seu Logo qui homo Christus erat; distinguendum hic est inter Verbum quod mundum sex diebus creavit, & inter Verbum quod sub Evangelio ipse Christus erat. Deinde, cum illud Verbum Dei quod mundum sex diebus creaverat, in Christo, Verbo etiam cognominato, secundum eos habitaverit, distinguendum iterum est inter hoc Verbum Dei, i. e. ipsius Dei Patris potentiam, mundi creatricem,

1

16

-00

12

ota

10-

Ite

lia

do

12

m

11.

ls,

h

nc

ŀ

i.

h.

V.

1-

)•

rı

.

e

le

0

n

S.

e

i

creatricem, & inter Verbum externum aut prolatum, alios tunc alloquens aut aliquid jubens. Cum Deus diceret Fiat lux, &c. erat id Verbum externum, faltem Angelos, ut Basilius Seleuciensis Homilia, ni fallor, de Creatione mundi, asserit, excitans, ut creationem attente observarent. Sed exerebat se una cum isto Verbo externo, etiam potentia Dei mundi creatrix, Verbum potentiæ Dei. Istud Verbum potentiæ, quod mundum creabat, erat & habitabat ac operabatur etiam postea in homine Jesu Christo. Samosatenus ergo ille & Photinus credebant omnino Verbum de quo Joannes in Evangelio agit, ipsum fuisse Jesum Christum, quod credunt etiam nunc, sic dicti Sociniani; sed Verbum de quo Moses i. cap. Geneseos agit, à Christo Jesu Filio Dei distinguebant, & Christum fuisse negabant, uti distinguit ac negat etiam Socinus ejusque homodoxi. Atque ita conciliari poterit quod apud Marium Mercatorem (ab Ittigio ibid. § 10. allegatum) in Dissert. cont. Anathematismos Nestorii, uno loco legitur, Photinum Verbum Dei non negasse esse in substantia; paulò post verò contrarium afferitur, nempe, quod Photinus Verbum Dei in substantia esse negaverit. Verbum videlicet de quo initio Evangelii scribit Joannes, non negavit, Verbum autem de quo Moses initio librorum suorum agit, negavit esle in substantia, & personaliter à Deo Patre distinctum. Ergo & Artemonitæ, si Paulo Samosat. & Photino erant homodoxi, Verbum initio loannis Evangelii celebratum, à Christo minimè distinguebant. Quod etiam ex allegato jam Nova-Ille enim proculdubio, non contra tiano patet. Sabellianos tantum, sed etiam contra Artemonitas calamum strinxit, quorum ipsissima quædam argumenta in libro suo producit, & refellere conatur. Videbis id ipse, si hunc ejus librum cum Excerptis ex Cajo eorum altero Antagonista, apud Eusebium, adducemus, confideraveris.

qı

eí

20

di

20

m

& P

P

n F

sideraveris. Atqui Novatianus ex ipso principio Joannis, nempe quod Christus sit Verbum Dei per quod facta funt omnia, contra eos probare contendit. quod Christus à Joanne Deus prædicetur & esse probetur; nec eos ullibi reprehendit, quod Verbum Ioannis à Christo distinguerent. Unde iterum patet Artemonitas, non folum Evangelium Joannis recepisse, verum etiam Verbum per quod omnia fieban, à Jesu Christo non distinxisse, sed omnino de Verbo Joannis ejusdem planè fuisse sententiæ, cui postea Socinus fuerat addictus; nempe ipsum Jesum Christum hominem, esse Verbum illud quod describit Joannes. Nisi quod Socinus primum comma hujus Evangelii rectè per omnia se habere existimans, Verbum à Joanne expresse Deum vocari putaret, Artemonitæ verò Christum in Scriptura Deum cognominari negantes, necesse est ut in Joanne aliam lectionem, nempe & Dei erat Verbum, repererint Alioqui, si Socinus Artemonitis in sententia de Christi persona planè homodoxus, Christum tamen in Scriptura Deum vocari non negat, quia in Joannis initio & Deus erat Verbum legebat, neque aliam olim lectionem fuisse sciebat; unde etiam Rom. ix. Eum qui est super omnes, Deum in Secula benedictum de Christo intelligi posse putabat; cur non etiam Artemonitæ à Joanne Christum seu Verbum, sensu faltem Socini, Deum vocari dixissent & agnovissent, si Joannem sic scripsisse credidissent? Si autem Artemonitæ Verbum Joan. i. ver. 1. à Christo distinxissent, ipse Novatianus vidisset, suam contra eos argumentationem esse prorsus sutilem & nullam, nisi priùs probasset, Verbum de quo Joannes agit, à Jesu Christo minime esse separandum aut distinguendum. At verò hoc nullibi probat, & Artemonitas Verbum illud à Christo non distinxisse supponit Atque ex iis solummodo quæ ipsimet concedebant, contra eos argumentatur, ut ex dictis Parte ii. cap.vi. Nota 6. apparet. III. SamoDio

Der

it,

ffe

ım

tet

re.

mt,

bo

ea

it

1

15

111

u

S

III. Samosatenum & Photinum non credidisse ogon per quem creatio mundi veteris peracta fuir, riffe personam subsistentem aut substantialem, sed ocem & mandatum Dei Patris creantis, tradit tiam Expositio Fidei Eugenii Diaconi, ad Athanafium à Marcello Ancyrano missi: 'Anathematizamus, inquit,---Samofateni & Photini infaniam, & eos qui idem cum ipsis sentiunt; quoniam non dicunt Verbum illud Dei, vivens Verbum esse & efficax τον το Θεο Λόρον ζωνία λόρον είναι κή ένεργή, per quod omnia sunt sacta; sed tanquam hominis verbum prolatum duntaxat, ώς ανθρώπε λόγον περφοείxòv uovov. Et quoniam non sentiunt ipsum Filium Dei esse illud Verbum (per quod nempe mundus fuit creatus) sed dividunt irrationabiliter (Filium Dei à Verbo illo) & initium Filio dant ab illa ex Maria secundum carnem nativitate, &c.' In Montfauconi Collect. Patrum Tom. 2. Falsum est tamen, Samosatenum & Photinum, Verbum Dei quod mundum veterem creavit, pro verbo tantummodo προφορικώ & externo habuisse, quale hominum esse solet. Mentitur & calumniatur hic Eugenius cum suo Episcopo & quaseiles omnino. Tale enim Verbum, ipsum per se nihil creasset, sed directum fuisset ad Spiritum Dei qui super aquas ferebatur, ad Sapientiam illam, Prov. viii. 22. à Deo realiter distinctam, & unctam, aut ad Angelos saltem, aut ad illum Logon Philonis, Angelorum præstantissimum, ut ille creationem perageret, potentia tamen & sapientia Dei ad id faciendum instructus. Ergo per Verbum illud, Verbum simul efficax, vim & potentiam Dei mundi creatricem intelligebant, aut Verbo Dei 190000een & externo talem vim & potentiam adjunctam statuebant. Quam sententiam Samosateno Marius Mercator à Viro Clariss. Jo. Alb. Fabricio ad Caput lxiv. Philastrii pag. 127. allegatus, uno & altero loco adscribit expressè. Dicit enim ab eo non substantivum sed prolatitium potentia Dei efficax

Pars !

go! Ev:

Mu

Ch pra

noi

Ap

CUI

eju

tra

Ev

Ep

N TO

Kai

50X

Wiy

ig 7 Sev

95/0

TPO:

1.

d

a

r

E

l

non

·

efficax Verbum definiri. Sed vide quæ Leontius Byzant. Lib. de Sectis p. m. 436. habet: 'Paulus autem Samosatenus subsistens per se Verbum in ' Christo fuisse non dicebat, sed volebat Verbum ' esse justum quendam & mandatum : hoc est, justit ' Deus fieri per illum hominem quod volebat, & (ille ' homo) faciebat, enensurer o Osds d' enelve Te a'r guine · εβέλε]ο, κ) επόιει. Atqui homo non erat in principio veteris creationis. Apparet ergo vel hinc, Paulum Samofat. folummodo veterem creationem cum nova contulisse atque dixisse: Quemadmodum Deus in veteri creatione dicebat, Fiat hoc & illud, & omnia fiebant per illud dictum, verbum & mandatum Dei; sic nunc sub Evangelio justit quæ voluit sieri, per illum hominem Jesum Christum; & ille homo omnia faciebat; adeoque homo iste Jesus, est nunc Verbum Dei & Logos sub Novo Fædere efficax. Ergo Logon istum Joan. cap. i. non discernebat à Christo; & initium ipsum Evangelii Joannis non de exordio veteris mundi, sed de principio Evangelii intelligebat & explicabat. Unde vides & infra cap. xx. & xxii. nec non Parte ii. atque Differt, ii. huic Operi nostro subjuncta, adhuc magis videbis, egregiè falli Christoph. Sandium in Nucl. Hist. Eccles. pag. 50. asserentem, nullum hæreticum ante Socinum hoc principium Evangelii Joan. sensu Socini de principio Evangelii intellexisse. Ipsi illi Artemonitæ qui Evangelium hoc & omnia Scripta V. & N. Testamenti Canonica admittebant, ac Verbum, de quo Joannes agit, à Christo non distinguebant; Christi autem præexistentiam ante matrem negabant, & idem quod Paulus Samosat. sensisse dicuntur, non poterant illud exordium Evangelii Joannis nisi de initio Evangelii cum Socino intelligere. Imò omnes illi Christiani qui Christum in principio Evangelii de cœlo descendisse jam olim credebant, (vide hic infra cap. xx. & alios modo indicatos locos) necesse est ut etiam totum Joannis Evangelii exordium, pon de vetere creatione, sed de principio rerum ad Evangelium pertinentium intelligerent; quia dictum illud & Verbum erat in Principio apud Deum, de Jesu Christi in hoc principio in cœlis apud Deum reali

præsentia explicare tenebantur.

1

us

US

In

m

lit

le

0

10

m

72

0

11

1;

27

I

0

1;

ľ.

IV. Faciunt huc Epiphanii Hæres. Ixxi. de Photino verba, quia medicâ manu egent, cum emendationibus nostris proferenda. Nempe Photinus locum illum Apostoli i Cor. xv. 47. ille secundus homo, de cælo, cum illo Joan. vi. 58. ubi à Christo caro & sanguis ejus, vocatur panis qui de cœlo descendit, collatum, trahebat ad descensionem hominis Jesu de cœlo in Evangelii principio. Ita ergo contra illum disserit Epiphanius: Κάιπιγε ανθρωπον λέρων, &c. Το jag, Μετα αύλα, σημαίνα προόνλα, κὸ, Τὸ ἐυρηκέναι πάσαν ὁδὸν συνέσεως. τα επί γης όφθη. την μέλλεσαν ενσαρχον παρεσίαν (σημαίνα). καὶ ότι ἀπ' έξανε φησὶ τὸν ἄνθρωπον ένηνοχέναι, ε λέγει ὁ Από. 50λος, άλλα διά την συνένωσην της ενσάξης παρεσίας, άνθρωπον μέν αὐδον λέγει θέυτερον θέ, διά τον χρόνον τον μεταξύ Αδάμ, της ένπάρκε παρεσίας απ' έρανε δε αυδόν λέγει, δια το ανωδεν ήκεναι τὸν Θεὸν Λόρον κὰ ε σαίςκαι ώς φησι, ὁ Λόρος σαίςξ εγέτο σάςξ * γεννώμενος· εχ ώς αυθός υπονοεί Λόρεν εν Παθεδέ προελθόντα κ) eis σάρχα με αβεβλημένον, &c. i.e. ' Ac licèt bominem appellet, non tamen è cœlo caro ipsa descendit, sed, etiam ipso (Photino) fatente, è Maria est. De calo verò non catachrestice carnem ait esse, sed illum secundum hominem: ex quo Verbum de cœlo venit, & habitavit in nobis, quemadmodum scriptum est. Ergo & ante Dominus existebat, est enim qui invenit omnem viam scientia; esse autem eum ipsum, divina Scriptura non dubitat. Nam to posthac, & to invenisse omnem viam scientia, indicat ante existentem. Posthac in terra visus est, indicat futuram in carne præsentiam. Jam verò quod (Verbum) è cœlo secum hominem

^{*} Σάςξ γεννώμενος) Quodsi γεννώμενος scripsisse malis, non piphanium ipsum δηλονότι σάςξ repugnabimus.

di ti

in

bo

q

in de

m

fa

fu

Ta

CI

C

il

tl

te

L

S

J.

Martyr

mortem suam & resurrectionem exaltati, corpore de calo, i.e. de corpore originis & materia cœlestis, de corpore merè spirituali. Sed ipse quoque Phocinus vir doctus & acutus, idem de hoc dicto Pauli sensisse potuit, & tamen id, per argumentum videlicet ad hominem, Orthodoxis objecisse. Hi enim ex hoc dicto vulgò probare volebant, Filium Dei ante suam ex Maria nativitatem de cœlo descendisse atque processisse. Inferebat igitur inde Photinus & dicebat : Ergo homo fuit in cœlo antequam inde descendisset; dicit enim Apostolus: secundus bomo, de cœlo (prout vos subsumitis) descendit. Quemadmodum sanè ipse alibi de se dicit : carnem suam & sanguinem esse panem qui de cœlo descendit. Quem locum Joan. vi. 58. optime in hanc rem Photinus allegabat. Epiphanius verò etiam in eò errat, quando Baruchi iii. 37, 38. dictum, de Jesu Christo intelligendum esse contendit; agit enim Propheta de ipso Deo Patre, qui per Angelos legem & viam disciplina tradidit Israel dilecto suo; posthac etiam à Mose in terra, in monte illo, visus est, or cum bominibus, cum Mose ut amicus cum amico, conversatus est. Ita Osea xii. 4. de illo Angelo (qui Deum Patrem representabat, & ejus personam gerens cum Jacobo, personam vicissim Christi pro nobis patientis sustinente, luctabatur) dicitur, quod eum Bethele Jacobus invenerit, & ibi Deus iste (Pater) per Angelum repræsentatus, nobiscum (hominibus, nempe cum homine sacobo) locutus sit. Vide Viri Clariss. Campegii Vitringæ junioris Dissertationem de lucta ista Angeli cum Jacobo lectu dignissimam in Bibliotheca Hist. Philol. Theol. Classe ii. Fasc. 1. pag. 31, 32. 41 — 49. Baruch Oseam imitatur.

1

)-

e

1

18

n

771

10

2.

70

-

e,

m

m

ro

10

at

de

in

m-

oft

em

V. Deinde ex verbis quibusdam Origenis patebit, Artemonitas non Christum Verbum, aut Christum Dei Verbum, sed Christum Deum Verbum negasse. Sic enim in Epistolam ad Titum, ad illa verba, Hareticum hominem, &c. uti eum allegat Pamphilus

G 3

Mi

n :

e

ic

et

Hen

dens

tand

elt, reis

quo

me

nit

mo

rim

Ro

ten up:

me

6

0

ni of con T

Martyr in Apol. pro Orig. 'Et si quidem (inqui hic solummodò qui de Deo Patre aliter sem quam Regula pietatis exposuit, hareticus habe dus est: & (26) sufficeret utique quod superi ' dictum est. Sed nunc unum atque idem crede dum est etiam de eô, qui de Domino nos ' Jesu Christo falsi aliquid senserit : sivè secundu eos qui dicunt eum ex Joseph & Maria natun ' sicut sunt Ebionita & (27) Valentiniani; sive ' cundum eos qui primogenitum eum negant & toti ' creatura Deum & Verbum & Sapientiam qua est in ' tium viarum Dei, antequam aliquid fieret, an ' secula fundatam atque ante omnes colles gen ' ratam, sed bominem eum solum dicentes.' Per hos h minem eum solum dicentes ac præexistentiam ejus an Mariam negantes, Ebionæis tamen Jesum ex Joseph prognatum docentibus, oppositos, utique Nazara & Artemonitas intelligit, qui Christi non præexiste tis ante secula, generationem è Virgine abso coitu viri, credebant, quod etiam de Nazarei alibi probamus. Hos quia hic clare distinguit Ebionæis, quos tamen (Nazaræos) in Opere conti

(26) Pro eft: &, lege effet, ut fensus sit, Si bic solummodohereticus habendus effet, suffice-

ret utique, &c.

(27) Ebionita & Valentiniani) Non omnes sed quosdam Valennianos ita sensisse (quod celeberr. Huetius alicubi observat) apparet ex Irenæo. Quæ enim is lib. iii. cap. xi. pag. 219. (Maffuet § 3.) Secundum autem illos, &c. usque ad verba: sine carne er impassibitem existentem, inclusive, scribit, omnia spectant Valentinianos. Ut Superiora pag. 218. b. Secundum autem eos qui sunt à Valentino, &cc. manifeste docent. Ibi autem pag. 219, a. tres egrum diversas sententias de Salvatore note proponit, & inter eas postreu loco recenset eorum, qui Jest ex Joseph & Maria natum dia Nempe ita Heraclet Valentinianus, quem diligent legerat Origenes, & multa ext excerplerat, sentiebat, ut inti cap. xxiii. docebimus. Christin enim nuncupat illum quemi magnitudine descendisse dict Christus verò in Josephi, Jell autem in Demiurgi filium delen disse fingebatur. Hunc ergo ejusque sequaces potissimum, recenti tunc forte memoria bens, Valentinianos ita senin perhibet. Celfum, ars

qui

ent

ber

eri

e de

Idu

e f

toti

in

am

en

s h
an

ph

'En

lei

fq.

en 1

it

aft

en'

ea

nic ce

M

11

1

fum, quod jam senex quatuor circiter ante morannis scripserat, alterum genus Ebionæorum vocat; et hinc, nondum tunc ab eo, cum adhuc longè mior Commentarium in Epist. ad Titum scriberet, et jam à reliqua Ecclesia Zephyrini tempore Ment damnati & excommunicati, fuisse Ebionitas Adeòque & Origenes, à simplicitate appellatos. charitate primævå in dies magis magisque discedens, ac dissentientibus iniquior factus, Nazaræos andem etiam Ebionæis accensuit, quos ipse antea ab Ebionæis secernebat. Neque enim dubitandum em, eum hic in Comment. Epist. ad Titum, de Nazareis & Artemonitis agere voluisse. Nazaræos enim quos probè noverat, non poterat hic non habere in mente sua, memorato jam Ebionæorum, alterius generis fidelium ex Judæis, dogmate; & dogma tale describens cui Nazaræos (alterum postea genus Ebionitarum dictos) addictos fuisse optime sciebat. Artemonitas etiam, sectam, ut sic loquar, suo avo celeberrimam, & eo tempore quo ipse Origenes aliquando Romæ versabatur, Romæ florentem, Nazaræisin sententia de Christi persona per omnia homodoxam, hic una non intendere non poterat. Quos etiam in Comment. super cap. ix. Epist. ad Rom. indicat dum scribit, 'Et miror quomodo quidam legentes quod idem Apostolus alibi dicit, Unus Deus Pater ex quo omnia, & unus Dominus Jesus Christus per quem omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos Deos dicere videantur, &c.' Utique nulli tunc erant alii præter ita nominatos Nazaræos & Artemonitas (in qua denominatione & Judai & gentiles omnes, veluti nunc in denominatione Socinianorum, idei antiquæ Apostolicæ de Christi persona, tenaces, comprehenduntur) qui ita docerent uti hic memorat Origenes. Istos ergo necessario designat. Theodotiani enim, Byzantini illius eruditi coriarii lequaces, non erant alii ab Artemonis sectatoribus qui erat Theodoto antiquior; quod hic probare necesse non est,

þ

· ru

no

• 1i

ta

ffe

nof

De

tiff

inf

ho

dix

mo

tat

De

VO

ge

Ve

fer

ph

Sed & ista Origenis verba, manifeste quoque corrupta emendari debent. Scribe omnino, Sive fe cundum eos, qui & Primogenitum eum negant totius crea tura, & Deum Verbum. Verba enim ipsa dictaque Scripturæ tam Novi quam Veteris Fæderis adduci hic in ista descriptione hæreticorum Origenes. At qui totius creatura Deus non est phrasis Scriptura Si dices, ita emendanda esse ejus verba, qui Primi genitum eum negant totius creatura & Deum & Ver bum, respondebo: id de Artemonitis dici non potuisse quod Christum negaverint Verbum. Admitte bant illi totam Scripturam Canonicam, & quæ Apostoli docuerant sese docere profitebantur; erge & Joannis Apocalypsin recipiebant, quam ante Cajum jam memoratum, & Alogos, hæreticos Montanistas, sed in dogmate de ejus temporis Trinitate orthodoxos, neminem unquam repudiasse, verum ab omnibus receptam fuisse, patet ex iis quæ Ioan Millius in Prolegom. ad Novum Testam. eá de re dixit, & nos infra cap. xxviii. § 3. feqq. afferemus Atqui Christus in Apocalypsi aperte Verbum Da cap. xix. 13. vocatur; ergo nec in Evangelio Joannis Christum Verbum aut Dei Verbum dici negabant Artemonitæ. Certè ipse Novatianus cap. xiii. de Trin. hunc locum Apocalypseos contra Artemonitas urget. Ergo & Apocalypsin recipiebant, & Christum Dei Verbum vocabant. Sed Deum Verbum non admittebant, qui istam lectionem Et Deus erat Verbum, si ipsis objiciebatur, proculdubio in Evangelium Joannis ab impostoribus esse illatam arguebant, aliamque lectionem, Et Dei erat Verbum producebant. Hinc & Theodorus Mopsuestenus à Facundo Hermianense Desens. 3. Capit. cap. ii. pag. 100, 101. edit. Sirm. allegatus, non Dei Verbum, sed Deum Verbum ab iis negatum fuisse dicit. En ejus verba: ! Manifestum est enim quod Samosatenus Paulus, Episcopus quidem fuit Antiochenæ Ecclesiæ Domini Dei, & Theodori (1. Theodoti) autem & Arte-' monis errore ægrotans, qui purum hominem dixe-· runt

rs

Cor.

Se rea

iqu:

uci

At.

ira

mir

Ter.

po.

te

A.

4.

ta-

ite

ab

in.

re

15.

)

IS r.

t.

runt esse Dominum Jesum Christum, non eum cognoscentes Deum Verbum, & in substantia propria filium Dei ante secula ex Deo Patre æterno extantem.' Cur vero Christum etiam Deum Verbum esse non cognovissent, qui Evangelium Joannis agnoscebant, Alogi enim neutiquam erant, si iste Deus Verbum in ipsa-janua, in ipso principio hujus Evangelii eorum tempore in libris eorum prostieffet, & non alia lectio receptior fuisset? Conf. infra cap. xxv. § 1. Verum & ipsi Alogi seculo 3, homines suo tempore in dogmate Trinitario, ut diximus & infra probabimus, orthodoxi, tantummodo haresi Montanistica infecti, licet Christi Deitatem antesecularem crederent, Alogi tamen, id est Deum Verbum non cognoscentes, aut non habentes, vocantur; quia nullibi præterquam in Joannis Evangelii initio, in eorum exemplaribus jam corrupto, Deus Verbum extabat, illi autem non credebant Joannem scripsisse & Deus erat Verbum; initium enim Evangelii & totum Evangelium Joannis Cerintho adscribebant Auctori. Adeoque Christum Doum Verbum, phrasi ut putabant Cerinthica, vocare nolebant.

C A P. XIX.

Novatianus quoque non aliter quàm, Et Dei erat Sermo, dictum hoc allegaverat. Nunc verò in ejus libro, fraude falsariorum, alia lectio substituta prostat.

E A itaque de causa Novatianus, qui toties in suo libro de Trinitate initium Joannis Evangelii contra Artemonitas urget, per consequentiam solummodò inde, Christum Deum esse atque prædicari probat. Unde sanè patet, licèt nunc in eo legatur, Et Deus erat Verbum, aut Deus Verbum, ipsum tamen Novatianum ita ex Joanne non citasse, neque scripsisse,

Initium Evangelii S. Joannis Pars 90 fiffe, sed, Dei erat Verbum. Percurramus omnia loc ubi dictum hoc ab eo proponitur. Cap. xiii. in nunc legimus, Verbum autem hoc (nempe quoi ' cor Dei eructavit Psal. xlv. 1. de hoc enim agitur ' erat in principio apud Deum & Deus erat Verbum ' Quis igitur dubitet, cum in extrema parte dici-' tur, Verbum caro factum est, & babitavit in nobis · Christum cujus est nativitas, & quia caro factu ett esse hominem, & quia Verbum Dei, Deum in ' cunctanter edicere esse, &c.' Quare non dicit ' & quia Verbum Deus,' si in superioribus & Dem erat Verbum, ipse posuerat? Apparet ergo ipsum Novatianum sic posuisse : ' Verbum autem hoc era ' in principio apud Deum & Dei erat Verbum Hinc postea inferre poterat: 'Quis igitur de ' bitet-quia Verbum Dei (dicitur) Deum in cunctanter edicere esse?' Ecce etiam secundum Novatianum, non tantum secundum Tertullianum Joannes Sermonem Dei Deum dixerat, nempe eo iplo quod eum Sermonem Dei dixerat. Deinde, si in Joanne legisset, ut nunc liber ejus (Novatiani) habet, o Deus erat Verbum, non habuisset opus, per solan consequentiam, ex initio Joannis Evangelii concludere, quod Christus sit Deus incunctanter edicendus, sed ipsam ursisset literam ac dixisset : 'Quis ' igitur dubitet --- & quia caro factus est esse ho-' minem, & quia Verbum Deus, Deum incunctanter edicere esse? Verum si iste Deus Verbum Joan.i. v.1. extitisset, nulla suisset inter eum & Artemonitas de co an Christus Filius Dei Deus in Scriptura vocetur, controversia Sic infra eod. cap. pag. 746 B. postquam loca illa: Ego & Pater unum sumus; Dominus meus & Deus meus ; Qui est super omnia Deus benedictus in secula, produxisset, revertitur ad Joan. Evangelii caput i. & per consequentiam solummodò, iterum probat, in principio quoque Joannis Evangelii Christum vocari Deum: 'Itaque inquit, ' hoc in locò, ex duobus alterum constare debebit. 'Cum enim manifestum sit, omnia esse facta per Christum:

e

f

Ca

We

31

OCA

Iti

100

ur

um

ici

bis

au f

in-

cit

eu

um

rat

m.

li.

in-

III

m.

00

ne

O

m

11-

į.

115

0.

19

1.

25

0.

6.

s;

US.

n.

15

t,

t.

er

11

Christum: aut ante omnia est, quoniam omnia per ipsum, & merito & Deus est: aut quia homo est, post omnia est, & merito per ipsum nihil factum est. Sed nihil per ipsum factum esse non possumus dicere, cum animadvertimus omnia per ipsum facta esse; non ergo post omnia est, id est non homo tantum est qui post omnia est, sed & Deus? Quare cum cap. xxiii. D scribit? ' Descendit autem Dei Verbum quod ibi fuit : Verbum inquam Dei & Deus per quem facta sunt omnia, & finè quo factum est nihil. Non igitur homo inde sic de cœlis venit, sed Dei Sermo : id est, Deus inde descendit;' Consequentiæ hæ sunt Novatianeæ ex v. 3. non quod v. 1. Verbum videret expresse vocari Deum. Verbum Dei & Deus, idem est atque Dei Verbum, id est, Deus, nempe per Novatiani explicationem, non per expressam Joannis literam. Atque ita videmus Novatianum tam ex commate primò, quam ex commate tertio Joannis Evangelii, tanrummodo per consequentiam probare, quod Christus à Joanne dicatur Deus. Nempe quia commate 1. vocatur Dei Sermo, & commate 3. omnia per ipsum facta esse dicuntur. Non sic postea Leo Magnus in Epist. ad Flavianum. Christum ille etiam ex primi commatis expressa litera, quia nempe in suo Joanne, Et Deus erat Verbum expresse legebat, non tantum ex tertii commatis consequentia probat. Sic enim is procedit: ' Deus per id, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Homo per id, quod Verbum caro factum est & habitavit in nobis. Deus per id, quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nibil. Homo per id, quod factus est ex muliere, factus sub Lege.' Cum itaque Novatianus ita non procedat, sed ex omnibus tribus primis Joannis Evangelii commatibus per consequentiam solummodo probet Christum vocari Deum, suppeditat nobis eo ipso Decimum octavum argumentum, in Joannis Evangelii primo commate, Christum non fuisse

gr

quo

yvi.

mor

eni

pat

om

ut

per Re

Ce

mu

cu

err

tio

80

(e

cù

Jo

a

ČE

CAP. XX.

Ex allegatis verbis Novatiani patet Arte. monitas statuisse Christum hominem in principio Evangelii in cœlo fuisse, & inde lo caliter descendisse. Dicta Phil. ii. 5—8. & Heb. i.3. illustrantur.

I. DRobè interim observa, utut nunc aliud agamus, ista Novatiani nunc allata verba: Non igitur homo inde sic de cœlis venit, &c. hinc enim etiam patet Artemonitas non aliter ac Photinum & Socinum descensum Christi de cœlo Joan. iii. 13. explicasse, ipsum nempe hominem (non Logonaliquem eo antiquiorem) in principio Evangelii in cœlis fuisse, atque inde in eodem principio postes sic venisse. Quorum hic sententiam frustra resutare conatur Novatianus. Sic sanè homo primus, si in obedientia perstitisset, in cœlos absque ulla morte antecedente suisset assumptus, quod passim arbitrantur Theologi; ergo Adamo secundo perfectam obedientiam præstanti, qui in jus primi successerat, idem obvenire debuit. Si verò in terris, donec pro nobis moreretur, fuisset relictus, coacta fuisset ejus mors; qui tamen animam à se ipso ponere, & nemo eam ab ipso tollere debebat. Indidem est, quod Christus ipse Joan. xvi. 10. Justitiam id exigere indicat, ut præstitis jam illis quæ liberrime in se susceperat, ad Patrem suum iret, & non amplius in terris conspiceretur. Nempe quia etiam primi Adami, si non peccasset, idem jus, eadem sors suisset. Quia itaque jam an e mortem in cœlum sibi jam debitum fuerat assumptus, & ibi semper manere potuisset, hine aliquoties tanquam rem memoratu digSI

iffe

e.

11.

8.

1.

On

m

m

3. li-

in

ea

re

10

te

1.

6.

t,

C

t

X

ł,

e

e

11

t.

n

e

1

gnissimam, & beneficium in nos insigne, inculcat, mod a Patre exiverit, ad nos in mundum venerit, anod de calo descenderit, quod in calo fuerit, Joan. wi. 28. vi. 33. 38. 51. iii. 13. Hinc in epistola Joannis cap. i. 2. 4. tanquam rem inter alia magni momenti, ut gaudium nostrum sit plenum, commemorat, quod Christus Jesus vita nostra aterna fuerit apud Patrem antequam nobis manifestaretur. Inde enim, quia jam tunc cœlo fuerat receptus, evidenter patebat, eum adeò integrum vitæ totius anteacæ omnisque peccati purum, adeò innocentem fuisse, ut vita nostra æterna & secundus ille Adamus, mundi per primum damnati atque corrupti Servator ac Reparator esse potuerit. Id quod in specie contra Celeberr. Abbadie observamus, dignissimum inter multos, qui contra Socinianos fic dictos, scripsere, cui respondeatur, antagonistæ quia eos fratres suos errantes appellat, non inimico, nec convitiis, sed rationibus exquisitissimis certanti. Si Pergama dextra &c.

II. Loqui autem Dominum de ista descensione sensu proprio & literali, etiam aliunde patet. Nempe cum multi scandalizarentur quod se inde descendisse Joan. vi. 41. 42. inculcaret, dixit ver. 61. 62. Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius? Proprie & localiter ascensurus erat post mortem suam in cœlum, ubi erat prius, ergo etiam versu illo 41.42. & Joan. iii. 13. se inde proprie localiterque descendisse dicit. consequens ibid. Joan. iii. se proprie in cœlum (antequam Nicodemus cum eo contulisset) ascendisse, & nonnisi per istam ascensionem se in cœlo suisse, dixit. Qui verò ipsum cœlum creavit ac immensus Deus est, in cœlum ascendere non potuit, sed cœlum in ipso extare cœpit. Et omnium maxime, qui eum Josepho genitum suisse credebant, eum verò de sua in cœlum ascensione, & de cœlo descensione loquentem audiebant, ut Nicodemus, non poterant utique ascensionem descensionemque istam aliter intelligere,

ı

ı

affu

Eva

obe

ptur

Deu

dere

retu

per

obji

pien

feat:

desc

data

bere

CIDLI

nam

dox

pren

imm

mod

habe

polt

in c

mal

alios

cult:

pedi

telligere, quam quod post nativitatem suam ex Ma ria, in colum aliquando avaßignusv afcenderit, in cœlo fuerit, & tunc demum inde descenderit. Confe dicta Par. ii. cap. xli. § 2. Præterea, si ascensionen in cœlum, impropriè explicabis, & de cœlestibu cogitationibus intelliges, tunc Christus quia etian de cœlo descendit, eas cogitationes deposuisse abjecisse dicendus esset. Sed & Joannes Baptille Joan. iii. Christum, & quidem Christum hominen (si versum 31. cum 27. confers) de cœlo egyounn venientem appellat, & hac ratione sese ipsum Christo opponit, quod ipse quidem de terra fuerit (missus Christus verò de ipso cœlo. Missio quidem utriul que, generaliter considerata, de cœlo erat, uterque enim à Deo missus erat, sed quod locum immedia tum unde missi fuerant attinet, Christum ex col venire, se verò ex terra venisse testatur. O de tis ni qui erat ex terra, nempe missus, ex terra est, terrestris legatus est; to av in imperfecto, opponitur to sexulus in præsenti. Quia Christus tunc demum cœlitus missus veniebat. Joannes verò jam antea fuera missus. Alioquin, si vox or præsentis temporis esset, phrasis ista o w en The ons idem prorsus esset atque en The sons est. Vide Rever. & Doctifs. Th. Bennetum in A Discourse of the Everblessed Trinity, cap. viii. pag. 106. Deinde vocem venire ex cœlo vel desuper, proprie esse sumendam (uti de voce ascendit & de scendit ver. 13. jam vidimus) non verò de generatione aut nativitate ex cœlo intelligendam, docent loca parallela hoc cap. iii. 2. 19. & cap. i. 9. 11. 27 29. 30. 31. vi. 33. 38. 51. prout & illa phrasis in medit westri stetit cap. i. ver. 26. Tandem, quid planiùs illis Pauli Apostoli ad Gal. iv. verbis, si comma ibi 4 cum 6. conferatur. Dicit Deum emifife (іξатісьня) Spiritum Filii sui in corda nostra; emisit autem ex ipso cœlo: Ergo cum paulò ante eadem phrasi dixit emisise (¿ξαπίσειλε) Deum, suum Filium, ex ipso etiam cœlo, & quidem post nativitatem ejus Maria, emissum esse testatur; silium enim ex liere sactum non demum saciendum à Deo emisesse dicit. Et ipsa per se vox examisante, quia dicit amisante, Deum à se ipso à loco habitatio-

nie suz Filium missife, videtur innuere.

2.

10

fe

IIS

U

In

&

ft:

en

707

Ro

15

u[·

Uę

12-

elo

W,

ris

M

us

rai

et,

UE

IM

ii.

er,

de-

12.

nt

27.

dia

lis

NE)

ex

ali

ex

us ex

III. Ne Orthodoxi quidem ipsi causam habent, assumptionem humanæ Christi naturæ in principio Evangelii in cœlum, propter istam perfectam ejus obedientiam, negare. Si, quidem diceremus affumprum fuisse, ut ibi res ad Evangelii prædicationem. pertinentes audiret, & edisceret, contrarium hoc effet eorum hypothesi. Nam qui ab æterno apud Doum erat, non habuit opus postea in cœlum ascendere, ut ibi articulos Religionis Christianæ edoceretur; nisi forte de cœlo in uterum Mariæ tendens, per viam biberit de flumine oblivionis, quod de Logo dixit Christoph. Sandius cum ei ex Luc. ii. 52. objiceretur Jesum non tantum ætate sed etiam sapientia in dies profecisse. Eò usque Platonizabat fectator Arii. Verum quidem est, Christum cœlo descensurum, in cœlo instructionem suam & mandata à Patre, quid in terra docere & exequi deberet, accepisse; sed non ideò potissimum aut præcipuè eò ascenderat, ut ibi his in rebus instrueretur, nam etiam in terris instrui potuisset. Ipsa Orthodoxorum antiquorum sententia, Deum nempe supremum nunquam de cœlo descendisse, imò cum sit immensus & omnipræsens, neque inde descendere nec eò ascendere posse; compellit Orthodoxos modernos, quia etiam Christum Deum summum habent, fateri, eum secundum humanam naturam post suam ex Maria nativitatem, ante mortem suam in cœlos assumptum inde propriè descendisse. Sed malunt nunc perspicaciores Orthodoxi, ut inter dios Fowlerus, ni fallor, Episcopus Glocestria, ita pridem, & Th. Bennetus, &c. ex hac difficultate, præexistentia animarum adhibita, sese expedire, ac dicere Filium hominis, id est, animam

ejus humanam, priusquam incarnaretur apud Deun fuisse, & postea cœlitus in uterum Mariæ delapsam Quam opinionem etiam Carpocrati aliquis forfa adscripserit, animam nempe Jesu in meiosea ingenin Patris & circa Deum & Sayayi in conversatione cum eo fuisse, & quæ ibi viderat commemoratam est (non de illo fluvio oblivia longa potasse). Vid Iren. lib. i. cap. xxiv. & Annot. Grabii. Sed qui opus est præexistentiam animarum in subsidium vo care, cum sese alia ratione magis propriè & facili extricare possent? Etiam de Carpocrate rectin fortasse statuemus, ejus fuisse sententiam, quod ite istud animæ Jesu in cœlos, inter ejus ex Maria m tivitatem, & passionem acciderit. Ex primorum Christianorum traditione jam ab hæretico isto con Quod enim folam animam Jesu in cœlui tunc profectam fuisse docebat (quemadmodum san Paulus Apostolus sola anima a corpore tantispe separata in cœlum rapi poterat), non mirum eli nam etiam post passionem & mortem Jesu solam eju animam cœlo receptam statuebat, quia resurrectionem carnis negabat, teste Tertul. de Præscr. Han cap. xlviii.

A POPO

D A

de

i

co lic

ta

pl

pe

me

pro

Cla

tho

iftu

fto

die

ici Pro

in

IV. Ad istam Christi assumptionem in cœlumin principio Evangelii, referri potest unus & alter in Epistolis Apostolicis locus. Nempe cum in cœlos, ibi perpetuò si voluisset mansurus, assumptus estet, dici potest fuisse tunc in forma Dei Patris Phil. ii. si quà postea de cœlo descendens sese èxérwor exinanterit. Deus Pater, natura sua invisibilis & incorporeus, merusque Spiritus & immensus, assumit in certo loco formam quandam visibilem, gloriosam, ut ab Angelis conspici aliqua ratione possit. Qua de ro lege Joan. Clericum in Exod. xxxiii. Hanc formam pestiebat, vidisse dicitur Num. xii. 8. quam etiam David Psal. xvii. 17. postquam evigilaverit visurus est. Qua vox themunah à LXX Interpret. Job. iv.

μοςφή forma, alibi verò aliquoties ὁμόιωμα similitudo ic vero Num. xii. 8. Siga gloria redditur. Cum ergo Christus in principio Evangelii in cœlum assumptus n sinu Patris tanquam ei dilectissimus, & in ipsa la forma Dei esset, procul omni dubio eadem aut milis gloriosa forma ipsi impressa fuit. Si enim Moses ex conversatione quadam cum Angelo, peronam Dei in terris repræsentante, faciem retulit plendentem, quid dicemus de Christo in ipsa Dei loriosa forma in ipso cœlo in sinu Patris versante? Duod si in monte transfiguratus adeo splendebat, on minus si non magis in ipso cœlo apud Deum. Cum itaque in forma Dei Patris esset in cœlis, ibique maximè fulgeret ac splenderet, & postea ad nos descenderet, factus est nobis * andugarua nis BEns 78 Oer, effulgentia ac splendor a Dei gloria ad nos procedens ac descendens: Heb. i. 3. Sed prout in nonte illo transfiguratus splendorem illum de monte descendens deposuit, sic & formam illam Dei gloriosissimam in principio Evangelii. Et licet de cœlis descendens, esset lucidissimum apaugasma, licet in ipso descensu luceret adhuc atque splenderet, tamen ut nobiscum versari & pro nobis pati posset, exinanivit, evacuavit se illa gloriosa forma Dei qua plenus erat, & servi formâ assumptâ, nobis serviendo pedibus iter faciebat, pedes discipulorum servili modo, deposita veste, præcinctus lavabat, & servile pro nobis passus est supplicium. In forma illa Dei gloriosa hominibus plane dissimilis prius existens,

* Factus est apaugasma] Vir Clariss. Th. Bennetus, utut Orthodoxus omnino, dictum tamen istud Heb. i. 3. etiam de Christo homine, prout & alia multa dicta quæ Socinianis passim objici solent, lib. cit. intelligit. Prosecto valde utilem operam in hac controversia præstitit,

ni

et

US

0.

77.

10

111

05,

et,

ninorto

20

10

am

ere

am

rus

iv.

6.

dum Orthodoxorum cum Socinianis de Christi persona controversiam ad pauca loca redegit; sic enim & Orthodoxos docuit quibus locis potissimum insistere debeant; & Socinianis controversiam istam breviorem facilioremque reddidit;

po L C

lu

Tu

in

ii

ill

qu

fu.

no

hy

ce

70

Re

Tñ

in

υπ

m

factus est postea ea deposita, in similitudine hominum vulgarium; & externa specie, aspectu exte. riore ut homo (quod etiam Samson de se dicebat) inventus erat, nempe ut homo vulgaris; cujus tamen internus homo mens aut anima, divinis donis exornata omnes homines antecellebat. Sic Thaddaus in Euseb. H. Ec. lib. i. cap. xiii. apud Abgarum promittebat se inter alia de Christi parvitate & vilitate o bumilitate apparentis exterius hominis, mei mis rame νώσεως τε φαινομένε έξωθεν άνθεωπε, locuturum; ubi apent humilitatem exterioris hominis in Christo, id est corporis & habitus ejus externi, contradistinguità opponit non summæ in Christo Deitati, sed excellentiæ interioris ejus hominis, mentis aut anima Christi humanæ qua omnes homines superabat.

V. Atque ita & Paulus Apostolus hoc loco, & Lucas (ut cum Elia Boherello sentio) ejus discipulus in Epistola ad Hebr. Christum effulgentiam aut splendorem a gloria Dei procedentem vocans (non enim αυγήν non αυγασμα fed απάυγασμα της δίξης eum effe dicit) eum in cœlo in gloria Dei in principio Evangelii fuisse & ad nos inde venisse innuunt. Idque Auctor Epistolæ ad Hebræos appositissime facit; dum tribus primis commatibus, velut in exordio Epistolæ, jam ipsum primo quidem Angelis, postes Mosi, & ultimo loco Aaroni compendiose anteponit, quod in sequentibus eodem ordine latius exequitur. Cum enim Angeli Legis Ifraeliticæ latores & alii, vocentur Filii Dei, dicit istum per quem Deus nobis ultimis mundi diebus locutus est, novum legislatorem, talem esse Filium, qui hares sit omnium, in quibus etiam Angeli ei subjecti comprehenduntur, constitutus, per quem etiam, utpote hæredem omnium & totius mundi, opus gloriofissimum, nempe totius mundi secula, in illis ultimis mundi diebus & leculorum alioqui consummatione, constituerit & estecerit, cui operi Angeli, etiam omnes fimul fumpti, non sunt idonei. Et quia Judaizantes Christiani faciem

li-

e. lt)

en

χ. us

0-

ate

å

12

IS,

1-

m

e

1.

18

0

2

t,

r.

1,

15 .

,

n

S

-

1

aciem Mosis Legislatoris, ex conversatione cum Anselo glorioso sulgentem jactitabant, hunc dicit in pso cœlo apud Deum sulsisse & ipsum tanquam adium splendidissimum ab ipsa Dei gloria cœlesti missium & procedentem ad nos descendisse. Mosen loriæ Angeli, Christum ipsius Dei gloriæ apauasma & splendorem esse. Ac cum Moses in Æyptum Ifraelitis, ut fidem eorum vacillantem confirmaret, notam, signum & characterem Dei in pronissis suis constantia, in nomine Jehova, Ero qui ero in promissionibus meis exequendis constantissimus, attulisset, hunc, in quo omnes promissiones Dei sunt Ita & Amen, ipsum characterem & notam expressissimam Dei constantia cognominat. Vox hypostasis in scriptis Novi Test. (fortassis etiam apud LXX.) & in hac ipfa epistola infra, non sumitur cholastico aut Philosophico sensu, sed de hominibus sumpta, fignificat eorum in fide, de Deo autem lumpta, ejus in promissis præstandis constantiam & immotam perseverantiam. Agan tils o'mosa'otws, Heb. 111. 14. est principium constantia. Et cap. xi. 1. fides illa scilicet, quod Deus sit & renumerator sit eorum qui se quærunt, est hypostasis constans sirmumque fundamentum rerum speratarum. Spes est rei incertæ nomen, sed si fidem talem ver. 6. descriptam pro hypostasi & fundamento habeat, erit nomen rei certissima & immobilis. Aut potius, ut Augustinus τὸ ἐλπζομένων active sumit pro ἐλπζόν]ων, files est constantia sperantium; quæ hypostasis & constantia ชที บังธรองที่ subtersugio & subtractioni infidelium & inconstantium hominum, immediate ante cap. x. 38, 39. memoratæ opponitur. Etiam 1 Cor. ix. 4. υπος ασις της καυχήσεως est constantia gloriationis. mannus Witsius Occon. Fæd. Dei, lib. iii. cap. viii. § 3. hæc inter alia de hypostasi Heb. xi. memorata habet: 'Notat etiam subsistentiam sive constantiam impetui hostili nullo modo cedentem. Ita Plutarchus in Demetrio, ἐδενὸς ύφιςαμένε τῶν ἐνανδίων, ἀλλα H 2 י שבעשיושי

' φευγόν ων, nemine hostium subsistente, sed fugientibus omnibus. Et Polybius in descriptione Horati

· Coclitis, metuebant, έχ' έτω την δύναμιν ώς την ύπος

0

tia

A c

Ha

uti

riu

38 3. i

Tuc

Di

ih.

erg vić

ol

ur Hi

Ro

Vii.

tion

2]

An

Ille

eac

rit

ftu

O

De

Qu

ho

næ

d'm

on aus, non tam robur quam constantiam ipsius, nequa

' quam loco cedentis.'

VI. Pet. Allix pag. 103. Judic. Ecc. Judaicæ com Unitarios, dicit Paulum Hebr. i. 3. vocem apaugasm ab Auctore Sap. Salom. cap. vii. 25. mutuatum este ubi Sapientia vocatur ἀτμὶς vapor Dei potentia, ἀπόρρω effluxus gloria Omnipotentis (Dei) & ἀπάυχασμα φωτ aisis effulgentia lucis perpetua. Sed si vera dici Allixius, Christus erit Spiritus S. nam de hoc dici ista Salomon ut collatio cap. ix. ver. 4. & 17. de monstrat. Loquitur autem (prout & Prov. can viii.) de Sapientia initio viarum Dei creata & l Deo distincta. Da mihi, dicit ver. 4. (non, il throno tuo sedentem, sed) thronis tuis assidentem Su pientiam την των σων θεόνων πάβεδουν Σοφίαν. Conf. simi lem phrasin cap. vi. 14. Sunt enim in cœlo cira Dei thronum alii etiam throni. Sic Philo lib.ii de vita Mos. p. m. 661. Justitiam vindicativam Da assidere dicit, ή πάρεδρος τῷ Θεῷ μισοπόνης Δίκη. Cont eundem de Decal. pag. 768. & de Mutat. nom. pag. 1075. n aderaços usions n magedgos Ges Dinn. Notum el autem pro Theologia Philonis, Deum per se qui dem ipsum bona distribuere, pænas autem & vir dictam per potentias suas creatas, & à se distinctat personas, nempe per Angelos, exercere. Dict tamen Salomon cap. ix. 10. mitte eam de sanctis tiil cælis & de throno gloriæ tuæ; nam licet in ipso throno Dei non sedebat, de throno tamen ipso Dei mitte batur, quia à folo Deo Patre immediate mittebatur, à solo Deo procedebat ac ¿ ¿ Emos évero, & à nullo allo mandata ac instructiones accipiebat. Qua de re vide etiam infra cap. xlv. § 3. dicenda. Est igitur Spir ritus S. quando à Deo mittitur, apaugasma effulgentia lucis perpetua, sed num inde sequitur Auctoren Epistolæ ad Hebr. cap. i. 3. de eodem prorsus apaugasmate in ti

12.

nt,

11-

as it

is

10

e-

ır,

le

id

11-

te

símate loqui de quo & Scriptor Sapientiæ Saloonis? Num Lux Dei omnipotentis infinita, nonisi unicum apaugasma, nonnisi unicam effluentiam bet aut emittere potest? Infinita à Deo summo paugasmata majora & minora procedere possunt. tiam Angeli gloria Dei collustrati, quando à Deo missi procedunt, ut ilie Luc. ii. 9. Apoc. xviii. & illi Apoc. iv. 5. v. 6. apaugasmata ac effluennæ Dei gloriæ suo modo dici possunt. Num vero duobus locis idem aut simile vocabulum reperiatur, fatim inde concludes de eadem re aut persona utrobique rem esse? Nihil tamen eo errore vulgarius qui jam in Origene lib. viii. cont. Celf. pag. 387. notandus est. Vide Clerici Artem Crit. P. ii. S. i. C. xiv. § 12. segq. edit. 1. eundemque in Epist. ludæ inter Notas Hammondi pag. 612. edit. 2. Diabolus vocatur Lucifer Esai. xiv. Christus etiam n Apocalypsi, & victori promittit Luciferum. Num ergo Christus erit Diabolus & fidelibus pro pramio ictoriæ dabit Diabolum? Behemoth & Sapientia ob. xl. 14. Prov. viii. 22. vocantur principium viarum Dei. Num ergo Spiritus S. est Elephas aut Hippopotamus? Per Deum Patrem sunt omnia Rom. xi. ver. ult. per Christum sunt omnia i Cor. viii. Ergo &c. Judas Iscariotes est ille filius perditionis, Bestia Apocalyptica est ille filius perditionis, Thest. ii. 3. 8. coll. cum Apoc. xiii. xvii. 8. ergo Antichristus aut Pseudochristus est Judas Iscariotes? Ille scrutans renes & corda, Apoc. ii. 23. est Filius Dei, eadem de Patre Jer. xvii. 10. dicuntur; ergo Filius erit Pater? Omnis vir est imago Dei 1 Cor. xi. Christus etiam 2 Cor. iv. 4. Ergo &c. Philo de mundi Opif. pag. 33. Omnis homo est illius beata natura (i.e. Dei) επμαγείον η ἀπόσπασμα η ἀπάυγασμα effulgentia. Et Quod deter. insid. potiori pag. 170. rationalem animam hominis vocat xaeaxlnea deias Surausus characterem divinæ potentiæ; & pag. 172. Seias zj sudátuovos Juzis čneivns amba maqua e sidisesor illius divina ac beata anima (i.e.Dei) H 3 particulam

particulam indivulsam. Et de Plant. Noæ. pag. 221. sanctuarium à Mose ex splendida ac lucida forma cœlis allatà extructum, vocat άριασμα διον άριων ἀπάυρασμα μίμημα α'εχεπίπε sanctuarii (quod in cœlo est) esfulgentiam, imitationem (exemplar) Originalis.

t

er C

m

in

2

VC

et in

er

E gii p.

VII. Dices, Semel Christum Sancta Sanctorum cœlestia per & post mortem suam ingredi debuis Heb. ix. 12. Resp. Semel nostri causa ingredi de buit, nempe sanguinem victimæ expiatoriæ, sanguinem suum pro nobis in cruce & ante crucem effusum in Sancta illa inferens, & tanquam Sacerdos fecundum ordinem Melchisedeci, intercessor noster apud Patrem a dextris Majestatis sessurus. Sed sui ipsu causa, & propter negotia eum solum concernentia millies ante mortem privatim in cœlum ascenden poterat. Sui ipsius causa dico, ita enim tunc el ascenderat, ut ibi etiam manere, si voluisset, po tuisser. Plura autem in Antiquitate Ecclesiastica illa descensio Christi de cœlis testimonia habet, qua po tissimum, Dissert. ii. huic Operi nostro subjecti proferemus, probantia non primum fuisse Socinum qui eam crediderit indicaveritque. Jam verò è di verticulo ad Novatianum redeamus.

CAP. XXI.

Ex aliis locis Novatiani evidenter probatu eum & Dei erat Verbum legisse & allegasse, & objectioni occurritur.

I. OBjicies fortasse, Dei Verbum aliquando vocan à Novatiano Filium Dei, non ex Joan Evangelii cap. i. ver. 1. sed ex Apocalypsi cap. xix 13. Hunc enim locum initio Capitis xiii. manifeste SI

21.

elis

5 HL

ul.

um

iste

de-

ui-

m,

111-

nuc

fu

12

ere

eo

00-

ei.

D.

fte respexit. ' Et vocatur, inquit, nomen ejus Verbum Dei. Verba quoque ejus sub finem Capitis ix. ubi Artemonitas urget ut Dei Verbum (sicut riptum est) Deum accipiant, &c. id in Apocalypsi on in Evangelii Joannis initio scriptum esse, innuere offunt. Respondeo, 1. Locus quem supra cap. xix. x Novatiano primum, de Verbo Dei produximus, on tantum Apocalypsin, verum etiam, & quidem ræcipuè Psalmum xlv. 1. & primum comma Evanelii Joan. manifeste respicit, & alii adhuc magis quos in sequentibus producemus & examinabimus. . Hæc sane verba, sicut scriptum est, non ad sequenia, Deum accipiant, referuntur. Nam si scriptum uisset in Joannis initio, Et Deus erat Verbum, ultro stque libenter Artemonitæ Christum Deum accepissent, nec opus fuisset urgere ut acciperent. Referuntur ergo ad antecedentia, nempe id scriptum esse, quod Christus est Dei Verbum. Quod si verò id tantummodò in Apocalypsi scriptum videbat Novatianus, in principio autem Joannis, Et Deus erat Verbum, extabat; cur ergo Apocalypsi sola in subsidium advocata de Christo Verbo Dei dicto, Christum Verbum Deum à Joanne in Evang, initio expresse dici non urget? Cur non urget Artemonitas, ut Verbum Deum (sicut scriptum est) accipiant? Apparet ergo etiam hinc, non solum in Apocalypsi, verum etiam in primo versu Evang. Joan. scriptum fuisse, Dei Verbum non Deus Verbum. Quod Decimum nonum erit argumentum nostrum. 3. Demus ergo clariora adhuc indicia, quod ipse Novatianus in sui Joannis Evangelio, Et Dei erat Verbum legerit & inde allegaverit, dicum autem hoc in ejus libro depravatum sit: Pergens enim cap. xxiii. F. ex Joannis initio probare Divinitatem Christi, sic ratiocinatur: 'Ex Deo autem homo quomodo non processit, sic Dei Verbum processit, de quo dictum est, Eructavit cor meum Verbum bonum. Quod quoniam ex Deo est, merito & apud Deum est. Quodque quia non H 4 otiose

Initium Evangelii S. Joannis Pars! 104 otiosè prolatum est, meritò omnia facit. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est ' nihil. Sed enim hoc Verbum per quod facta funt ' omnia. Et Deus, inquit, erat Verbum. Deus ergo ' processit ex Deo, dum qui processit Sermo Deus 'est, qui processit ex Deo.' Verba hæc, Sed enim hoc Verbum per quod facta sunt omnia, nullum sensum habent, & excidit de industria nequiterque sublatum aut falsatum est aliquid, quod suppleri aut restitui debet. Deinde, postquam dixit, Deus ergo processa ex Deo, quomodo quæso id probatur? Dum, inquit, qui processit Sermo Deus est qui processit ex Den. En ineptam tautologiam! Deus processit ex Deo, quia Sermo Deus processit ex Deo. En itaque evidentem & necessariam emendationem! Sed enim cujus hoc Verbum per quod facta sunt omnia? Et Dei, inquit, erat Verbum. Deus ergo processit ex De dum qui processit Sermo Dei est, qui processit ex Deo. Et dubitamus adhuc Novatianum ipsum in suo Joanne, Et Dei erat Sermo legisse? Atque hoc est Vigesimum argumentum istius veteris, penitus nunc obliteratæ, ac indicium hodiernæ falsæ lectionis, sand validissimum. Ex hoc unico loco de omnibus alis initii Joannis in Novatiano allegationibus, judicium fieri deberet, etiamsi nobis alia deessent earum depravationis indicia. Ecce initio Pfalmi xlv. in auxilium vocato, probat etiam ex primo versu Evang. Joannis Christum esse Deum, quia (hoc primo versu) Verbum Dei vocatur. Non enim id sensu Philonis Judzi, qui etiam Angelos Verba Dei vocat, intelligi, verum ex ipso Deo processisse, adeoque etiam ipsum Deum esse, inde conatur efficere, quia dictum est, Eructavit cor meum (cor ipsius Dei) Verbum bonum. Vide quam solida (nam certe cruda sunt) noster Novatianus post Tertullianum eructet!

II. Sed quid sentiendum est dices, de loco Capițis xxv, ubi ita legițur: 'Ac si hic Verbum Dei

eft,

ar

ef

in

P

n

No

um

car

leg

cer

De

fed

æp

De

De exi

du

& len

 $\mathbf{D}e$

fec

en: Io:

nil fui

id

m

tu

ta

ifi ef

ne

1

18

.

est, nam Eructavit cor meum Verbum bonum, ostendit in principio Verbum fuisse, & Verbum hoc apud Patrem fuisse, Deum præterea Verbum fuisse, omnia per ipsum facta esse, &c.' Nonne hic indicat Iovatianus Joannem initio Evang. & Deus erat Verum posuisse? Respondeo negando, istud hic indicari, cujus planè contrarium modò vidimus. Nam, Si hic locus indicaret Novatianum in Joanne, Deus erat Verbum legisse, sequeretur etiam eum legisse, Et Verbum erat apud Patrem; cum tamen certum sit Joannem scripsisse, Et Verbum erat apud Deum. Respicit ergo quidem hic Joannis initium, ed hoc initium non ubique ipsius Joannis Verbis repræsentat. Ac quemadmodum Patrem posuit pro Deo, sic etiam Deum pro Dei Verbo. Nam prout ibi Deum existimabat esse Patrem, sic & hic, Dei Verbum existimabat esse Deum. Patet enim ex ejus jam adductis locis, & aliis infra adducendis, Dei Verbum & Deum apud eum esse plane im surausila & æquipollentia verba; cum ubique ferè inde quod Christus Dei Verbum dicatur, inferat eum esse & dici Deum. 2. Ipsa ejus verba ostendunt, Christum hic per consequentiam solummodò Deum dictum indicari. Sic enim argumentatur: Ac, si hic, per quem nempe Joannes omnia facta esse dicit, & sinè quo factum est nihil, Dei ipsius Verbum est, nam a Deo erucatum fuit, ostendit ergo Moses (nam de Mose ibi res est) id est, sequitur ergo etiam Mosen ostendere, Verbum in principio creationis fuisse cum omnia ista fierent, & Verbum fuisse apud Patrem, nam à Deo eructatum est atque processit, adeoque ejus filius suit, & tanquam filius apud Patrem fuit, & Deum præterea istud Verbum (Dei) fuisse, omnia per ipsum facta esse. Si bic, inquit, Verbum Dei est-oftendit Deum Verbum fuisse. Quis inde ulla specie concludat Joannem, Et Deus erat Verbum posuisse? Imò contrarium etiam hinc evidenter patet, nempe eum scripsisse, Et Dei erat Verbum. Denique, 3. Paulo ante dixerat:

dixerat: Quo discamus (a Mose) omnia create & condita suisse per Dei silium, hoc est per De Verbum: idem enim dicit quod Joannes, quod cateri, &c.' Ergo potius Joannes dixit, Et Dei ena Verbum.

Col

cii

E

tr

si r

tic 3. Ev

111

qu

Se

qu & ip

ir

P

h

g

CAP. XXII.

Cùm Novatianus probare contendat principi um Evangelii Joannis de principio creationis à Mose descriptæ intelligendum esse apparet Artemonitas contrarium sensisse E eadem quoque Veterum ab Eusebio alle gatorum sententia suit.

Bserva iterum probè hæc verba Novatiani, & hic Verbum Dei est (corde Dei eructatum) often dit in principio Verbum fuisse. Ergo ex aliis locis probare vult Novatianus principium Joannis Evan gelii de principio veteris creationis intelligendum esse; quia nimirum id Artemonitæ de principio rerum ad Evangelium pertinentium interpretabantur Verbum enim alioqui de quo Moses, & id de quo Joannes agit, non negabant Artemonitæ, uti net Sociniani negant, utrumque in principio sibi competente suisse. Sic nempe Veteres recta sentientes principium illud Joannis de principio rerum Evangelii intelligebant. Ipfe enim Eusebius Hist. Eccl. lib. iii. cap. xxiv. attestante etiam Hieronymo 11 Catal. Script. Eccles. sub titulo Joannes, memoria tradit traditionem veterem, fortassis ex Hegesippo desumptam, nempe Joannem Evangelistam, Evangelia quidem 'Matthæi, Marci & Lucæ probaffe, & veritatem scriptorum suo testimonio confirmasse; 6 Solam rsl

eata

Do

Ca.

era

e;

e•

ľ

10

C

0

ľ

0

solam vero narrationem earum rerum quas Christus circa Pradicationis Principium geserat, defiderasse. Et vera est (inquit contra seipsum Eusebius) hæc traditio. Nam superiores quidem tres Evangelistas ea duntaxat, quæ post conjectum in vincula Joannem Baptistam - à Servatore nostro gesta funt, literis mandasse perspicuum est .--- His de causis ajunt (in sua traditione Veteres illi) Joannem ab amicis rogatum, & tempus ipsum quod superiores Evangelistæ silentio prætermiserant, & res tunc à Servatore nostro gestas, eas videlicet quæ Joannis Baptistæ carcerem præcesserant, in Evangelium conjecisse.' Quæro ex te, Lector benevole, ui præjudiciis depositis ista considerare potes: Primo, si Joannes cap. i. ver. 1, 2. de Verbi apud Deum, ab æterno, aut in principio Veteris creationis, existentia, de Veteri omnium creatione ver-3. de genesi seu factura veteris mundi ver. 10. in sui Evangelii exordio, adeò solenniter loqui volebat; an poterat dici, solam narrationem earum rerum quas Christus circa Pradicationis principium gesserat, desiderasse Joannem in tribus prioribus Evangelistis? Secundo, Nonne ipsum illud Pradicationis Principium, quod Veteres illi Joannem Evangelistam desiderasse, & ideo suum Evangelium edidisse tradunt, ad illa ipsa dicta, In principio erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum (in principio nempe Pradicationis) peculiariter respicit & id indigitat? Nonne To in principio erat Verbum, de principio Evangelii intelligendum esse docet? Nisi hoc ipsum per illud Pradicationis principium indicare voluisset Joannes, habebat sanè jam in Marco & aliis duobus Evangelistis Prædicationis principium, sed latiùs sumptum: Principium Evangelii Jesu Christi, adeoque Principium Prædicationis, inquit Marcus, quemadmodum scriptum est in Prophetis, &c. & sic quoque Matthæus ac Lucas à Joanne Baptista & ejus Prædicatione principium illud prædicationis arcessunt. Matth.

hu

lu

e

ic

Matth. iii. 1. Luc. iii. 1. Ergo nullum aliud Pradicationis principium strictius sumptum desiderare potuit Evangelista Joannes, quam ut illa enarrarentur quæ Christus circa ipsum Prædicationis principium stricte sumptum gesserat; nempe quod in isto ipsissimo principio ad Deum ascenderit, & apud Deum fuerit, & tunc statim Joannes Baptista, tanquam cœlitus per Christum ipsum instructus, nam omnia per ipsum fiebant, prædicare cœperit. Hæc nostra observatio eo ipfo valide confirmatur, quod Joannes (juxta istam traditionem Veterum) folam narrationem earum rerum quas Christus circa Pradicationis principium gesserat, desiderans, duo executus esse dicatur: nempe, 1. 65 tempus ipsum (principium prædicationis) quod superiores Evangelistæ silentio prætermiserant, & 2. res tunc à Servatore nostro gestas-in Evangelium conjecisse. Quis non videat, per tempus ipsum (à rebus tunc à Servatore nostro gestis distinctum) ipsas illas voces, in principio erat, peculiariter indigitari; per res autem tunc à Servatore gestas, T' Verbum erat apud Deum, omnia per ipsum fiebant, & alia Christi gesta in sequentibus verbis memorata, designari? Atque ita nos ipse Joannes, fecundum illam Veterum apud Eusebium traditionem, & ipsi isti Veteres, Artemonitæ procul omni dubio aut alii Artemonitis homodoxi & antiquiores, nempe Nazaræi, aut sic didi Ebionæi, docent, initium Evangelici sui libri non de Principio Veteris mundi, sed de Principio Evangelii intelligendum esle. Alioquin, Tertio, potuisset aliquis omnia qua à Genesi ad Malachiam usque de Christo dicta fuisse putabat, recensere, rem ab Annaco inchoare, & dicere, tradi à se historiam rerum quæ Joannis Baptistæ carcerem præcesserant. Nonne vero si hoc aliquis fecisset & dixisset, egregiè ineptiisset? ergo dicit à Joanne Evangelista res vincula Joannis Baptista præcedentes in Evangelium, i. e. in Evangelicam historiam, & quidem in principium Evangelicz Cap XXIII. restitutum & illustratum. 109 elicæ historiæ, in principium illud Prædicationis, de uo res est, conjici; ille dicit & indigitat procullubio res ista vincula immediate aut proxime præedentes, non res ante aliquot mille annos in creaione veteris mundi gestas.

ľ

n

is n

S

.

S

11

s,

is

n

æ

15

11

15

1.

C A P. XXIII.

Valentiniani etiam ipsi, ut ex Heracleone patet, cum exordium Joannis non mystice & allegorice de Æonibus suis, sed simplicius explicarent, de nova id rerum constitutione & creatione ex Veterum doctrina intelligebant. Jonas Schlichtingius refutatur.

A Llegari etiam in eam rem potest Heracle-onis Valentiniani explicatio principii Evangelii Joannis, quam Origenes Comment. in stum Evangelistam pag. 60. edit. Huet. produxit, & Grabius inde Spicil. Seculi 2. pag. 85-87. exhibuit. Quam eo libentius hic statim subjungimus, quia inde aliquid pro nostra lectione, Et Dei erat Verbum allegare poterimus. Mundum & quæ funt in mundo Logo anteriora fuisse asserebat Heracleon: άπνα διείαι πεδ τε Λόγε γερονέναι. [Crederes hic loqui Photinum qui Adamum Logo priorem fuisse dixit.] Unde etiam apparet Valentinianos Scripturam sensu duplici, nempe & simpliciore proprioque nonnunquam, more ferè Sociniano, & sublimiore illo ac allegorico de suis Æonibus, explicasse. Vide Parte ii. cap. xi. § 2. Num. 3. Hic simpliciore sensu tractat Heracleon exordium hocce Joannis; nam si de Logo illo Æone primi ordinis agere voluisset, & mundo & ejus Opifice antiquiorem fuisse dixisset.

ap

li

it er

eni

ne t

i pi

u

1 8

at

on

con

ti I

Et quid fibi vult, quod de Principio Evangelii agent Logon & Demiurgo & vetere creatione junioren afferit? Deinde, si junior erat, quanam igitur tem pestate Logon istum juniorem existentiæ suæ prin cipium accepisse credidit? Jesum sane Servatoren hominem ex Maria natum esse credebat, sic enir ibid. apud Origenem p. 213. in Grab. p. 99. legi mus: oti n owtheia ex two Issaiwo esiv, ette ev th Issain onoiv eyeredn, axx ex ev aulois, & yas es mailas aules e Sonnoe, &c. 'Salus ex Judais est, quoniam, inqui (Heracleon) in Judaa genitus est, sed non in es " [non in Judæis, alludit ad Gal. iv. 19. Joan xis 23.] quia non in omnibus ipfi complacuit [alludi 'ad i Cor. x. 5.] & quoniam ex illa gente egress est salus & Sermo in orbem terrarum.' Cum ven Logon à Jesu homine distingueret, (Logon enim non carnem fuisse, sed carnem assumpsisse docebat & mundo tamen juniorem esse crederet, num istum Logon simul cum Jesu homine an verò ante Jesun hominem existere cœpisse crediderit, nescio. Quie quid sit, si mundo junior erat Logos, sequetu Heracleonem verba illa: in principio erat, more Socini, de principio Evangelii explicasse, cum ea senso literali & simpliciore interpretabatur.

Quod si dicas, potuisse eum alio modo Socinizare, & cum Jona Schlichtingio Comment. ad 1 Pet.i. 20 & Joan. viii. 58. principium illud Joan. i. ver. 1. de vetere tamen creatione explicare; Respondeo, Explicatio illa Schlichtingii nullo nititur fundamento, imo plura absurda ex eâ manare videntur. Si enim voces illas in principio erat Verbum, interpretaberis: in principio veteris mundi erat (non re ipsa, sed) in mente, constitutione, decreto, præcognitione Dei; Tunc (a) sensus erit: In principio erat Verbum in præcognitione Dei, & Verbum erat in præcognitione Dei apud Deum; quod aut tautologiam sapit, aut sensus est: præcognitionem istam apud Deum, id est, soli Deo notam & nemini susse revelatam, nemini de

ap. XXIII. restitutum & illustratum. lio promissionem suisse factam. Quod pugnat cum it. i. 3. ubi, Deus qui mentiri non potest vitam ernam (quæ nonnisi in Filio ejus est 1 Joan. v. 1.) ante tempora aterna promifisse, adeoque crearis quæ jam tunc erant, Angelis, mentem suam de re saltem generatim declarasse, dicitur. enim promittit, is mentem suam revelat ac declarat; Et, mentiri non posse, supponit factam promissionem; ut observat Hammondus. Præterea non prinpio demum veteris mundi vel creationis, sed jam antea quoque, ante tempora æterna, ante tempora mundi, ejulque fundationem, erat iste Logos, ista Beois in mente Dei. Erat enim nobis data gratia in Christo Jesu ante tempora aterna, 2 Tim.i. 9. Eph. 14,9. Conf. Joan xvii.5. Denique qui no erat ver. 1 & 2. ita explicat, etiam ver. 9 & 10. erat in mundo explicare tenetur: erat in Dei prascientia & pracogmitione in mundo. (3) Ergo etiam vox eyévelo, ver. 3, 6, 10, 14. ita explicanda estet: Omnia per ipsum febant, mundus per ipsum fiebat, caro erat, aut caro actum erat, in pravisione & pracognitione Dei. Imo omnia verba hujus exordii zizore facta sunt, lucet, comprehenderunt, venit, dedit, &c. de prævisione & præcognitione explicanda essent. Neque est verifimile, veteribus primi & secundi seculi Christianis, a quibus habebant si quæ vera retinebant Valentiniani, talem explicationem in mentem unquam incidisse. Quam & Schlichtingius ipse non pro genuina mente Joannis habet, sed ut eos qui Christi præexistentiam statuunt, eo magis refelleret, propofuit.

SI

ens

en!

em.

in-

en!

lin

gį.

24

97.

ui:

en in

di

ffa

ro im

it)

m

m

ur

0.

6

e,

0.

1.

0,

m

1)

111

15

li

e

0

II. Quodsi nihilominus Schlichtingianam aut ei similem explicationem Heracleoni placuisse suspicationem Heracleoni placuisse suspicationem Heracleoni placuisse suspicationem beris, tum tibi alios ex Origene locos, & primum quidem, lib. cit. pag. 158. apud Grabium verò pag. 236. extantem, oppono: Nempe verbis illis Joan. ii. 12. postea descendit in Capharnaum mysticè intellectis, in tallo suspicatione descendit in capharnaum mysticè in tallo sus

' iterum Occonomia principium dicit (Heracleon) de clarari voce descendit non otiose dictà. Airque urbe Capharnaô significari hac extrema mundi rail · τὰ ἐχαία τε κόσμε, hæc materialia, τανία τὰ ύλικ ' ad quæ descendit, &c.' Nempe creationem vete rem vocabant Valentiniani economiam que est se cundum conditionem per quam hic mundus factus el Iren. lib. iii. cap. xi. pag. 219. a. edit. Grab. Hi autem loquitur Heracleon de altera economia. No tandum etiam, quod non simpliciter dicat: Alto ram œconomiam dicit declarari voce descendit, ve rum : alterius œconomiæ principium ; & quod hic Joan.ii 12. istud principium alterius œconomiæ iterum man Ubi ergo id principium, & quiden declarari dicat. jam antea, ex mente Heracleonis declaraverat? Non alibi certè quam in ipso primo Evangelii com mate, in illis verbis: in principio erat Verbum, o Verbum erat apud Deum, &c. Ac in eodem ille principio Evangelii eum Christi descensionem de cœlo & incarnationem (de qua vide Parte ii. cap xxx. § 2.) statuisse necesse est, quandoquidem in hoc altero loco Joan. ii. 12. de descensione in urbem Capharnaum mysticè intellecta, principium ejusdem istius alterius Oeconomia, in Christi descensione de cœlo ad hæc extrema mundi, consistere dicit. Unde in proclivi est colligere, eum etiam illa verba: h principio erat ille Sermo, &c. ita fere explicasse: la principio alterius aut novæ Oeconomiæ viarum Dei, in principio Evangelii, erat ille Sermo in mundo, & Sermo ille, antequam in mundo apparuisset, erat apud Deum in cœlo, unde etiam ad hæc extrema mundi descendit & in nobis habitavit. Nempe iste quoque locus Joan. i. 14. odet exero nai eoni vwoev & ihir, & ille apud Origen. pag. 129. in Grabio p. 89. ubi Baptistæ Joannis dictum, Non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti, ita explanat: Non sum idoneus ut mei gratia descendat O carnem assumat ut calceamentum, ostendit etiam & probat

pe

ma

mı

Ho

pra

ade

tre

mi

mi

ref

vit

robat evidenter, de isto alterius Oeconomia prinipio, in descensione το Λόγο de cœlis, & carnis asimptione sito, jam in superioribus omnino verba
cisse Evangelistam, Heracleonis opinione; adeóque
ox iterum πάλιο, non cum voce άλλης, sed cum

ocibus onoi densdai construi debet.

le-

te fa

0

te.

10

n.

Ċ

10

de

p.

le

In

la i,

0,

χ.

e

ife

1-

711

11

III. Secundo opponimus locum apud Origenem pag. 88. in Grab. p. 87. ubi cum illa verba, Quod factum At in ipso vita erat (prout ea distinguebat) intererpretatur, eorumque reddit rationem, ita dicit : He enim (Logos) hanc primam formationem, quoad anc genefin prabuit illis (spiritualibus hominibus); a qua ab alio (a primo nempe Opifice aut Deiurgo) pratermissa fuerant, in formationem & illuinationem & prascriptionem propriam ducens & exhibens. Ecce 1. Logon distinguir ab alio (priore) Opifice, quo nempe primam habuere existentiam, secundum veterem creationem; &, 2. Novam a Logo peractam, vocat ab alio illo pratermissam; 3. Hanc prætermissam, novam appellat μόςφωσιν & φωτισμόν, fornationem & illuminationem, & To Noyo propriam pratriptionem (28). Per ea igitur omnia, quæ per Logon ver. 3. facta esse dicuntur, cum non intelligat mundum, nec ea quæ in mundo sunt (nempe quoad primam eorum originem) utpote isto Logo antenora; neque iis præstantiora aut divina saa (29), id

(28) Formationem, illuminationem, prascriptionem] Prout formatio ista à primo Opifice prætermissa, respicit illud dictum, omnia per ipsum siebant, adeóque ab Heracleone de nova creatione intellectum; sic illuminatio respicit illa verba commatis quarti, vita erat lux hominum; prascriptio autem, vel estrictio propria, maegyegon dia, resertur ad illa, In ipso vita etat, non in alio, non in

aliis nisi ad eum pertinentibus, spiritualibus hominibus; ad quos solos beneficium hoc restringitur. Glossa, maonyenni, ex-

ceptio, prascriptio.

(29) Neque iis prestantiora aut divina) Vide iterum Heracleonem hic sensu simplice de posteriore Logo exordium Joannis explicare; nam certe ab illo alio Logo, Valentiniano Eone magno, multa Sea, multi Eones atque Dii (ut ut non om-

Initium Evangelii S. Joannis Parsl 714 id est, divinas cœlestesque naturas, Æones aut Dem Valentinianos; ergo necesse est, solas res ad novam creationem & Evangelium pertinentes, post descensionem de cœlo in terris esfectas intellexerit; ex distinctione ipsa istorum sequentium verborum Quod factum cst in ipso (Logo) vita erat, elucesci Nam ro in ipso, interpretatus est, in spiritualibus h minibus, quos adeò tanquam corpus ipsum & Ma (Salvatoris) proprium atque mysticum considera vitâ æterná animatum in eò aut per eum. Quo sanè absque dubio sub nova demum creatione su Evangelio, factum esse in ipso putabat. Si itaqu huic Logo novam rerum formationem adscribeba & ipsa vox μόρφωσις formatio illa ipsa verba, omni per ipsum eyevel. (formabantur) manifeste respicit Ergo ista verba commatis tertii de eadem non creatione, & per consequens primum etiam & secun dum comma de Evangelii principio intelligebat.

Hanc, inquit, primam formationem; In Græco el ailòs γας την περώ ην μός φωσιν την κατα την γένεσιν allo παρέχε. Et videri posset pro γένεσιν legendum est γνῶσιν, 1. Quia ista μός φωσις ab alio, nempe ab Opsice γενέσεως veteris, prætermissa fuit; adeó que en nova, & non κατα γένεσιν secundum (primam au veterem) creationem; cujus tempore nondum ista Logos erat in rerum natura. 2. Verba ista Grabin pag. 235. asserio parallela esse loco illi Irenæi libi cap. i. § 8. κακαίνον μος ρῶσαι αυθήν μός ρωσιν την καθά γιο σιν, & illum (Jesum) formasse eam formationem que est secundum agnitionem. Quod si tamen articulum the emphaticum esse considerabis, nihil in Here cleonis dicto emendare opus habebis, & nobiscum vertes, hanc formationem, secundum hanc genesm isse

nes immediate) fuere producti, & postea in gratiam ejus resormati. Quorum omnium, eo juniorum, Pater dicebatur. Vide Parte II. cap. xxvii. § 1. & No tam ibi (34). c

te

Lo

pí

10

nei

u

ib

O

A

p

20

A

w

þi

Pap. XXIII. restitutum & illustratum. 115

rabuit, videlicet secundum hanc novam, de qua res ft, secundum quam in ipso, i. e. in ejus corpore, piritualibus nempe hominibus, vita erat facta, quæ nè prima, id est præcipua, nova creatio aut formao est. In Excerptis Clementis Alex. Valentinianis ap. xxi. Salvator vocatur primus generalis Opifex, ovæ videlicet creationis, post eum autem dicitur ophia (ista in Prov. Salom. Spiritus S. est) ædifiare sibi domum, eamque septem fulcire columnis. Vempe Spiritus S. post Salvatoris reditum in cœlos,

uasi secundus Opifex apparuit.

0:

D.

n;

ci.

hi

by

2

10. (u

94

21

ni it

ov: un

eli eli

pi

ra

au ift

1118 6.1

y19

qui

un

era-

un ipfil

Vide

No

buil

IV. Tertio oppono, Cum loco primum allegato ribit Origenes, ab Heracleone, ex dicto isto Omnia er eum fiebant excludi wi dea divinas illas naturas, deoque hinc sequi dicit, per to omnia, tà mailes de ναεόμενα, res omnino corruptibiles, aut potius τα ύλικα, at alibi ipse loquitur Heracleon, intelligi, ostendit terum res ipsa, omnia etiam materialia บังเมล per Logon facta, id est (quoniam primo Demiurgo & pso mundo junior & posterior erat) resecta, de novo constituta (30) in statum meliorem permamentem reducta esse, statuentem, non de vetere hic at prima agere creatione. Quod ergo Origenes in verbis, omnia per ipsum 'syévéso, Heracleonem ex oce omnia mundum & quæ funt in mundo, exclufise dixerat, id cum ipsius Origenis testimonio isto pertè pugnat, nisi de prima origine mundi, quam ne à Logo ipso, qui mundo junior erat, profectam sle Heracleon iste negabat, accipiatur. Etiam marialia, dixi, nam alioquin ipse Heracleon in Logo, s spiritualibus vitam factam fuisse statuebat, adeoque novam creationem non ad fola una, verum & ad piritualia extendebat. Cùm itaque verba ilta

men sæpe primam rerum originem neutiquam significante, protulimus.

⁽³⁰⁾ Vide quæ Parte ii. cap. xviii. § 6. de voce creandi vel faciendi absolute posita, & ta-

omnia per ipsum eyerelo, ita intelligeret, veterem mundi creationem ex voce omnia excluderet, fequitur iterum eum verba illa in principio erat Logos, non cum Schlichtingio loc. cit. de principio veteris mundi creationisque accepisse, sed ipsi & soli hic Socino propius accessisse. Observa autem interim, phrasin illam τα πανθελώς φθειείμενα non esse phrasin ipfius Heracleonis, fed Origenis. Ipfe Heracleon rois delois divinis illis naturis, non res omnino corruptibiles, seu totaliter aut omnimode destruendas, fed una materialia opponebat, qua subjectum nova creationis esse statuebat, adeoque ea res omnimode corruptibiles vocasse non videtur. Imo ad ista materialia etiam spiritualia, i. e. spirituales homines, ex mente Heracleonis, pertinebant, quatenus isti spirituales, non spiritu solo, sed etiam corpore materiali constant.

2

C

li

I

fi

I

A

21

ti

pr

per

pai

× w

72 10

α'n

(U)

747

18

£76

en

MEI

ade

EX

V. Quarto, oppono ex eodem Origene ibid. pag. 129. apud Grab. p. 89. expositionem Heracleonicam verborum illorum in medio vestri stat; quorum talem dabat paraphrasim : Jam adest, & est in mundo atque inter homines non παίχετι κή έτιν έν τῷ Κόσμω κή θ aνθρώποις. De eo qui jam ante 30 annos de cœlo in mundum descenderat, qui jam multos annos in terris exegerat, non potuit Baptista ex mente Heracleonis tunc dicere jam adest, jam est in mundo, sed de eo qui in illo Evangelii principio, nuperrimè demum, antequam Baptista hæcce loqueretur, descenderat & in mundum venerat. Ergo & illa verba In principio erat, erat illa lux, in mundo erat, de eodem principio Evangelii intelligebat Heracleon. Quamvis versum 10. & mundus per ipsum eyéveso de vetere creatione explicaret. Dicebat nempe in loco illo apud Origen. pag. 60, 61. Grab. p. 87. 'Logon illum esse qui causam generationis mundi præbuerit Opifici, non causam a quo, vel ex quo, sed causam per quem; non ex communi loquendi consuetudine scripturam hanc exc ponens

ponens (31) - Dicit enim quod non tanquam alio efficiente (movente, causante) ipse Logos (mundum) fecerit, ut sic intelligeretur vocula per quem, sed quod ipso (Logo) efficiente (movente, ' causante) alius fecerit.' Phrasin ergo per eum (Logon) mundus fiebat, ita intelligebat : Logos causa fuit cur mundus ab Opifice fieret; intuitu Logi adhuc futuri & nondum tunc existentis, atque ejus respectu & in ejus gratiam, propter eum, mundus à Demiurgo factus erat; prout etiam H. Grotius Socinizans dica Hebr. i. ver. 2. & 10. explanat. Non ergo comparare debemus istum locum Heracleonis cum illo Irenzi lib. iii. cap. xi. p. 218. b. lin. 31. quod Grabius ibi facit. Perhibet quidem Irenæus Valentinianos statuisse Logon operatum fuisse per Demiurgum similitudines in rebus creandis fieri ad imitationem eorum quæ funt furfum ; fed Irenæus ibi agit de Logo illo filio Monogenis de Æone Tetrados primæ, qui Demiurgo longe erat antiquior. Qui autem secundum Heracleonis assertionem mundo ipso suit junior atque posterior, ille Demiurgum ad mundi creationem non tanquam præsens sed tanquam olim futurus impellere & mo-

(31) Non causam à quo sed per quem] Græca ita se habent, saucis à nobis emendata: φάσκων τὸν τὴν ἀιτί αν παξαχόν- λορν ὁν/α, κ τὴν ἀφ' κ, ἢ ὑρ' κ, ἀλλὰ τὴν δί κ, κ περὶ τῶν ἐν τῆ συνηθεία — ἐκδεχόμενος τὸ γεγεαμμένον. Sed & illa immediate præcedentia, ἔ]ι δὲ ἐγένελο, ἐξήκεσε, non restè se habere videntur. Opponuntur enim illis superioribus, δηγέμενον τὸ πάνλα δὶ ἀυλε ἐγένελο, adeòque cùm in his superioribus, explicationem Heracleonicam

67

n

6-

0,

1.

ır,

12

at,

2-

m

at

51.

1e-

m.

X.

IIS

commatis tertii proposuisset & absolvisset, jam vicissim hoc loco de 10. commate agit, adeoque ETI Se idiws no To o noomos de auls exerelo, egnusoe, aut fcripfit fortalle, aut scribere debuit Ori-genes. Nam etiam quæ statim sequentur, de mundo ex versu 10. agentia, id requirunt. Deinde, per 70 omnia ver. 3. & per mundum ver. 10. res diversas, ibi novam, hic veterem creationem, intelligebat Heracleon. Ergo explicatio versus 10. mundus per ipsum fiebat, non potuit esse explicatio Ti omnia per ipsum fiebant.

vere poterat, & in eo every ev. Cum nempe Deus summus Bythus, aut ejus Unigenitus & Logo & Demiurgo superior, aut Mater aliqua, Demiurgum, intuitu Logi illius tunc futuri, & in ejus gratiam, ut mundum crearet, vi tacita moveret, ignorantem quid crearet & à quo moveretur. Iren. lib. i cap. i. § 9. & Clemens Alex. in Excerptis cap. xxi. xxii.

un

efe

d

001

e

tia

er

geb

una

ui

ati

out

10

Ber

h

ine

qui

Vi

pso

fal

E

ip

ca

gu

leg

E

iņ

th

pr

CC

in

P

d

C

E

n

(

VI. Neque nos hic turbare debet, quod Origenes lib. cit. pag. 213. apud Grabium vero pag. 100. ad illa verba, In Spiritu & veritate adorari Deum, ex Heracleone profert: 'Priores adoratores carne & errore adoraverunt eum qui Pater non erat. Quare eadem quoque ratione decepti fuere omnes, qui adorarunt Demiurgum. Subjungitque Heracleon, eos serviisse creatura, & non ei qui in veritate Creator erat, zi s τῷ κατ' ἀλήθειαν κοιςή, qui est Christus, quandoquidem omnia per ipsum facta " sunt & fine ipso factum est nibil." Non, inquam, locus iste nos turbare debet: Prædicata intelliguntur prout eorum Subjecta permittunt. Atqui Christus apud Valentinianos veteris creationis Creator propriè dictus esse non poterat. Ergo ex pracedentibus, jam ex eò allegatis, subintelligi potell Christum Creatorem hic appellarum, Demiurgo tamen etiam hic aperte contradistinctum, & Demiurgo juniorem, propterea dici hoc loco in veritate & fensu persectiore Creatorem, quoniam omnia per eum ipfum in nova creatione sunt facta, in principio autem veteris creationis nihit absque ejus intuitu, nihil non propter eum, fuerit ab alio factum Ergo Heracleon verba priora commatis tertii ad novam, posteriora verò ad veterem creationem ejus respeciu factam, referebat. Dicit enim Origenes pag. 60. apud Grab. pag. 86. eum ad illa posteriora verba, & fine eo factum est nihil, addidisse (in sua explicatione,) eorum que in mundo sunt & creations Dices: Si verba ista, & sine eo factum est nibil, mundus 1

eus

&

m,

m,

em

i,

ар.

les

ad

ex

&

at.

a-

e.

la

n, 1-

1

X

.

18

1.

d

5

5

2

1

Dei

undus per ipsum factus est, ad veterem creationem eferebat, ergo & illa, Omnia per ipsum facta sunt, d eandem sensu simili referre cogebatur. Reon. Cum verba illa, in principio erat Sermo, non e vetere sed de nova Oeconomia explicaret, jam tiam saltem priorem partem versus tertii omnia er ipsum facta sunt, ad eandem novam referre cogebatur, ut res ipsa docet. Sed voces is in ne ma quidem res, in dicto isto, & fine ipso ne una uidem res facta est (ubi finem versus tertii ponebat) atius, ut apparet, quam tò omnia, patere aut extendi outabat, hinc factum fuisse videtur, ut partem postefiorem hujus commatis tertii ad veterem creatiosem retulerit, & comma hoc ita intellexerit, Omnia in isto principio Evangelii, per ipsum facta sunt, & ine ipso, fine respectu ad eum olim futurum, ne una uidem res in toto mundo facta est, qua facta est. Videtur etiam eandem partem posteriorem, & fine pso, &c. parenthesi inclusisse; nam sequentia, Quod factum est in ipso vita erat, rursus de rebus sub Evangelio gestis exponebat.

VII. Ceterum cautissimus Origenes non profert ipsas primi & secundi commatis Evangelii explicationes Heracleonicas, nec voluit prodere memoria, quomodo iste hæreticus primum comma Evangelii legerit atque allegarit, ne etiam vera illa lectio Et Dei erat Verbum, quam Valentiniani antiquiores in suis Codicibus habebant, quam obliterari, Orthodoxorum magnopere intererat, hâc propagaretur & eo magis innotesceret. Nam ad comma demum tertium, Omnia per ipsum fiebant, incipit nobis pag. 60. Heracleonis explicationes non paucas sane allegare. Non casu fortuito id accidisse censemus: Num enim credibile est, Heracleonem qui integrum Commentarium in Joannis Evangelium composuerat, de duobus primis commatibus hujus Evangelii nihil prorsus dixisse? Imo Origenem potius ex industria de hac lectione, Et

14

Dei erat Sermo, filuisse, eamque studiose dissimulasse, satis ex iis colligas, quæ infra cap. xxx. not. 38. adtulimus. Plura verò ex Antiquitate argumenta Parte ii. hujus Operis, occasione data, proferemus, probantia exordium hoc Evangelii Joannis ad Evangelii principia à Veteribus Unitariis, & aliis quibusdam fuisse relatum.

CAP. XXIV.

Reliqui in Novatiano loci, de Dei Verbo & Deo Verbo, excutiuntur. Nova quoque explicatio dicti Thomæ, Dominus meus & Deus meus, occasione datâ, proponitur.

I. Tunc ad Novatianum iterum redeamus. Eodem Capite xxv. pag. 756. A. 'Facit autem, inquit, homin em Dei Filius, Verbum scilicet Dei, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Hoc autem Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, ergo Christus est Deus.' Verum nonne clarior multo & fortior fuisset probatio, si dixisset, Deus erat Verbum (ut Joannes expresse testatur & scribit) per quod fact. sunt omnia. Ho autem Verbum caro factum est, Ergo Christus est Deus! Certe sic acerrimus disputator Novatianus arguisset, si sic Joannes scripsisset. Imò ipsimet id Artemonitz absque ejus argutatione & argumentatione vidissent. Unde iterum liquet eum in textu Joannis non legisse & Deus erat Verbum. Et in fine Capitis: Verbum autem Dei caro factum est, & habitavit in nobis, hic erit Christus: Deus ergo pronuncia-bitur Christus.' Nempe secundum tuam, Novatiane, consequentiam, quam formare hypothesis tua 2

De

ft,

9

C

ma

cul:

qui

por nib

der

8 8

a

F

i

a b

En

Ta

· fi

0

d.

te

0-

lii

m

cogit. Sed dicere neutiquam potuisti, Deus go à Joanne (expressè) pronunciatum aut cognoinatum est Verbum, quod quia caro factum est, Deus ergo pronunciabitur Christus. Stultissimum st, ex aliquo loco per consequentiam solummodo d probare, quod in eodem isto loco legitur expresse. Clarissima etiam sunt ista, ead. pag. cap. xxvi. 'Ex quo Filius est hic qui videtur, Dei autem Filius Dei Verbum est, Dei autem Verbum caro factum est, & habitavit in nobis; hic autem Christus est. Quæ, malum, ratio ut dubitetur Deus dici; qui tot modis Deus intelligitur adprobari?' Qua, malum, istæ decimæ tertiæ consequentiæ & ratiuncula, si expresse legisti, Et Deus erat Verbum? Tu quidem in tuis conclusionibus Deum Verbum perpetuò ponis, sed ipsemet in tuis præmissis & propositionibus, Dei Verbum, Dei Verbum semper ingeminas & inculcas, quo ipso te Joan. i. 1. non aliter legisse demonstras. Eod. cap. pag. 757. Dominus à Domino pluit super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem. Hic autem Dei Verbum est, Verbum autem Dei caro factum est, & habitavit in nobis. Hic autem Christus est, non Pater. - Merito igitur Christus & Dominus & Deus est, qui non aliter Abrahæ visus est; nisi quia ante ipsum Abraham ex Patre Deo Sermo (33), generatus est.' En iterum per consequentiam Deum quia Dei Verbum! Tandem cap. xxx. B. C. sic scribit: 'Et hoc ergo credamus, siquidem sidelissimum, Dei Filium Jefum Christum Dominum & Deum nostrum : quoniam in principio erat Verbum, & Verbum erat Deus, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Et, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Et, Dominus meus & Deus meus. Et,

licet consequentias; si ita hic edidit ipse.

⁽³³⁾ Aliæ editiones habent, Ex Patre Deo Deus Sermo genetatus est, Per Noyatiani vide-

· Quorum Patres & ex quibus Christus Secundum car-' nem, qui est super omnia Deus benedictus in secula! Et hoc, inquit, credamus, &c. Quid opus est his monitionibus & suasionibus, si reipsa expresse le gisti, Et Deus erat Verbum? Librariis enim tuis aut falfariis tui libri hoc loco, contra tuas propria deductiones & argumentationes, que probarunt u ipsum in Joanne & Deus erat Verbum, minime legisse neutiquam credimus. Monet autem, ut etiam propter dicta Joan xx. 28. & Rom. ix. 5. credamus Christum esse dicique Deum. Quia nempe Artemonitz etiam illum locum, Dominus meus & Deus meus, non Novatiani sed proculdubio Socini, aut aliorum nunc Unitariorum sensu explicabant, & Rom. ix. 5. per eum qui est super omnia, Deum, ipsum Deum Patrem intelligebant. Hac verba, Et Verbum era Deus, & Deus erat Verbum (ubi tamen Novatianus ipsa Scripturæ verba allegare volebat) manisest in duplici mendo cubant. Joannes enim ita non scripsit, quia non Sabellizabat. Adeoque etiam hi proculdubio reponendum, Et Verbum erat apud Deum, & Dei erat Verbum. Nempe ex ipso initio Evangelii Joannis id per consequentiam, ut jam totis vidimus, secundum mentem Novatiani, patere, quod Christus sit Deus; quia videlicet est Verbum Dei caro factum, per quod in illo principio in quo fuerat, omnia fuerant facta; ex sequentibus vero locis hic productis, per expressam literam, ut ille quidem judicabat.

II. Jam verò occasione nobis à Novatiano data, de dicto illo Apostoli Thomæ Dominus meus & Deu meus aliquid dicamus: Quomodo vulgò Unitari id explicent, imò ipse quondam Theodorus Mop suestenus explicaverit, notum est. Quod autem ad aliorum Unitariorum sensum mentemque attines, mihi ea perplacet interpretatio, ad quam me Theophylactus à Joan. Gregorio in Notis ad Novum Test. ad h. l. allegatus, veluti manu duxit. Arbi-

tratut

a

a

ic

n

V

er

ur

001

01

Ch

De

ht

Lu

ric

b

led

â

dif

tri

ba

D

Pa

hìc

va

ex

vi

Of

in

ego

ten

que fi ve

MO

8

n

cap. XXIV. restitutum & illustratum. 12 ratur is, per voces Dominus & Deus res diversas in

1

ar-

nis

le-

is,

125

te

le, o ri-

er

a. at us iè

9

ò

11

d

i,

ratur is, per voces Dominus & Deus res diversas inicari : Ἐν μεν τῷ ἐιπεῖν Κύριον, τὰν ἀνθρωπίνην φύσιν, διὰ 💸 हेमर्लेंग Θεός με, The Seian हेलंबर (Sidasue). i.e. ' Cum Thomas dicit, Dominus meus, indicat humanam naturam; cum verò dicit, Deus meus, indicat divinam essentiam.' Quod si verò ex mente ejus erba ista, Dominus meus & Dous meus, res & naeuras diversas significant, cur ex mente mea, non possint res & personas diversas significare? Cur mihi on liceat verbis illis, Dominus meus, hominem Christum Jesum, verbis autem Deus meus, ipsum Deum Patrem in Christo inseparabiliter existentem, intelligere? Nempe cum Thomas conspexisset Chridum Dei Patris potentia è mortuis suscitatum, & videret Christum non tantum ea scire quæ in ejus bsentia ante octo dies Thomas de eo fuerat locutus, ed etiam modo mirando cum janua esset occlusa, cá visibili modo non apertá, confestim in medio discipulorum constitisse; cum, inquam, hæc Dei Patris miracula quæ in Christo & circa Christum gerebantur, animadverteret, exclamavit & Christo dixit, Dominus meus, ille Jesus, & Deus meus, ille Deus Pater ipse, præsens & orses nobis adest! Resumit hic Thomas priorem in Christum fidem, quam Servator noster in eo & in Philippo, Joan. xiv. 5, 9, 10. excitaverat. Nempe dixerat Philippo, Qui me videt, videt & Patrem meum Deum; quomodo ergo tu dicis, Ostende nobis Deum Patrem? Annon credis quia ego in Deo Patre, & Deus Pater in me est? Verba qua ego loquor vobis, à me ipso non loquor; Deus Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis mihi, quia ego in Deo Patre, & Deus Pater in me est? Quod fi mihi non creditis, credite propter ipsa opera. Ipsi verò Thomæ in specie dixerat ver. 7. A modo cognovistis eum (Deum Patrem) & vidistis eum in me & iis quæ per me gernntur. Hæc ipsa verba revocat fibi in mentem Thomas jam iterum credens, quod nempe Pater, Thoma Deus, in Christo sit, & ubi upus unus sit ibi etiam sit alter, qui unum videat, videat & alterum; ideò summo cum gaudio exclamat, O Kveios us n' o Osos us. Ecce ille Dominus meus, & ecce ille Deus meus, quem antea videbam & cognoscebam! Ecce video Dominum meum (Jesum Chri. stum), & ecce video Deum meum, Deum Patrem, qui in Christo Domino meo est, in eo manet, & per eum perinde ac antea, stupenda opera & miracula patrat; quem antea videbam & cognoscebam! Profecto & in rei veritate idem ipse mini adstat Jesus Dominus meus, & ipse ille Deus Pater in eo. Quod si ille cujus occulta cordis I Cor, xiv. 25. manifesta fiebant, cadens in faciem & Deum adorans dicere poterat : Ecce ille Deus meus ille reipsa hic præsens est! multò magis Thomas sic dicere poterat : Ecce ille Deus meus hic est; & quidem verbis ad Christum directis, & Christo ipsi sic dicere potuit. Nam etiam hæc verba, Ecce ile Deus meus, Christum revera spectabant, quia iste Deus in Christo erat, eique intime junctus semper se præsentem exhibebat, & per Christum conspiciebatur. Hinc priùs dicit, Ecce ille Dominus mens, & postea demum, & ecce ille Deus meus; illum enim priùs, & oculis etiam corporeis, hunc vero per consequentiam & oculis mentis conspiciebat.

Quod Thomas eodem momento quo in Christum iterum credere cœpit, statim sibi sermones illos ejus, ad se & Philippum habitos, in memoriam revocaverit, eosque huic miraculosæ Christi apparitioni adeo congruè aptare potuerit, id non videtur absque peculiari Spiritus S. suggestione accidisse. Sed prout illis decem Apostolis Apostolatum & Spiritum S. Apostolicum, per incredulitatem eorum amissum, post resurrectionem suam, iterum credentibus, statim hoc cap. xx. 21, 22, 23. absente Thoma restituerat; Sic & Thomæ eundem Spiritum S. ob eandem causam amissum, jam iterum credenti statim

iterum contulit, ut ex effectu patet.

CAP.

A

no

80

al

in

pr

lie

no

E

ca

Pa

21

P

te

m e

a

le

ti

1

1

at

t,

e-

n,

٧.

C

3

fi

10

e

,

n

ò

t

.

CAP. XXV.

Artemonitæ Christum adorabant & invocabant, ei tamen titulum Dei non tribuebant, quia nullibi in Scriptura nec Joan. i. ver. 1. Christum Deum vocari videbant. Lud. Cappellus allegatur.

Ontra ea quæ ex Novatiano adtulimus, adhuc forte objicies: Artemonitas fortassè non simpliciter negasse Christum in Scriptura dici & prædicari Deum, sed solummodo Novatiani & aliorum tunc Orthodoxorum sensu: Nempe, dices, inficiatos esse illos Christum Deum de substantia Patris ante secula progressum, sed potuisse Christum pro Deo habere, sensu Socinianorum. Ac proinde, licet in Joanne expresse legeretur, Et Deus erat Verbum, hoc folum per se dictum iis convincendis non sufficiebat, adeóque Novatianus illa dicta, Eructavit cor meum Verbum bonum, Nomen ejus vocatur Verbum Dei, Omnia per ipsum facta sunt; & per consequens, eum in principio ipsius creationis à Mose descriptæ fuisse, simul cum isto initio Joannis Evangelii urgere necesse habuit; ut inde pateret dictum hoc & Deus erat Verbum, non sensu Sociniano de Deo factitio, aut Deo per exaltationem tempore Tiberii facto, sed de Deo ex Deo ante mundi secula genito ac procedente, intelligendum esse. Respondeo, Dictum hoc & Deus erat Verbum, ab ipso Novatiano in Joanne neutiquam fuisse lectum, jam evicimus, imprimis cap. xxi. Num. 3. Deinde, ex hujus libri de Trinit. Capite xv. potissimum pater, Artemonitas simpliciter negasse Christum in Scripturis ullo sensu vocari expressè Deum. Nam Novatianus exinde quod Angeli & Magistratus & Moses Dii vocentur, concludit con-

tra eos, Christum multo magis Deum esse vocan Apparet ergo inde, eos Christum in adora tionibus & precibus ullo sensu Deum express vocare, & ipsi titulum Dei in homiliis, in discursibu de eo, in scriptis, modo appellativo, tribuere plan noluisse. At quomodo & quâ fronte noluissen Christum pro Verbo Dei ex Apoc. xix. 13. habente si in Joanne, Et Deus erat Verbum, legissent, au Joannem ipsum sic scripsisse credidissent & agno vissent, cujus Evangelium admittebant? Quu vero etiam absque Novatiani monitu probe viderem Angelorum præcipuos & Magistratus vocari in Sch ptura Deos, inde juxta eorum hypothefin id solum modò sequebatur, quod etiam Christus, & Angeli præcipuis & omnibus Principibus & Mose absqui comparatione major, Deus, & quidem multo subli miore sensu, in Scriptura vocari potuisset, si in Deo Patri, eum vocari placuisset; sed cum ach ipfo & reapfe nullibi fic in Scriptura vocetur and cognominetur, hinc & illi libenter in Doxologii Christi, in precibus suis ad Christum directis, & aliàs, ei hunc titulum tribuere abstinebant, à Spiritum S. ab isto titulo ei tribuendo consulto abstinuisse censebant, Divinitatem tamen ei debitam minime negantes. Angelorum enim præcipus & Magistratus humanos vocari in Scriptura Deos nullum fuit periculum; at verò si Christo, Filio Dei fingulari & unigenito, nomen Dei tribueretut, periculum erat ne pro eodem Deo cum Patre, aut pro ipso Patre, aut pro Deo ex Deo ante secula genito haberetur; ut docuit experientia, ex ho titulo Dei qui Christo in Scripturis, imprimis Joan i. ver. 1. tribui cenfebatur, homines ultra quod scriptum est sapere volentes, tales nexuisse consequentias.

Licet Deus ipse (ut observat Luc. Cappellus Diatr. de Nomine אלהים pag. 672.) 'Reges & Principes appellatione Deorum ornare & coho

e nestare,

a

ne

VC

ec

pe fa

ti

20

10

m

ere

ıb

on

ut

í

p

D (

o ui

Di

do

liqu

De

bu

ac

de

Pla

Ch

na

Du

me

est

u

Do

fic

ap. XXV. restitutum & illustratum.

e

80 80

0

OS

is,

n. d

127

nestare, atque subditis hoc pacto commendare voluerit, non est tamen passus ut à subditis, cùm eos alloquebantur præfentes, titulo Deorum compellarentur; aut cum de illis apud alios verba facerent, Dii vocarentur (quemadmodum Domitianus Dominus & Deus noster audire amabat), ut adulationi viam præcluderet, & obviam iret idololatriæ, quæ apud Ethnicos ex adulatoriis ejufmodi compellationibus paulatim invaluit. erò Jesum Christum quod adtinet, non tantum ibditis ei Angelis & hominibus Deus Pater auctor on fuit ut eum (Christum) titulo Dei compellarent, nt Deum vocarent, verum ne ipsemet quidem eum fpecie uspiam appellavit Deum, ut ut eum longe per omnes homines & Angelos eorumque Principes Potestates evexerit. Quæ hujus discriminis causa oft? Certè ut eo magis idololatria & Polytheismo o cultu Christi iret obviam.

Ac proinde laudabilis fuit hâc in parte Artemonitarum oppositio; nec ullius propterea in Chrifum impietatis accusari poterant. Christum enim li Servatorem suum religioso cultu colebant, eum dorabant atque invocabant, ut ex ipso Novatiano liquet. Quod longè majus erat quam ei titulum Dei tam multis in cœlo & terra communem, tribuere. Cùm itaque id quod longè minus erat, non acerent, apparet quam religiose Scripturæ fuerint ddicti, nec ultra eam sapere voluerint, ut eo ipso Platonico-Christianos Justini Martyris (doctrinæ de Christi antemundana Deitate fabri) sectatores, tanto magis refellerent, & ab eorum errore se suosque puros conservarent. Confer infra Parte ii. cap. iv. kiii. Profectò hoc ab Artemonitis petitum argumentum validissimum, & omni exceptione majus est. An enim possibile est, ut ii, Christi Salvatoris ui adoratores & invocatores, eum Deum nuncupare holuissent, si in S. Scriptura quam recipiebant, eum fic nuncupatum fuisse vidissent? Ergo firmum & immobile immobile manet, eos nec illa verba, Et Deus erat Verbum, in Joanne legisse, nec dictum illud Rom, ix. 5. qui est super omnes, Deus, &c. de Christo intellexisse.

m

h

ip

m

C

To

ri

ca

ac

na

lit

- 1

· I

r

. 8

aul

uno

du

I.

ńu

ftu

quos

II. Diximus Christum ab Artemonitis religioso honore fuisse cultum. Probemus id: Vincentius Lirinensis in Commonit. pag. 333. à Tho. Ittigio in Hist. Photini § 11. allegatus, asserit dogmatizare Photinum, quod folam nos personam Dei Patris, & folum Christum hominem colere debeamus. Eadem sentiebant Artemonitæ cum Photino, ut jam supra observatum. Novatianus de iis eorumque homodoxis cap. xiv. sic scribit: 'Si homo tantummodo Christus quomodo adest ubique invocatus --- cur homo in Orationibus Mediator invocatur - cur ' spes in illum ponitur? &c.' Et cap. xii. ' Et novo more dum ab istis districte homo nudus adoratur. Verum illi tales similesque aliorum, criminationes exsufflare, & regerere poterant, Christum De Patre plenum, Deo Patri arctissime & perpetuo unitum, vi hujus unionis minime otiofæ, divinas qualitates, quantas Deum homini conferre possibile est, consecutum esse; adeoque non potest absque infigni impudentia homo tantummodo, aut homo nudus, in quo nihil nisi humanum sit, dici, aut ejus adoratio, nudi hominis adoratio, iis absque crassa calumnia objici, licet eum minime credant ab æterno Deum. Christum etiam ipsi Ebionæi, quanquam ex Josephi semine deducerent, tamen ob descensum in eum Spiritus S. apud Jordanem, pro Unigenito Dei Filio ex Psalmo ii. habitum, religioso cultu, sedentem ad dexteram Omnipotentis, prosequebantur; multò magis id de Nazaræis & Artemonitis credendum. Jac. Usferius ad illa verba interpolatæ Ignatii Epi-Rolæ ad Trall. § 11. pévyile Tes av Jew manaireas, &c. Ebionitas, inquit, intelligit, quorum nomen etiam ' à Vetere vulgato Interprete hic habetur expressum, · Fugite vero — & illos hominis cultores Hebionitas,

quos maledictos esse Jeremias Propheta asseruit.' Rectè maledictos, si idolum ab hominibus intrusum, si hominem solummodò, nullá Dei Patris divinitate ipfi conjunctissima ornatum, si non Filium illum Hominis in Prophetia Danielis super omnia à Deo evectum, & in Throno Dei sedentem adorassent. Origenes etiam, ab Huetio editus, Comment. in Matth. cap. xx. ad Judæos Christianos Christum è Josepho deducentes, allegorice applicat illam historiam cœci juxta viam sedentis & Christum invocantis, Fili David miserere mei! Invocabant ergo adorabantque Christum cultu religioso etiam Ebionzi, etiam Origene teste. Etiam Eusebio, qui lib ii. contra Marcell. cap. i. hæc habet: ' Inter pravarum opinionum auctores aliqui, cum filium Dei supposuissent neque olim extitisse, nec ante fubstitisse, hominem ex homine eum unum de multis fatuerunt, cæteris similem, adoptione tantum natis de mulieribus prælatum: & eidem tamen nihilominus attribuunt honorem nunquam terminandum, & regnum in æternum duraturum." "Av Dewmor eva αυζόν τοις λοιποίς διμοιον ύποθέμενοι έξ ανθρώσε, μοθεσία τεπμήθαι αυθον έφασαν. Καὶ τέτο δόνθες, αθάναθον κὴ απελέυτηθος άνος πμών κ βόξαν κ βασιλείαν αιώνιον ώμολόγησαν.

C A P. XXVI.

1

ò

c.

m

n,

05

Quo sensu Novatianus Artemonitas novo more districtè nudum hominem adorare objiciat ?

Uid ergo sibi vult Novatianus, dum asserit, novo more ab Artemonitis districte hominem nudum adorari? Quasi tertio demum Seculo Christus homo adorari cœperit; aut tertio Seculo demum existers

Ca

cre

dic

alie

M

fi 1

eni

hoo

. e

ep

Bift

leg

dift

ui

leb

teft

col

hur

fed

hon

id i

Ap

un

fect

occ

vid

mor

fem

crin

mor

raff

qui

Det

4 0

nor

Vo

Tuit

fui

crediderit,

I

Cap. XXVI. restitutum & illustratum.

131

rediderit, ipse Pearsonius falsum esse probat, Vindic. Ignat. Epist. Parte ii. cap. ii. G. Bullus verò alicubi absurde Cajum defendit, ut in alio Opere MS. demonstravimus. To districte nudum hominem, fi non est merus pleonasmus aut tautologia (nudum enim & districtum aut destrictum idem effe videtur) hoc ipsum indicat, nempe districte, i.e. Separatim, e. titulo Dei nudatum, & ab hoc titulo prorsus eparatum. Caroli Labbæi Glossæ, Distringo διαςίλλω, listringit meizue, Destrictum zuzvoser ni aventioueror (ut egendum esse videtur.) Alasenno, Distingo, discerno, distringo. Πεειξύω, Derado, destringo. Artemonitæ quidem Christum sub titulo & nomine Dei non coebant; sed tamen colebant, & quidem divina potestate in cœlo & terra non nudatum. Christum colentes, non merum tantum corpus & animam humanam, nihil nisi humanum quid in se habentem, led divinitate summa sibi conjunctissima exornatum hominem, colebant invocabantque. Nec novo more id faciebant, sed veterem revera morem jam ab ipsis Apostolis Apostolicisque temporibus in S. Scriptura fundatum, ad Justini Martyris tempora continuatum ecuti. Id verò Novatianus egregiè dissimulat; occasione autem, quam indicavimus, prout nobis videtur, captatâ, subdolè eos criminatur quòd novo more districte nudum hominem adorent. Denique ipfemet cum eos novo more nudum hominem adorare criminatur, supponit, saltem non negat, alios vetere more nudum hominem (nudum, fi Diis placet) adorasse, aut adorare potnisse.

II. Verum & ante Justinum Martyrem Christiani quidam Artemonitis homodoxi Christum quandoque Deum dicebant. Ignatius eum in Epist. ad Polycarp. in ougai perbuevor Oebr in carne factum Deum (si locus non est interpolatus) sensu plane Sociniano asseruit. Vox certe perbuevor hoc loco factum, non eum qui suit, significat. Christum enim non tantum in carne suisse, sed etiam nunc (in cœlis) esse disertis verbis

n

-

li

t,

ıt

it

x

10

m

11

t,

K 2

ati lei om

cap

fle ut in uft

Deu Leu Deu Lanc

tem urfii

voca min

more S

Man nem (loc

mus **h**iar

Dei,

Ag

Viri

ap. XXVII. restitutum & illustratum. atius dicens Christum in carne factum Deum, & iste lemens, Christum Deum appellandum & hoc titulo ompellandum esse docent, aut Deum expresse cogominari volunt, sed tantum Ochr & prorsus divinum fie docent atque declarant, ne quis Vinde av Sewnor ut communem Prophetam & vulgarem aliquem Doinum eum esse somniaret. Cum autem postea ustinus Martyr Christum Ignatii & Clementis sensu Deum habere non contentus, ejus Deitatem antecularem ex Scripturis extruere vellet, eumque Deum, tanquam nomine proprio appellatum appellandumque esse doceret, hinc omnino videtur ei Aremon aliquis omnium acerrime sese opposuisse, & ursisse Christum nullibi in Scriptura Deum expresse vocatum, Deum quoque non esse tanquam nomine proprio appellandum, aut Deum cognomimendum. Et hinc omnino Novatianus videtur aripuisse ansam Artemonitis imputandi quod novo

More districte nudum hominem Christum adorarent. Si verum est ipsos Judæorum Rabbinos, Justini Martyris tempore fassos esse, Messiam quem hominem ex hominibus expectabant Deum fore adorabilem (locum ea de re Parte ii. cap. vi. notâ 4. produximus) tunc eò magis etiam aliqui ex Judæis Christiani & alii, vero suo Messiæ ac Servatori titulum Dei, sensu saltem Judæorum, tribuere poterant.

Quod Artemonitæ improbabant.

B, -

0-

4 L B do do 1 . . . .

11:

CAP. XXVII.

Agitur de aliis in Novatiano corruptis locis.

Corruptus verò est Novatiani textus etiam alibi, quâ de re videatur Guil. Whistoni viri celeberr. Christianity reviv'd, Vol. iv. pag. 135.

K 3

Initium Evangelii S. Joannis Parsl 134 & Anonymi Reply to Dr. Waterland's Defense of his Queries, pag. 34, 54, 65, 490. Corruptus item in Objectione Artemonitarum, quæ talis nunc ibi cap xix. B invenitur. ' Proponunt enim atque illa pra tendunt, quæ in Evangelio Lucæ relata funt, e quibus afferere conantur non quod est, sed tan ' tum quod volunt esse: Spiritus Sanctus veniet i te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi, propterea ? quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius De ' Si ergo, inquiunt, Angelus Dei dicit ad Marian ' quod ex te nascetur Sanctum; ex Maria est sub ' stantia carnis & corporis. Hanc autem substan ' tiam, id est, Sanctum hoc, quod ex illa ingeni ' tum (lege omnino genitum) est, filium Dei elt proposuit. Homo, inquiunt, ipse, & illa caro con poris, illud quod Sanctum est dictum, ipsum est Film Dei. Ut & cum dicit Scriptura Sanctum, Chril f tum Filium hominis hominem intelligamus, & cin ' Filium Dei proponit, non hominem sed Deum per cipere debeamus.' Lege omnino, non Deum s hominem (34) percipere debeamus. Sententiam enin hic non suam aut Orthodoxorum, sed Artemonitarum proponit. Clariff. Whistonus etiam, in fa editione. Novatiani, priore loco genitum loco ni it genitum, meritò reposuit. Vel hinc ergo manifestum est Novatiani librum à falsario ex industria esse de pravatum. Non mirum itaque quod idem aut f milis impostor, cum in Joanne jam corrupto E Deus erat Verbum legeret, etiam Novatiani citation bus, quod Irenzo quoque aliisque accidisse vidimus eandem lectionem illeverit. Quem enim ex Vete ribus illis habemus incorruptum, & à falfaria mani immunem Sctiptorem?

II. Etiam hæc verba, ex Maria est substantial carnis & corporis, mihi depravata aut manca viden

Cap

ur.

de

ulla

id I

Sic

1

tt

Sim

e

g

ti

Ci

XXI

cre

pra

Er

Pat

Ac

an

car

aut

Spi

fui

H

0

un

er

⁽³⁴⁾ Sic & Reverend, Edvardum Welchmanum in now editione Novatiani posuisse video.

hii in

ap æ en

山 市 色 地 西 市 市

10

Ţ.

III,

Te de

1

e. ſ.

E

15,

ur.

ur. Non enim inter Artemonitas & Orthodoxos de carne & corpore Christi, num ex Maria fuerit, illa unquam controversia fuit. Nemo Orthodoxus d Artemonitis negabat. Ita legendum: Ex Maria A substantia hujus Sancti, id est, carnis & corporis. Sic enim infra C. in ipso Novatiano legitur: Non principaliter hoc Sanctum quod ex illa nascitur, id est, istam carnis corporisque substantiam, &c. Similia docebant Praxeani, 'dicentes filium carnem esse id est hominem.——Ecce, inquiunt, ab Angelo prædicatum est: Propterea quod nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei. Caro itaque nata est, caro utique erit Filius Dei.' Tertull. con. Prax. cap. xxvii. Carnem ex Maria natam, non absque anima, credo, humana Filium Dei vocabant isti Sabellii præcursores. Atqui duos Dei Filios non fingebant. Ergo ex Filio Dei, qui juxta eos caro erat, Deum Patrem facere non poterant. Ergo eorum doctrinam Adversarii non rectè repræsentarunt. Ibidem paulo ante Tertullianus Praxeanos afferit dicere: Filium carnem esse, id est hominem, id est Jesum: Patrem autem Spiritum, id est Deum, id est Christum. Nempe Spiritum S. qui hominem Jesum faciebat aut constituebat Christum, non credebant illi à Deo Patre fuisse realiter distinctum, sed vim ipsius suisse Patris. Hinc illæ lachrymæ Patripassianismi. Atqui ipsi Orthodoxi divinitatem Filii, ut ut carni personaliter unitam, negant esse passam aut pati potuisse. Cur ergo Praxeæ aut Sabellio Patripassianismum objiciunt ?

K 4

CAP.

C

D V

tu C

F

D

ta C

jo X

I

C

n

q

8

di

to

n

b

ti

n

a

1

A

e

P

n

f

r

1

C A P. XXVIII.

Cajus alter Artemonitarum inimicus, ipsi quoque in Joanne, Et Dei erat Verbum, h. gebat. Non autem Apocalypsin Joannii cap. xix. 13. respicit, eam enim Cerinth adscribebat.

I. CED prodeat jam alter Artemonitarum inimi-Cus, Cajus, & formet nobis Vige simum primum argumentum pro illa primitiva lectione, Et Dei erat Verbum. Urget ille contra eos apud Eusebium Hist. Eccl. lib. v. cap. ult. Pfalmos quoque & Cantua fratrum, ab initio à fidelibus conscripta, Christum Ver. bum Dei concelebrantia, divinitatem ei tribuentia Ψαλμοί δε όσοι κὸ ωδαί ἀδελφων ἀπ' ἀξχῆς ύπὸ πιςων γο φεισαι, τον Λόρον το Θεά του Χειςον υμνέσι θεολογών ες. Αι. gumentum hoc Caji in genere spectatum validishmum est, quia à cantilenis desumptum. Edidit Ern. Salom. Cyprianus Dissertationem de propagatione hæresium per cantilenas. Si autem hæresis, multo magis veritas & orthodoxia, per cantilenas propagatur, & ab omni adulteratione praservatur. Isti Fideles qui à principio Christum Verbum Dei in suis canticis celebrabant, è scriptis Joannis Apostoli id omnino habebant. Quodli autem Joannes Christum etiam Deum Verbum, aut Paulus Christum super omnia Deum in secula benedictum, appellaverat, quod absque comparatione longe magis & expressius Christi divinitatem, quam si Dei Verbum solummodo vocaretur, exprimebat; nam Dei Verba etiam Angeli à Philone Judæo Auctore tunc celeberrimo & aliis, vocabantur; Non omne quod Dei erit, Deus habebitur, inquit Tertullianus adv. Marc. lib. ii. c. 9. Quod Apostoli & Propheta

Cap. XXVIII. restitutum & illustratum. 137 Dei instinctu loquebantur & quod scribebant, Dei Verbum erat, num ergo Verba Apostolica & Scriptura S. Deus ipse est? Quod si, inquam, Joannes Christum etiam Deum Verbum, & Paulus super omnia Deum in secula benedictum appellaverat; Cur isti Fideles eum, si Cajo placet, Seonogeoles, eum non Deum Verbum, non Deum in secula benedictum, sed tantum Dei Verbum in hymnis suis è scriptis Joannis concelebrant? Num etiam in istis Fidelibus majorem impressionem locus è media Apocalypsi cap. xix. 13. quam Rom. ix. 5. quam admirabile illud Joannis Evangelii initium fecerat? quod jam supra cap. xi. § 1. alia occasione ursimus. Cur Cajus nullum producit à principio conscriptum canticum, quod Christum Deum Verbum, aut quod longe majus & sublimius est, super omnes Deum in secula benedictum, Amen! celebraret? Atqui Deitatem Salvatori nostro expressis verbis tributam, contra Artemonitas è scriptis Veterum probare volens & debens, omnino allegaturus fuisset Christum in Cantico aliquo Deum Verbum, aut simpliciter Deum, & non Dei Verbum solummodo cognominari, si in tale aliquod canticum aut scriptum fidelium incidisset. Nam vo Dei Verbum non nisi per consequentias ab Artemonitis facile negandas, Christum Deum dictum esse, aut Deitatem ejus hoc titulo indicatam esse probat, Christum verò Deum vocatum aut cognominatum fuisse, quod probandum erat, neutiquam ostendit. Cujus vestis erat sanguine tincta, qui in femore scriptum habebat nomen Rex Regum Dominus Dominorum, adeoque homo, appellatur in Apocalypsi Verbum Dei, nempe præco & executor voluntatis Dei; quia etiam in secundo adventu suo, qui ibi describitur, loquetur ad nos Dei nomine, ejusque voluntatem in destruendo vetere ac renovando recreandoque mundo, exequetur. igitur Verbum Dei titulus & nomen hominis; Deus Verbum autem, in tali loco, Et Verbum erat apud Deum Deum & Deus erat Verbum, Christi divinitatem clarissime, magnificentissime & ipso titulo demonstrat. Hoc ergo potius quam illud cantica illa cecinissent. Verum enim vero vel hinc satis apparet, nullibi in Scriptura canticorum horum Auctoribus Deum Verbum, aut Christum Deum (nedum super omnes Deum in secula benedictum) expresse ita vocatum, aut sub hoc titulo invocatum, occurrisse; adeoque etiam Cajum nullum canticum de Deo Verbo à principio

conscriptum invenire potuisse.

Cantica à fidelibus an agxis, id est, à primis Christianis composita, certe optima, & in suo genere perfecta fuisse necesse est. Atqui cantica ista non tantum Christo titulum Deus, nedum Verbum Deus, non tribuebant, verum nec omnium verum à Mose descriptam creationem, non generationem ex Deo antesecularem, non apparitiones Christi tempore Patriarcharum, &c. hoc enim est quod Artemonitis fortiter omnia ista negantibus Cajus probare debebat; & ex istis canticis omnino & necessario produxisset, si tale quid in eis reperisset. Ergo auctores canticorum istorum primi Christiani, Auctores Ecclefiastici, Spiritu Sancto afflati, quorum cantica in Ecclesiis publice canebantur, neque Christum in Scriptura cognominari Deum videbant, neque Christi ante matrem præexistentiam, &c. credebant; alioquin Christum & Deum & Creatorem cœli & terræ, ejus ante secula ex Deo, aut saltem قَعْ عَد مُالَهُ genituram, apparitiones ex charitate à principio generi humano factas, præludia incarnationis, descensum de cœlo in uterum Mariæ, &c. absque omni dubio in aliquo saltem cantico celebrassent; sicque Cajus Artemonitas optime consutasset. Et sanè nulla re magis quam ejusmodi canticis, unicuique notissimis, in Ecclesia ab initio semper decantari solitis, confundi atque refelli potuissent.

Ca

qui

om

tot

Pf

Ve

cit

jai

M

pl

lia

fu

P

(

C

8

P

II. Hoc vigesimum primum argumentum, ex Antiquitate primi (35) seculi desumptum est, & ante omnia poni debuerat, sed fortius hoc loco, post tot alia præmissa, apparet. Primi, inquam, seculi; Psalmi enim isti & Cantica fratrum, ubi Christus Verbum Dei celebrabatur, jam inde an' agxns, à principio in Ecclesiis Christi, non demum seculo secundo jam adulto aut senescente, post tempora Justini Martyris, vel tertio recens exorto temporibus Zephyrini Episcopi Romani, cantari cœperunt. Qualia Paulus Samofatenus Antiochiæ Episcopus, tanquam recentiùs & non à principio introducta, in fua Ecclesia abrogaverat. Quod nullo modo facere potuisset, nisi omnino recentiora fuisse constitisset. Quis enim ex. gr. Episcopus aut Superintendens cantica à Luthero & aliis ejus homodoxis composita, & ab ejus tempore in Ecclesiis Lutheranorum semper decantari solita, dicere sustineret, sub Electore demum Saxoniæ Joanne Georgio II. aut III. compositat & tunc demum in Ecclesiam Dresdensem

(35) Ex antiquitate primi seculi.] En alterum hujusce rei ex primo feculo indicium: Simon Magus, qui sibi nomina dabat Deo & Christo & Spiritui S. competentia, ita de se, teste Hieronymo Comment. ad Matt. cap. xxiv. in fragmento quodam scripsit: Ego sum Sermo Dei, ego sum speciosus, ego Paracletus, ego Omnipotens, ego omnia Dei. Videtur & iste nihil de Deo Sermone, sed tantummodo de Dei Sermone Christo, in Ecclesia audivisse; alioquin illud potius, Ego sum Deus Sermo, &c. tanquam grandius quid usurpasset. Clariff. Lampius Comm. in Joan. Evang. Tom. I. p. 200. fi fragmentum genuinum esset, duo vocabula Sermo & Paracletus delenda esse cen-

It.

Di

m

n

0

feret; quia nempe Evangelium à Joanne diu post fata Simonis editum esse arbitratur. At nos Joannem non ita serò, imo jam ante urbem excisam, Evangelium scripsisse, alibi probamus, & non foli sic sentimus. Bene verò subjicit Lampius: Nomina saltem Sermonis & · Paracleti ita Joanni sunt peculiaria, atque ita ante ejus Scripta inustrata, ut hujus Scripti Auctorem, quicunque tandem fuerit, illa ex Joanne ' mutuatum esse vix dubitem.' Ergo nomina ista Sermo Dei (non Sermo Deus) & Paracletus, ex Evangelio Joannis mutuatus est. Confer cum hoc Lampii loco dicta à nobis Part. II. cap: xv. § 2 & 3.

140 Initium Evangelii S. Joannis Pars I. aut Wittenbergensem esse introducta, & isto pratextu ea nunc Anno 1723, aut post aliquot annos ex numero cantionum Lutheranarum aut Orthodoxarum Wittenbergæ aut Dresdæ aut alibi, ejicere vellet aut posset? Impudens ejusmodi conatus atque infania, in hominem ratione aliqua præditum cadere nequit. Nec mihi objicias, arte Typographica ante Pauli hujus tempora a principio Evangelii nondum inventa, facilius cantica illa, novitatis à Paulo insimulari potuisse: Nam vel ipsa perpetua tot hominum memoria, ipsa traditio ab avis & proavis allegata, & usus horum canticorum ab antiquo tot cœtibus & Ecclesiis Christianorum notissimus, antiquitatem eorum, si verè antiqua fuissent, contra Paulum abunde probassent, eumque omnium rifui expoluissent.

Ca

· S

. 6

du

Ceali

no

à (

Jo

qu

no

A

m

fc

E

or

A

di

g

20

V

ti

m

fe

r

n

a

F

(

Scripturis,

III. Verum enimvero aliud præterea argumentum ni fallor, exurgit ex verbis istis Caji, pro illa lectione Et Dei erat Verbum. Nempe canticorum illorum Auctores, Christum Verbum Dei ex Joannis proculdubio Scriptis vocare didicerant. Et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Atqui Cajus iste Apocalypsim Joannis Cerintho adscribebat, non ergo credere poterat fideles istos fratres Christum Dei Verbum ex Apocalypsi Cerinthica vocare didicisse. Ergo Cajus ipse in Evangelii Joannis exordio Christum Dei Verbum vocari videbat, & inde phrasin istam à canticorum istorum Auctoribus desumptam fuisse credebat. Cajum verò Apocalypsin Joannis Cerintho adscripsisse, ejus ipsius apud Eusebium Hist. Ec. lib. iii. cap. xxviii. verbis probatur: 'Sed ' & Cerinthus per revelationes tanquam à magno ' Apostolo conscriptas, portenta nobis tanquam ' per Angelos ei revelata confingens introducit, ' dicens post resurrectionem terrenum suturum esse e regnum Jesu Christi, & homines in carne iterum concupiscentiis & voluptatibus subjectam conver-

fationem habituros. Et inimicus existens divinis

Scripturis, mille annos in nuptiarum festivitate, 'in errorem inducere volens, dicit esse transi-' gendos.' Unde sanè plurimi docti viri concludunt Cajum ipsam Apocalypsim Joannis adscripsisse Cerintho. Pauci in diversum abeunt, & Cajum de alio quodam Apocalyptico libro, non quem in Canone habemus, loqui arbitrantur. At nullam ita sentiendi sonticam causam habent. Dicunt, phrases à Cajo adhibitas procul abludere ab iis quæ apud Joannem nostrum reperiuntur. Non enim (inquiunt) Joannes dicit homines Hierosolymis cupiditatibus ac voluptati corporis obnoxios fore, ac mille annorum spatium in nuptialibus festis transactum iri. Atqui, dico ego, Joannes noster genuinus revera mille annos in nuptiarum festivitate transigendos esse scribit; si Caput. xix. 7. xx. 4, 6. xxi. 2. consideres. Exhibet enim urbem Hierosolymam sicut sponsam viro ornatam, &, Beati, inquit, qui ad canam nuptiarum Agni vocati sunt. Item, Et vixerunt & regnaverunt cum eo mille annis. Quæ ergo Cajus Cerinthum dixisse asserit, ex ipsa Apocalypsi, qualem habemus, genuina, hausta sunt, quam proinde Cajus Cerintho adjudicabat. Alioqui si Apocalypsim Joannis pro divina agnovisset, & Cerinthum diversam quandam ab ea confinxisse, innuere voluisset, non simpliciter nuptiarum festivitatem mille annos duraturam damnasset, multominus ab hoste Scripturarum consictam dixisset, sed inter nuptias spirituales, regnumque Christi spirituale, & inter Cerinthica (si quæ statuebat) carnalia figmenta; inter ea quæ Joannes & quæ Cerinthus docebat; distinctionem fecisset necessariam atque manifestam. Utique regnum illud millenne post resurrectionem, primam nempe, introducit Joannes cap xx. 5. & in terra futurum clarissimè docet, quando Hierofolyma cœlitùs in terram descendentia (cap. seq.) describit, & ver. 8. castra Sanctorum & civitatem istam dilectam, in terra latitudine collocat, quod Cajus terrenum regnum vocat. At certè licet in mundo, non ex isto mundo futurum. Conf. 142 Initium Evangelii S. Joannis Pars I.

Cap

nem nim

exa

cal

cre

tor

fen Eu

bis

ren

& spe

no

Q

ph ta

au

ot

ge

qu P

ft:

fe

eo

to

Conf. Heb. ii. 5. i. 6. Voluptates illæ & concupiscentia hominum tunc in carne conversationem habiturorum, malignæ sunt interpretationes verborum Joannis de resurrectione prima, de nuptiis, de arbore & aqua vitæ (atque adeo de cibo & potu) de Hierosolyma ex auro & lapidibus pretiosis construenda; non verò novæ à Cerintho consictæ & Joanni suppositæ Apocalypses, ut primus sorte l'heodoretus

verba Caji perperam explicabat.

IV. Deinde, non mirum est, Cajum Chiliasmi & Chiliastarum adversarium, ex ipsa Joannis Apocalypsi, quo eam invisam redderet & Cerintho adscriberet, carnales illas concupiscentias & voluptates deducere, cum etiam alii, Orthodoxi alias Christiani, Apocalypsi Joannis genuinæ & Chiliasmo revera addicti, teste Augustino lib. xx. de Civit, Dei cap. vii. primam resurrectionem in Apocalypsi memoratam, non intellexerint, & eos qui tunc refurgent dixerint (rem tamen fortaffis exaggerante Augustino) immoderatissimis carnalibus epulis vacaturos, in quibus fit cibus tantus, ut non folum nullam modeltiam tenuerint, sed modum quoque ipsius incredulitatis excesserint. Cujus rei sanè testis est locaples Irenæus. De cetero, inter Chiliasmum Cerinthi & Chiliasmum Patrum, Papiæ (nam & hunc Ittigius Patribus adnumerat) Justini Mart. Irenæi, Tertulliani, Lactantii, &c. vel nullam vel exiguam differentiam fuisse; neque Patres istos meras spirituales delicias in hoc regno agnovisse, Ittigius Hist. Eccl. Sec. 1. cap. v. § 31, 32. non contemnendis argumentis evincit, ubi etiam Fechtii Syllogen Controv. Disput. 49. Thes. xi. in eam rem allegat. Si itaque ipsi Orthodoxi Patres Chiliasmo addicti, & Apocalypsin Joannis pro genuino ejus libro, & non interpolato, habentes, eadem ferè cum Cerintho de Regno millenni senserunt, ac in genuina Apocalypsi Joannis, non animi solummodò verùm etiam corporis hujus quasdam delicias, honestas nempe,

Cap. XXVIII. restitutum & illustratum. nempe, sub regno isto promitti crediderunt, minime dubitandum est Cajum istas delicias invidiose exaggerantem & traducentem, ipsum librum Apocalypticum Joannis, in quo etiam ipse eas proponi credebat, repudiasse, Cerinthoque adscripsisse auctori, utpote plane similia, quod ostendit Ittigius, Dionysius quidem Alexandrinus apud lentienti. Euseb. Cerinthi mentem, non ipsius Cerinthi verbis, ut idem docet Ittigius, sed suis propriis esserens, Cerinthum, regnum Christi terrestre suturum, & vitam beatam in ventris partiumque ad ventrem spectantium expletione consistentem, asseruisse, sed non librum aliquem Apocalypticum Joanni suppofuisse, aut Joannis Apocalypsin adulterasse tradit. Quod autem partium illarum expletionem adtinet, phrasis est contumeliosa, imò & calumniosa fortasse. Si enim ejus loco, generis propagationem, aut generationem posueris, qualis etiam in Paradiso obtinuisset, si homo non peccasset, ejusmodi sanè generationem etiam Orthodoxi quidam, tam antiquiores quam recentiores ex Apocalypsi Joannis cum Psal. xcii. 13, 14, 15. Esa. lxv. 23. lx. 22. collata, statuunt maniseste. Vide Joan. Wilhelmum Petersenium in Psal.xcii. & in Esai. cap. lxv. p. 769. Per eosdem mille annos, inquit Lactantius, vii. 24. infinitam multitudinem generabunt, & erit soboles eorum Sancta & Deo cara. Commodianus Instruct. xliv :

I,

ia

0.

15

å

S

De cœlo descendet civitas in anastasi prima, &c. Et generant ipsi per annos mille nubentes.

Conf. Excerpta ex Stephano Gobaro Tritheita apud

Photium Cod. ccxxxii. p. m. 894.

V. Denique si Cajus duos sub nomine Joannis Apocalypticos libros extare, alterum genuinum alterum à Cerintho suppositum; aut genuinum illum ab eo adulteratum solummodò, credidisset, (quod Clariss. Lampius Proleg. Comm. in Joan. Evan. p. 126.

seq. arbitratur) num ita fuisset locutus prout ejus verba exhibet Eusebius? Id neutiquam est verifimile. Sed inter duos diversos libros Apocalypticos distinguendum esse ursisset omnino, in honorem Apostoli illius genuinæ editoris, aut genuinas Joannis apocalypses ab eo fuisse falsatas & interpolatas difertè asseruisset. Nunc vero in genere & in plurali (nulla distinctione, nulla exceptione facta) Apocalypses Joanni à Cerintho suppositas esse affirmat. Cum itaque de Canonicis nostri Joannis Apocalypsibus omnino loquatur, certum manebit, quod Millius jam oftendit, Cajum inter Orthodoxos (fi placet) fuisse primum illum erronem, qui Apocalypsin Joan. Cerintho adscribere non dubitaverit.

VI. Utique nulla ratio est supponendi Dionysium Alex. non de Cajo ejusque sequacibus, sed de alio aliquo Orthodoxo loqui, suis temporibus anteriore, qui eam Cerintho adtribuerit. Cajus & Orthodoxus erat & celeber satis, scriptis nimirum contra Montanistas & Artemonitas. Quem alium ergo in mente magis poterat habere Dionysius? Si eum, ab aliquo Orthodoxo Apocalypsin Cerintho adscriptam fuisse, afferentem fide dignum censes, cur non Cajum ab eo designatum fuisse credis? Ne cogamur (inquit Tillemontius Monum. Hist. Ec. Tom. II. in Cerinthianis) statuere virum adeo illustrem in Ecclesia Cajum Spiritui erroris opus Spiritus Sancti adscripfisse. Simile & palmarium hoc est argumentum etiam Cl. Lampii. Vide quomodo nimia ac præpostera antiquitatis veneratio & admiratio, viris etiam doctissimis oculos mentis alioqui perspicaces præstringat & excecet quandoque, ut rette de rebus judicare nequeant! Illustris est vir Cajus, quia antiquus, quia in hæreticos calamum strinxit, ac ideo utroque nomine inter Patres Ecclesia numerandus; ergo Apocalypsin Joannis Cerintho adscribere non potuit. Ergo illum Orthodoxum de

quo

Cap.

uo .

ontr

stic

trio

ibus

Apo

etia

oar

dica

habi

Ctor

fuit

run

gen

rati

fini

aus

ftro

ger

lice

tres 68

bra

M

Bi

cu ift

m

in

tr

Se

tr

P

S

us

nuo Dionyfius agit, obscurum fuisse virum, & nihil ontra hæreticos, nihil de rebus sacris aut Ecclesisticis scripsisse necesse est? Quasi verò etiam illufriores Cajo Patres, uti vocantur, gravibus erroibus non fuissent aliquando obnoxii. Certè qui Apocalypsin non tantum Joanni abjudicare, sed etiam Cerintho abominando Antichristo, (quem Joannes 2 Epist. ver. 10, 11. salutare vetuit) adjudicare primus est ausus, & sectarios in ea re suos habuit, non potuit esse nullius nominis, nullius auctoritatis homo. Profecto is magnus Pater Ecclesiæ Vide! quia ante tot secula in Ecclesia vixerunt * & scripserunt, nos sibi per omnes ætates & gentes faciunt filios posthumos, cum magna veneratione eorum placitis colla submittentes, & nihil sinistri de iis, magna licet occasione data, suspicari ausos? Imo nos ipsi nobis & nostris posteris, nostros Patres in cerebro (non multas tamen Pallades) generamus; & quidem Deum ipsum imitati (scilicet!) aut supergressi, multos multarum gentium Patres coram Deo constituimus. Vide infra Dissert. iv. 68.

VII. Quinam, quæso, Epistolam quoque ad Hebræos rejecerunt? Inter primos fuit Cajus adversus Montanistas disputans, inquit Joan. Alb. Fabricius Bibl. Græ. lib. iv. cap. iv. pag. 160. ut alios idem cum Fabricio sentientes taceamus. Nempe Cajus iste librum quendam sub titulo Labyrinthi in Artemonitas emiserat, qui etiam ex Epistola ad Hebr. impugnabant Orthodoxos, Cajum & Caji similes.

& argumentis Patres tandem opponeret. Qua responsione Episcopii facta, utroque ridente, finita suit disputatio. Hoc ab Isaaco Vossio habeo, qui tunc adolescens in ædibus Patris sui huic disputationi intererat.

^{*} Quid tu mihi objicis Patres? Post unum atque alterum seculum etiam nos erimus Patres, respondit olim Simon Episcopius Gerh. Joanni Vossio, cum exercitii gratia argumentis Socini propositis ad incitas eum redegisset, & is pro rationibus

146 Initium Evangelii S. Joannis Parsl Ibi ergo, non solum in Tractatu contra Montanista occasionem habuit de Epistola ista agendi, eamqui rejiciendi. Audi Philastrium Hær. xli. 'Non ta men, inquit, in Ecclesia leguntur populo nisi tre decim epistolæ Pauli, & ad Hebræos interdum & in ea quia rhetorice scripsit sermone plausibili ' ideò non putant esse ejusdem Apostoli. Et qui ' factum Christum dicit in ea, unde non legitur; d pænitentia autem propter Novatianos.' Videlice urgebant proculdubio Artemonitæ contra Platonico Christianos (qui Christum Deum & Logon ante fecularem jam cum exfecratione contrariæ Apollo licæ antiquissimæ, omniumque Veterum usque al Justinum Mart. receptæ sententiæ, tunc introduce bant) verba illa ubi Filius Dei fidelis fuisse dicitu ei qui, fecerat ipsum, cap. iii. 2. & Angelis prastantin esse factus, cap. i. 4. Hunc ictum non aliter Caju ejusque homodoxi evitare potuerunt (36), quamu diviniffimam

(36) Non aliter evitare potuerunt] An nondum ipsis hic illa inter divinam & humanam naturam succurrebat distinctio? qua nempe moderni Orthodoxi, hunc nodum quem solvere nequeunt, secare conantur, ut Epistolam ad Hebr. rejicere nunc opus non habeant. Verum etiam hoc Cajum & ejus similes in hac Epistola fortasse male habebat, quod Deus ultimis demum mundi diebus in Filio nobis esse locutus asseratur, quem tamen à primis diebus mundi toties patribus in forma Dei apparuisse, & Dei nomine ad eos locutum esse, à Justino Martyre didicerant. Artemonitas autem dicto illo Hebr. i. 10, 11. vicissim premere non poterant, cum nondum tune, credo, antiqua Apostolica explicatio huju illustrissimi loci fuerit obliterata, nempe, per eum qui in principi terram fundasse dicitur, ipsum Deum Patrem, & per hoc principium, novæ in Christo Oeconomiæ principium indicari. Qu de re infra Dissert. iii. allata vi-Cur enim alioquin Epistolam istam, propterea quod Filius Dei factus dicitur, rejt cerunt potius, quam propter illud dictum, Et, in principio ti Domine terram fundasti, &c retinuerunt ? Quod si de Vetere Creatione dictum istud intellexissent, & inde Filium Dei etiam Angelos ex nihilo creasse conclusissent, regessissent ipsis proculdubio Artemonitæ: Si quis stolidissime argumenta coacervaret, quibus probare vellet figulum Cap

divit

reve

in (

Eccl

Reje

auge

He I

non

bisto

mun

taffe

Et o

ente

rian

phy

teri

eni

re r

len

 $H_{\mathcal{I}}$

I.

ce

ma

gu

ter

a

Cap. XXIX. restitutum & illustratum. divinissimam Epistolam, non tantum Paulo (qui eam revera non scripserat ipse) abjudicarent, verum & n Catalogum legendorum publice & semper in Ecclesia librorum Canonicorum minime admitterent. Rejectionem Epistolæ propter Artemonitas factam, augebat postea controversia Novatiana. Sed plura de hoc negotio confideratione dignissimo, hic locum non habent. Nota folummodò, eum qui hanc Epistolam, Scriptum in Novo Fædere excellentissimum, repudiare non erubuit, eum etiam, & fortasse multo faciliùs, Apocalypsin rejicere potuisse. Et quia inter primos Epistolam ad Hebræos rejicientes fuisse dicitur, non faciemus ei fortasse injuriam, si conjiciemus, eum primum suisse, qui & Zephyrino aut Callisto suo Episcopo, & toti Presbyterio Romano, eam rejiciendi auctor extiterit. Non enim semper antea Romæ rejiciebatur. Qua de re nos alibi. Sed jam ad antiquas Veterum cantilenas redeamus.

la un a · e · m · ili

0-

e-

10

CAP. XXIX.

Hymni veterum Christianorum ab Usferio & Thoma Smitho producti, alii sunt ab iis quos Cajus allegavit; sunt interpolati, & non ante tertium Seculum videntur compositi.

TAC. Usserius Tract. de Romanæ Eccl. Symbolo Apostol. vetere, & Th. Smithus in Miscellaneis, exhibent veteres Christianorum hymnos, matutinum unum & vespertinos duos. De matutino

tertius præstantiorem esse faetum, quanto stolidiorem facitis

gulum olla quam fecit, aut su- divinum Auctorem hujus Epistotorem sua vetere crepida nudius læ? Trita est ista objectio, nondum tamen obtrita.

existimat

bri, L' Innocence du Catechisme Mr. Lenfant, pag. 10-20.

Cap.

Nec

Apo

de C

duis

num

quar

mile

rece

mis

test

dent

UA

num

Nic

in (

omi

clui

ven

aut

nsq

tos

fibi

Da

Ni

ut

har ' F

. 8

1 0

in Se

Co

C

m

ef

S

T

Nec

ero tra lus

&

um

luum

ius,

Et

um

ib.

in

el-

m,

r-

15

Nec de eo Ethnici quærebant. Plinius ergo & Apostatarum illorum examinatores, Apostatas istos de cultu Christi, qui summo Deo minor Deus aliduis à Christianis haberetur, intelligebant. Hymnum illum matutinum eundem effe cum πολυωνύμω ω'δη. quam irridet Lucianus, mihi non adeò est verisimile, præsertim si Lucianus is suerit, & non potius recentior aliquis auctor. Antiquitatem ejus à primis seculis repetitam non probat, nec probare porest Smithus. Quod magno consensu tam in Occidentalibus quam Orientalibus Ecclesiis, ut dicit Usferius, fuerit receptus, non probat ex eorum esfe numero quorum meminit Cajus. Nam & Concilium Nicænum suppressis Arianis magno tandem consensu in Occidente & Oriente receptum fuit, & tamen omnes Orthodoxos jam inde ab Apostolis ipsis inclusive, usque ad Justinum Martyrem exclusive, vendicant fibi Artemonitæ & Sociniani; sequentes autem Ante-Nicanos à Justino Martyre ad quartum usque Seculum Orthodoxiæ laude suo tempore clatos gloriantur Ariani aut Semi-Ariani vel Eufebiani, sibi prætulisse facem. Vide post alios Clariss. Viri Dan. Whitbii Disquisitiones in G. Bulli Defens. Fid. Nic. Sect. 7. pag. 167. feq. 171. feq. 178. feq. [Adeò ut fortasse non adeò valde erret Abul-Feda Mohammedanus, quando de Concilio Nicæno scribit: Et consensere Episcopi jam memorati Constantino, & Religionem Christianam publicarunt aliter atque se 'antea habuerat.' Vide Clariss. Gagnierum Præfat. in Abul-Fedam de vita Mohammedis pag. 14. aut Seldenum Comm. in Eutychii Origines pag. 74. Certè aliter eam publicarunt, atque se ante Justinum Martyrem habuerat.] Non melior est sententia Verisimilius est, hymnum Cle-Claris. Fabricii. mentis Alexand. Clemente isto antiquiorem non esse, adeoque ipsum Lucianum, si Lucianus is suisset Samosatensis, ad eum respicere non potuisse. Florente enim & scribente sub finem Seculi 2. aut initio

Cap

in E

noru

tioc

Ecc

nisi

ab 1

nar

che

eiq

lon

in

pag

U

mo

Lu

per

leg

Sp

fil

dy

111

K

ML

V

n

3. Clemente, jam ni fallor Lucianus iste vivere de fierat. Nam quod Georg. Bullus Defens. Fid. Nic. Sect. 3. cap. ii. § 5. & alibi, de isto Clementis hymno conjicit, quasi ex istis à Cajo memoratis antiquorum Christianorum canticis fuerit desumptus, nil nisi conjectura est. Mihi etiam vicissim conjicere licet, Clementem hymnum talem nonnisi ex suo ipsius cerebro desumpsisse. Et cur canticum suum ex canticis primorum Christianorum desumeret, id est ea suis additionibus aut omissionibus, aut correctionibus, tanquam illis sapientior, & Christo dignion quam illi canere posset, immutaret? Si hoc fecit & exiltimavit, cantiuncula ejus eo magis omni rejectione Pauli Samosateni & omnium, digna suit. Præterea cantica quæ allegat Cajus, nihil Artemonitis contrarium continuisse, jam plus quam conjecimus. Proindeque Bullus nullo modo probat cap.i. § 12. Primitivæ & Apostol. Tradit. & Appendice ad cap. 7. Judicii Eccl. Cath. § 3. Psalmos illosa Paulo isto in Ecclesiis regimini suo subjectis abolitos, eosdem ipsos fuisse quos Cajus memorat, aut quibus Christiani veteres, Christum quasi Deum circa annum Domini CVI. concelebrare soliti fuerant. Imò ex jam dictis Capite xxviii. § 2. evidenter apparet, eo ipso quod Psalmos istos Paulus Samosat. reipsa abrogare potuerit, eos revera recentioris fuisse compositionis, non verò hymnos tempore Plinii vel Trajani decantatos, multo minus Eph. v. 19. memoratos, sed ad summum paulo ante aut circa initia tertii Seculi fuisse consictos. Henr. Valefius ad Euseb. Hist. lib. ii. cap. xvii. Therapeutas Philonis, qui hymnos & cantica variorum metrorum genere in honorem Dei componebant, inter alia hoc argumento, non fuisse primitivos Christianos probat, quod Christiani serius novos hymnos contexere cæperint, post Antoninorum scilicet, (adeoque etiam post Justini Martyris) tempora, cum viri docti sese ad nostram religionem applicuissent. Qui nempe nempe & Platonismum unà cum hymnis suis novis in Ecclesiam invexerant. Tales novos post Antoninorum tempora elaboratos hymnos, Paulus ille Antiochenus Episcopus, meritò è numero canticorum Ecclesiasticorum proscripserat. Nec ipse postea, nisi brachio carnali Aureliani Ethnici Imperatoris, ab Orthodoxis implorati, ex ædibus Ecclesiæ eliminari poterat. Apparet enim hinc Ecclesiam Antiochenam majori saltem ex parte ei suisse homodoxam eique addictissimam. Vide sacundiss. Equitis Poloni Samuelis Przipkovii pulcherrima eâ de re verba in ejus Cogitat. in Epist 1 Joan. ad cap. ii. ver. 18.

pag. 340.

0

0-

il

re

0-

ex

į.

ra

it

-

II. Verum confideremus adhuc hymnos illos ab Usferio & Smitho exhibitos, ut videamus eos Artemonitis nequaquam objici potuisse, licet Pseudo-Lucianus atque Cajus ad eos respexissent. In Vespertino prolixiore nihil tale extat. In breviore hæc leguntur; υμνέμεν Παίεσα κ ήδν κ άγιον πνευμα Θεδν, & Spiritum Sanctum Deum; sed alia est lectio in Bafilio Lib. de Spir. S. & in Pfalterio Oxoniensi, สมอง สหรอันส Θεຮ, Spiritum Sanctum Dei. In matutino in illis verbis, in medio hymni Θέε, Παθέρ πανδοκράδος, Kueie je movozeves. Inos Xeise. nai anov mveuma — 'Enendor inas, voces ista z ลัทอง สงะบันล & Spiritus Sancte, in versione antiqua Latina in Antiphonario Notkeri non extant, sed solummodo Pater & Filius invocatur, Deus Pater Omnipotens, Domine, Fili Unigenite; Jesu Christe-Miserere nobis. Unde apparet Auctorem Versionis Notkerianæ non legisse in suo Græco no duor mrevua. Quanquam Latina ista versio vicissim alio loco, nempe in fine hymni, interpolata est; nam ibi ita Smitho citante legimus, Quoniam tu solus Sanctus, Tu solus Dominus, Tu solus Altissimus, Jesu Christe, cum Sancto Spiritu, In gloria Dei Patris. At in Graco ita folummodo legitur, "On ov ei ubvos a nos, Du ei ubvos Kueios, Inors Kgisds, 'Eis Sogar Oer Malsos. i. e. Quoniam tu es solus Sanctus, Tu es solus L 4 Dominus,

Cap

Ath

fuit

qui

qui

Ca

pro

6

6

Sm

mo

fui

co

Dominus, Jesus Christus, Ingloriam Dei Patris. Nempe male habebat interpolatorem, quod Spiritus San-Ai invocati, nulla in hoc hymno mentio facta fuit, ideò eum & quidem loco planè incongruo, ante verba ex S. Scriptura Phil. ii. ver. 11. desumpta, ubi de folo Christo agitur, in finem hymni infersit, & hinc etiam verba Scripturæ mutavit, pro in gloriam De Patris posuit in gloria Dei Patris. Atqui etiam in Constit. Apostolicis, ipso Smitho observante, lib. viii. cap. xiii. legitur folummodò es d'yos, es Ku'eus, eis Inous Xeisds eis dogav Ges Haleds. ' Defunt, inquit ' Smithus, hac verba, Et Spiritus Sancte in N. (Not. ' keri Antiphon.) utpote quæ in fine reponuntur, 'Cæteri Codices, etiam liber alter hymnorum, ' hic (in medio hymni) habent, ut in proprio & ' debito loco.' Sic ergo alii interpolatores in medio, alii in fine cantica depravabant. At vero, inquam ego, si ista verba apud Notkerum, in proprio & debito loco hujus hymni, ubi alioquin, judice Smitho, legi debebant, non extant, & loco indebito leguntur, apparet manifestè falsaria in fine etiam hymni in hoc loco indebito manus. Num verò, fi auctor Versionis Latinæ Notkerianæ, debito loco in Graco, ista verba zi anov mesqua reperisset, ea inde ablata, in finem hymni, in locum indebitum hujus versionis, reposuisset? Nonne inde patet verba ista ab auctore Versionis Latinæ in suo Graco exemplari planè non fuisse reperta? Verba etiam illa de Christo, Tu solus Altissimus & in Graco non comparent, & in Latina antiqua Versione apud Usferium neutiquam extant. Quando verò legitur, Kues o Deds, o d'uvos TE DeE, o vos TE Halgos, res ipla docet, per & Oeds idem quod per 78 Oes, nempe, non Filium sed Deum Patrem utroque loco designari, cui soli, & alibi in hoc hymno, titulus Dei tribuitur. Si itaque isti hymni matutinus & vespertini duo, ante tempora istorum Artemonitarum quibuscum Cajus manum conseruit, compositi fuere (prout sane Athefuit, adscribuntur) & Artemonitis contrarium aliquid continent, id certum est ab interpolatore, & quidem postquam Cajus contra eos scripserat, nam Cajus nihil tale ex Veterum hymnis contra eos prosert, susse prosectum. Ita sane docent apertissimi & simplicissimi Theologia Veterum Christianorum sensus,

& antiquitas a primis seculis repetita; ut Thomæ Smithi verba mea faciam. Quales sensus habuit &

modò dicus Athenogenes Martyr, qui in hymnis fuis de Deo & Christo, nihil canebat Artemonitis

nc Dei

b.

.

.

contrarium.

C A P. XXX.

Photinus Artemonita Seculi iv. ipse in Joanne, Et Deus erat Verbum suo tempore legebat, sed verba hæc aliter distinguebat. Non tamen inde sequitur antea veriorem illam lectionem, Et Dei erat Verbum non extitisse in Joannis Evangelio, quia Photino fortè fuit ignota aut Eusebio improbata.

I. Hucusque adductis argumentis de illa lectione, Et Dei erat Verbum, objiciet forte aliquis, Photinum olim ipsum in Joanne non Et Dei erat Verbum, sed & Deus erat, &c. legisse, quia, ne sateri cogeretur Christum à Joanne vocari Deum, Artemonita enim erat, verba ejus ita distinguebat, kai à hôzes nu meds tou Dedu, à Deds nu à hôzes nu meds tou Dedu. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat (nempe in isto principio).

Initium Evangelii S. Joannis Pars I. 154 principio). Verbum istud erat in principio apud Deum. Nempe ut Verbum, in talibus præsertim circum. stantiis, Deus diceretur, acutissimus vir concoquere non poterat, prout nec ipse Tertullianus, ut supra vidimus, Patre Deo appellato, etiam Filium statim Deum cognominandum esse censebat. Sensum verò ille ex sua hypothesi proculdubio talem verbis ita distinctis, tribuebat : 'In principio Evangelii erat in mundo illud Verbum, Messias ille promissus, ' nec demum adhuc expectari à Judæis & cum Judæis debet. Et Verbum illud erat apud Deum ' Patrem, & Deus Pater quoque ipse erat, scilicet, ' in mundo, in isto Evangelii principio, sese in Filio suo, Messia, singulari ratione manifestans, ' in eo habitans atque præsens.' Idem planè Photinus hac distinctione videtur in animo habuisse, quod & Auctor libri, Les raisons des Scripturaires, qui Joannem non z' Θεδε ਜੈν ὁ Λόρος, sed z' Θεδε εν τω Λόγω, Et Deus (erat) in Verbo, scripsisse conjicit. Sed Photinus nihil in textu mutat, & ejus distinctio ac explicatio absurda non est. Promittebatur enim in Vetere Testamento Dei ipsius futurus in Messix diebus adventus, imparesa, & Immanuel in Messia. Et liquet etiam hinc, Photinum dictum istud, in principio erat Verbum, nonnisi de principio Evangelii, uti Socinus postea, intellexisse; alioqui distin-&io illa 2 Ocos no, fuisset inepta. Quid enim opus erat dicere, Deum (Patrem) Creatorem aut creantem, fuisse in principio creationis veteris à Mole descriptæ? Nunc verò distinctio est certè egregia & necessaria, si Joannes scripsisset & Oeds nv, &c. non verò z Oes no 6 Aózos. Si itaque mentem Photini perspexisset Joan. Millius, non certe dixisset Proleg. in Nov. Testam. Num. 830. interpunctionem istam utcunque commodam satis hæresique neutiquam propitiam. Prout & Beza dixerat, quæ distinctio non videtur pervertere sententiam. Gratias agat uterque egregiis suis Patribus, qui distinctionem quidem à Photino hoc Ca

hoo

ten

ut

co

no

erc

fa

CC

Ca

b

è

il

b

u

n-

re

hoc loco factam observant & memorant, sensum autem & explicationem ejus supprimunt studiosissime, ut eius distinctio mire absurda appareat. Dices coactam tamen esse quodammodo. Respon. Coacta nobis esse videtur quia vulgari distinctioni, Et Deus erat Verbum admodum sumus assueti. Millio tamen fatis utcunque commoda videbatur. Si nonnihil coacta est, longè magis coacta fuit illa quam olim Patres Marcionitarum antagonistæ (Iren. lib. iii. cap. vii. Tertull, adv. Marc. lib. v. cap. xi.) adhibebant 2 Cor. iv. 4. ubi cum Apostolus scribit, ον οίς ο Θεός τε αιώνος τετε ετύφλωσε τα νοημαία των απιςων, illi ad vocem Oeds hypostigmen apponebant, In quibus Deus, seculi bujus excacavit mentes infidelium; ut voces seculi bujus, non ad vocem Deus, sed ad vocem infidelium referrentur. De qua distinctione nemo cogitaffet nisi perversa hujus loci Marcioniticâ & Manetica explicatione adductus. Cui tamen aliter potius occurrendum erat.

II. Verum enim verò licèt Photinus seculo jam quarto à Christo nato (ut & Julianus Imperator cujus supra cap. i. notâ 1. mentio suit saca) de lectione illa, & Dei erat Verbum, nihil omnino sciverunt (38), an ideo nunquam antea in Joannis

Evangelii

(38) Eusebius quoque de Eccles. Theol. lib. ii. cap. xii. & xvii. & lib. ii. iii. contendit Joannem & Deus erat Verbum, non & Verbum Dei erat Deus scripsisse. Num tamen de illa lectione & Dei erat Verbum, aliquid audiverit aut resciverit, incertum est. Poterat enim homo multæ lectionis, antiquitatis Ecclesiasticæ indagator & in bibliotheca Veterum versatus, cognitam eam habere & dissimulare tamen, ne eam Mar-

cellus, quem ibi refellit, arriperet. Simile exemplum habemus in Origene. Nam etiam hunc vidimus supra cap. xv. § 1, ursisse quod Joannes non scripserit Deus erat Dei Verbum; & tamen in Celsi saltem exemplari lectionem illam Dei erat Verbum extitisse videbat, ut supra cap. i. ostendimus. Joannem non scripsisse Deus erat Dei Verbum, res est verissima; sed inde non sequitur eum non scripsisse, Et Dei erat Verbum.

Evangelii initio legebatur? Rariora tunc erant præsertim antiquissima, Scripturæ Sacræ exemplaria cum manu describi aut magno pretio comparari deberent. Omnium vero rarissima exemplaria omnimode fincera, si modo jam ulla extabant, quia jam Seculo ii. corrumpebantur. Prævaluerat jam dudum pars adversa, que magno studio istam lectionem, & Deus erat Sermo, promovere alteram vero supprimere & obliterare poterat; idque facili modò quem infra hujus Partis i. cap. xxxvi. & ultimo indicabimus. Origenes vir adhuc tunc & antea magnæ auctoritatis, eam in suis Scriptis inculcaverat & commendaverat. Hinc proculdubio passim editionibus Novi Testamenti quas in lucem emittebant inserta fuit. Hinc illa lectionis antiquioris in Photino ignorantia, si tamen eam reipsa ignoravit. Poterat enim, ex scriptis saltem, si aliqua extabant, antiquiorum Artemonitarum eam habere cognitam; rejicientes autem eam Platonizantes Arianos, prout & Homousianos, hanc autem & Deus erat Sermo, urgentes ac inculcantes, tali distinctione & interpunctione eludere, ac oftendere, nihil eos ab ista recentiore lectione habere præsidii.

bum. Verbo dicam: Eusebius contendit, Joannem non scripsisse & Dei erat Verbum; num verò contra tot à nobis allata, sequitur, Joannem seculo primo ita non scripsisse, quia id Eusebius seculo quarto ignoravit? Deinde poterat eam lectionem non ignorasse & tamen negasse quod Joannes sic scripserit, quia ista lectio ei videbatur falsa, vulgaris autem illa, Et Deus erat Verbum, ipsi Platonizanti magis arridebat.

ap.

LeE

S

De

tar

qu

ur

fe

iri

m

re

tr

n

f

n

V

C A P. XXXI.

nt, ia, ari ni-nia

am

rò

dò

n-24

Lectio ista falsata & Deus erat Verbum, nec Ignatio nec Justino Martyri, nec Melitoni Sardensi, cujus verba à corruptela J. E. Grabii aliorumque vindicantur, nec fortè Cypriano nota fuit. Primus cam Clemens Alex. produxit.

I. TAM quæri potest, à quibus & quando ista J lectio Et Dei erat Verbum in illam aliam & Deus erat, &c. fuerit mutata. Id quidem nunc, tam longo postquam id factum fuit tempore, disquisitu & inventu difficile est. Nam cum eam urserit Clemens Alexandrinus, jam fortasse seculo secundo in quædam exemplaria Evangelii Joannis irrepserat. Fortasse, inquam, poterat enim eam Clemens iste, in nullo adhuc Codice Novi Testam. repertam, ex solo illo libro Theodoti, aut ex doctrina illa Orientali, quam mox allegabimus, protulisse. Nondum enim ea tempestate istam lectionem novam communiter & passim fuisse receptam, constat ex Clementis istius συγχεόνω Tertulliano, & non multis post hunc denatum annis slorente Novatiano, quos ipsos lectionem Et Dei erat Sermo fuisse secutos, jam sufficienter probatum dedimus. Imò etiam Cyprianum Episc. Carthag. & Martyrem dubito istam lectionem Et Deus erat Sermo agnovisse, ut ut nunc bis in ejus Libro ii. Testimoniorum adv. Judæos cap. iii. & iv. forsan falsarii & interpolatoris manu, ibi mutatione Dei in Deus facta, hic toto loco inserto, reperiatur. Eam enim, ut vidimus Tertullianus quem ille Magistrum suum vonæus lib. i. cap. i. § 18. nondum in Textum S. Jo

annis fuisse introductam. Illos enim ipsos Et Da

erat Verbum legisse jam vidimus & evicimus. lu

quoque Valentino antiquiorem Ignatium virum A-

postolicum in suo Joanne habuisse, ea quæ ex ille

Parte ii. cap. xxxviii. & xl. adducemus, fatis not

reddunt certiores. Justinum Martyrem à quo toties in Apologiis Christus Verbum Dei vel Patris vel

Patre, nusquam vero Oeos Aojos appellatur, etiam

(39) Magistrum suum vocitare] Cyprianus pressè etiam errantem sequebatur Tertullianum, ut observat Joan. Bugenhagius in Jona Propheta exposito, in medio libro fol, a. 'Quoties enim, inquit, Cyprianus volebat legere libros Tertulliani dicebat famulo, Da mihi Mae gistrum id quod scribit de eo " Hieronymus in Catal. Scriptorum, Nec usquam in omnibus libris Cypriani legis vel e verbum scriptum contra erroe res Tertulliani. Vide sis se-. quentia in Bugenhagio, ubi passim Tertulliani Montanisticos & ex Tertulliani Scriptis à Cy-

priano haustos errores exagitat Nam eo tempore, inquit, si invaluerant Spiritualitates Montanici Spiritus, ut pene obliterata esset sententia Apollinarii, Apollonii & aliorum Sanctorum virorum contra Montanum o Montanistas. Nempe judice Bugenhagio, post tempora Montani, Montanus quidem semel damnatus, semper damnabatur, sed Montanismus probabatur. Ejus videlicet traditiones & ordinationes cœlibatûs & jejuniorum leges, &c. Addo ego, tandem & Montanisticum Athanasianismi præludium.

ap.

bud

Mult

um .

Verb

ulca

vel f

Sard appe

> gata Fid.

100 g

LE X

·N

· fo

C

ra

Gr

tre

Vε

loc

tio Et

qu

pa

.

m. ori. er & res

ro

Va,

en

re,

S

pud Joannem Et Dei erat Verbum legisse concludo. Multo enim libentiùs & scopo suo convenientiùs um Deum Verbum, quam Dei vel Patris vel à Patre Verbum, dixisset, qui ejus divinitatem tantopere inculcat, si istam phrasin in Joanne reperisset. Saltem rel semel Christum ita appellasset, ut Clemens Alex. & Origenes non semel faciunt. Neque Melito Sardensis ejus discipulus, Christum Deum Verbum ppellavit. Verba ejus in Chronico Paschali allegata ita profert & vertit Grabius ad Bulli Defens. Fid. Nic. pag. 86. 'Our equer xider esnuiar didnoir exorων θεραπευ αὶ, ἀλλὰ μόνε Θες τε προ πάνων, κὶ όπι πάνων, κὶ όπι τέ Χεις αυθέ, όνθως Θεέ Λόγε περ αιώνων, εσμέν βςησκευθαί. Non sumus cultores lapidum sensu carentium, sed folius Dei qui est ante omnia & super omnia, & Christi ejus, verè Dei Verbi ante secula, vene-Ejicit enim voculam in ante Te Xeise Grabius. Sed to Oes Dei, absque dubio Deum Patrem, solum illum Deum, utroque loco designat. Verba enim ista in Apologetico suo Melito posuerat, ubi si etiam Christum Deum vocasset, eo ipso loco quo pors Oes Solius uniusque Dei (Patris) mentionem fecerat, sibi ipse contradicere, & coram Ethnicis duos Deos statuere visus esset. Et sic quoque in Bibliotheca Patrum Maxima Tom. xii. pag. 941. b. istud OES Nove à Matthæo Radero Soc. Jesu, vertitur: 'Melito Sardensis Pontifex post multa à Justino Martyre (40) tradita scribit: Non colimus nos extensa saxa, sed solum Deum, qui est ante omnia & in omnibus, & Christum cjus, verum Dei Verbum ante secula, cujus cultores sumus. Adeo ut post Justini etiam Martyris ætatem demum lectionem istam recentiorem, Et Deus erat Verbum in Textum Joannis inductam esse credamus. Verum enim vero licet Melito Christum non Dei Verbum,

⁽⁴⁰⁾ A Justino Martyre] N. tradita. Vide supra cap. xviii. B. à Justino, & nullo alio Nota 24.

staret, statuentibus, ut mox patebit, lectionem illa of Deus erat Verbum, nondum elapso post supplicium Justini (si id anno Christi 163. contigit) de cennio, quo tempore sanè Melito in vivis adhu esse, imo diutius vixisse poterat, suppositam suis

cap

mni

ecul

Deu

tus

dhu

didi

Me

Ch

mit

bof

eun

cap

diff

bui

ant

mu

ve

in

hì

hu

pa

70

CI

ha

tı

0

P

a

Joanni.

II. Cujus, inquit Melito, cultores sumus. vanda est hæc vocula cujus, quæ in Græco Grabi non extat. Prout vicissim in ista Latina version nihil est quod voculæ im immediate ante i xen positæ, respondeat. Quam Grabius quidem ejich sed nos retinendam, & insuper ex Latina version Raderi, in Græco, & ante equiv Senoneulal effe to Videtur enim Raderus di ponendum afferimus. versum planè Græcum exemplar ab eo quo ulu est Cangius, quem sequitur Grabius, habuisse. Ra profecto ipía clamat, extitisse etiam in Graco Raderi z on to Xeise avie o super Christum ejus, iden enim postea additur, cujus cultores sumus; quod absurde additum fuisset, si scripserat, & Christim ejus, aut, & Christum ipsum; sensus enim estet: Non colimus faxa, sed (colimus) Deum & Christum ejus, (aut & Christum ipsum) quem colimus. Corruptus est ergo Melitonis locus, tam in Grabii Graco textu, quam in Raderi versione saltem, s non in ipso textu. In illo vocula ? ante eque seno. neulai, in hac vero vox super ante Christum ejus 0missa est, ac loco verborum & super omnia posuit Raderus & in omnibus; si enim & Super omnia pofuisset, istud ipsum super, etiam wo Christum respiceret, adeoque Deum etiam super Christum esse m hilominus indicaret. Collato ergo Græco Textu in utroque exemplari, lectio vera Melitonis elucelcit, & fensus pro Theologia Antenicenorum Orthodoxorum, ante Arium jam Arianizantium, egregius, Non sumus cultores lapidum nullum sensum habentium, sed solius Dei qui est ante omnia & super omnia, S b a in de la in

er. bii

it,

O;

8

mnia, & super Christum ipsum (vere Dei Verbum ante ecula) cujus [etiam] veneratores sumus. Nempe dicit, Deum etiam super ipsum Christum esse, quia Chritus est Dei Verbum. Quem sensum per se clarum, dhuc clariorem voce orsos in locum orsos posità reddidissem, si Melitonis loco suissem. Et fors ipse Melito ita scripserat. Sic Theophilus Antioch. Christum seu Verbum ideò a Deo, pro Dei lubitu, mitti dixit, quia Dei est Verbum, i. e. quia à Deo possidetur, à Deo originem habet, adeóque Deus eum quò velit mittendi potestatem habet. Supra cap. xii. § 1. Ante secula vero posuit iste Justini Mart. discipulus, ut iis contradiceret qui Christum Verbum quidem Dei dicebant, sed præexistentiam ejus antesecularem à Justino introductam negabant.

Clariff. quidem Du Fresne Cangius editor novissimus hujus Chronici Paschalis aut Alexandr. locum ita vertit: sed solius Dei qui est ante omnia, & in omnibus, & in Christo ejus vere Deo Verbo ante secula; Verum cum hic manifesta sit allusio ad Eph. iv. 6. ubi 70' èn man huic phrasi on mailor contradistinguitur; hinc apparet, etiam hic to on maillor, & per consequens ரம் ஆ हिना के प्रहाड़ बंगीह, omnino super omnia & Super Christum ipsum tignificare. Deinde quænam, quæso, hæc esset emphasis, si Deus non tantum in omnibus rebus, verum etiam in Christo suo esse observaretur? Num verò id memorari opus erat, quod Deus omnipræsens & immensus, etiam in Christo ipso reperiatur? Dicit ergo, Deum non tantum super alia omnia, sed etiam super ipsum Christum esse. Ne quis hunc saltem unum excipiendum & Deo æqualem prorsus esse cogitaret. Denique cum dicit Deum Super omnes & Super Christum esse, non tantum Eph. iv. 6. sed etiam Rom ix. 5. respexisse, & ita legisse videtur: Quorum (Israelitarum) sunt illi Patres, & ex quibus (Ifraelitis) est ille Christus, quorum est er o on mais wille super omnia (adeoque & Super Christum ipsum) Deus benedictus in secula, nempe nempe Deus Pater. Vide supra cap. xvi. § 1. & infra Caput xlii. & Parte ii. cap. iii. ac iv.

C

vio na pr

ft

in th

tr

E

U

g

V

al

10

lo

P

P

Ė

b

ni

b

CAP. XXXII.

Valentiniani posteriores, Theodotus aut auctor Doctrinæ Orientalis in Excerptis Clementis Alex. auctores erant hujus lectionis, Et Deus erat Verbum, adeóque Joannis exordii corruptores.

I. DRimus ergo est Theodotus unus ex posterioribus Valentinianis, aut auctor Doctrina 0rientalis, Clementis Alex. Operibus subjuncta, qui nobis istam lectionem Et Deus erat Sermo protulit, Sic enim ibi cap. iii. qui nobis Excerpta ex Theodoto & ex ista Doctrina dedit Clemens Alex. scribit; τὸ, Ἐν ἀςχη ἦν ὁ Λόρος, κὸ ὁ Λόρος ἦν προς τὸν Θεὸν, κὸ Θεὸ οι ο Λόρε, οι από 'Ουαλεν live ετως εκδεχον αι 'Αρχήν μθ ράς τὸν Μονογενη λεγεσιν, δυ κ Θεὸν πεοσαρος ένε θαι, ώς κ ο τοις έξης αντικους Θεον αυθον δηλοί, λέγων, ο μονογενής Θεός ο ων είς του κόλπου τη Παλεός εκείνος εξηγήσαλο Τον δε Λόγον τον έν τη Αρχή τέτον τον έν τω Μονογενεί εν τω Νώ ή τη Αληθεία μηνύει τον Χεισον τον Λόρον κή την Ζωήν. "Οθεν εκόθως κỳ αυτον Θεον λέγει τον ον τώ Θεω τω Νω οίθω i. e. ' Dictum illud, In principio erat Verbum, O Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, ' Valentiniani ita intelligunt: Principium quidem dicunt esse Unigenitum; qui etiam Deus insuper vocatur, prout etiam eum in sequentibus mani-' feste Deum declarat esse, dicens, Unigenitus Deus ' qui erat in finu Patris ille enarravit. Per Verbum autem quod in Principio erat, indicat eum qui in Unigenito & in Mente & in Veritate est, nempe Christum,

'Christum, Verbum & Vitam. Unde merito etiam ' illum (Logon seu Verbum) Deum dicit, utpote in ' Deo in Mente existentem.' Longe diversam vides hic initii Joannis explicationem Valentinianam ab ea quam supra ex Irenæi lib. i. cap. i. § 18. productam ventilavimus. Ibi per 70 Deum, in verbis, erat apud Deum, Valentiniani an iquiores intelligebant summum Deum Bythum, in verbis verò statim sequentibus Et Dei erat Verbum, per ro Dei intelligebant Principium seu Monogenem filium Bythi, Patrem Verbi: Theodotus verò sive auctor Doctrinæ Orientalis clarè asserit in isto primo commate Evangelii, etiam Verbum dici à Joanne Deum. Unde necesse est eum allegasse, Et Deus erat Verbum, ita ut in ejus verbis allegatum videmus, allegationemque istam neutiquam hic ab aliquo librario vel falsario processisse. Cum verò non minus clarè asserat, Principio seu Monogeni etiam nomen Dei in isto initio, primo nempe Evangelii versu, de quo loquitur, apponi vel superaddi (πεοσαγογώνε Δαι), apparet eum in isto dicto, Et Verbum er at apud Deum, per 70 Deum, Principium seu Monogenem, non verò Bythum ipsum intellexisse. Nempe verbis istis er Agan no, Monogenes, juxta Theodotum, appellabatur Agan, in verbis verò statim sequentibus, ην περ'ς τον Θεόν Monogenes περσερος ένελο super appellabatur (ut sic loquar) Deus. Quia verò id Theodoto, vel cuicunque hujus explicationis Auctori poterat negari, corruperunt etiam versum 18. ac loco illius dicti, Unigenitus filius qui erat in sinu Patris, substituerunt, Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris (Bythi) ipse enarravit, scilicet filio suo Verbo, & per Verbum aliis. Atque ita jam poterant suo sensu gloriari, Unigenitum quidem vocari in isto Evangelii initio Principium, quia primo generatum fit à Bytho, eique statim superaddi (περσαγορένεδαι) nomen Dei in dicto illo, Et Verbum erat apud Deum, sed id longè clarius ex versu 18. apparere, nam M 2 ibi

ibi expressis verbis Unigenito tribuitur nomen Dei, Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris. Prout eum, inquit, etiam in sequentibus maniseste Deum declarat; Quasi dicat, & in antecedentibus quidem, nempe in hoc ipso initio primoque versu Joannis modo citato, jam Principium seu Unigenitus vocatur Deu, sed non ita aperte & maniseste uti quidem isto altero loco, versu scilicet decimo octavo.

Cap

leb

Pati

nine

pp

plu

rer

exp

te

ti

E

apu

fue

ita

cer

cos

cùi

du

me

tra

di

 D_{ℓ}

erc

fu

fra

bu

fir

er

tu

P

d

3

II. Nempe 1. illa Ptolemæi Valentiniani ex Irenæo supra prolata explicatio, Et Verbum erat apud Deum (Bythum), & Dei (Principii seu Unigeniti) erat Verbum, vim Joannis Textui inferebat manifestam. Nihil enim clarius est, quam & per i Deum, & per 70 Dei, licet hic absit in Graco articulus, unum eundemque Deum utrobique intelligendum esse; adeò, ut si prius Bythum designet, posterius etiam necessario eundem designare debeat; unde clarissime sequebatur, Verbum suisse ipsiss Bythi emissionem, filium & immediatam propaginem, quod Valentini Theologia prorsus respuebat & nullo modo ferebat. Nam quod dicebant, Verbum non esse Bythi sed Principii emissionem, atque adeò in illo dicto, & Dei erat Verbum, per 7ò Dei, Principium ipsum intelligi debere, id erat mera principii petitio. Neque id sola absentia articuli evincebat. Cum itaque juniores aut posteriores Valentiniani, ipso Textu Joannis se clarissimè premi viderent, homines nefarii corruperunt Textum, ac loco & Dei erat Verbum substituerunt, O Deus erat Verbum; atque proculdubio dixerunt, Deos istos longe esse ab invicem diversos, quorum alter apud alterum erat, cum apud fe esse aut fuisse nemo propriè dici possit. Deinde 2. quia Valentinus per 70 Deum in illo dicto, Verbum erat apud Deum, intelligebat ipsum Bythum, unde sequebatur Bythum ab ipso quoque Verbo, quia Verbum apud eum erat, fuisse immediate cognitum, qui honor tamen revera soli Principio seu Monogeni debebatur,

lebebatur, solus enim filius cognoscebat immediatè Patrem, folus filius Monogenes apud Patrem erat; inc posteriores isti Valentiniani, ut ex Theodoto pparet, per 70 Deum isto loco non intelligebant plum Bythum, sed ejus filium Principium Verbi Parem; atque hinc iterum manavit illa Theodoti explicatio: ' Dictum illud, In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum-Valentiniani ita intelligunt: Principium quidem dicunt esse Unigenitum (Monogenem) quem & Deum (in isto dicto Et Verbum erat apud Deum) appellari afferunt, &c.' apud quem, non apud Bythum ipfum, Verbum istud Antiquiores quidem Valentiniani fortaffis ita difficultati huic posteriori occurrebant, ut dicerent, Bythum prius à solo Principio visum & cognitum fuisse, & postea demum etiam Verbum cùm jam esset prolatum, à Patre suo Principio adductum fuisse ad Bythum. Verum etiam tale commentum dicto illi Joan. i. 18. è diametro erat contrarium. Postquam enim Evangelista ver. 1 & 2. dixerat Verbum fuisse apud Deum, subjungit postea, Deum nemo vidit unquam nisi Unigenitus Filius qui erat (41) in sinu Patris. Unde sequebatur, aut ipfum Verbum esse Filium Unigenitum, quod illi præfractè negabant; aut neminem, adeoque nec Verbum, folo Unigenito excepto, Deum vidisse & in sinu ejus suisse. Atqui Joannes dixit, Et Verbum erat apud Deum. Ergo posteriores Valentiniani dictum illud Et Verbum erat apud Deum, erat apud Principium, explicare, & explicationem antiquiorum deserere cogebantur. Vide quid sit vi unodione Sunéven! Jam isti etiam regulis hermeneuticis, quas

(41) O' ων eis τον κόλπον το Παθεός, non debet verti qui est, sed, qui erat in sinu Patris; respicit enim illud dictum ver. 1 & 2. Verbum erat apud Deum. Deinde his verbis ὁ ων eis τον κόλπον, &c. probat Eyangelista

11.

Deum à Filio Unigenito nobis enarrari potuisse. Ergo magis asserte debuit, eum ante enarrationem istam in sinu Dei Patris fuisse, quàm, nunc post istam enarrationem, in isto sinu versari.

ap.

cos

inic

cos

Deus

aqu

era

ige

ag.

CI

qı

CI

i

fi

San

pas

tho

de

eff

au

pe

ip

to

Valentinianos antiquiores utcunque secutos esse su pra cap. iii. § 1. observavimus, abrenunciant: Nan vocem Deus absolute aut cum articulo positam, non de summo non de primo Deo, ut illi, sed de Deo minore de Deo secundo de Principio filio Bythi

intelligunt.

III. Dices, si per 70 apud Deum Theodotus au Auctor ille Doctrina Orientalis intelligebat, apul Monogenem seu Principium; quomodo ergo, juxta eju Systema, Verbum eodem commate & in Principal (Monogene) & apud Deum (Monogenem) fuil dici poterat? Quomodo hoc loco Principium & Deus pro uno eodemque subjecto accipi poterati Theodoto, cum hic & ver. 2. Principium in quo Verbum fuit apud Deum, huic Deo manifeste contradistinguatur? Sed quæram ego vicissim, quomodo ergo ipse Orthodoxorum coryphæus Athanasius Orat. 5 contra Arianos eadem ista Joannis à principio erat Verbum, ita enarrat, tanquam scripsent Evangelista in Deo erat Filius? Deus enim, inquit, Principium est, & quoniam ex Principio Verbum est, ideo quoque Verbum erat Deus. Crederes hic Athanasium istam doctrinam Orientalem Valentinianam ex parte respicere. Vide quid dicat Methodius apud Photium Cod. 255. p. 939. Confidera, inquit, annon & hoc Evangelista, In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, hæc consequantur: Et Deus erat Verbum, hoc erat in Principio apud Deum? Principium enim à quo germinavit verisfimum Verbum, fatendum est effe Patrem conditorem universorum, in quo erat [Verbum]. Il-' lud autem, Hoc erat in Principio apud Deum, potentiam Verbi, quam habuit apud Patrem, antequam mundus crearetur, insinuare videtur, cum potentiam principium appellat, &c.' Ubi judicium? Ver. 1. per principium Deum Patrem, ver. 2. per idem principium, potentiam Filii intelligit. Si ineptiunt Orthodoxi, noli mirari ineptientes hæreticos

ap. XXXII. restitutum & illustratum. cos & quidem Valentinianos. Sic & Arnobius unior in Annotatiunculis in aliquot Evangelistarum cos: In Principio erat Verbum) Principium, inquit, Deus est, qui Principator esse omnium voluit - in hoc aque Principe (f. principio) erat Verbum, &c. Præierat hisce Orthodoxis Orthodoxus suo tempore Oigenes Comment. in Joan. quem edidit Huetius, ag. 17. 'Nec absurde (inquit inter alias principii explicationes) universorum Deum dixerit quispiam Principium-Confirmabit hæc Joannes, cum dicendo, in Principio erat Verbum, Verbum intelligit Filium, qui in Principio esse dicitur quia sit in Patre.' Evolve etiam, sis, alios à Christoph. Sandio in Interpr. Paradoxis ad Joan. i. ver. 1. pag. 150. citatos. Nempe quemadmodum isti Orthodoxi, si placet, voces erat apud Deum, antecedentium, in principio erat, exegeticas, ni fallor, esse putabant, ita & Doctrinæ Orientalis auctor aut Theodotus iste. Cum hac differentia, quod illi per Principium & Deum apud quem Verbum erat, ipsum verum Deum, Patrem Jesu Christi (42) Auctor verò iste Valentinianus, suum commentitium Monogenem filium Bythi intelligebat.

(42) Patrem Jesu Christi] ' Nimium luxuriati funt (inquit F. A. Lampius Comm. in E-' vang. Joan. T i. p. 292.) qui a's x no hic o'mosalinas voluere intelligere - Amulati pro-' culdubio funt argutiam Cab-י balistarum, qui per ראשית ' intellexerunt Sapientiam feu Filium Dei. Ex quo fonte Targum quoque Hierofolymit. initium Geneseos vertit in sa-' pientia creavit, &c.' Sed poterant Valentiniani & Patres memorati, en tov islav & neminem æmulati, perinde ac Paraphrastes Hierosolymitanus,

& postea Cabbalista, nimium

fu-

am non Deo thi

jus pin

ineptire & luxuriari. Prout videmus in Origene, qui 70 principium Gen. i. ver. 1. de Filio, Joan. i. ver. I. de Patre interpretabatur. Qui his in locis ineptiendo ipsos forte Judæos superarunt, non opus habebant, ut ineptirent, frequentare scholas Judæorum. Quos etiam ante Hieronymum parum confulebant curabantque. Primus fortasse Paraphrastes Chaldaus vertit Gen. i. 1. in sapientia, sed de Filio non cogitavit, ut etiam Sixtinus Amama innuit. Occasionem ita vertendi præbuit ipsi Psalmus civ. 24. ubi Deus omnia in sapientia fecisse dici-

IV. Quum

IV. Quum itaque pateat, feculo fecundo diversa fuisse ex Joanne allegatas lectiones, Celsum, Valen tinum aut ejus discipulum Ptolemæum, Irenæum tiam, &c. legisse Et Dei erat Verbum; Theodotun vero aut alium Doctrinæ memoratæ auctorem alle gare, Et Deus erat Verbum; tantum abest ut Va Ientiniani lectionem istam & Deus erat Verbun in illam Et Dei erat Verbum commutaverint, u Ex dictis enin potius contrarium sit evidens. jam satis apparet, hanc & Dei erat, &c. Valenti niana hæresi esse antiquiorem. Deinde, licèt e affertione quod Verbum apud Bythum fuerit, premerentur Valentiniani, lectione tamen illa & Den erat Verbum, minime premebantur. Nam Deus qui apud Deum erat, sive apud Deum Bythum, sive apud Deum Principium vel Monogenem erat, necessario Deus est ab eo Deo apud quem erat, diversus At verò hæc, Et Dei erat Verbum, systema eorun pessumdabat omnino. Nulla enim, ut diximus, ntio dari poterat legitima atque sufficiens, cur ila Verba no ness tov Oedv & z Oes no, de diversis Dis fumi deberent. Ergo si vel ex sola Theologia Valentiniana res dijudicari & decidi deberet, sequeretur, non hanc lectionem Et Dei erat Verbum, fed illam & Deus erat Verbum, à Valentinianis mon-

tur, & Prov. cap. viii. ubi Sapientia dicit, Dominus creavit
me principium viæ suæ. Ex
his duobus locis Judaico acumine colligebat, etiam apud
Mosen intelligi debere & verti
posse, In sapientia creavit Deus
cælum & terram. Vide Sixtin.
Amamam in Antibarb. Bibl. ad
Psal. xl. 8. p. 493, 494. & Lud.
Ferrandum in illa verba, Initio
tu Domine terram fundasti, Psal.
cii. Sic quoque Patres illi,
cum in Scriptura de Filio Dei
legerent, Qui est principium Col,

i. 18. & principium creature
Dei Apoc. iii. 14. inde simili
acumine colligebant verba Moss
intelligenda esse: in principio,
id est, in Filio creavit Deus cœlum
est terram. Cum autem dictum
Joannis In principio erat Sermo,
eodem modo, In Filio erat
Sermo, intelligere non possent,
Judæos ipsos jecinore allegorico & argutiis inanibus super
gressi, hic per Principium Patrem ipsum intelligendo dicebant, In Patre erat Sermo.

Cap

Arol

init

tum

rum

Det

hoc

cit

L

67

fi

1

f

i

strosis hæreticis esse profectam. Atque hinc etiam initium Evangelii Joannis illå corruptum & insectum, adeò monstrosum & a stylo aliorum Apostolorum immane quantum disserens apparet! Si verò loco Deus lectionem veram Dei substitues, jam se initium hoc Evangelii melius habere incipiet, & ad simplicitatem reliquæ Scripturæ propius accedet.

en e um lle la um, ui nim

C A P. XXXIII.

Lectio quoque illa, Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris, ab iisdem Valentinianis posterioribus profecta, à multis Patribus arrepta fuit.

E T tamen alia quoque corruptio, versus nempe decimi octavi i Cap. Joan. Unigenitus Deus qui erat in finu Patris, etiam Valentiniana, ut Millius ipse Proleg. in Novum Test. Num. 332. docet, mirificè, multis Orthodoxis, qui ea utebantur, arriferat. In Irenæi librum iv. cap. xxxvii. pag. 335. intulit eam falsaria manus: nam quod Irenæum ipsum attinet 1. ita ille eod. Capite pag. 333. prout nunc etiam in Joanne legimus, dictum hoc, Unigenitus Filius qui est in finu Patris, allegavit. Alibi vero, lib. iii. cap. xi. p. 219. ita habet: Deum enim nemo vidit unquam, nisi Unigenitus Filius Dei qui est in sinu Patris, ipse enarravit; quæ additio vocis Dei est hic tantummodo explicatio ipfius Irenzi, Textui Joannis genuino non adversa. 2. Antiquiores Valentiniani, ut supra cap. iii. § 1. observavimus, hic ipsi quoque in Joanne Unigenitus Filius legebant, & inde allegabant, teste ipso Irenzo, lib. i. cap. i. § 18. Quos ibi in sequentibus § xix & xx. sed non quoad hanc lectionem Unigenitus Filius confutat. Imo eam tanquam genuinam supponit, quando, falsam ejus applicationem ad Monogenem Bythi Filium factam, solummodò redarguit,

Initium Evangelii S. Joannis Pars! 170 redarguit, & bunc (Jesum) non alium aliquem, Ver. bum Dei, hunc Unigenitum effe inculcat. Sed ceteri Patres, & ii quidem plurimi, ea uti minime dubitabant. Et primus quidem Clemens Alex. qui illam Valentinianorum corruptionem Et Deus era Verbum avido ore hauserat, istius quoque alterius Unigenitus Deus, ab iisdem prolatæ, benignus susceptor fuit. Oeor, inquit Strom. v. p. 587. edit. Par. εδώς έωρακε πωπόλε, ο μονογενής Θεός ο ών, &c. Et Trad. Quis dives falvetur, cap. xxxvii. nai rote emonfeuses τον κόλπον τε Παθεός, ον ο μονογενής ήδς, Θεός, μόνος εξηγήσων Ubi vox vos e margine ibi à quopiam adscripta, irreplisse videtur. Clementem præceptorem suum fidelis etiam ubi non debebat Origenes secutus lib. ii. con. Celsum pag. 104. ita scribit, Osov &del έωρσκε πωποίε, κη μονογενής γε ων Θεός ὁ ων είς τον κόλπον π Halegs enervos egnynoulo. Conf. lib. iii. p 133. Idem Comm. in Joan. p. 94. 6 μονογενής ήδε Θεδε 6 ών, &c. quod Ambrofius Ferrarius vertit, Unigenitus Filim Dei qui est in sinu Patris, &c. Forsan Oes legendum censebat. Sed potius vocem yds glossema è margine etiam hic esse puto. Nam etiam p. 406. habet ο μονογενής Θεός, & Pamphilus in Apol. ita citat Origenem ex lib. ii. in Joan. Unigenitus ergo Deus Salvator noster solus à Patre generatus. Ut adeò non dubium sit istam corruptam lectionem, non minus atque illam alteram & Deus erat Verbum, animo Origenis altè inhæsisse; Ea usus est Athanasius, prout & Epiphanius Hær. lxv. § v. & in Ancorato ii. Gregorius Nyssen. cont. Eunomium Orat. ii. p. 478. edit. Par. Interpolator etiam Epistolæ Ignatii ad Philad. Christum nominat Deum Unigenitum; & modernæ Constitutiones Apost. uti vocantur, lib.iii. cap. xvii. lib.vii. cap. xxxviii. bis, & lib. viii. cap. viii. & alii plures. Eandem lectionem extare etiam nunc in Codice Colbert. 8. cap. i. Evang. Joannis, testatur Joan. Millius. Ecquid ergo mirum, si altera quoque corruptio Valentiniana Et Deus erat

Cap

erat

eam

veri

Coc

I.

I

e

Cap. XXXIV. restitutum & illustratum. 171 mat Verbum, Orthodoxis adeò mirificè placuit, ut eam adhuc magis quam istam Unigenitus Deus adamaverint, & in omnes quos poterant successu temporis Codices Novi Testam. studiosissimè admiserint?

CAP. XXXIV.

Valentinianos posteriores, violentas Scriptura S. intulisse manus etiam aliunde probatur. Quidam Joan. i. 13. Non ex sanguine— sed ex Deo natus est, legebant. Illustratur inde Tertullianus. Artemonita non erant Scriptura adulteratores.

Alentinianos posteriores ipsi textui S. Scrip uræ violentas intulisse manus, quod ipse minimè fecerat cum antiquioribus suis discipulis Valentinus, etiam aliunde patet: Celsus objiciebat quibusdam Christianis Scripturarum falsationem binis, tribus imò pluribus vicibus factam. Quod Origenes de Marcionitis & Valentinianis verum esse dicit cont. Celsum lib. ii. pag. 77. Et frustra Dodwellus ea de re agens, Dissert. in Iren. pag. 32. verba sua timidius tribuit, ita posuit, ut etiam ad Valentinianos referri possint, quasi Origenes Valentinianis timidiùs tribuat aut objiciat Scripturam ab eis corruptam; cum voces biqui de in Origene, (prout vidit & Wilh. Ern. Tentzelius Exercit. feleat. pag. 445.) non ad Valentinianos, de quibus id Origenes asserere minime dubitavit, sed ad solum Lucanum Marcionitam restringantur. Tertullianus quoque lib. de Carne Chr. c. 19. Valentinianos, nempe posteriores, falsatæ Scripturæ reos pronunciat, & exemplum falsationis sequente o proferendum

Initium Evangelii S. Joannis dum, adducit. Vide Millium Proleg. in Novum Testam. Num. 332. De Valentino autem ipso cap. xxxviii. de Præscript. Hær. diserte afferit eun integro Instrumento usum, & Scripturis pepercisse, net machæra usum palam, sensum tantum earum pervertisse. Quod ipsi testimonium etiam Irenæus perhibet. Vide supra cap. vii. 'Est autem (inqui Joan. Alb. Fabricius Bibl. Græcæ lib. iv. cap. 6 128, 129.) Origenis locus pag. 77. qui Tertulliano videtur contradicere, μεταχαράξαν as &: ε Ευαγγέλιον άλλες έκ διθα η τές από Μαςκίωνος, κ τές α Oualerline, dipat de no Tes and Askars. Itaque Origen tempore fortaffis Valentiniani quidam faciebat, quod Valentinum facere Tertullianus verè neg-'vit.' Rece omnino Vir celeberr. idque cum la assertione nostra, Valentinum ipsum aut ejus antiquiorem discipulum Ptolemæum, ex Joanne, Et Dei erat Verbum, allegasse, postea verò istud dictum in Deus erat Verbum ab ejus sectatoribus fuisse mutatum, probè convenit. Nisi quod id Origenis tempore demum eos fecisse conjicit, quod jam ante finem secundi seculi fecerant fortasse. Longè post morten Celsi, qui jam sub Adriano florere cœperat, adeoque secundo Seculo, ut videtur, denati, scripsit opus illud suum contra eum Origenes jam senex & quarto post anno moriturus. Non ergo Origenes ad falsationes aliquas, tunc nuperrimas, vel suo (Origenis) demum tempore factas, Celsum respexisse existimavit.

Cap

dox

erg

Art

nor

S.

Ca

Te

qu

effi

fel

di

ag

ta

lu

ip

10

di

A

C

C

I

C

u

II. Cùm autem Origenes nullos corruptores & falsarios Scripturarum præter Marcionem ac ejus sectatorem Lucanum & Valentinianos suisse sciverit, apparet meram suisse calumniam Caji Rom. Eccl. Presbyteri, quando Artemonitis apud Euseb. Hist. Ec. lib. v. cap. ult. objiciebat, Scripturas ab iis in plurimis exemplaribus, quæ disseminabant, suisse salfatas. Origenes suerat Romæ sub Zephyrino aut ejus successore Callisto, servente tunc inter Orthodoxos

In

m

186

1-

doxos & Artemonitas controversia. Non poterant ergo isti ei fuisse ignoti. Si verùm hoc esset, nempe Artemonitas Scripturis violentas intulisse manus, non id latuisset Origenem diligentissimum Codicum S. Scripturæ indagatorem. Sed ipse sese consutat Caius, & calumniæ reum peragit ac demonstrat. Testatur nempe Artemonitas ipsos fuisse professos quod Scripturas corrigerent. Quis verò unquam esse potest adeò demens, ut, dum publicè testatur sese ne latum quidem unguem ab Apostolica doctrina discedere, & omnes Scripturas ab Ecclesia receptas agnoscere (quod faciebant Artemonitæ) & interim tamen Scripturas corrumpit, & earum lectiones pro lubitu mutat, ut, inquam, Scripturas à se corrigi ipsemet publice palámque profiteatur? Caditne ista in hominem aliqua ratione præditum infania? nedum in viros eruditos, doctos & acutos, quales fuisse Artemonitarum istos antesignanos ipse perhibet Cajus? Marcionis & ejus similium, Scripturas circumcidentium & mutantium alia prorfus est ratio-Is enim suadebat discipulis suis, ut Irenæus lib. i. cap. xxix. testatur, se Apostolis esse veraciorem. Et ut ex lib. iii. cap. i. & ii. & xii. pag. 231. a. constat, distinguebant Marcionitæ inter Apostolos adhuc quæ funt Judæorum sentientes, aut nondum bene instructos; & inter veriora docentes; unde quædam sese resecare & immutare ipsimet palam fatebantur. Longè alia profitebantur Artemonitæ. Sequitur ergo evidentissimè, Artemonitas istos antiquiora solummodo exemplaria S. Scripturæ conquisivisse ac contulisse, & inde Scripturas cum lectionibus quas in antiquioribus Codicibus repererant, judicio suo verioribus, multoties descripsisse, aut ut describerentur curasse; atque sic & non aliter Scripturas, quæ jam seculo secundo (ut inter alios testis est Dionysius Corinthius) imò etiam primo (ut ex Apoc. xxii. 18, 19. colligitur) ab hominibus nequam corrumpebantur, ab Artemonitis fuisse correctas. Quod autem

Initium Evangelii S. Joannis Parsl autem objicit, Apollonidis Artemonitæ exemplaria ab invicem discrepare, hoc inde proculdubio acciderat, quod vir iste diligens & ingenuus, postquam jam semel exemplaria S. Scripturæ ex Codicibus an tiquioribus correcta & emendata emiserat, alios postea antiquiores Codices cum quibusdam aliis variantibus lectionibus fuerit nactus, quas suis posterio ribus editionibus inferebat. Ex. gr. si videbat Scripturam lectione illa Marcionitica, Neque tentemu Christum prout quidam eorum tentarunt, (de qua infra cap. xxxviii. tractabimus) infectam; poterat lectionem aliam, Neque tentemus Deum, &c. ex aliis exemplaribus perceptam, editioni suæ inseruisse. Et cum postea in aliam adhuc veriorem, Neque tentemus De minum, incidisset, eam in posteriore sua editione prætulisse eamque solam exhibuisse. Verum ex tou ista acerbissima Caji in Artemonitas invectivá apparet hominem istum ratione caruisse, & ideò ad furias properasse. Etiam cum Nasaræis hæreticis ipso Christianismo antiquioribus (quos Epiphanius Hæres. xix. § 5. & alibi à Nazaræis aut Nazoræis, Christianis Judaizantibus, distinguit) & cum Elcefaitis eos malitiosè confundit. Quorum illi (Nafaræi) in Mosis & Prophetarum libris, hi autem, (Elcesai Sectatores) etiam in Novo Testamento, alia à Deo alia ab hominibus profecta & erronea esse dicebant, adeoque in Scripturis alia recipiebant alia repudiabant. Quos proinde absque dubio Artemo-

III. Quod verò Valentinianos illos posteriores attinet; quassam voces in Scriptura mutabant, ut jam in vocibus © & ý Joan. i. ver. 1. & 18. liquidò liquet; nonnulla etiam à Scripturis auferebant, ut ex illa corruptione Joan. cap. i. 13. Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est, quam Tertullianus lib. de Carne Chr. cap. xix. eis objicit, apparet. Eam autem lectionem ille pro adulterina habet; & tamen ipsemet postea cap. xxiv.

nitæ abominabantur.

ipfa

Cap

pla

eft, t

opiti

ex v

quer

gu

D

· C

· ot

· A

· se

doc

eft,

tan

adu

cor

car

pti

an

ex

gui

vi

lu

qu

po

A

C

c

Cap. XXXIV. restitutum & illustratum. pfa ista verba, Non ex Sanguine- Sed ex Deo natus tanquam ipsius Joannis, Ebioni opponit. Sed opitulatur hic nobis iterum Joannes à Wouwer, dum ex veteri Codice ita priore loco Tertullianum loquentem producit: 'Quid est ergo, Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est? ex Deo nati sunt? Hoc quidem ' Capitulo ego potius utar, quum adulteratores ejus Sic enim scriptum esse contendunt, obduxero. Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, ' sed ex Deo natus est.' Ista lectio Wouweriana nos docet, etiam ipsum Tertullianum, sed ex Deo natus est, in suo Joanne legisse, & ideò verba hæc postea, tanquam vera verba Joannis Ebionitis opposuisse; adulterationem verò Valentinianis objectam in eo consistere, quod ultima verba ex Deo nati sunt, resecarint. Præiverunt autem hic in Scripturæ corruptione Valentinianis Orthodoxi. Nempe cum Joannes dicit, prout verius in nostris exemplaribus extat, Qui (credentes in nomen ejus) non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, manifeste ad Christum alludit (43), & fideles hic cum Christo confert; atque docet, eum credentibus in nomen suum dedisse potestatem, ut & illi quoque Filii Dei, prout ille,

Ad Christi generationem ex Deo. Non tamen ad illam conceptionem ex Spiritu S. in qua ut ut non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, non ex duorum sanguinum patris & matris terrestris commixtione, attamen ex sanguine Mariæ, & ex semine Davidis secundum carnem processit, cui similis sidelibus non contingit; sed ad eam quæ apud Jordanem contigerat, quam etiam versu sex

ia i-

n.

1.

quente 14. (confer Part. ii. cap. xxi. § 3.) respicit, ubi sane non ex sanguine aut ex sanguinibus, &c. sed ex solo Deo progenitus suit. Qua in re similis est credentium in ejus nomen nativitas ex Deo. De conceptione Christi extraordinaria in utero Mariæ, tacent prorsus Marcus atque Joannes, neque ad eam alludunt, ob rationes infra Parte ii. cap. xli. dicendas. Vide quoque hic cap. xli. § 5.

no

tio

rec

rul

23

1.

lit

liu

au

fa

Ca

ft

ti

p

b

a

1

P

a

t

fierent, id est, ut cum illo non ex sanguinibus, nec ex carnis, nec ex viri voluntate, sed ex Deo (licet longe minori gradu & cum eo minime comparandil nascerentur. Agit ergo locus iste non de solis in nomen ejus credentibus, sed etiam de ipso Christo, quanquam indirecte; quod aliquis Orthodoxus, in ipso textu expresse legi volebat, ac proinde hat verba ex Deo natus est ante illa ex Deo nati sum, intrusit. Cum autem vocula of qui (in plurali) principio commatis 13. extans, cum his intrusis verbis de Oes epavenon, ex Deo natus est, jam construi non posset, deleta fuit ab interpolatore. Adeo ut Tertullianus (secus quam Millius putat) eam plane non legerit. Proinde utroque loco Non ex sanguine, non autem, Qui non ex sanguine allegat. Valentiniani autem tale interpolatum & corruptum exempla quale Tertullianus habebat, nacti, ultima illius verbi & ex Deo nati sunt, amputarunt, ut solus Logos es Deo natus esse diceretur, & novum haberent argumentum quo probarent etiam Principium, Patren Verbi, in Joanne vocari Deum, quandoquiden juxta eorum Theologiam non ex Bytho fed ex Principio genitus erat. Talis lectio extabat etiam in Platonicorum libris quos Augustinus Confess. lib. viii. c. 9. recenset : 'Item, inquit, ibi legi quia Deus Verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est.' Cum autem recentiores illi Valentiniani, prout ex Theodoti & Doctrinæ Orientalis Excerptis apparet, licet & ipsi Principium à Joanne Deum vocari contenderent, & eo fine verba Joannis i. ver. 18. falfarent, alia verò violenter eo detorquerent, ista tamen verba, sed ex Deo natus est (Logos) loco adeò commodo & urgente, quem supra cap. xxxii. § 1. produximus, minimè protulerint, sequitur hinc, neque Theodotum istum neque Doctrinæ Orientalis auctorem, hujus loci Joan. i. 13. depravati reos esse, imò neque quidquam de ista nova

Cap. XXXIV. restitutum & illustratum. 177

nova lectione scivisse; verum videntur post recentiores istos Valentinianos, alii quidam & omnium recentissimi suisse hujus decimi tertii commatis cor-

ruptores.

L ec et li) in

0, 1

æ

m,

1-

Grabius quidem ad Iren. lib. iii. cap. xviii. pag. 239. & cap. xxi. etiam ipsum Irenæum hic Joan. i. 13. iyavviny pro iyavviny legisse arbitratur; sed is lib. v. in fine Capitis i. hoc dictum ad omnium sidelium ex Deo nativitatem maniseste refert. Poterat autem, licet ita ut nos hodie in Joanne, qui non ex sanguinibus—— sed ex Deo nati sunt, legeret, id etiam Christo alibi aptare, & idem de eo quoque prædicare. Quia iste locus, ut jam diximus, etiam Christum maniseste respicit, imò Christus est hujus siliationis sidelium sundamentum & archetypum exem-

plar.

IV. Quod autem Millius loco supra cit. & Grabius ad Iren. lib. i. cap. i. § 8. tradit : Valentinianos etiam vocem seornles (Deitates) Col. i. 16. inseruisse, de eo alia mihi mens est. Non solum enim posteriores, ut ex loco infra Parte ii. cap. xxvii. § 3. adducendo patet, verum etiam antiquiores Valentiniani eam vocem ibi proferebant, ut in modo citato Irenzo videmus. Hos tamen nec ab eo nec à Tertulliano Scripturæ in ipso textu falsatæ incusatos fuisse certum est. Imò quæ uterque dixit, criminis hujus eos absolvunt. Ergo potius statuendum, utrosque Valentinianos, dictum istud Pauli non ad literam, sed liberè ac paraphrasticè referentes, vocem istam, explicationis tantum aut illustrationis gratia adhibuisse, non verò quod eam in suo Codice Scripturæ S. repererint, aut legerint, indicare voluisse. Ut ipse quoque Theodoretus à Grabio ad Irenæum ibi allegatus intimare videtur. Quod sane ipsi docent illi posteriores, quia etiam vocem ministeria adhibent, dum res per Christum creatas ex loco isto Col. i. 16. recensent. Sed redeamus, & tempus 178 Initium Evangelii S. Joannis Pars! illius lectionis, Et Deus erat Verbum, in Joannem illatæ, propius consideremus.

CAP. XXXV.

Corrupta ista lectio, Et Deus erat Verbum, non statim post mortem Valentini, sed post annum Christi 163. supposita fuit, Irenao adhuc planè ignota, curioso licèt doctrina Valentiniana indagatori.

I. Joan. Ern. Grabe Proleg. de Vita & Scriptis Irenæi Sect. ii. § 2. ostendit Irenæum contra hæreses scripsisse inter annum Domini 170. & 174 adeóque non paucis post mortem Valentini annis, qui solummodo ad Anicetum usque (44) Rom. Episcopum, teste eodem Irenæo lib. iii. cap. iv. perduraverat. Anicetus verò sactus suit anno 142. Episcopus juxta rationes Pearsonii & Dodwelli, mortuus verò ut ille putat, anno 163. Qui ad Anicetum usque perdurasse dicitur, potuit quidem primis Aniceti annis adhuc in vivis suisse, sed non potuit ad mortem usque Aniceti vixisse, neque omnino videtur 150. annum Christi attigisse. Valentinum autem & ejus antiquiores discipulos, qualis Ptolemæus

Tertullianus quidem de Præfcript. Hær. cap. xxx. Valentinum sub Eleuthero vixisse, imo
& Catholicæ doctrinæ adhuc
tunc fortassis addictum suisse,
tradit, (quem alii jam sub Hygino hæreticum agnitum suisse
perhibent) sed consutat ista
Pearsonius Vindic. Ignat. Epist.
Parte ii. cap. vii. Clariss. Mas-

fuetus à Septimio memoria lapso Valentinum pro Cerdone scriptum esse putat, cui ista omnia conveniant. Qui videatur Disserti. i. in Iren. § 3. ubi hujus Septimii in hoc negotio alios etiam errores redarguit, qui non levem lapsum memoriæ, sed magnam recentium tunc rerum incurram demonstrant.

Cap

erat

Iren gate tini tini

> stat dist

> > an

in

CI

flo

TI

1

Irenæus curiofiffimus Valentinianæ Theologiæ indagator, nihil adhuc quidquam, cum contra Valentinianos scriberet, de falsata à posterioribus Valentinianis Scriptura audiverat. Oportet ergo non statim post obitum Valentini falsationem istam accidiffe, nam alioquin eam rescivisset Irenæus. Jam tamen ante annum Christi 200. contigisse oportuit,

quia utramque istam corruptionem Evangelii Joannis, Et Deus erat Verbum, Unigenitus Deus qui erat in finu Patris, allegavit & secutus est Alexandr.

Clemens, qui in Seculi secundi fine aut initio tertii florebat. Imò jam tunc cùm Irenæus contra hæreses scribebat, potuit ista corruptio à Valentinianis recentissimè fuisse facta, sed in oris, ab Irenzo in

Gallia scribente, longe dissitis, ut nullum tunc corruptæ Scripturæ exemplar, nulla notitia ad Irenæum pervenerit. Accidit ergo ista falsatio inter annum 150. & 170. Imò brevi ante annum 170. tempore, propiùs anno 170. quam 160. propter istam rationem à curiofitate Irenzi ductam, accidisse videtur. Celsus etiam, quem Origenes sub Adriano & sequentibus temporibus floruisse perhibet, potuit post annum 160. adhuc fuisse superstes, & ad corruptiones istas Valentinianas, inter alias, respexisse. Cujus etiam oixxegvos & amicus Lucianus Samosatensis, adhuc anno Christi 171. & post istum annum erat in vivis, ut Theod. Marcilio ad initium Dial. Philopatridis edit. Amstel. observatum. Imo post annum adhuc Christi 180. tam Lucianum quam hunc ipsum Celsum vixisse, probat Matthæus de Larroque Observ.

m,

20

15

in Ignatianas Pearsonii Vindic. pag. 248. Paulus

Pezronus Antiqu. Temp. def. cap. ii. pag. 65. Cel-

fum non sub Adriano, sed Marco Aurelio scripsisse

Adriani, sed sequentibus temporibus contra Christianos

scripsisse, & jam senem tunc fuisse innuit, quia eum

puerilia quadam & indigna Philosophi canitie proferre

Imo ipse Origenes, eum non sub imperio

dicit

Initium Evangelii S. Joannis Pars I. dicit lib. i. pag. 22. initio Capitis viii. Deinde lib. vi. pag. 311. putat ab eo impiam quandam hæresin, has voces Fiat lux quasi à Conditore optante, non jubente, dictas accipientem allegari. Quam hæresin ipse Tract. de Orat. pag. 82. edit. Wetsten, Tatiano adscribit, prout & Clemens Alex. Strom. lib. viii. Tatianus verò post mortem demum Præceptoris sui Justini Martyris in hæresin lapsus fuisse dicitur. Non ergo erit dubium post annum demum Christi 163. Celsum contra Christianos scripsisse, & Scripturæ falsationem à junioribus Valentinianis factam memorare potuisse. Sic omnia rationes nostras confirmant, & nihil eis contrarium ex Antiquitate occurrit. Quod si enim cum Clariss. Masfueto Irenzum decennio circiter serius libros suos scripsisse senties; tunc & lectionem istam, Et Deus erat Verbum, aliquot annis serius in exordium Joannis à Valentinianis illatam, ac Irenzo ideò ignotam fuisse statues.

Cap

por

ven

fix

ipfe

à

affe

nai

qui

pit

in

au

di

au

VC

ne

qı

te

ri

d

I

e

1

ľ

II. Auctor etiam Doctrinæ Orientalis, qui sese de ista Doctrina qualis circa tempora Valentini vigebat, scribere fingit, eo ipso indicat, sese non statim post mortem Valentini, sed longo post tempore scribere; quod sane paucissimis ante annum 170. annis evenire poterat. Nam ea proculdubio de causa, Doctrina ista, ne alioqui, quod reipsa erat, novisfime conficta videretur, vocata fuit nala Tes Ovanevilive xegres, circa Valentini tempora, aut Valentini tempore vigens. Malè Godefridus Arnoldus in sua Germanica Ecclesiæ & Hæresium historia, ista verba vertit, secundum Valentini Æonas. Quæ Eliæ Vejelio hanc interpretationem reprehendenti reponit, nihili sunt. Quisquis enim Doctrina hujus Orientalisfuit auctor aut scriptor, tali titulo Lectori infinuare voluit, lectiones suas, Et Deus erat Verbum, Unigenitus Deus qui erat in sinu Patris, & explicationes & doctrinas, non tantum non esse novas (uti reverà erant) verum etiam jam Valentini tempore

pore in Oriente obtinuisse; & non Valentino inventori, sed Orienti in genere, aut Orientali Ecclesiæ esse tribuendas & adscribendas; ergo sibimet ipse contrarius fuisset, si, in titulo Libri, secundum Valentini Æonas posuisset, atque ita doctrinam istam à Valentino profectam eique omnino conformem Quod certè evidenter falsum fuisset; asseruisset. nam Doctrina ista Ecclesia Orientalis, Valentiniana quidem est, quoad ipsa doctrinæ fundamenta & capita præcipua, sed circa specialia quædam, ex. gr. in explicatione initii Evangelii Joannis à Valentino aut ejus auditore & sodali Ptolemæo, magnopere differt. Si verò ipse Clemens Alex. hujus libri auctor fuisset, & Æonas Valentinianos designare voluisset, posuisset proculdubio ipsam vocem Aiovas, nempe κατά τες 'Ουαλεντίνε Αιώνας, non verò χεόνες, per quos fic fimpliciter positos, nemo, quicquid obtendat Arnoldus, Æonas Valentinianos intellexe-Deinde, quia in Occidente, Romæ nempe, docebat Valentinus, hinc Valentinianus iste auctor Doctrinam hanc vocat Orientalem, ut innuat non esse Romæ excogitatam, sed in Oriente tempore Valentini jam obtinuisse, adeoque non ab ipso Valentino esse profectam, imò Valentinum potius esse novatorem, ubicunque à Doctrina ista Orientali dissentire deprehenditur. Titulus Libri talis erat : Avandrun Sidaonadía nata tes Ouaherlive regres, Orientalis doctrina circa Valentini tempora. Theodoti verò liber aut libri huic Doctrinæ videntur fuisse præfixi; hinc titulus Excerptis ex utroque Opere ab ipfo Clemente talis erat datus : 'Ex TOV Ocodote il Tis 'Avatorinis καλεμένης Διδασγαλίας κατάτες Ουαλενδίνε χεόνες, Επιτουαί. Ex Scriptis Theodoti, & ex Orientali, uti vocatur, Do-Etrina circa Valentini tempora, Compendia aut Excerpta. Qui vocem ransuirns addidit, Clemens, eo ipso indicasse videtur, sese non credidisse, saltem dubitasse, Doctrinam istam fuisse reipsa Orientalem. Sed N_3 etiam 182 Initium Evangelii S. Joannis Pars I, etiam in Occidente sub hoc titulo conficta, in Ori-

Ca_j ind

fuif

lius

ten

cur

de

ut Ar

in

110

qu

E

ci

le

tu

P

entem poterat effe missa.

III. Placet etiam Combefisii verba in Notis ejus ad hæc Electa Clementis Alex. in Novissimo Auctario Patrum extantia, hic apponere. Verbis enim κατά τές 'Ουαλενζίνε χρόνες, etiam ille indicari existimat, 'antiquatam jam eam doctrinam vel ipsis Valentinianis, nec paucis immutatam; ut solent ' Hæretici sua nimis portentosa, & quæ ipsa omnem ' sibi sidem adimant, secundis consiliis curisque 'emollire, ut vel fic veri aliqua specie obrepant, Hæc igitur Valentini Scholæ doctrina, per ipsa ' ejus tempora, Theodoto auctore conscripta auctaque; in qua ipsa de duplici Christo, Photio ob-' servata, aliaque his putidiora; ipsa tamen per ' magnam oscitantiam ab ipso Clementi adscripta. ' ___ Quod item avalonnin doctrina dicatur, signi-' ficat in Syria potiùs & per Orientem eam viguisse ' sectam ; vel certè si quid Alexandriam Ægyptum-' que invaserit, non ibi primum natam esse.' Rece dicit, Doctrinam Valentini ab ipsis Valentinianis nec paucis immutatam. Ab ipso autem in specie Theodoto auctam esse asserit, quia librum Theodoti eundem cum illa Orientali doctrina fuisse putavit. Sed quod id per ipsa Valentini tempora, i. e. ipsius Valentini ætate, eoque adhuc vivente, re ipsa factum fuisse opinatur, id non aliunde quam ex istis in libri titulo verbis, secundum Valentini tempora, concludit. At vero ipse dicit, hujus Theologiæ Orientalis au-&orem sive Theodotum do&rinam Valentini corrigere, & novis explicationibus emollire voluisse. Ergo ista doctrina Orientalis post doctrinam Valentini excogitata fuit. Quod verò Valentino adhuc vivente excogitata fuerit, unde constat? Libros enim ipsos de hac nova doctrina post tempora Valentini editos fuisse ex ipso titulo observavimus; qui dum doctrinam qualis circa Valentini tempora vigebat, describi dicit & profitetur, eo ipso clarè indicat, 15

m

iis

nt

m

10

it,

[a

1-

)-

r

a.

indicat, ipfos hos libros post tempora Valentini fuisse compositos aut editos. Ergo longe verisimilius est, etiam ipsam istam novam doctrinam post tempora Valentini fuisse excogitatam. Præsertim cum Irenæus curiosissimus talium indagator, nihil de hac innovatione doctrinæ Valentinianæ sciret, ut jam observavimus. Dato vero non concesso, doarinam hanc innovatam, adhuc vivente Valentino innotuisse; vidimus jam, ex ipsa collatione hujus novæ doctrinæ cum antiquiori Valentiniana, patere, quod non ista lectio, Et Dei erat Verbum, sed illa, Et Deus erat Verbum, Valentinianorum imposturæ sit adscribenda. Errat omnino etiam Grabius, qui Spicil. Patrum Sect. ii. pag. 48. Theodotum istum Valentini sectatorem Ignatio nondum defuncto vixisse putat, & librum Valentiniana hæresi refertum, imo Valentini deliria augentem & immutantem, jam tunc scripsisse, eo ipso somniat & indicat; quando ne Valentini quidem hæresis, quicquid obtendat Pearsonius, adhuc audita fuit.

C A P. XXXVI.

Quam facile falsa ista lectio Valentiniana, Et Deus erat Verbum, in locum illius genuinæ, Et Dei erat Verbum, substitui & propagari potuerit, ostenditur.

Nota verò hic, quàm facile & quam plausibili specie, antiqui Orthodoxi, istam lectionem supposititiam, Et Deus erat Verbum, novissimè licèt excogitatam, tum ipfi admittere, tum aliis obtrudere potuerint. Nempe producebatur nova quidem, sed sub nomine antiquæ doctrinæ, Doctrina ista N 4 Orientalis,

Orientalis, & in Oriente jam temporibus Valentini viguisse fingebatur; in ea lectio ista, ut & alia illa, Unigenitus Deus, tanquam Apostolica, & ab ipso Joanne profecta venditabatur; quæ cum in oculis ejus temporis Orthodoxorum Platonico-Christianorum, Justini Martyris sequacium, argumenta ex Novo Testamento, Christum vocari Deum, in tanta hujus rei penuria & inopia, follicitè quærentium, multò aptior & commodior & evidentior effet ad Deitatem istam ex Joanne probandam, Valentiniani quoque antiquiores, Scripturæ corruptæ nunquam fuerint accusati : Hinc eam, quamvis in libro Valentiniano primò repertam, vulgatæ isti ad sua tempora, Et Dei erat Verbum lectioni verissimæ atque genuinæ præferebant, avidissimè arripiebant, & aliis studiosissimè proponebant commendabantque. enim hoc non fecissent, non ita vera ista lectio fuisset obliterata. Clemens Alexandr. lectionem hanc supposititiam, Et Deus erat Sermo, non aliunde quam ex ista Doctrina Orientali aut Theodoto Valentiniano (46) hausisse videtur, & ipse monstross hæresibus gravidus. Vide quæ de eo celeberr. Joan. Clericus in Vita ejus § 21, 31, 32. & Daniel Disquisitionibus in Clariss. Bulli Whitbius in Def. Fid. Nic. pag. 131. fequ. post Photium observarunt. Quem oscitantiæ frustra accusat Combefisius, omnia Clementis Scripta non habens, qua

(46) Aut Theodoto Valentin.]
Inter suos quatuor vel quinque præceptores numerat iste Clemens Hebræum quendam quem in Palæstina habuit Magistrum. Hunc Henr. Valesius non absurdè conjicit istum ipsum suisse Theodotum Valentinianum, ex cujus libro Excerpta nobis Clemens exhibuit. Forsan & Orientalem illam doctrinam ab eodem habebat. Non mirum est,

etiam Hebræos quosdam suisse Valentinianos, cum Hebræi suisse videantur qui jam tempore Pauli genealogias quasdam amegirles excogitabant. Conf. I Tim. i. 4. cum Tit. i. 14. Et Hegesippus Hebræo-Christianus, rerum suæ gentis absque dubio gnarus, apud Euseb. Hist. Eccl. lib. iv. c. 22. etiam Valentinianos ex septem Judæorum sectis processisse estetetur.

legerat

di

al

Ca

pl

m

V

ta

C

11

b

p

r

b

t

legerat Photius, & accuratius ea de re judicare poterat. Hanc quoque lectionem Deus erat Verbum, Origenes ab isto præceptore suo videtur didicisse, & porrò commendasse, ut jam cap. xxx. & xxxiii. dicum; veram autem suppressisse; ut illa quæ ex Heracleonis Comment. in Joan. cap. i. ver. 1, & 2. alto texit filentio, indicio funt non obscuro; quod cap. xxiii. § 7. observavimus. Hinc postea exemplaria Evangelii Joannis vetera, & omnia monumenta è quibus lectio ista genuina, Et Dei erat Verbum, probari & inculcari poterat, magno studio, tanquam meliore, veriore & antiquiore reperta, corrumpebantur & falsabantur, ut Scriptis Irenæi, in ejus allegatione, accidisse videmus. Corrumpebantur verò hâc in parte Irenæi Scripta, non multis postquam edita fuere annis. Cum enim sub Zephyrino Victoris successore & postea, controversia inter Artemonitas & Justini Martyris discipulos aut sectatores maxime vigeret (47), ut ex Caji apud Eusebium invectivis & narratione, & ex Novatiano patet; illi verò negarent in Scripturis Christum vo-

(47) Maxime vigeret) Vigebat jam vivente quoque scribenteque Irenæo. Dicit enim is alicubi (locum ex memoria allego:) 'Si vera funt ista, ces-' fabit omnis contradictio dicen-' tium, Ergo non erat ante Chri-' flus.' Ista omnis contradictio, indicat, frequentem & multiplicem controversiam Orthodoxis de anteseculari præexistentia Christi ab hæreticis fuisse motam. Cum nempe Presbyteri Orthodoxi dilectionem in Christum, eodem Irenzo teste lib.iv. cap.xlv. adaugerent, novis nempe fidei articulis de Christi dilectione erga nos, introductis, ut ex collatione phrasium Irenæi in alio Opere nostro MS. evincimus. Christi aut in Chriftum dilectionem adaugebant; i. e. novas causas Christi diligendi nondum antea observatas comminiscebantur; quia scil. mundum veterem creaverat,jam inde ab initio humano generi præfuerat, Patriarchis apparere solebat, in uterum Virginis amore nostri descendit. Presbyteros autem dilectionem in Christum adaugentes, ipsum Justinum Martyrem ab Irenæo fignificari, docet totus ille lib. iv. cap. xlv, xlvi, xlvii. contra Marcionem Discursus, quem ex Justino hausisse Irenæum ostendimus alibi.

cari Deum, ita ut etiam ipsius Irenzi libros prolectione illa, Et Dei erat Verbum, allegare possent & fortassis allegarent; nihil aliud religiosissimis Orthodoxis restabat auxilii, quam ut Irenzum & alios, ex quibus eadem Artemonitz probare poterant, pissima fraude corrumperent. Bonum est ut mutetur litera in Scriptoribus Ecclesiasticis, & corrigatur initium Joannis, & sanctificetur Valentinianum Platonicumque nomen Deus Verbum.

C A P. XXXVII.

Sic quoque lectio hæretica Marcionitica 1 Cor. xv. secundus, Dominus de cœlo plerosque Codices Novi Test. ad hunc usque diem occupavit.

I. TAbemus verò & aliud exemplum desumpta Lex hæreticorum Libro lectionis adulterina, & in Codices MSS. editionesque Novi Test. magno consensu in hunc usque diem admissæ. 1 Cor. xv. 47. ita Apostolus ipse scripserat, Primus homo, de humo terrenus; secundus homo, de cœlo. Marcion verò secundi ficut ille seculi hæreticus, pro secundus homo, ponebat secundus Dominus, ut esset, secundus, Dominus de cœlo; prout & paulo ante legi volebat, novissimus Dominus in Spiritum vivificantem, pro, novissimus Adam; ut perhibet Tertullianus lib. v. adv. Marc. cap. x. Nunc, Codices nostri & editiones, tametsi lectionem Apostolicam, secundus homo retinuerint, vocem tamen Marcioniticam Dominus, in textum unà admiserunt; verbaque Apostoli sic passim prostant interpolata & distincta, secundus bomo, Dominus de cœlo. Ita ut solus Vulgatus Latinus cap.
tinus
MSS
Codi
defu
pavi
eam
uti
ex fi
hab
Et
pro
No
Pat

mi refi tat ad jui Ei

Et

vi m fp

ni

1

Cap. XXXVII. restitutum & illustratum. 187 inus interpres, & tres præterea Codices Græci MSS. hanc vocem Dominus non habeant; cateros Codices omnes falsa lectio ex Marcionis Apostolo desumpta, magna erroris efficacia invasit & occupavit, licet non pauci Patres à Millio producti, eam in fuis allegationibus neutiquam agnoscant, uti nec interpres Æthiopicus (neque Photinus, ut ex supra cap.xviii § 4. dictis colligitur) in suo Codice habuerat. Ecquid ergo mirum est, si lectio illa, Et Deus erat Verbum, ex Valentinianorum libris profecta, plures adhuc, imò fortassis omnes Codices Novi Testamenti invaserit, quandoquidem etiam Patrum & aliorum Auctorum loca, illam veriorem, Et Dei erat Verbum allegantia, corrupta fuerunt atque falsata. Idonea demum visa est clausula ista, Dominus de cœlo, ab hareticis sic interpolata, qua ad harefin revincendam adhiberetur. Certe ex hinc Divinitatem Christi contra Nestorium probat Theodoretus Epist. ad Sporac. inquit Millius in Notis huic loco subjunctis. Quemadmodum nempe & illam Lectionem, Et Deus erat Sermo, Orthodoxi ab hæreticis Valentinianis ideo petierunt & acceperunt, quia opportuna videbatur aliis hæreticis revincendis, nempe Artemonitis eorumque homodoxis. Absque hoc fuisset, spreta suisset atque rejecta, suisque Valentinianis Valde etiam est verisimile, Epiphanium, eâ ipsa de causa hanc Marcioniticam lectionem, secundus, Dominus de cœlo, inter alias ejus corruptiones quas fuse recenset, silentio transmissife; quia Epiphanii Orthodoxiæ admodum erat congrua. Sed miserum & ineptum fuit apud hæreticos contra alios hæreticos quæsitum subsidium. Nam licet ipse Apostolus hanc vocem Dominus posuisset, nihil contra eos fecisset; cum vox ista & Kuesos Dominus, ut jam alii ostenderunt, necessario inter duo commata esset ponenda, & ita locus legendus, secundus homo, ille Dominus (à Kueus), de cœlo. Quâ lectione positâ, To ille Dominus, tantummodo ad designationem & de**fcriptionem**

le-

& Dr-

os, pi-

tur

ni.

0.

Cap

vific

aute

app

qua

& 1

Jesi

cer

res

alit

Ma tim

de

ger

Ma De

vol

ad

eur

pa

non

co

mi

di

.

ti

ai

gr

CC

D

Ve Pt

scriptionem hujus secundi hominis additur, ut sciamus, per secundum hominem, non alium quam Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui ab Apostolo Paulo passim hoc titulo Dominus indigitatur, intelligendum esse; voces verò, de cælo, cum vocibus secundus homo construenda, ut sensus sit: quemadmodum primus homo de terra corpus habuerat, sic vice versa secundus homo, nempe ille Dominus, Jesus Christus, corpus de cœlo, sive cœleste, habiturus erat, post suam nempe exaltationem. Nam etiam Dominus Jesus alioqui perinde ut primus homo ceterique homines, corpus habebat ex humo terrenum, fragile, mortale, passionibus aptum & carni peccati simile. Quemadmodum enim primus homo non secundum animam suam, quæ etiam ex cœlo erat, sed secundum corpus solummodò erat ex terra, & hic ex terra esse aut fuisse dicitur, fic & fecundus homo, non quoad originem fuæ animæ aut mentis, non quoad divinitatem illam prææternam putativam, sed respectu corporis sui tantummodo, dicitur hoc loco de cælo fuisse futurus. Et omnes circumstantiæ loci ostendunt, de corpore hic agere Apostolum post resurrectionem habendo.

II. Ceterum Clariff. Millius cum post Notas suas Prolegomena in Nov. Testamentum scriberet, mutavit hic sententiam, & non omnes suas posteriores cogitationes sapientiores suisse oftendit. In Prolegomenis enim Num. 325. rejicit quod antea veriùs asseruerat, nempe locum istum, in nostris S. Scripturæ Codd. ex Marcione esse interpolatum. Neque tamen vocem istam Dominus ab Apostolo positam fuisse dicit, sed à Catholicis conjicit repositam suisse ad oram, atque è Catholicorum Codicibus, in quibus fortè ex ora in Textum irrepferat, à Marcionitis in Canonem suum fuisse relatam admissamque. At verò hoc valde est improbabile. Si enim ipse Apostolus scripserat, secundus homo, de cœlo, & paulo ante, ultimus Adam in spiritum vivificantem,

Cap. XXXVII. restitutum & illustratum. 189

vificantem, ut Millius verissimè supponit, Orthodoxi autem hic in margine vocem & Kveios, ille Dominus, apposuerant, non alia mente id facere poterant, quam ut lectorem docerent, per ultimum Adamum & secundum hominem, ipsum Salvatorem nostrum Jesum Christum intelligendum esse. Atqui id docere minimè erat opus, cum circumstantiæ loci & res ipsa unumquemque aperte docerent, neminem alium præter Dominum Jesum hic intelligi posse. Marcionis è contra maxime intererat, ut pro ultimus Adam, poneretur ultimus Dominus; & Dominus de cælo, non verò homo verus esse crederetur legereturque. Quare longè probabilius est, ab ipso Marcione vocem hanc Dominus fuisse profectam. Deinde, fi Orthodoxi hic aliquid margini allinere voluissent, sufficiebat uni loco, & quidem priori, ubi dicitur ultimus Adam, vocem Dominus ad oram adscripsisse; quo ipso, etiam per secundum hominem, eundem Dominum intelligendum este, satis superque patuisset: At verò Marcion utrobique, in locum novissimi Adami, & hominis secundi, substituere novissimum Dominum & Secundum Dominum, Systemate suo cogebatur omnino, quia Christum negabat esse hominem.

III. Attamen audiamus Millium in Prolegomenis diversa jam probantem: 'Cùm enim, inquit, hære'tici isti (Marcionitæ) Orthodoxis maxime invisi
'essent—quis unquam Catholicus ex Marcionis
'Codice voculam aliquam in suum contextum
'ejusve marginem intromiserit?' Resp. Hæc ratio nihil valet. Nam cùm Catholici putarent lectionem istam, secundus (homo) Dominus de cælo, egregiam, elegantem, & contra alios valere hæreticos; poterant existimare non esse à Marcione excogitatam, sed (prout lectioni illi Valentinianæ &
Deus erat Sermo, evenerat) ex aliquo genuino &
veteri Codice ac incorrupto exemplari Sacræ Scripturæ suisse haustam, & tantummodo vocem homo

à Marcione omissam. Sic Basnagius & Lampin Orthodoxos veteres à Valentinianis opinionem lam, quod Dominus Jesus uno duntaxat anno pradicaverit hausisse, & horum manca exemplaria, in quibus vox Pascha Joan. vi. 4. non extabat, secutor esse putant. Lamp. Proleg. Comm. in Joan. Evang pag. 44. Si autem Orthodoxi Valentinianos, qui judice Irenzo lib. iii. cap. xii. § 12. pejores Marcionitis erant, aut Codices eorum, nonnunquam fe quebantur, cur non & Marcionitarum? Nec validius est quod Millius subjungit, nempe, Tertullianum asterere, Marcionis Codicem Catholicis plerisque ne notum quidem, nulli autem notum ut non & damnatum. Certe si hæresis Marcionis notissima suit. notissimus erat & Codex ex quo hæresin suam probare & statuminare volebat. Sed postquam innotuerat, facile credo spretum postea fuisse; & plerisque tempore Tertulliani 60. vel 50. annis pol Marcionis mortem, ignotum, & apud folos Marcionitas delituisse. Hinc tamen minime sequitur, doctioribus inter Catholicos viris, etiam cum illa scriberet Tertullianus, non fuisse notum, licet plerisque Catholicis fuerit ignotus, omnibus antea notissimus. Non etiam plerique Catholici describendis S. Scripturæ exemplaribus vacabant. A paucioribus & doctioribus librariis quibus Canonica Marcionis Scriptura semper erat nota, Scriptura Sacra exemplaria lectione Marcionitica infici potuere. Et lectio ista Marcionis jam ante Tertulliani ætatem in quosdam Codices Novi Test. ex Marcionis Apostolo, tunc omnibus notissimo, irrepsisse poterat. Rationes ista Millii non satisfecerunt Clariff. Pfaffio, quin priori Milhi sententiæ subscriberet, & ex Tertulliano afiifque Veteribus Scriptoribus concluderet, vocem Dominus o Kveios translatam este in nostros Codices ex Marcionis Apostolo Dissert. Critica de genuinis Novi Test. lectionibus, pag. 192.

Alie

C

es

Neg

Qua

loru

Sed

epil

cop

Sus

& 1

etia

hab

tra

feff

ant

No

Ev

tila

Id

tio

E

N

Ch

E

er

C A P. XXXVIII.

Alia quoque lectio i Cor. x. Et non tentemus Christum sicut quidam eorum tentarunt, ex Marcionis Apostolo omnes Codd. MSS. paucissimis exceptis & omnes editiones Novi Test. invasit. Irenæum bâc lectione non fuisse usum ostenditur. Pet. Allixius refellitur.

I. Piphanius Hær. xlii. aliquoties dictum hoc L Cor. x.9. allegans, afferit Apostolum ipsum, Neque tentemus (Tov Kvelov) Dominum, &c. scripsisse. Quam lectionem etiam duo Codices Græci Epistolorum Pauli, ac præter Epiphanium Theodoretus Seduliusque à Millio allegati exhibent. Sic & in epistola Paulo Samosateno à sex Orthodoxis Episcopis missa legitur: Mnde entered when to Kueron, na-Sus mues สิบโต้ม egemeiegouy. Alexandrinus autem Codex & alius à Millio allegatus, ac Æthiopica, prout etiam Slavonica ante annos 900 concinnata versio habet, Neque tentemus Deum, &c. Illa Epiphanii traditio magni sane momenti est. Scribit ex professo contra Marcionis hæresin in suo Panario; & antequam hoc fecisset, jam in peculiari Tractatu Novum Testamentum Marcionis, ex circumcifo Evangelio Lucz, & ex plerisque passim falsatis mutilatisque Pauli Epistolis constans, ventilaverat. ld reaffamit in Panario, exhibet collationem editionis Marcionitica cum genuinis Pauli Apostoli Epistolis; & afferit expresse Paulum quidem ipsum Neque tentemus Dominum scripsisse, Marcionem verò Christum loco Dominum posuisse. Non potuit hie Epiphanius a'gressia aliqua aut debilitate memoria errorem committere; habebat enim suum exemplar

Novi Test. & Marcionis editionem præ oculis, nam

d

r

a E

S

h

n

li

.

•

1

utrumque librum prolixe confert.

II. Hic nobis sese opponit P. Allixius in suo Tractatu, The Fathers vindicated, &c. & dicit cap. vii. pag. 106. fegq. Irenæum lib. iv. cap. xlv. dum contra Marcionem disserit, locum istum Apostoli his ipsis verbis, Neque tentemus Christum, allegare, &c. Resp. Cum tam Irenzo quam Epiphanio lectiones Marcionis fuerint notiffimæ, inde nihil aliud fequitur quam Irenæum quoque istius Marcionitica lectionis non inscium, hoc loco ex Codice suo Novi Testam. non hanc phrasin, Et non tentemus Christum, fed Dominum aut Deum in libro suo posuisse, à sciolis vero librariis, loco istius lectionis vocem Christum in ejus libro esse positam. Satis enim constat eruditis, loca Scripturæ S. non semper ita ut ea ipsi Patres in suis scriptis exhibuerant, à librariis aut descriptoribus eorum fuisse relica, sed non raro secutos fuisse suos proprios Scriptura S. Codices diversam licet à Codice Patrum lectionem continentes. Qua de re inter alios Millius legi potelt in Proleg. Novi Test. pag. 145, 146. Et sane ex accurata confideratione ipsius contextus Irenaici, reipsa elucescit, vocem hanc Christum in allegatione verborum Apostoli, non ab Irenzo ipso sed ab ejus descriptoribus postea esse profectam. Nempe lib.iv. cap. xlv. immediatè ante hæc prolixa ex 1 Cor. x. à primo commate ad duodecimum usque allegata verba, ita disserit ostendens in quem finem ea allegare velit: ' Ut sciremus, inquit, unum & eundem Deum in quem illi delinquebant (& per con-' sequens quem illi tentabant), & in quem nunc ' delinquunt quidam ex his qui credidisse dicuntur. ' Et hoc autem Apostolum in Epistola quæ est ad 'Corinthios manifestissime ostendisse dicentem, Non enim volo vos ignorare, fratres, -videat ne cadat. Hic, lector in scriptis Irenzi versatus non existimabit eum voce illa Deum, Christum ipsum intellexisse,

m

10

li

C.

es

e-

2

VI

N,

2

-

lt

0

S

X

i,

e

18

V.

X.

1-

C

r.

ld

n,

n

m

le,

intellexisse, Deum enim sic absolute positum Christo expresse & constanter contradistinguit. Cum itaque dicens, unum & eundem Deum, in quem illi deliquerunt, comma nonum hujus x: Capitis 1 Cor. inter alia respiciat, etiam hinc concludendum, quod non Et non tentemus Christum, sed Deum legerit, & in allegatione verborum Pauli ipse 70 Deum posuerit. Sic & in sequentibus duobus libri sui Capitibus ad hæc prolixa Pauli verba, 1 Cor. x. 1-12. manifeste quoque respiciens, ac prolixè contra Marcionem disputans, scribit statim initio Capitis xlvi. immediate post eorum allegationem ita: Sine du-' bitatione igitur & sinè contradictione oftendente Apostolo, unum & eundem esse Deum qui & illa ' judicavit (id est punivit), & ea quæ nunc, exquirit, & causam descriptionis eorum demonstrante, &c.' Item, eodem Capite pag. 348. 'Et quemadmodum ibi adversus inlin. 11. b. ' justos ira descendebat Dei, &c.' Item, in principio Capitis xlvii. 'Cum ergo hic (sub Evangelio), & illic (sub Lege in deserto) eadem sit in vin-' dicando Deo justitia Dei, & illic quidem typicè '& temporaliter, & mediocriùs, hic verò verè & ' semper, & austerius;' Item, pag. 349. lin. 3. b. ' Etenim hi ipsi qui à nobis prædicti sunt hæretici, ' exciderunt sibi ipsis (exploserunt seipsos) accufantes Dominum (Christum) in quem dicunt se cre-' dere. Quæ enim denotant (i. e. reprehendunt, cenforia virgula notant) in Deo qui tunc (in deferto) temporaliter adjudicaverit incredulos, & percusierit Ægyptios, salvaverit autem obaudientes; eadem ' nihilominus (*) recurrent (scil. nunc sub Novo ' Fædere) in Dominum (i. e. Christum) in sempiternum quidem adjudicantem quos adjudicat, &c.'

Dum dicit incredulos, respicit illos i Cor. x. ver. 9.

^(*) Recurrent] Errayezeurovlas. conf. Iren. lib. v. cap. xii. pag. 416. lin. 29. edit. Grab.

memoratos tentatores aut tentantes, si cum hoc commate 9. dicta Mosis Exod. xvii. 2, 7. Num. xxi. 6, conferantur. Quo ipso, ipsemet Irenæus non obscurè indicat, Deum quem hic Domino, i. e. Christo opponit aut contradistinguit, tentatores illos in deserto adjudicasse (xatérere) damnasse ac punivisse; ac per consequens Irenæus 1 Cor. x. 9. ipsum Deum Patrem (non Christum) tentatum suisse expresse legebat. Ergo etiam in illa prolixa allegatione verborum Pauli 1 Cor. x. 1—12. Neque tentemus Deum, non verò Christum, ipse posuerat.

III. Præterea, disputat hic Irenæus ex isto loco i Cor. x. 1-12. contra eos qui statuebant Deum Veteris Testamenti, in quem Judzi in deserto peccabant, non esse Patrem Christi, utpote demum sub Evangelio cum suo Christo & in Christo revelatum, antea verò una cum Christo incognitum. Quæ Marcionis erat sententia. Quodsi ergo in hoc loco, Neque tentemus Christum quemadmodum quidam (eum) tentarunt, legisset, adeoque Christum ipsum in deserto à Judais fuisse tentatum clare indicari putasset, nonne potius in tam longo discursu quem fuper hunc locum hisce duobus imo tribus Capitibus cap. xlv, xlvi, & xlvii. habet, hoc ipfum ante omnia ursisset quod Israelitæ Christum ipsum, adeoque tunc non incognitum, in deserto tentarint? Nonne ista ipsa verba, Neque tentemus Christum quemadmodum illorum quidam tentarunt, tanquam ab ipso Apostolo prolata, aute omnia inculcasset? Denique sensus verborum Irenæi nunc allegatorum, si etiam sequentia una considerentur, is est: 'Nam iidem ipsi ' hæretici quos antea memoravimus, seipsos con-' futant, dum Dominum (Christum) in quem se cre-' dere dicunt, accusant ac criminantur. Quæ enim ' in Deo (Patre) incredulos & tentantes Israelitas tunc temporalibus pœnis afficiente, Ægyptios puniente, & nonnisi paucos Israelitas morigeros fervante, reprehendunt & carpunt, eumque, quod

F

Ifraelem

Cap.XXXVIII. restitutum & illustratum. 195

'Israelem nonnisi interitu Ægyptiorum liberarit, ' illos verò ipsos in deserto tentaverit, eisque occasionem peccandi præbuerit, non pro bono Deo ' habent; ea ipfa, inquam, quæ in Deo damnant & ' reprehendunt, recurrent & incident etiam in Do-· minum (Christum) peccatores æternis (quod multò ' severius est) pænis afficientem, adeoque & in ' Domino (Christo) aliquid denotandum & repre-' hendendum invenient. Nam secundum illorum ' dicta & ratiocinationes de Dei in Ægypto & in ' Arabiæ deserto operibus, etiam is (Dominus i. e. ' Christus) Judæis sui interfectoribus causam magni ' peccati præbuisse dicendus esset. Nisi enim ita pauper ad eos venisset, non eum interemissent, &, ' si secundum suam propriam Matth. xxiii. 34. factam promissionem ac vaticinationem, Prophetas ' non missifiet, non etiam eos & Apostolos occidis-' sent. Ac per consequens cum isti hæretici Deum accusant, simul etiam Dominum seu Christum ac-' cusant, quem alioquin una cum suo putativo antea ' incognito Patre, super Deum veteris Testamenti exaltant.' Q. E. D. Jam iterum judicet quisque, si ipse Irenæus in loco isto Pauli i Cor. x. 9. quemadmodum nunc verba in ejus libro contra hæreses allegata prostant, Neque tentemus Christum prout illi, legislet & allegasset, ac pro genuina lectione Apostoli habuisset, an in discursu suo super istud dicum Apostoli & ejus contextum, pro sua fervida sententia de Christo ante matrem suam præexistente, non potius ita necessariò contra hæreticos disputaturus fuisset: ' Quod nempe manifeste & gravissimè errent dum Deum, auctorem Veteris Fæderis criminantur, Christi & Patris ejus bonitatem bo-' nitati illius Dei præferunt, & inter Christi Patrem ac inter Deum veteris fæderis discernunt, ac Deum Christi Patrem cum veteri fædere & Israele in deferto nihil habuisse negotii contendunt : expressis enim verbis i Cor. x. 9. legitur Israelitas 'ipfum

cap.2

imul

quia

prefle

Pauli judic

Eccle Kugion

empl

Nen

ipfu

1 C

Pati

ad

Kue

fcir

ut

Pa

lib

lik

pa

CI

L

b

1

d

'ipsum Christum (a Patre ipsis ductorem in de ferto datum) tentasse, ac ab eo pæna adeò gravi fuisse assectos?' At vero nihil horum Irenæus dicit. Et sanè quomodo librarii aut editores soliti suerint depravare libros, demonstrant denuo luccultima Irenæi verba: Loco enim horum, eadem nihilominus recurrent in Dominum (i. e. Christum) qua in omnibus Codd. inspectis à Grabio reperiuntur, habent typis impressæ editiones, eadem nihilominus recurrent in Deum, absurdè prorsus & contra mentem ac argumentationem Irenæi.

tem ac argumentationem Irenæi.

IV. Sed instat Allixius, Epiphanium refellens: ' Et annon, inquit, ipsa vox Kueios (Dominus) secundum communem Novi Testam. stylum satis ' Jesum Christum indicat? Ita se profecto res habet fecundum ipsius Epiphanii verba Keisov ig Kuelov ταυτον υπάρχειν, Dominum & Christum eandem ' personam designare.' Respon. Hanc reverà defignat & indicat vox Kieros, quando videlicet Paulus sua propria verba profert, & suo proprio utitur stylo. Sed quando Scripta Veteris Testamenti allegat, (prout infra hoc ipso Capite ver. 26, 28. Dimini enim est terra, &c.) aut quando ad ea loca Veteris Test. respicit, ubi ipse Deus Pater voce ista Kieus designatur & appellatur, prout sanè hoc loco I Cor. x. 9. locum illum Exodi xvii. 2 - 7. manifeste respicit, ibi apud Paulum vox Kugios non Christum sed Deum Patrem significat. Cum itaque Moses ibi in istius tentationis historia ver. 2. dicat n meied Lese Kugiov, quare tentatis Dominum? & iterum ver. 7. Sia to mesegizen Kugsov, Aszevias, Es Est Kugios er huir n's; quia Dominum tentarunt dicentes, Est ne Dominus inter nos nec ne? per quem Dominum Moses proculdubio ipsum Deum Creatorem mundi & Legislatorem intellexit; ergo etiam hic I Cor. x. 9. vocem istam Dominum, hic ex Mose desumptam, Mosis & non sua alioquin usitata significatione usurpavit Paulus Apostolus. Eoque ipso fimul

ap.XXXVIII. restitutum & illustratum. 197 imul indicatur cur non Deum sed Dominum posuerit, quia nempe Moses ibi Deum voce ista Dominus expresserat. Cur autem in Alexandrino MS. hoc Pauli loco vox Deum pro Dominum reperiatur, recto judicat Martinus Ruarus in Notis ad Catechesin Ecclefiar. Polonicar. p.52. verifimillimum effe, vocem Kugiov in Originali fuisse, quam Alexandrinum exemplar voce Deum reddiderit, Marcionem autem & hodierna vulgaria exemplaria Christum inde tecisse. Nempe cum Paulus voce Dominus alibi Christum ipsum frequentissime designare soleat; hic autem 1 Cor. x. 9. vox ista ex Mose desumpta ipsum Deum Patrem fignificet, verifimile est aliquem primitus ad oram libri vocem istam Oedv posuisse, aut voci Rugior eam superscripsisse, ut lectores simpliciores scirent, ista voce Diminum hoc loco i Cor. x. 9. non ut alias in Pauli scriptis Christum, sed ipsum Deum Patrem designare. Quæ vox Deum postea ex ora libri aut ex superscriptione, in ipsum Textum à librario aut dictatore aliquo temerè illata fuit. Adeò ut ex ista Alexandrini Codicis lectione Oedu, pateat, eam occasione vocis Dominum, non vocis Christum fuisse exortam. Vox enim illa ambigua Dominus, non vero vox Christus, quæ non fuit ambigua, in causa esse potuit, ut vox Deum explicationis gratia in margine libri poneretur, aut voci Dominum superscriberetur. Ad ea verò quæ Allixius de abbreviatione vocis Ky fortuito casu in vocem Xv per acheliav librarii mutata præmiserat, non opus est respondere. Certum enim est vocem Deum, aut Dominum, ex Mose desumptam, Marcioni fuisse hoc loco I Cor. x. 9. è diametro contrariam, adeoque ab ipso locum hunc Apostoli omnino suisse falsatum. Ergo cum Epiphanius aliquoties asserat, Marcionem loco genuinæ Apostolicæ lectionis, hic Christum posuisse, & ex Irenzi contra eum argumentatione appareat, Irenæum hoc loco i Cor. x. 9. vocem istam Christum neutiquam legisse, nulla ratio est de Epi-0 3

rsl

de.

ravi

læus oliti

lixc

ni-

luz

iur,

en.

IS:

e.

:15

et

07

m

-

S

r

phanii testimonio dubitandi. Imò si Irenzus vocem istam non legit, sequitur nec Justinum Martyrem ante eum legisse. Totus enim ille apud Irenzum lib. iv. cap. xlv. usque ad caput L. discursus, ubi dicit, Talia quadam enarrans de antiquis Presbyter reficiebat nos, ox ore ipsius Justini Martyris ab Irenzo suit exceptus, cum Presbyter iste non alius sit ab isto Justino (quod in alio Opere MS. deducimus) ex cujus discursu jam hic § 2 & 3. probavimus vocem

Do

nos

col

po

in

po

lui

qu

qu

ni

I

el

fo

n

Christum ab eo non fuisse lectam.

V. Sed jam fortiùs argumentari videtur Allixius, & dicit Marcionem non potuisse hic loco Dominum substituere vocem istam Christum, utpote suo Systemati manifeste contrariam: Negabat ille Deum Veteris Testamenti fuisse Patrem Jesu Christi, rejiciebat Vetus Testam. negabat Judæos à Christo in deserto suisse ductos, Christum Auctorem Evangelii Legi Mosaicæ atque Prophetis adversi statuebat; ergo propria cæcidisset vineta si Christum à Judæis in deserto tentatum fuisse docuisset. Respon. 1. Quid ergo Epiphanio Marcionis Systema bene quoque intelligenti atque ibi benè refellenti, in mentem venisset, ut ei lectionem istam, Neque tentemus Christum sicut Judæi in deserto, adscriberet? 2. Negamus, lectionem istam Systemati Marcionis suisse contrariam, quemadmodum illa Neque tentemus Dominum, &c. contraria omnino fuit. Nam Dominus quem tentare ab Apostolo prohibemur, fuit ipse Deus Abrahami Isaaci & Jacobi, si textus iste Apostoli & loca Exod. xvii. 2, 7. Num. xxi. 6. ubi tentatio illa in deserto & ejus pœna describitur, conferantur. Quod hypothesi Marcionitica è diametro adversabatur. Ibi enim in Mose vox Dominus & Deus extat expresse. Cum itaque Moses testetur Dominum aut Deum ab Israelitis suisse tentatum, hic verò legeretur, Neque tentetis Dominum quemadmodum Ifraelitæ tentarunt, clare hinc Marcion poterat redargui, eundem videlicet fuisse planè Dominum

Cap.XXXVIII. restitutum & illustratum. 199

Dominum atque Deum quem illi tunc tentarunt, & nos nunc sub Evangelio non debeamus tentare. E contra autem posità voce Christum loco Dominum poterat se defendere Marcion atque dicere: Nihil in Mose de tentatione Christi ullibi reperiri, Apostolum itaque Paulum solummodo nos hic voluisse monere, ne Christum sub Evangelio tentemus quemadmodum olim Israelitæ in deserto tentarunt, quem tentarunt, quicunque tandem is fuerit; & nullo modo inde sequi ipsum etiam Christum ab Israele in deserto fuisse tentatum. Quemadmodum enim ex ver. 7, 8, & 10. Neque estote idololatra, nec fornicamini, nec murmurate prout illi, non sequitur Paulum eadem in specie prohibere idola quæ populus in deserto colebat, easdem ipsas meretrices cum quibus illi fornicabantur, & eandem ipfam murmurationem quam illi committebant, sic neque ex his solis verbis Et non tentemus Christum prout illi tentarunt, sequitur eos eundem ipsum Christum tentasse quem nos tentare prohibemur. Ac proinde Lutherus & Joan. Christianus Reitzius expressione ista non contenti, in suis Germanicis versionibus verba Scripturæ S. insertâ vocula ihn (eum) interpolarunt & posuerunt: Neque tentemus Cnristum prout quidam eorum eum tentarunt. Poterat Marcion dicere, sensum verborum Apostoli Neque tentemus Christum prout illi, talem esse, ac si quis ex. gr. nunc Mævio homini admodum impio & fratrem fuum Titium fummo odio prosequenti diceret: Noli occidere Titium quemadmodum Cainus olim fecerat. Aut si quis hodie militi alicui scelerato diceret, Noli prodere hostibus exercitum nostrum veluti Rodocus (*) 2 Macchab. xiii. 21. prodiderat.

quam audivi à Deo; 7870 hoc Abraam non fecit: Non tamen vult dicere, Abrahamum noluisse eum ipsum hominem Jesum

^(*) Veluti Rodocus] Sic Chriftus dicit Joan. viii. 40. Nunc quæritis me occidere hominem, qui vobis veritatem locutus sum

ex his verbis non sequeretur Titium à Caino occisum, aut Rodocum exercitum aliquem tempore nostro prodere posse, sic nec ex his verbis sequitur Christum ipsum à Judæis in deserto suisse tentatum. Sed sensus tantummodò est: Neque tentemus Christum, qui nos nunc in cœlestem Canaan per mundi hujus inculta & invia ducit, quemadmodum illi tunc ductorem suum in deserto ad terram Canaan præeuntem tentarunt. Præterea Marcion verba illa Apostoli, petra autem ista erat Christus, intacta reliqueret, & in suum Canonem intulerat: poterat ergo dicere Christum in deserto eodem modo & sensu suisse tentatum, quo sensu tunc petra illa erat Christus, nempe non sensu literali sed in aliqua similitudine.

VI. Deinde Allixius nobis ita Marcionis doctrinam proponit, ac si Marcion cum ejusmodi Ecclesia quæ Christi præexistentiam ante Mariam statuebat, & Christum Judæos olim in deserto ductitasse credebat, disputaverit aut controversiam habuerit. Quin potius cum jam constet Marcionem in textu Apostoli verba talia, Neque tentemus Christum prout quidam eorum (**) tempore Mosis tentarunt, adeò audacter, securumque verba hæc ipsius Systemati nihil nocitura, legi voluisse; valide etiam hinc concludimus, Ecclesiam tunc temporis Orthodoxam atque Catholicam, contra quam Marcion circa annum Christi 135 insurrexerat, suisse plane in hoc negotio Socinianam, & quod Deus mundi

fum Christum occidere, sed quemvis alium hominem vera dicentem à Deo missum. Confer ea quæ Dan. Whitbius de vocibus rò a'olò, ra a'ola, &c. congessit Disquisit. in Bulli Des. Fid. Nic. in Append. pag. 195. Etiam Hebr. iv. 2. dicimur esse evangelizati quemadmodum co illi (Israelitæ); non tamen idem numero Evangelium illis & no-

bis est prædicatum; illis requies in Chananæa, nobis in regno Christi promissa fuit.

(**) Prout quidam eorum]
In nostris editionibus est, naSwis ni Tives aview entegour.
Sed vocula ni non extat hic in
Alexandr. Cod. & aliis pluribus à Millio allegatis, prout nec
apud Epiphanium.

Cap

Cre

que

ject

tan

nec

clef

&

hin

cui

sci

VO

So

lu

no

tu

ta

e

fi

iı

Ę

Cap. XXXVIII. restitutum & illustratum. 201

C-

re

ur n.

j-

di

lli

n

a

0

Creator, ac Evangelii postea sub ministerio Iesu Christi auctor, Israelem in deserto per Angelum quendam, nunc sub Evangelio cum aliis Christo subjectum, non per Christum ipsum tunc nondum extantem rexerit ac duxerit, credidisse. Cum itaque nec Moses scripsisset, neque Orthodoxa tunc Ecclesia existimaret, ipsum Christum filium Legislatoris & Evangelii auctoris, populum in deferto ductitasse, hinc vocem eam Christum in hoc dicto Apostoli, securus sui Systematis, ponere non dubitavit, probe sciens Ecclesiam sui temporis ex insertione hujus vocis Christum nonnisi talem sensum, qualem nunc Sociniani ducunt, ducere potuisse; nempe, Apostolum nos ut Christum non tentemus monere, sed non quod Judzi olim eum ipsum (utpote nondum tunc in rerum natura existentem) in deserto ten-Verum aliquot post annis tarint innuere velle. exurgens Justinus Martyr docere coepit, Christum filium Dei antesecularem, in utero Virginis postea incarnatum & ex ea natum, eum ipsum fuisse Angelum, Israelis olim per deserta ductorem rectoremque. Quo facto, ipsa successu temporis Marcionis lectio, Et non tentemus Christum quemadmodum illi tentarunt, Marcionitis opponebatur & in Marcionis caput retorquebatur. Sed non circa annum Christi 135. cum eam primum Marcion Justino Martyre tunc nondum sua docente, aut si jam tunc docere coperat, ignoto adhuc vel susque deque habito, protulisset. Alterutrum omninò ex falsatione ista, Neque tentemus Christum, &c. sequitur: Aut Marcion sibi ipse clarè directeque contradixit, & Apostolum suo Systemati Marcionitico manifestè contrarium introduxit, eo ipso momento quo Apostolum sibi non esse contrarium ostendere volebat, quæ palpabilis stultitia atque dementia vaferrimo hæretico imputari nequit; aut Ecclesia Christi Catholica & Orthodoxa ea tempestate de Christi ante matrem præexistentia ne somniabat quidem; adeoque Marcion

Cap

intu

Ma

tiar

ex lib

nui

ipl

ne

tu

or

gi

q

d

VII. Probè hic etiam observandum est, Auctorem Dialogi contra Marcionitas, temporibus Marcionis longe posteriorem, & præexistentiæ Christi ante matrem suam, assertorem, à nonnullis pro ipso Origene habitum, sed Origene multo recentiorem, probare quidem contra Marcionitas Sect. v. pag. 147, 149. Christum jam tempore Mosis extitisse, ipsis I Cor. x. verbis à principio Capitis usque ad illud dictum, petra erat Christus, inclusive allegatis, sed sequentia illa verba, Neque tentemus Christum prout eorum quidam tentarunt, quæ tamen ejus opinione aut ex ejus hypothesi Marcionitas de Christi sub Lege præexistentia adhuc manifestius convincere potuissent, minime allegare. Quare verò, rogo te, non allegat? Nempe quia Marcionita, ut ipse Auctor iste indicat, post Marcionis tempora, plures quam iple Marcion, corruptiones & falsationes Scriptura intulerant.

tur Ecclesiam Catholicam Marcionis tempore fuisse

Socinianam.

Cap.XXXVIII. restitutum & illustratum. 203 intulerant. Postquam videlicet Ecclesia, Justini Martyris dogmatibus imbuta, eo rebus humanis exempto, paulatim Christi antesecularem existentiam credere copisset, & Marcion ex Marcione ipso ex his qua adhuc penes eum servabantur, ut Irenaus lib. iii. cap. xi. b. observat, imò ex ipsis ejus nonnunquam falsationibus, blasphemus ostenderetur, ac ipsa ista ejus lectio, Neque tentemus Christum, &c. proculdubio eidem (uti nunc passim Socino) opponeretur, necesse fuit Marcionitas posteriores aut totum istud comma, Neque tentemus Christum prout quidam eorum tentarunt, litura obducere, & in suis libris omittere, aut alio aliquo modo suæ hypothesi congruo talfare. Nam alioquin Auctor ifte Dialogorum, qui pag. 147. indicat, se ex iis folis Scripturæ dictis quæ post decessum Marcionis in suis libris adhuc reliquerant, eos convincere velle, etiam hoc dictum, Neque tentemus Christum, &c. si illud etiam reliquissent, absque dubio eis opposuisset. ergo posteriorum temporum Marcionitas, ut versum hunc 9. ejicerent, aut alio modo falfarent, adegerat, nisi Orthodoxorum doctrina, ex istis verbis, Et non tentemus Christum, sicut olim illi tentarunt, Christum tempore Mosis Israelem rexisse allegans? Cur ergo Marcion ipse ea in suo Canone posuerat? Nulla alia ratio dari potest, quam quia ejus tempore, cum ille Epistolam Pauli hoc modo falsaret, Ecclesia Catholica Christiana, nondum credebat Christum tempore Mosis in rerum natura extitisse, adeoque certus erat, Orthodoxos nonnisi eodem sensu ejus talsationem hujus dicti accepturos, quo Socinum eam poltea accepisse videmus. Atque ita id erit unum ex argumentis Unitariorum, qui Nazaræos antiquos & Artemonitas in doctrina de persona Christi sequuntur, Justinum nempe Martyrem fuisse primum, doctrinæ illius de incarnatione præexistentis antea Filii Dei aut Christi, Israelitarum per Arabiæ deierta ductoris, fundatorem. Qua de re nos alibi plura contra Allixium, Bullum & Grabium profere-

SI

bis.

unt,

fle;

ifto

Vis

Et

um

ea

em

ffe

2-

X-

us

m

i

mus, si Deus vitam, valetudinem & opportunitatem concesserit.

VIII. Pergit Allixius: 'Idem quoque inten-' debat Marcion cum loco istorum verborum, Sed ' in plerisque eorum non complacebat Deo, poneret, ' Sed in plurimis eorum non complacebat Christo. Non ' autem falsationem suam satis extendebat, quâ de ' causa eum irridet Epiphanius, verba enim illa, · Petra erat Christus, relinquebat intacta, quæ illi ' lectioni (Irenzi) Neque tentemus Christum, contra ' auctoritatem Alex. MS. Codicis sufficiens parie-' bant patrocinium.' Resp. Lectionem istam non esse Irenzi jam vidimus satis. Reliqua verò observatio nos in nostra sententia potius confirmat, quod quemadmodum Marcion hic ver. 5. vocem Deus, teste Epiphanio, ommittebat, ut vox Christus subintelligeretur (ita enim legebat, i & miteg no & Xeisis. AAA' En do Jois Axeicon a'dlar eudbunger), ita etiam ver. 9. Christum pro Domino, eodem nempe Deo de quo hic ver. 5. Apostolus agit, postea substituebat. Sed quomodo probabit Allixius voces istas, & petra erat Christus, lectioni illi, Neque tentemus Christum, prout illi tentarunt, patrocinari? Num quia Apostolus dixerat, Et Petra erat Christus, inde sequetur eum etiam inferius post aliquot commata, Et non tentemus Christum dixisse? Imò contrarium potius inde concluseris. Si enim petra illa in deserto, Christum olim futurum typice defignabat, & Christus tunc ipse nondum re ipsa existebat, ergo inde sequitur Ifraelitas ipsum Christum in deserto non potuisse tentare, adeoque nec Apostolum id indicare potuisse. Petram verò non fuisse Christi typum, sed ipsum Christum re ipsa tunc existentem, tunc erit verum quando faxum demonstrabis esse creaturam rationalem, & Marcionem fuisse virum prorsus Apostolicum, Catholicam autem Ecclesiam ejus temporis totam fuisse Marcioniticam. Quod hæreticus iste verba illa, Et Petra erat Christus, in suo Canone reliquerit, Cap liqu Eco aliu repr Un

feq ten in tun Ch

in production and que no

lei

tu

ha ai

Jon

I

Cap. XXXVIII. restitutum & illustratum. 205

liquerit, etiam hoc ipso clare indicatur, ejus & Ecclesiæ Catholicæ tunc opinione, dictum istud non alium sensum quam, & Petra Christum olim futurum reprasentabat, aut ei similis erat, habere potuisse. Unde tunc ex Marcionis lectione hoc ad summum sequebatur: Neque tentemus Christum jam existentem, quemadmodum illi eum nondum existentem, in typo aut similitudine aliqua tentarunt. Nam si tunc Ecclesia hocce dictum ita, Et petra erat ipfe Christus tunc jam existens & præsens, intellexisset, tunc Marcion omninò etiam id potius falsasset quam in Canonem suum transtulisset. Sequentia quoque prout illa Marcion falfaverat, 'Αλλ' έκ έν τοις πλείοπν avlav eudounouv (6 Xgisès) Sed in plerisque eorum non acquiescebat (Christus), nihil ipsi inferebant incommodi, nam quæ statim sequuntur, ceciderunt enim in deserto, ea plane omittebat. Ac quemadmodum asserebat, Christum cum ad inferos descendisset, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, &c. inde non liberasse aut eduxisse, sic absque dubio statuebat, Christum in eodem inferno (non olim in deserto) ipso facto ostendisse quod ipsi plerique illi Israelitæ neutiquam placerent, quia eos una cum Abrahamo, Isaaco & Adeò ut ex omnibus Jacobo in interis reliquit. circumstantiis potius patescat, Marcioni cum ejusmodi Ecclesia Catholica fuisse negotium ac controversiam, quæ Christi ante matrem suam præexistentiam adhuc neutiquam credebat. Nihil ergo protulit Allixius, quo Testimonium Epiphanii de verbis Apostolicis à Marcione per istam ejus lectionem, Neque tentemus Christum, &c. falfatis, in dubium vocaret, nedum everteret.

Cum itaque ex dictis satis constet, lectionem Apostolicam, Neque tentemus Dominum, à Marcione
fuisse falsatam, & tamen hæretica Marcionitica lectio omnes serè Codd. MSS. Novi Testam. & omnes
universim editiones nostras occupaverit, potuit etiam illa altera Valentiniana lectio, Et Deus erat

Verbum,

Initium Evangelii S. Joannis Verbum, omnes Codices MSS. & editiones Novi Testam. occupare.

CAP. XXXIX.

Quod nullus nunc Codex Novi Testam. extet, in quo hæc genuina lectio, Et Dei erat Verbum, reperiatur, id affertionem nostram neutiquam convellit. Sufficient bic etiam solæ Veterum allegationes.

I. CCio quid tibi displicebit, Lector, nempe, nullam editionem Novi Testam. & nullum me nunc producere posse Codicem MS. in quo ista lectio, Et Dei erat Verbum, reperiatur. Sanè etiam mihi id magnopere displicet. Sed num ideò non funt vera quæ scripsi? Quid si extat talis lectio, aut ejus aliquod indicium in aliquo Codice aut aliquibus Codicibus MSS. quos qui consulunt, variam hanc lectionem aut indicium ejus, supprimunt (*)

(*) Aut indicium ejus supprimunt) Memini me Cantabrigiæ in MS. illo celebri quod Beza illius loci Academiæ donavit, olim observasse vocem unicam in hoc primo commate Evangelii Joannis planè obliteratam, & ejus loco aliam ex nostris vulgatis editionibus recentiore, fortè ipsius Bezæ manu & calamo, quo Codicem hunc isti Academiæ dedicabat, vitanda quorundam offensioni superscriptam. Id sane Millius, & ante eum alii variantium leationum Collectores, observare

& annotare omnino debuerunt. Quod tamen non fecerunt. Quemadmodum autem in isto Codice Cantabr. loco vocis Ogdy (ubi in omnibus editionibus legimus x o Aogos no mgos Tov Oedv) alia vox extabat (fortasse meds ton meg aut ma per abbreviationem, id est, malega, ex 1 Joan. i. 2.) nunc verò ea erafa alia vox nempe Oedy prostat superscripta: sic olim accidere potuit, ut qui lectionem istam z Oeds no o Abges verio-rem esse putabant, voce Oes obliterata hanc superinducerent. manifesto

Cap. man posit tale gari Et (aio non qui elt, tho

> VO Ettic ta di qu

du

ez TI q f

Cap. XXXIX. restitutum & illustratum. 207 manifesto fortasse errore calami vocem Oes pro Oeds positam esse putantes? Sic ego ipse putassem, si in talem Codicem incidissem, antequam lectio illa vulgaris, Et Deus erat Verbum, mihi cœpit esse suspecta. Et quis unquam Orthodoxorum hanc vulgarem leationem, isti quam urgemus, & Dei erat Verbum, non præferret? Hæreticorum, uti vocari folent, qui Christum non credunt Deum esse supremum, res eft, observare istam lectionem obliteratam, non Orthodoxorum. Atqui etiam isti hæretici nunc credunt Christum nonnunquam in Scriptura expresse vocari Deum. Ferunt ergo patienter etiam hanc, Et Deus erat Verbum, lectionem, & se absentia ar-Hinc factum est, ut, si tres dunticuli defendunt. taxat auctores, nimirum Czechovicium jam allegandum, & personatum Basilium Ancyranum, aliumque Anonymum infra Part. ii. cap. iv. § 1. citatos excipias, nemo, quod fciam, hucufque eam habuerit suspectam, ac de veriore fuerit sollicitus. Simon quidem Episcopius Oper. Vol. I. pag. 228. b. Initium Cap. primi Evangelii secundum Joannem usque ad ver. 6. inter illa ponit de quibus dubitatum diu multumque fuit, hodieque adhuc à quibusdam dubitatur. Verum mihi de eo nihil constat. Nisi quod Faustus Manichæus olim, & Anabaptistæ postea (Seculo xvi. & fortaffis etiam xvii.) hoc Evangelium non integrum esse Joannis, sed quædam ab aliis addita esse obtenderint, ut Thom. Ittigius in Append. Dissertationis de Hæres. ad Sect. ii. cap. xv. memorat. Non tamen in ipso exordio Joannis, ni fallor, sed alibi in ejus Evangelio, additiones este factas arbitrabantur. Alogos autem illos quod attinet, de quibus Epiphanius agit, isti non initium tantum Evangelii Joannis, sed totum ejus Evangelium, à capite usque ad calcem, & Apocalypsin, non tantum rejiciebant, sed & Cerintho crassissimo Antichristo adscribebant. Quod num din multumque fecerint ig-Marcion autem & Manichæis & Alogis antiquior,

SI

Ovi

at

m

tiquior, omnia Scripta Joannis repudiabat. quoque libri Le Tombeau du Socinianisme pag. 150. segq. exordium Evangelii Joannis, ejus auctori non paucis argumentis abjudicare conatur. Verum ejus argumenta, si quid soliditatis alicubi habent, non ipsum exordium re ipsa, sed exordii explicationes Trinitarianas aut Arianas convellunt. Existebat etiam circa annum Domini 1694. quidam in Anglia Unitarius, qui Alogos illos veteres credens fuisse Unitarios, Evangelium quidem Joannis rejicere non audebat, optabat tamen ut Alogorum argumenta quibus id Evangelium & Apocalypsin Cerintho adscribebant, non spernenda nec ridicula, uti putabat, sufficienter suissent consutata, ut nihil amplius objici posset. Vide Considerations on the Explications of the Doctrine of the Trinity, occasioned by four Sermons, preached by his Grace the Archbishop of Canterb. &c. pag. 50, 51. Item, The Judgment of the Fathers, concerning the Doctrine of the Trinity, opposed to D. G. Bull's Defence of the Nicene Faith, pag. 46, 47. Nec non, The Agreement of the Unitarians with the Catholic Church, pag. 28, 29, 53. Licet autem dubitanter argumenta Alogorum proponeret, & vix aliquot adstipulatores haberet, occasionem tamen præbuit Regi & Parlamento Anglia, legis contra Unitarios librum aliquem Scripturæ Sacræ rejicientes condendæ, & celeberr. Clerico Evangelium Joannis contra novos in Anglia exortos Alogos defendendi, exordiumque ejus illustrandi. Qui autem de sola ista phrasi, Et Deus erat Sermo, in hoc Joannis initio dubitaret, aut eam rejiceret, præter tres jam memoratos auctores, nemo mihi occurrit. Dubitandi autem tam de toto Evangelico libro Joannis, quam de totis aliquot ejus initii commatibus, nulla prorsus causa est. Si autem quis de primis quinque versibus Joannis dubitare velit, etiam de 14 versu dubitet necesse est.

di

Se

re

ca

m

P

1

r

t

'n

u

Deus erat Verbum, falsitatis evidentissime convincunt, illam autem, Et Dei erat Verbum, à Joanne

iplo positam fuisse evincunt.

210 Inttium Evangelii S. Joannis Pars I.

II. Audi magnum Criticum Joan. Clericum, Artis Crit. Parte ii. S. i. C. xvi. § 36. edit. 1. ita decernentem: 'Si ex citationibus (49) Veterum, & priscis Interpretibus constet, locum quempiam aliter ' lectum fuisse quam hodie legitur; dubium esse nequit, quin ea sit varia lectio cateris aquiparanda, ' aut etiam anteferenda, si melius rei & stylo Scriptoris ' conveniat.' Atqui tot jam argumentis demonstravimus Joan i. ver. 1. olim aliter fuisse lectum, & quæ in sequentibus ad finem usque Operis hujus adferemus, lectionem veriorem à nobis erutam, rei & stylo Scriptoris, melius imò unicè convenire oftendemus. Nec quas ibi Vir magnus adjicit cautiones vel exceptiones, nobis objici possunt. Imò lectio nostra omnes regulas legesque Criticorum, severiffimas licet, subire & sustinere parata.

CAP. XL.

Eximii Critici Scripturam S. quandoque solo etiam ingenio emendari posse statuunt, cautionibus quibusdam adhibitis. Exempla locorum ab iis sic emendatorum afferuntur.

I. D'Einde, num propterea folummodo putabimus lectionem aliquam in Scriptura S. esse genuinam, quia nunc in omnibus reperitur Codicibus & editionibus, & nulla ab ea diversa & varians

(49) Si ex citationibus Veterum) Etiam unici Auctoris Veteris allegationem, lectionibus omnibus & MSS. Codicibus præferre videtur in Epistola editioni iteratæ Milliani Novi Test.

præfixa. In verbis nempe i Cor. vii. 5. Ità my anegoray vuwv. Omittitur, inquit, à Methodio vuwv, nec forte male, licet non videam Codices ei adsentiri. ir

ri

e

1

li

n

V

I

C

n

a

1

in ullo nunc Codice apparet? Cur ergo Criticorum filii censent, etiam solo ingenio quandoque posse emendari Scripturam, cautionibus quibusdam observatis? Sic ex. gr. Ludol. Kusterus Præfat. in editionem Novi Test. à Millio Prolegomenis & Notis exornatam Marc. vii. 2. ubi legitur xorvais xegoi, าะาร์รเท ฉังเกาใจเร, verba posteriora าะาร์รเท ฉังเกาใจเร Scholion redolere & ex margine in Textum irrepfisse non dubitat. Omnino rectè. Si enim Marcus ipse vocem xorvais in gratiam pure Græce loquentium hic explicare voluit, cur eam non explicat infra ver. 15, 18, 20. aliquoties adhibitam? Dices, quia eam jam commate 2. explicaverat, & res ipsa quam ibi tradat eam explicabat. Resp. 1. Matthæus tamen cap. xv. ver. 11, 18, 20. eandem vocem simili modo absque explicatione ponit, ut ut eam ver. 2. minimè explicaverit, neque enim ver. 2. phrasi ista xoivais xegoi usus est. 2. Sic etiam Marc. vii. quid sit ver. 2. xolvais xegor edere, versus statim subsequens tertius, & res ipsa, satis declarabat, adeoque illa explicatio ver. 2. रहर्म्डा बेगांनी or plane est supervacanea. Omnes tamen eam Codices & interpretes proferunt. Item, Jacobus Peirce, vir magni acuminis & doctrina, Not. in Epistolam ad Philipp. pag. 2, & 3. verba illa Act. XVI. 12. nns est mouth this usel dos this Manedovias mones, que communis est lectio, non posse consistere probat; amicusque ejus ab co allegatus, pro mentre mis, existimat legendum esse rewins, & sic locum felicissime folo ingenio emendat. Nam quod Peircius ipse, voces mis useides cum MS. Cantab. Chrysostomo & Syriaca versione omitti posse, & in casu Dativo rewin this Manedovias pro en rewin legi posse arbitratur, id ultimum mihi coactum esse videtur.

II. Celeberr. etiam Clericus jam allegatus, inter Annotationes Hammondi ad Gal. i. ver. 1. ad voces & Θεῦ Παθρὸς pulcherrimè observat, esse subaudiendum, aut forte etiam exprimendum ἀπὸ Θεῦ α Deo, ut sit plena oppositio hoc modo, ἐκ ΑΠ' ἀνθρωπων.

P 2

Initium Evangelii S. Joannis Pars I.

' ἐδὲ ΔΙ' ἀνδρώπε ἀλλὰ ΔΙΑ Ιποῦ Χειεῦ κὰ ΑΠΟ Θεῦ Παθρὸς,

' &c.' Idem 1 Cor. v. 12. ita emendat, πὶ γάρ μοι κὰ πῶς ἔξω; κὰ μενῦνγε (*) τὰς ἔσω ὑμῶς κείνεθε τὰς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κείνει. Καὶ ἐξαρῶπε τὸ πονηρὸν, &c. Eidem Act.

vii. 16. videtur fuisse scriptum IAB per compendium pro Ιακώβ, sed postea fugiente litera I reliquas literas AB habitas pro initio vocis ABPAAM. Quam quidem observationem Clariss. Pfassius Dissert. de variis Novi Test. lectionibus pag. 160, 242. Celeberrimo Auctori relinquit, nullam tamen aliam Stephani cum Mose conciliandi rationem subjicit, necessor alian malian actualism.

quisquam alius meliorem attulit.

III. Item, Epistolam Apostoli Pauli quæ vocatur ad Ephefios, non fuisse ad Ephefios scriptam, etiam vir modo laudatus Jac. Peirce pag. 114, 115. allegati libri, nuper probavit novis argumentis, omnia tamen nunc exemplaria habent Eph. i. 1. 2 'Epésto & sic ipse Ignatius jam legebat. Quæ lectio primo statim seculo in hanc Epistolam irrepsisse videtur; conjicitque Peircius, Apostolum, cum Epistolam hanc Tychico cap. vi. 22. (nescio cui Ecclesiæ inscriptam aut præcipue destinatam, nam ad Laodicenos non fuisse exaratam idem Peircius probavit) committeret, ei injunxisse ut exemplum ejus Ephesiis exhiberet. Quod illi tanquam sufficientem rationem arripuerunt, existimandi, loquendi & gloriandi de hac Epistola tanquam ad se scripta; & eorum ambitionem, ut adeo insignis Epistola ad eos scripta fuisse putaretur, in causa fuisse, ut exempla ejus cum hac lectione & Έφεσω cap. i. 1. dispergerentur,

(*) Kai usvsvys] Ex KAI
MENOTNTE lectionem hodiernam KPINEIN OTXI effictam fuisse putat Vir Celeberrimus. Sed fortè KAI NTN
OTN non zì usvsvys Apostolus
scripserat, & inde lectio illa
hodierna facilius effingi potuit.

Vocula vũv, in xì vũv &v, refpicit Capitis sequentis comma
2. sancti judicabunt mundum,
adeóque etiam eos qui extra
sunt. Sed nunc, inquit, hoc
tempore, hoc præsenti seculo,
eos solummodo qui intra sunt
judicate.

&c

cor

tan

M

lib

gel

ob

eti

cui

CO

a 1

Pa

rac

en

In

yd.

111

til

ac

H

ra

tu

le

H

Mi

71

V

n

&c. Item, Hebr. xii. 15. Codices omnes summo confensu habent, μή πε ρίζα πικείας ανω φύκσα ενοχλή, cum tamen juxta Textum Hebr. & LXX. Interpretes, Millius inter alios & Daniel Whitbyus & Pfaffius lib. cit. pag. 230, 321. pro evoxan lectionem & xoxii genuinam, & hic omnino sequendam esse existiment.

Non dissimulabo tamen, quæ hic in contrarium objici possint; nempe lectionem illam ἐνοχλή quam etiam Deut. xxix. 17. in Alexandr. Codice habemus, cum Textu Hebræo פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה conciliari posse, modo vox ולענה fumatur pro ulaani a radice ny, in afflictionem, impeditionem. (Prout H. Grotius observat LXX. Interpretes & Chaldaum Paraph. Efai. lvii. 3. legisse בני עונה avena à radice עוה inique egit, pro בני עון bne avon, vertunt enim illi you avouias). To ענה autem, etiam LXX. Interpretes inter alia vocibus avlamoneiromai, avleimu. γαταλέρω, ανθίσημαι, ταπεινόω, νακόω, πεισπάω, (distraho, impedio), ejus verò nomen substantivum etiam τωπείνωσης, περισπασιώς (impeditio, distractio) quod ultimum cum evoxxinges optime congruit, reddunt. Ut adeo, לענה fit eis περισπασμον, eis οχλησην aut ενόχλησην. Hebraica ergo verba significabunt, ne sit in vobis radix ferens amaritudinem, & (ne sit) in impedimentum. vie est vox activa & requirit Accusativum; lege ergo mueias loco mueias, & verba Epistolæ ad Hebræos convenient optimè Hebraicæ veritati: μή τις ρίζα, πικειας ανω φύκσα, ενοχλή, ne qua radix, amaritudines proferens, impediat & turbas det. Non ergo bene fecit Grabius, quod in editione Codicis Alex. vocem ἐνοχλη, Deut. xxix. 17. expunxerit, eaque ad marginem rejecta, in Textu ipso & xoxi posuerit. Nam si in editione Grabii legatur mueias & ni evoxun & omittatur mugia, recte se habebit locus iste.

C A P. XLI.

Novum proponitur exemplum: locum illufirem Rom. i. 4. in mendo jacere, nec ullam tamen alicubi veriorem lectionem extare, adeoque folo ingenio emendari debere.

I. I N autem novum exemplum! illustrem nempe locum Rom. i. 4. esse mendosum, nec ullam tamen in aliquo Codice, quod sciam, imò nec in allegatione Veterum reperiri veriorem lectionem. Dicitur ibi Christus definitus Filius Dei in potentia secundum Spiritum Sanctificationis ex resurrectione mortuorum: Atqui jam ante resurrectionem à mortuis fuit Filius Dei in potentia, ut ex Act. x. 38. ii. 22. apparet. Atqui jam ante resurrectionem, cum in mundum mitteretur, à Patre fuit sanctificatus Joan. x. 36. adeoque jam tunc secundum Spiritum sanclificationis Filius Dei erat. Unde ergo illa connexio Spiritus sanctificationis cum resurrectione demum mortuorum? Denique, Atqui jam apud Jordanem verbis illis, Tu es Filius meus ille dilectus, declaratus & definitus aut constitutus erat Filius Dei? Vidit hoc ipse Celsus, ac proinde in sua infidelitate quarit apud Orig. cont. Celsum lib.i. pag. 31. ' vanti tibi apud Jordanem ais advolasse spectrum ex aere: quis-audivit vocem è cœlo facientem te Deo Filium? Tis inuos et legus pavis elemoisons or you to ' Θεώ;' En clarissimam definitionem & declarationem quæ eum ante resurrectionem à mortuis Filium Dei faciebat! Ubi verò legitur in Evangelio, ex resurrectione aut propter resurrectionem mortuorum Christus declaratus aut definitus suisse Filius Dei? Hinc locus iste Pauli ita omnino distinguendus & emendandus effe videtur, Tiel To us aufo (To prouire in origμαρος Δαβίδ καρά σείςκας το δειδένρος ής Θες εν δυνάμει καρά TYEU MES

greuna amodirus) egarasaceus en renewr, Inos Xeise te Kueis iuw. Verba autem hæc ita vertenda: ' De Filii sui (facti ex semine David secundum carnem, definiti Filii Dei in potentia secundum Spiritum ' fanctificationis) exsuscitatione (exsurrectione) à 'mortuis, Jesu Christi Domini nostri.' Excidisse videtur hoc loco post vocem ¿¿avasaosus, (quæ etiam Phil. iii. 11. reperitur) vocula en, per librarios sciolos, qui, cum locum Apostoli non intelligerent, & vocem istam exavasáros tanquam dux essent voces es avasacros ex resurrectione legerent, ac proinde sequentes voces en vençov à mortuis, superfluas esse putarent, (idem enim ex resurrectione, quod ex mortuis significare potest, & Christus alibi primogenitus ex mortuis vocatur, quod idem est ac si primogenitus ex resurrectione vocatus esset) idcirco saltem voculam de omiserunt, ut esset it avasaceus vençuv. verò, si quid mutandum esse putabant, satius fuisset voculam if omittere, remansissent enim verba avasaorws en vengur, sensu sane commodo. Sed non datum est temerariis S. Scripturæ corruptoribus, ut genuino sensui Verbi Dei sublato commodum aliquem substituant.

II. Hoc utique loco, non tantum commodum senfum neutiquam substituerunt, sed valde incommodum intulerunt; unde nobis ita prout fecimus, emendandi hujus loci aliam adhuc necessitatem imposuerunt. Quid enim hoc est, Filius Dei ex resurrectione mortuorum? Christus non poterat dici Filius Dei ex resurrectione mortuorum; quia unius personæ aut hominis, unius Filii Dei resurrectio, non potuit vocari resurrectio mortuorum, in plurali. Si hic Filium Dei ex resurrectione deducere voluisset, dixisset proculdubio Filium Dei ex resurrectione a mortuis. Falli enim puto Hammondum, dicentem, etiam in aliis locis unius excitationem, quandoque ea phrasi resurrectio mortuorum designari. Quod si Philip. 111. 11. in mente habebat, contrarius ei est iste locus. Paulus

P 4

Paulus enim non ad sui unius solummodo, verum ad plurimum resurrectionem adspirabat; non quidem ad omnium promiscue mortuorum avasaou (Act. xxiv. 15.) ad quam, etiam qui nunc non adspirant, tandem aliquando pervenient, sed ad selectorum & primogenitorum ¿zavasaou, ad resurrectionem justorum, Luc. xiv. 14. ad resurrectionem primam, ad exsuscitationem (50) è numero & turba aliorum in morte adhuc remanentium. Quanquam & hic Phil. iii. sunt exemplaria, qua non habent ¿zavasaou τῶν νευςῶν, sed ¿ξαναsaou τῶν νευςῶν (sed ¿ξαναsaou τῶν νευς

(50) E numero & turba aliorum Jam ab aliis notatum, vocem &-Eavagaon exsuscitatio, exsurrectio è mortuis, plus fignificare, quam simplicem avasany suscitationem aut resurrectionem mortuorum. Avagans venewy dicitur, cum omnes mortul, aut mortui in genere, aut indefinité, resurgunt. 'Egavasans verò vensev aut en tor vergor, quando aliquis aut aliqui è numero mortuorum eximuntur, cum excitantur è mortuis, aliis mortuis adhuc in morte detentis. Qualis exfuscitatio è numero mortuorum contigit Christo, & indicatur hic Rom. i. 4. juxta emendationem nostram, ad eamque Paulus in isto loco Phil. iii. 11. omnino respicit. Nam etiam Paulus & alii sancti consummatique fideles, erunt instar Christi primæ aut antecedaneæ refurrectionis participes, reliquis mortuis adhuc in morte remanentibus, Apoc. xx. 5. Quod Paulus ipse confirmat quando I Cor. xv. 23, 24. dicit quemque suo ordine vivificari, primo

quidem Christum, postea eos qui Christi sunt, in adventu ejus, postea verò finem fore, nempe vivificationis (de ea enim res est) cum Christus regnum reddet Deo & Patri; tunc enim jam omnes erunt vivificati, & nemo amplius restabit vivificandus. Conf. etiam Joan. v. comma 25. cum 28. ubi priore loco (prout Dan. xii. 2.) non de omnibus, in posteriore verò de omnibus mortuis, vocem Filii Dei audituris res est. Utroque autem loco legitur eg xelas weg. venit hora, adeoque agitur de tempore futuro. Superaddit verò priore loco n' vuv est & nunc est, innuens eos, qui jam tunc à Christo cum in terris degeret excitabantur. Adeò ut dogma istud de resurrectione prima, de exsuscitatione quorundam è numero aliorum mortuorum, postea demum suscitandorum, nonsolo isto loco Apocalyptico, sed aliis etiam locis Scripturæ nitatur. Qua de re optime scriplit Joan, Wilh. Petersenius.

20

fu

ni

po

31

on

b

Grotio hic ad Rom. i. 4. allegati, planè diversa est ratio. Christus optimè dici poterat primus ex resurrectione mortuorum, a maexà ton necospameiro, i Cor. xv. 20. quia primus erat è multitudine mortuorum resurgentium, semper victurorum; aut primus ex omnibus mortuis resurgentibus & non iterum morituris; sed Filius Dei ex resurrectione mortuorum dici non poterat, quia multitudo mortuorum resurgentium, aut mortui resurgentes eum non faciebant, non constituebant Dei Filium.

III. Deinde, cum Christus, jam ante resurrectionem à mortuis, fuerit Filius Dei, cur ergo hic, miss aliis divinæ hujus filiationis causis, tantummodo istius meminisset, quod Filius Dei esset factus ex resurrectione à mortuis? Concedo equidem libens, Christum etiam propter suam resuscitationem a mortuis, Filium Dei omnino vocari posse atque debere; nam omnes filii resurrectionis, propter ipsam quoque resurrectionem vocantur Filii Dei Luc. xx. 36. Sed minime credibile est Paulum hic Rom. i. 4, 5. compendium totius Evangelii folemnissime proponentem, aliis clare in Scriptura expressis, & quidem præstantioribus ac prioribus Christi filiationis causis, alto hic silentio pressis, aut saltem obscurissimè indicatis, & levissimè tactis, hanc obscuriorem & aliis omnino postponendam & posteriorem, clare memorare voluisse. Obscuriorem dico, nullibi enim Paulus, vel aliquis alius Novi Testam. Scriptor Christum factum esse Filium Dei ex resurrectione à mortuis, expresse aut in specie docet vel urget. Illam enim avasaru ad quam locus ille Psalmi ii. Filius meus es tu, ego hodie genui te Act. xiii. 33. refertur, multi antiqui & recentiores de Jesu Christi suscitatione in Prophetam, & missione in mundum, (de ejus definitione secundum Spiritum sanctificationis in potentia) non de resuscitatione ex mortuis intelligunt, & intelligendam esse docent. Dicit ibi Apostolus, Deum tunc implevisse promissionem Patribus Patribus factam, cum suscitaret (avasnous) Jesum, prout Pfal. ii. scriptum est, Filius meus es tu, ego te bodie genui. Utique quemadmodum illa verba, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. promissio erant, sic non minus dictum istud, Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego te hodie genui, promissio esse poterat, & teste Paulo reipsa promissio erat, sub Evangelio demum implenda. Implevit autem Deus eam, non tunc demum cum Christum ex mortuis excitaret, sed jam tunc cum eum sanctificaret, & in mundum mitteret Salvatorem, Israelique manifestaret. Sic eodem capite dicitur Deus ver. 22, 23. suscitasse Ifraeli Davidem in Regem, & postea Salvatorem Jesum. Ubi est vox myesse eodem sensu. Conf. Act. iii. 26. ubi res eadem, voce avasíras itidem exprimitur. Ista autem suscitatio statim à Baptismo contigit apud Jordanem, diu ante resurrectionem ejus à mortuis. Quam proinde resurrectionem Paulus Act. xiii. 34. contradistinguit huic suscitationi, simpliciter sic ver-32. dictæ, i. e. suscitationi in Salvatorem, Prophetam & Regem. Cui (suscitationi) applicat ista verba Psalmi, Filius meus es tu, &c. genui te, manifeste indicans, promissionem illam de suscitando Salvatore Jesu Patribus factam, tunc fuisse impletam, cum Deus Jesum Nazarenum apud Jordanem Spiritu S. replesset, cum eum per Spiritum suum extraordinario modo cœlo demissum, in Filium singularem genuisset, cum ei etiam simul Sacerdotium statim tanquam præstantissimo & primogenito Filio contulisset, ut indicat Auctor Epist. ad Hebr. cap. v. ver. 5. tunc enim factus erat Unigenitus à Patre solo; qui per conceptionem illam in utero Maria, & Dei Patris & Mariæ simul erat Filius. Tunc alloqui eum potuit: Filius meus es tu, ego te hodie genui, tu es Filius meus ille dilectus, Marc. i. 11. non tunc demum cum eum ex mortuis excitasset, neque eo die quo ım,

) te xit

-0

rus ui,

.0-

la.

m

nc

et

m

li

n.

r.

quo eum Maria pepererat. Non enim eo die, sed ante menses novem eum Deus in ejus utero genuerat. Nisi forte dicas: embryon in utero Mariæ conceptum, his verbis, Filius meus es tu, &c. statim à Deo fuisse compellatum, Deumque embryoni illicò concepto vel infanti postea ex utero matris prodeunti, testimonium hisce verbis perhibere, & talem infantem alloqui voluisse. Dixit, inquit, Dominus ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Certe non de suscitatione ejus à mortuis, intellexit dictum istud Divinus Auctor Hebr. i. 5. cum eum Angelis factum esse præstantiorem demonstrans scripsit, Cui enim unquam Angelorum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Si enim suscitationem à mortuis subintellexisset, nempe ego te hodie à mortuis excitando Filium meum feci, rifissent hic Judaizantes & dixissent : Nulli certe Angelorum hæc dixit, nam nullus eorum fuit mortuus, adeoque illi potius præstantiores filii sunt facti, mori enim non habent opus ut fiant filii Dei. Si vero dictum istud hoc loco de suscitatione à mortuis non agit, neque alibi de ea agere dicendum est.

Eodem sensu sumitur a'vasaous suscitatio Phil. iii. 10. præsertim cum ante passiones & ante mortem Christi, & ante ¿gavasaow è mortuis ver. 11. memoratam ponatur. Ut, inquit, cognoscam eum, & vim Suscitationis ejus (in Salvatorem, in secundum illum Adamum) & communionem passionum ejus, conformatus morti ejus, ut aliquo modo perveniam ad exsuscitationem mortuorum, ad quam nempe Salvator meus, post sufcitationem illam sui in Salvatorem, post passiones & mortem suam pervenit. Adeò ut & hic inter avasaou ver. 10. simpliciter sic dictam, & inter έξανάς ασιν εκ των νεκεων ver. 11. discrimen appareat, & istæ phrases sibi invicem omnino contradistingui videantur.

IV. Dices: Juxta vulgarem lectionem & distinctionem hujus loci, videmus claram inter 70, ex semine Davidis, & inter ex resurrectione mortuorum oppositionem. Si verò legemus unica voce exavasareus exsuscitatione aut resurrectione a mortuis, verbaque ista extra parenthesin ponemus, disparebit ista oppositio, & nihil erit quod vocibus istis ex semine Davidis in antithesi respondeat. Resp. primo, sed unde constat, ita hic Paulum scribere voluisse, ut inter omnes ejus propositiones oppositio directis Terminis fieret? Atqui etiam verbis in potentia nihil in antithesi respondet. Nam si dicas, voces secundum carnem, non tantum vocibus secundum Spiritum, sed etiam vocibus in potentia ex adverso respondere, quia caro debilitatem supponit & infert; tunc etiam ego reponam: Cum Christus dicitur Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis, simul etiam ex Spiritu isto semini Davidis, quod nullam infert sanctificationem, opposito, Filius Dei constitutus esse innuitur. Prout qui secundum carnem generatur, etiam ex carne eo ipso generari dicitur. Adeò ut voces secundum Spiritum, non tantum vocibus secundum carnem, sed etiam vocibus ex semine Davidis, clarissimè opponantur. Secundo, Resurrectio Jesu. Christi à mortuis, non poterat adeò directe, aut absolute semini Davidis opponi, ac quidem verba secundum Spiritum opponuntur verbis secundum carnem. Caro enim ipsa ex semine Davidis procedens, aut semen Davidis, suscitatum suit à mortuis. Memento Jesum Christum a mortuis excitatum ex semine Davidis, 2 Tim. ii. 3.

V. Dices: Cùm vero jam ante descensionem de cœlo, istius Spiritus sanctificationis apud Jordanem; & ante missionem in mundum in potentia, suerit Filius Dei propter illam conceptionem ex virtute Altissimi in utero Virginis Mariæ; cur ergo hâc silentio involutâ, illam apud Jordanem sactam solummodo urget? Respon. (a) hanc conceptionem

Paulus

Pa

fin

in

au

rit

fe.

fe

tu

n

VI. Non

Paulus hic tacitè supponit, eo ipso quod non dicat simpliciter, factum esse Filium Dei secundum Spiritum; sed factum Filium Dei secundum Spiritum in potentia; innuens, antea quidem etiam fuisse, aut potuisse esse factum Filium Dei secundum Spiritum, nempe quod illam conceptionem miraculosam, sed Filium in debilitate & infirmitate magna, & simul fecundum carnem ex femine Davidis, & Angelis tunc factum minorem, ac ante descensionem illam Spiritus Sancti apud Jordanem, nullas Surápeis, nulla fecisse palam miracula. (B) Non agit Paulus apertè de illa Conceptione Christi in utero Virginis illibatæ, quia illa ut infra Parte ii. cap. xli. & xlii. dicetur, publice ab Apostolis non prædicabatur; & Ebionæi, qui Jesum ex Josephi semine deducebant, in Ecclesia Apostolica tolerabantur; Jesum enim Filium esse Dei propter illam generationem ex Spiritu S. apud Jordanem factam, credebant, nam ad eam verba illa Psalmi ii. prophetica: Dominus dixit ad me, &c. ego hodie genui te, applicabant. Quod etiam multi, ut jam dictum, Orthodoxi jure meritoque, quanquam non uno eodemque fenfu, faciebant. (y) Cum dicit : De Filii sui facti, pevousve, ex semine Davidis secundum carnem, &c. eo ipso subobscure indicat jam tunc quoque suisse sactum Filium Dei, cum ex semine Davidis secundum carnem factus esset; sed cauté & tecte de ista Filiatione Christi antecedanea loquitur; ne illi credentes ex Judæis, Ebionæi postea nominati, & infideles etiam Judzi, epistolæ ejus lectores, tunc oftenderentur; quia omnis Judaica natio Christum hominem ex hominibus expectabat, prout & nunc expectat. Ebionæi sanè, hæc Pauli verba legentes, non aliter ea intellexisse & interpretati suisse videntur, quam quod ille homo qui ex semine Davidis secundum carnem genitus erat, postea demum Filius Dei in potentia secundum Spiritum fuerit factus & constitutus.

mi

po O

rec

tel

 $\boldsymbol{E}$

ve D

po

10

Se

10

Ī

n

1

VI. Non mirum est autem, quod Paulus hic summam totius Evangelii verbis iltis, de Filii Dei, &c. exfuscitatione a mortuis, Jesu Christi Domini nostri, complexus fuerit seu comprehenderit, nam & infra cap. x. 9. dixit, Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. In Excerptis Valentinianæ doctrinæ apud Clementem Alex. cap. x. appellatur Paulus Apostolus Resurrectionis. Arosoni Tis Apasásses missio Resurrectionis, utpote qui statim a Domini passione & ipse pradicatum missus fuerit. ' south, abstractum pro concreto, ni fallor, aut men-' dum est,' inquit ibi ab Elia Vejelio editus interpres Excerptorum istorum Germanicus. & vox a mosoni retineri potest, quam ipse auctor iste Valentinianus clare explicat, & fortè in hoc loco ad Romanos majorem quam nos parenthesin faciebat, ac verba Ex resurrectione - Jesu Christi cum ver. 1. cum vocibus segregatus ad Evangelium Dei connectebat; tunc enim sensus erat : Paulum fuisse segregatum ad Evangelium Dei ex resurrectione Jesu Christi, id est, post Christi resurrectionem à mortuis; & fic Paulus a rosond The Avasagews eleganter dici poterat; prout etiam Matthias dici vocarique potuisset; cum è contra illi undecim Apostoli & LXX discipuli, jam ante mortem & resurrectionem Salvatoris ad Evangelium fuissent segregati. Ejusmodi longiorem trajectionem aut parenthesin in verbis Pauli, etiam Chrysostomus à Grotio ad h. I. citatus (imò & Vulgatus Latinus interpres) constituit, nisi quod voces secundum Spiritum Sanctificationis, extra parenthesin collocet, quas omnino parenthesi adhuc includi, oppositio verborum secundum carnem, & secundum Spiritum requirit evidenter. tamen & Gaspar Ern. Trillerus in versione Novi Test. Germanica voces Pauli construit ut sensus sit, Segregatus ad Evangelium Dei, secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione a mortuis Jesu Christi Dominż mini nostri. Ubi etiam pro resurrectione mortuorum, ponit resurrectione a mortuis. Sed & per Genitivum Objecti, Paulus vocari potuit arosodi missio resurrectionis, missus ut resurrectionem Christi pracipue testaretur, (quia testis passionum ejus non erat.) Quod ipsum iste locus Rom. i. 4. prout eum emendavimus proponit & evincit. Confer 2 Tim. ii. 8. Act. xvii. 18.

VII. Ceterum, etiamsi verba Pauli, segregatus ad Evangelium Dei, parenthesi longius producta, cum verbis illis, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri, construere malles, tamen vocula èm post vocem avasdoses aut ¿zarasdoses, propter jam dicta, inserenda esset. Adeò ut quomodocunque locum distinguas, omnino emendandus esse videatur. Sed ista longior parenthesis, non tantum ideò quia longior, breviori est postponenda; verum etiam prorsus videtur rejicienda, quia Jesum Christum Dominum nostrum à Filio Dei dirimit aut distinguit, sensu plane incongruo. Talem enim insert: Paulus segregatus ad Evangelium Dei de Filio ejus, post resurrectionem Jesu Christi Domini nostri.

2

C A P. XLII.

Alterum exemplum; loci nempe Rom. ix. 5. qui est super omnia, in mendo cubantis, solo ingenio restituendi. Jonas Schlichtingius resutatur.

En aliud exemplum mendosæ lectionis, nullo tamen nunc extante, quod sciamus, Codice, ubi melior & genuina reperiatur. Nempè inter prærogativas ac dignitates Israelitarum præ aliis gentibus,

far ag

fu

ur bi

6

S

al

n

Ca

fa

μο

m

C

fi

S

£

I

Si

gentibus, ab Apostolo Rom. ix. 4, 5. enixè enumeratas, & coacervatas, præcipua atque ideò neutiquam prætermittenda fuit, quod Deus ille Opt. Max. illorum fuerit Deus. Ergo Apostolum scripfife oportuit ver. 5. Er o om mailwr, Deds surophilos eis Tès diwras, post vocem márlor distinctione facta, ut fit sensus: Quorum (Israelitarum) est is qui cst super omnes (prærogativas), nempe Deus benedictus in secula. Amen. Atqui nunc, per transpositionem unius litera, mendose legitur & av 67 mailor Oeds, &c. qui est super omnia Deus, &c. ut titulus Dei qui est super omnia ad Christum detorqueatur; qui tamen ut Parte ii. cap. iii. & seq. patebit, nullibi in Scripturis Sacris Deus expresse vocatur, nedum Deus, qui est fuper omnes, benedictus in secula; imo Deo innumeris locis contradiftinguitur, ac proinde etiam hic contradistingui debuit omnino. Adeò ut hodiernam lectionem mendosam esse clarè liqueat.

Nec nos foli sic existimamus. Habemus nobis hic confentientem Celeberr. Whistonum, in suis Three Estays, in a Collection of antient Monuments, pag. 107. qui optimos etiam Criticos sic arbitrari dicit. Jonas Schlichtingius primus, quod sciam, transpositionem istam animadverterat. Ita enim in h. l. commentatur: 'Venire etiam alicui in mentem posset, in Apostoli verba levem & facilem vocum istarum à de transpositionem irrepsisse, cum à Paulo scrip-' tum esset &v 6, quorum nempe Judæorum, intellige est, ille super omnia Deus benedictus in secula. 'enim verba hæc superioribus responderent, quo-' rum est adoptio & quæ sequuntur omnia, quorum ' funt Patres, quorum ex gente est Christus, quorum ' denique, quo nihil majus dici potest, est ille super omnia Deus benedictus in secula; quatenus nempe ' inter omnes gentes ab illis folis cognoscebatur, ' & colebatur, unde & Deus Ifraelis dictus est, ' quæ maxima Judæorum dignitas erat, & maxime ' ad rem pertinebat, ideoque nec prætermittenda videbatur;

i-

t.

)-

it

IS

li

270

' videbatur; & nominatis Patribus, nominato Chri-' sto, etiam ipse Deus nominandus restabat.' Profecto Gradatio hic est emphatica. Gravissimas sanè rationes adsert, cur transpositio ista debeat agnosci; & satis apertè docet, sese, si Pauli loco fuisset, de fuisse scripturum. Et tamen ipse, quæ una manu solide struxit, altera, sed admodum debili, diruere velle videtur: 'Sed huic, inquit, con-' jecturæ, duo obstare possint, unum, quod nullius 'Codicis exemplo, quantum scimus, nitatur; alterum, quod Scripturæ phrasis non sit unum illum ' Deum, super omnia Deum nominare, cum Deo ab-' solutè, vel cum articulo excellentiæ indice nominato, eo ipso quod super omnia sit significetur.' Atqui omnes, ni fallor, Criticæ artis periti, etiam Scripturam Sacram, ut jam dictum, solo ingenio, absque ullius Codicis exemplo, nonnunquam emendari posse decernunt; quando nempe emendationem graves causæ requirunt, quales sanè hic indicavit Schlichtingius. Et quod alterum illud attinet: latis ne seriò rem agis, vir acute, Schlichtingi? Cur ergo ex. gr. 1 Tim. vi. 15. postquam eum 700 panderov no povor Surasni, illum solum potentem cum articulo excellentiæ indice nominaverat, nihilominus tamen statim addit, eum esse Regem Regum & Dominum dominantium? Atqui cum o movos Suvasus vocatur, eo ipso quod Rex Regum & dominantium sit innuitur. Num ergo Rex Regum, &c. phrasis Scripturæ non est, aut esse non debuit?

Verùm ipse Schlichtingius sua cædit vineta: 'Solet quidem, inquit, etiam Deus variis cum epithetis nominari, solent multa de illo dici, & hoc ipsum quod sit super omnes & omnia—sed sur per omnia Deus appellari non solet.' At verò quàm frivolum est & Schlichtingio indignum istud adversativum sed &c? Deus appellatur Eph. iv. Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnia, &c. sed super omnia Deus totidem verbis non appellatur alibi,

Q

ergo etiam hic Rom. ix. 5. non potuit de eo dici quod sit super omnia Deus. Quid ineptius proferri potuit? Deinde, neque hic Rom. ix. 5. appellatur super omnia Deus; Distinctio enim post vocem ravler omnia, ponenda est ut diximus, & articulus & ille, excellentiæ index, non ad vocem Osis Deus, sed ad voces on mailor super omnia, sive super omnes, perinde ac Eph. iv. 6. referendus. Td, Quorum ille qui est super omnia, est Prædicatum; Deus in secula benedictus, est Subjectum. Et observa quoque Paulum, quod Eph. iv. 6. dicit, Oeds- mailwi, க் கிர் எக்சிய, id ipsum Rom. ix. his verbis, கீச க் கிர் mailw, Oeds, exprimere. Ibi est Oeds - mailwe, hic อ้า- อะวิธ, & voces อ อีก สล่งใน, utrobique reperiuntur. Quæ utriusque loci convenientia, inter alia, emendationem istam wv & on mailw, insigniter confirmat, & utrobique de eodem Deo Patre rem esse oftendit. Addit denique Schlichtingius: 'Christo rectius hic titulus convenerit, ut intelligeretur · Christum non super quædam tantum, sed super omnia Dominum ac Deum effectum esse.' Sed (a) jam eum Paulus Apostolus paulò ante cap. viii. 34. a dextris Dei esse dixerat; quo ipso, super omnia Dominus effectus esse, jam intelligitur; imò antequam Paulus ad istos fideles Romanos scripserat, jam intellexerant Christum à Deo omnium Dominum effe factum. (g) Si phrasis ista, qui est super omnes, Deus, Deum effectum hic significat, ergo & Eph. iv. 6. Unus Deus & Pater omnium qui est super omnes, Deus effectus dici deberet, eadem enim est phrasis. Cum itaque Schlichtingius objectioni suz contra vulgarem lectionem validissima, adeò vanam & elumbem refutationem opponat, imò refutationem suam ipsemet maxima ex parte subvertat; objectio valida ostendere videtur, quod ipse ita fenserit; refutatio debilis, quod crabrones orthodoxos & homines imbecillioris judicii irritare noluerit. Si vel unicum Codicem pro ista lectione &, à allegare potuisset, rem simpliciter affirmare non extimuisset.

II. Et sane, ut de & Quorum est ille super omnes, Deus nempe benedictus in secula, legamus, alia quoque præter eas quas attulit Schlichtingius graves urgent rationes. Eph. ii. 12. ubi Apostolus Ethnicos cum Judæis comparat, prærogativas Judæorum supra alias gentes non ita accurate, nec omnes prout hic, enumerat, & tamen hanc, quod nempe gentes absque Deo fuerint in mundo, cum è contra Deus, illorum esset Deus, non prætermisit indicare: Quomodo ergo hic Rom. ix. 4, 5. ubi prærogativas iltas adeò sollicitè omnes conquirit, enumerat & cumulat, Dei supremi, quod Judzorum Deus esset, przrogativa omnium maxima, oblitus fuisse censeri potest? Imò licet hic non omnes enumerare aut recensere voluisset, omnium tamen maximam & excellentissimam negligere & omittere minime licuit. Citius omnes alias prærogativas dignitatesque, quam quidem hanc memorare neglexiset; quæ præ omnibus aliis in Scriptura Veteris Testamenti frequentius inculcatur, quâ Judæi sese semper efferebant & maxime gloriabantur, ipso id superius observante Apostolo cap. ii. 17. Ecce tu Judæus cognominaris, & requiescis in Lege, & gloriaris in Deo, quod nempe tuus Deus sit, ratione peculiari. Nec est quod objicias, prærogativam istam, jam in præcedentibus loco isto Rom. ix. 4, 5. recensitis, tacitè contineri. Nam 1. sic etiam Christus, ex Israelitis, secundum carnem exoriturus, jam in fæderibus & promissionibus ver. 4. absque dubio continebatur (Act. ii. 30.) & tamen ejus expressam fecit ver. 5. mentionem ; quanto magis ipsius Dei Patris. quem Messia suo infinities excellentiorem habitum, inter prærogativas suas omnium maximi faciebant, expressam mentionem facere debuit! Deinde, voderia adoptatio in filios, promissiones, legumlatio, in fæderibus continebantur (erant enim fædera promi [ ]ionum

missionum Eph. ii. 12.) cultus etiam sive Aalgela, in legislatione & fœderibus omnino & absque dubio jam includebatur, & tamen fingulæ istæ prærogativæ, quia ab aliis distingui & diverso titulo poni poterant, sollicité hic ac exacté ab Apostolo enumerantur; Deum verò illum super omnia, Deum Israelitarum peculiarem, licet etiam in superioribus prærogativis quodammodo contineretur, Apostolus hoc loco inter prærogativas eorum, silentio transmissifiet & neglexisset? Quis hoc cogitare possit? 2. Porrò, inter prærogativas antecedentes, in quibus Deus, quà Israelitarum Deus, jam inclusus & comprehensus quodammodo suisse, censeri posset, præcipua est, illa vodesia adoptio filiorum, qua indicabat Deum esse eorum Patrem: Attamen quemadmodum fædera à promissionibus differunt, licet promissiones in fæderibus comprehendantur, imo fædus sinè promissione esse nequeat; sic saltem differt etiam n' Deum esse alicujus, ab illa prærogativa Patrem alicujus esse. Quodsi ergo inter prærogativas istas distinctam facit & fæderum & promissionum mentionem; ergo & Deum esse Deum illorum, distincte & expresse ponere debuit, licet jam eorum adoptionis in filios (Patris cœlestis) mentionem fecisset. Nam alia ratione Pater, alia Deus Israelis erat. Prout etiam Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Deus quoque & Pater noster Joan. xx. 17. distincte vocatur, nec unus titulus in alio, non titulus Dei nostri in titulo Patris nostri comprehenditur. Dei genus erant etiam gentiles (utut Ifrael effet Dei primogenitus) qui nempe rationis ductum sequebantur, & non Epicuri de grege porci aut bestiarum similes erant, adeoque Deus erat talium, jam ante tempora Evangelii genitor ac Pater, Act. xvii. 28, 29. quis tamen dixerit, Deum fuisse talium gentilium Deum ratione peculiari? Aliud ergo est adoptio filiorum, & generatio aut processio quædam à Deo; aliud, Deum esse alicui Deum ratione Million The Inc plane

planè singulari. Si præsertim Matth. xxii. 32. Hebr. xi. 16. dicta consideres. Ergo quod Deus Opt. Max. esset Deus Ifraelitarum, id inter eorum prærogativas ac dignitates distincte ac expresse poni debuisse nullum est dubium. 3. Denique ut &v 6 legamus, suadent etiam sequentia ver. 6 & 7. quæ ita cum hoc 5to commate optime, si non unice, connectuntur : ' Quorum est ille super omnes, Deus nempe bene lictus in secula. Amen. ' autem fieri, ut à Aops ille Sermo Dei : Ego sum Deus ' Abrahami & seminis ejus, quo nempe se in æter-' num, Israelis Deum fore promisit, exciderit; id ' ego Paulus fateor sanè libens. Suspendi tamen ' ista prærogativa potuit, & patitur exceptiones. Non enim omnes qui ex Israele sunt, sunt (semper, ' aut, sunt verus) Israel, cui se Deus fore Deum ' fædere obstrinxerat. Neque quia sunt Abraha semen, ideo omnes sunt filii, promissionis nempe, adeo-' que filii Dei.' Præmium ergo eorum, qui se à Deo generari, in filios adoptari patiuntur, & semen promissionis ejus admittunt, est, quod iste Pater eorum, sit eorum Deus ratione peculiari. Unde iterum manifeste patet discrimen inter Patrem & inter Deum esse alicujus.

III. Erasmus quidem & qui eum hic sequuntur, lectionem vulgarem retinent, distinctione tamen post verba ex quibus Christus secundum carnem, posità, sequentia per Doxologiam ad ipsum Deum Patrem convertunt & reserunt, ut sensus sit, Ille qui est super omnia Deus Pater, (sit) benedictus in secula, qui nempe tot prærogativis Israelitas præ aliis gentibus exornare voluerit! Sanè doxologia aliqua hic quærenda esset omnino, si non 1. res ipsa potius doceret, illum qui est super omnia, Deum, hic tanquam Israelitarum prærogativam singularem, post alias prærogativas, utpote omnium maximam, in sipso sine memorari & nullatenus silentio præteriri potuisse. 2. Deinde majorem hic causam habuit

230 Initium Evangelii S. Joannis Pars I.

habuit Apostolus, Dei inter prærogativas Israelitarum tunc amissas memorandi, quam Dei adeò solenniter ob istas prærogativas tunc laudandi. Tristitia sese ingente & indesinente affectum dicit Apostolus, quod Judzi per infidelitatem suam, tot prærogativis ac dignitatibus, usque ad finem hujus feculi, usque ad adventum secundum nostri Salvatoris excidant, & donec tandem aliquando ad Dominum convertantur, iis gaudere nequeant; ergo ad lachrymas potius super iis fundendas, quam ad laudes & gratiarum actiones, lætitiam animi supponentes, Deo pro eorum pærogativis dicendas, commotum tunc se fuisse indicat. 3. Præterea quid sibi hic volunt verba illa 37 mailor, qui est Super omnia aut super omnes? Cum similia Eph. iv. 6, 5, 4. de Deo pronunciat, & eum super omnia esse, post alias Christianorum recensitas prærogativas & felicitates, ultimo loco, perinde uti hic, ponit & afferit, eo ipso docet, Deum Patrem etiam super unum Spiritum, & super unum Dominum (*) & super

(*) Super unum Dominum effel Vox ifta omnes, cum dicit o on mai we qui est super omnes Eph. iv. 6. non potest ad solos homines aut fideles restringi; nam & unus Dominus versu præcedente memoratus, i. e. Christus, est super eos omnes, qui est Dominus omnium Act. x. 36. Hic autem & The mailor Deus & Pater qui est super omnia, aperte ab isto uno Domino, ipsis etiam istis verbis, qui est super omnia distinguitur. Latius ergo hic Eph. iv. 6. patet vox may-Jov omnia, & aliter intelligenda, quam cum postea dicit, e in omnibus vobis, ubi to vobis, reftringft vocem waaiv omnibus, ad folos fideles Ephesios

tam Judaicæ quam Ethnicæ nationis; ac proinde cum dicit ο δλί πάνων, non debet vox υμών aut ήμων fubintelligi, fed respicit antecedentia, omnes ver. 4 & 5. enumeratas illas prærogativas ac felicitates. Deus Pater enim potest super omnia quæ intelligimus (& enumeramus) facere superabundanter cap. iii. 20. Daniel Bre-nius Not. ad h. l. Unus, inquit, Deus Pater omnium credentium, qui & coelestium Angelorum, ipsiusque Christi Deus & Pater eft. O' en! · πάνων, qui supra omnes dignitates eminet. Kai dia nav-· Two, qui per omnes supra no-! minatos, Christum, Spiritum Sanctum,

omnia esse quæ ibi sunt enumerata; (ini dictum pro endre, observante ad h. l. Chrysostomo), Ergo & hic Rom. ix. 5. cum Deum, post alias Israelis prærogativas ultimo loco super omnia aut omnes esse dicit, de eodem Deo Patre loquitur, & eum super Patres & super Christum, modò memoratos, adeoque & super omnes alias prærogativas Israelitarum esse, simili modo testatur, non autem doxologiam aliquam format. 4. Posito autem, hic esse doxologiam quandam, attamen quia non dicitur, qui est Deus benedictus in secula, ut 2 Cor. xi. 31. sed, qui est super omnia, Deus benedictus in secula, satis clarc his verbis en mailer super omnia, prærogativam illam maximam, majorem omnibus jam ibi enumeratis, nihilominus indicasset Apostolus; & positá voce Oeds inter duo commata, talis esset doxologia, Ille qui est super omnia, super omnes Israelitarum prærogativa, nimirum Deus, (sit) benedictus in secula! ο ων επί παν ων, Θεός, ευλογηθός είς τες αιώνας! Bene hic notandus est ille locus 2 Cor. xi. 31. Cur enim in illo Apostolus omisit has voces super omnia, quas Eph. iv. 6. & hic Rom. ix. 5. inculcat? Ratio nulla alia dari potest, quam quia 2 Cor. xi. nullas felicitates, prærogativas aut dignitates populi Dei in proxime præcedentibus enumeraverat aut recen-

Sanctum, Angelos, omnia operatur ad falutem Ecclesiæ
fuæ pertinentia. Utique cùm
dicit Unus Deus & Pater omnium,
omnium, non solùm ad vocem Pater, sed etiam ad vocem
Deus referri debere patet; sensum autem esse: Unus Deus
omnium, idemque unus Pater
omnium, Christianorum, sive
sint Judæi sive Græci. Deinde
verba ista, Deus & Pater omnium, in sequentibus sunt subintelligenda & repetenda; ut
sensus sit, Qui (Deus & Pater

omnium) est super omnes memoratas prærogativas & felicitates Christianorum, & (qui
Deus & Pater omnium) est
per omnes eas prærogativas,
qui per eas omnes probat &
oftendit se esse Deum & Patrem
omnium; & (qui Deus & Pater omnium) est in omnibus vobis Ephesiis; dum nempe spiritu suo spiritui vestro testatur,
vos & vestri similes omnes esse
sum populum peculiarem, suos
hæredes & silios dilectissimos.

enumeratis eminentiorem indicare voluit.

Hec observato, lectio hodierna, sensu Orthodoxorum accepta talem haberet sensum, Ex quibus Christus secundum carnem, qui (Christus) est super omnes Israelitarum prarogativas & omnibus iis eminentior, Deus benedictus in secula. Quod falsum & absurdum est. Sequeretur enim inde, aut Deum Pat em non esse summam illam Israelitarum prærogativam; aut, Christum esse ipso etiam Deo Patre, Deo Ifraelitarum, eorumque prærogativa, à Paulo tamen silentio transmissa, eminentiorem prærogativam atque dignitatem. Et id quidem ultimum, si Christus Deus summus esset, verissimum esset : Christus enim & secundum carnem & secundum Deitatem supremam, esset Judzorum przrogativa; Deus Pater autem secundum unicam solummodo naturam. Denique, si Deus Pater Eph. iv. dicitur esse supra omnes prærogativas fidelium Judæorum atque Gentilium, etiam super ipsum Dominum, id eft, Christum: Ergo Christus Rom. ix. non poterat dici Judæcrum fidelium summa esse prærogativa. Ergo verba, qui est super omnia, Deus benedictus in secula, neutiquam de Christo intelligi poflunt.

IV. Denique, Patres antiquissimi, ex. gr. Irenaus (ut jam supra cap. viii, & ix. § 2. vidimus) & Origenes, imo & utroque antiquior Justinus Martyr, hunc titulum Dei super omnia & similes, non modò ad Patrem reserunt, & quidem illi duo frequentissimè, sed etiam hoc titulo Deum Patrem Jesu Christo contradistinguunt. Adeò ut Pseudo-Ignatius

Ignatius in Epist. ad Tarsenses non vereatur illos quosdam, qui ejus tempore Christo titulum Dei super omnia tribuebant, Satana Ministros appellare. Quofdam, inquam; non enim Christianos in genere, id fecisse dicit. At verò si in Paulo legissent, ut nunc vulgo legi volunt, Christus secundum carnem, qui (Christus) est super omnia Deus benedictus in secula; an credibile est futurum fuisse, ut antiqui illi hoc ipso titulo super omnia Dei Deum Patrem à Christo distinguerent; & eos qui hunc titulum, Divum Paulum secuti, ad Christum referrent, quocunque prætextu, propterea Ministros Satanæ appellarent? Atqui & Julianus Imperator, qui ante suam apostasiam eruditus erat Christianus, dicit in loco illo, cujus partem supra ad cap. i. adduximus, Christum nec à Paulo, nec ab ullo alio Apostolorum & Evangelistarum Deum fuisse vocatum, sed tantum à bono illo Joanne (nempe in illo Evangelii exordio, jam Juliani ætate & antea corrupto), quem etiam ab Apostolis clarè distinguit, & pro alio aliquo discipulo Christi Apostolis posteriore, habuit. Verba Juliani contra Christianos apud Cyrillum Alex. lib. x. contra Julian. pag. 327. edit. Spanhem. Latinè reddita, ita sonant: 'Tam infortunati estis, ut ne man-' seritis quidem in iis quæ vobis ab Apostolis sunt tradita: eaque fuerint ab illorum posteris (vino To) improuerwr), majori nequitia & impietate tractata. ' Jesum quippe illum N. B. neque Paulus Deum dicere ausus est, neque Matthæus neque Marcus, ' sed bonus ille Joannes, quum sensisset magnam ' multitudinem in plerisque urbibus Græcis & Ita-· licis, jam tunc eo morbo (i. e. doctrina Christi-' anâ) captam esse: audiretque opinor monumenta ' quoque Petri & Pauli clam quidem, sed tamen audiret ea coli, primus id dicere ausus est,' (quod nempe Christus Deus esset.) Et pag. 335. 'Verum istud quidem mali à Joanne cepit initium.' Non putabat ergo Julianus medio Seculo 4. hic Rom.

ix. 5. titulum super omnia Dei in secula benedicti Christo suisse tributum, sed eum ad Deum Patrem referri credebat. Et quia in Joanne, quem Apostolis posteriorem esse putabat, Deus erat Verbum legebat, & Christum ab eo solo Deum vocari videbat, hinc rem Christianam à Joanne majore nequitia & impietate, quam à Matthæo, Marco & Paulo, tractatam esse dixit.

V. Vide autem quam altè, sub finem adhuc Seculi 2. antiqua illa veritas de Patre folo illo altifsimo Deo, super omnia Deo, & super ipsum Christum, in animis hominum manserit radicata, ut, licet Irenaus Christum Deum crederet antesecularem, & hic Rom. ix. 5. lectionem & ar fuerit secutus, prout loco supra citato observavimus, tamen verba illa, qui est super omnia Deus benedictus in secula, non de Christo, sed de solo Deo Patre intellexerit! Nempe, videbat Patrem non Filium, in Scriptura innumeris locis titulo Dei infigniri; imo Deum Filio innumeris locis contradistingui; in Joannis exordio non Deus, sed, Dei erat Verbum legebat; tum etiam illæ voces em mailor super omnia, quæ Eph. iv. 6. Dei Patris super omnia ibi enumerata, & super unum Dominum eminentiam clarissime indicabant, non permittebant Irenzo, ut eas hic Rom. ix. 5. ad istum Dominum, ad Christum, referret. Paracletus Montani videtur primus dictum hoc verbis av 6 in 6 av mutatis, Christo aptare cœpisse. Et sane Tertullianus istius Spiritus Filius, verba hæc in lib. cont. Praxeam ad Christum detorquet. Tanti temporis erat ex Christo facere super omnia Deum. Quanquam res ista Tertulliani tempore nondum maturuerat. Nam & is (vide iterum vim antiquæ veritatis de uno supremo Deo Patre!) tametsi Filium ejusdem cum Patre substantiæ, (nempe portionem, partem, ejus) esse putaret, (quasi Deus in portiones dividi aut distingui posset); tamen adhuc Filium Patri inæqualem statuebat. Et proficiebat Jesus Deitate

Deitate apud Orthodoxos per annos circiter 180. à Justino Martyre ad Athanasium usque, non tantum olim sapientia, ætate & gratia apud Deum & homines.

VI. Jam verò antiqui illi, qui super omnia Deum, aut Oedr wor saw, aut simili titulo memoratum, constanter Christo contradistinguebant, adeoque Christum super omnia Deum non vocabant, nullibi, quod sciam, doxologiam illam Erasmianam aut aliquam aliam, hic Rom. ix. 5. agnovisse leguntur. Ergo omnino &, & legisse videntur. Sed cum Irenæus, jam o de hic legerit (51), & tamen locum istum ad Deum Patrem retulerit, nec doxologiam aliquam agnovisse videatur (52), videtur voculam ar ex superioribus hic and xour repetiisse, & sic locum intellexisse, de oi Haliges, में दें कि o Xeisis के म्बीबे न्यंद्रमा (อีง) o อัง ยัก กลงใอง, &c. Quorum sunt Patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, (quorum est) is qui est super omnes, Deus benedictus in secula. Verum enim verò, cum simpliciores, quorum pars est longè major, in quorum, non subtiliorum tantum inge-

(51) Cum Irenaus o v legerit Apparet ergo hanc mutationem & transpositionem er o in o de jam secundo Seculo in Codice quo usus fuit Irenæus fuisse repertam; num verò Ti aBrelia & fortuito idiotæ alicujus librarii errori, an verò piæ fraudi alicujus falfarii ex Justini Mart. schola profecti, & in pejus proficientis, adscribendam, definire nequeo. Notum est interim, etiam ex loco quodam fupra jam memorato Dionysii Corinthii ap. Euseb. Hist. Ec. lib. iv. cap, xxiii. Apostolos Diaboli, (qui nempe ab eo missi per multas currebant regiones) jam tunc Seculo fecundo, ante-

quam libros fuos scriberet Irenæus, ipfarum quoque SS. Scripturarum fuisse adulteratores.

(52) Nec doxologiam aliquam agnovisse] Nisi forte quis ex verbis ejus lib. ii. cap. xxiv. Num. 2. prout ea supra cap. viii. § 3. Num. 3. emendavimus, conjiciat, eum doxologiam aut benedictionem ad Deum Patrem referendam, ibi contineri existimasse, quando ita scribit: 'Nihilominus autem &

- ' Unigenitus, & maxime autem
- · Super omnia qui benedicitur Deus, quod & ipfum Hebrai-
- e cè Baruch dicitur, & duas &
- dimidiam habet literas.

VII. Sed non intra solam, fortem licet, res ista subsistit conjecturam, aut verisimilitudinem. Certiora & evidentiora habemus. Si Apostolus & du scripfisset, & voculam er, ut effet (er) ber, ex superioribus subintelligi, ac mente repeti voluisset, prout ea aliquoties versu præcedente subintelligitur, wv n goderia, (wv) n n doga, (wv) n at dadnigut, (wv) zi i vocuo Seria, &c. tunc etiam vocula zi omnino præmittenda fuisset, de or naléges, z'et de de Xerods to rala σάρχα, (ων) κỳ ὁ ων ἐπὶ πάνθων, Θεὸς &c. Unicuique enim prærogativæ ver. 4. ubicunque vocula år expresse non præmittitur, præmisit conjunctionem z): (wv) x, n doža, (wv) x, at dadinat, (wv) x, n voucederia, &c. Et sic quoque versu 5. Reassumptá in principio vocula de, de oi naleges, subjungit postea ut in præcedenti versu & Kcribit, z'it av & Xeisde; ergo si postea addens novam prærogativam, in ultimis verbis versus hujus 5. Er subintelligi voluisset, 2 quoque omnino præmisisset atque dixisset, (d') & d' im miller, &c. Jam verò quia hic voculam i non pofuit, verba ista prout nunc leguntur, & it ar & Xeises के मुक्की के क्यूरुव के किए देनों नकंशीकर, Geds &c. necessario inferunt, (nisi hic doxologiam aliquam quæ Deum Patrem

trem spectet, statuere velis) ista 'o w' im mirlwr, Ded, &c. cum præcedentibus à xersos to rela nigra, construenda esse; & sequetur omnino, Chrittum esse super omnes prærogativas Ifraelis fummam prærogativam; quod jam (in fine § 3.) falsum absurdumque esse vidimus. Sed neque poterat scribere Apostolus it in a Xeisds 78 nala ouena, n'o de em marler, Oeds &c. nam præmissione & expressione istius voculæ & (non expresse præmissa vocula de ante voculam a), non Christum tantum, sed etiam Deum super omnia benedictum, à Christo distinctum, dixisset esse ex Israelitis, & ex illis procedere aut exortum esse. Itaque loco voculæ &, vocula &r, cum magna emphasi resumenda, & dicendum fuit, wir o em mailler, Deds eurognis &c. si Apostolus his ultimis quinti commatis verbis de Deo Patre, summa Israelis prærogativa atque dignitate, absque doxologia loqui voluit. Coguntur ergo Orthodoxi, aut doxologiam aliquam, quæ Deum Patrem spectet, admittere, aut nobiscum statuere, Apostolum scripsisse, av o en maillon, &c. Tertium non datur. Adeoque utrumlibet elegerint, sequitur, non Christum sed Patrem ejus coelestem à Paulo Deum & super omnia dici. Cum autem in his verbis, five fit doxologia five non, Deus tanquam suprema Israelis prærogativa celebretur, adeoque doxologia alia esse nequeat, quam voce Deus posità, ut supra diximus, inter duo commata, nempe, is qui est super omnes prærogativas, Deus, (sit) benedictus in secula. Amen! si doxologia ista ipsis non placet, nec hic in summa Pauli tristitia, & prærogativarum istarum Judaica amissione, locum commodum habet; nihil jam aliud restat, quam ut nobiscum dicant, Apostolum ipsum non aliter quam ών ο επὶ πάνων, Θεὸς scripsisse. Imo, si Apostolus Eph. iv. 6. post alias Christianorum felicitates ac prærogativas, quibus illi reipfa gaudebant ac fruebantur, unum Deum omnium Patremque qui est super omnia, absque ulla doxologia proposuit; quis credat

credat eundem Apostolum, dum prærogativas Judæorum, quibus illi tunc miserè excidebant, enumeraret, doxologia adeo solenni uti voluisse? Concludimus igitur, nullum Rom. ix. 5. verbis Apostoli commodum aut rationabilem sensum inesse, nisse solenni messe, nisse solenni messe, nisse solenni messe, nullus licèt Codex MS. hanc lectionem nunc exhibeat, nulla licet allegatio Veterum, quod sciam, eam expresse indicet. Ergo multo magis illa lectio, Et Dei erat Verbum, amplectenda, tot Veterum allegationibus & testimoniis, à corruptela hominum nesariorum vindicatis stipata & statuminata. Q. E. D.

CAP. XLIII.

Tertium exemplum emendandi ex solo fere ingenio Textus moderni Scripturæ Hebr. i. ver. 1. ubi non in Prophetis, sed in Angelis legendum esse probatur.

I. O Bservavimus supra pag. 98. divinum Auctorem tribus primis hujus Epistolæ commatibus, Dei Filium Angelis, Mosi, & Aaroni jam compendiose anteserre, quod in sequentibus prolixius exequitur. Quomodo titulis illis effulgentia gloriæ, & character hypostaseos ejus, i. e. persistentiæ Dei in promissis implendis, Mosi præferatur, vidimus ibi. Eidem Mosi Legislatori ac summo in terra populi Rectori præfertur, quando statim dicitur omnia tulisse verbo potentiæ ejus (53); verbis autem insequen-

per se ipsum legimus. Sic Syrachus de Elia cap. xlviii. 3. ἐν λόγω Κυείς ἀνείς εν ερανδν. Verbo Domini continuit cœlum, &cc.

⁽⁵³⁾ Verbo potentia ejus] av-78 non av78, ejus non sua, legendum esse indicant statim sequentia, ubi demum A' sav78

tibus, per se ipsum (non per sanguinem animalium) purgatione peccatorum nostrorum facta, non semel quovis anno stat tremens ac mortem extimescens coram arca fæderis, in inferioribus mundi locis, sed consedit in dextra Majestatis in excelsis, Aaroni eum anteferri, nemo non videt. Angelis ergo etiam versu antecedente secundo atque primo antefertur, quod ibidem jam ex parte indicavimus. Idque eò clarius apparebit si ita Textum legas, Multoties & multimode olim Deus Patribus in Angelis locutus, bisce ultimis diebus locutus est nobis in Filio, &c. Forsan & Clemens Alex, sic locum istum legebat, ita enim Strom. v. pag. 563. edit. Par. scribit: 'Habet au-' tem aliud quoque anigma, aureum candelabrum, ' figni Christi, non figura sola, sed eo etiam quod ' lucem immittit multimode & multoties in eos qui ' in ipsum credunt, sperant & respiciunt, per minifterium eorum qui sunt primo creati, Sa nis wir new · Tox sisw Saxovias, (i. e. per Angelos.) Dicunt autem esse septem oculos Domini, septem Spiritus requies-' centes in Virga quæ floret ex radice Jessæ.' Admod. Reverendus Oxoniensis novissimus editor Clementis hujus, per Tes mouroulisus primo creatos, intelligit Apostolos aliosque Caristi discipulos, quorum mi-'nisterio Evangelica lux per orbem diffusa est.' Quod sanè miror. Quia à Clemente etiam alibi in fuo libro & in Eclogis Propheticis, per primo creatos, Spiritus cœlestes Angelici primarii manifeste intelliguntur; & nullibi, puto, ab eo Apostoli & discipuli Christi, primo creati vocantur. In ipso etiam isto loco septem illi oculi & septem Spiritus statim memorati, eofdem Angelos & Spiritus primarios clare designant.

II. Præterea notum est, Primo, divinum Auctorem contra Judaizantes Christianos in tota agere Epistola, qui Angelos, Mosen & Aaronis splendidum Sacerdotium, Christo, Evangelio ejus & Sacerdotio præferebant. Prophetas verò nec præfere-

bant,

bant, nec præferre poterant; nimis enim manifestum erat, Christum & ejus Apostolos miraculis & doctrina superasse Veteris Fæderis Prophetas. Hinc etiam isti Judaizantes Christum & Apostolos non rejiciebant, sed Legem Moss per Angelos latam simul cum Christi Evangelio, si quis salvus esse velit, observari debere contendebant. Cur ergo Auctor Epistola, Deum antea in Prophetis locutum, nunc nobis in Filio loqui dixisset, ut Filium Prophetis anteferret, quos nemo Filio anteferebat? Legendum ergo omnino videtur, Multoties & multimode olim Deus Patribus in Angelis locutus, hisce ultimis diebus locutus est nobis in Filio omnibus quotquot funt Angelis excellentiore. Superfluum sanè erat, eum vulgaribus præferre Prophetis, quem Angelis Mosi & Aaroni præferebat. Secundo, Capite statim fequente admonet, oportere nos abundantius attendere & adhærere his quæ audivimus; si enim ille per Angelos dictus nanneis Sermo fuit firmus-quomodo nos effugiemus tantam negligentes salutem, quæ ab ipfo Domino dici cæpta, αξχήν λαβέσα λαλείδαι Ad 78 Kueis, &c. Ubi quemadmodum ista verba, ab ipso Domino dici aut pradicari coepta, respiciunt id quod antea dixerat, Deus locutus est nobis in Filio, sic quoque ille Sermo per Angelos dictus respicit illa, olim Deus Patribus locutus in Angelis. Quodsi autem legas, olim Deus Patribus locutus in Prophetis, nullam habebis in antecedentibus mentionem illius Sermonis per Angelos dicti. Tertio, per sermonem istum, qui per Angelos dictus est, & per ea quæ olim Deus Patribus locutus est, non sola quidem legislatio Sinaitica, ea tamen præcipue & potissimum intelligitur; quæ nunquam Prophetis sed Angelis, expressis verbis adscribitur, nuspiam per Prophetas sed per Angelos lata fuisse dicitur, tum ab ipso Auctore hujus Epistolæ Act. vii. 38, 53. tum ab ejus magistro Apostolo Paulo Gal. iii. 19. Cum ergo Auctor Epistolæver. 1. locutiones Dei olim Patribus factas, locutioni

locutioni per Filium, adeoque Legislationi Evangelicæ, per Filium factæ, inter alia opponit; aut dicendum est, ipsam Legislationem Mosaicam, locutionibus olim ad Patres factis non inclusisse, nec Legislationi Evangelicæ per Filium factæ opposuisse, quod statuere absurdum esse videtur; aut dicendum, eum scripsisse, olim Deus locutus Patribus in Angelis; quo ipso Legislationem Mosaicam locutionibus istis olim à Deo factis, ante omnia aut præcipue comprehendit atque inclusit. Quarto, Vox πολυτές πως multimode, id est, locutio multimoda, opponitur locutioni in Filio; adeoque afferit divinus iste Scriptor, Deum in Filio non locutum esse multimode, olim verò in aliis multimode esse locutum, modis nempe multiplicibus & ab invicem diversis & multoties mutatis. Si verò legas locutionem illam in Prophetis multimode fuisse factam, sequetur etiam in Filio multimode locutum esse Deum. Quomodo enim Prophetis adtribui potest illa multimoda locutio, quæ in Filio locum non habeat? Siquidem in Filio loqui, non excludit diversos modos Propheticos quibus Deus in Filio locutus est; partim clare, partim obscure per parabolas & anigmata, partim præcepta dando & promissa, partim minando & judicia divina prædicendo, partim miracula patrando, partim cœlis apertis & voce cœlitus demissa, Mat. iii. 16, 17. Hebr. xii. 25. Joan. xii. 28. partim per visiones Propheticas & cœlestes (54) Luc. x. 18. Joan. xii. 31. Si vero legas in An-

(54) Per visiones Propheticas] Videbam, inquit, Satanam ut fulgur, ex cœlo cadentem. Visio erat Prophetica, quemadmodum illa Esaiæ cap. vi. Vidi Dominum in solio, &c. aut illa Michææ I Reg. xxii. 17, 19. Vidi Israelem dispersum, &c. Vidi Dominum sedentem in throno suo, &c. Satanas sibi per Chris

flum & Apostolos ac LXX. discipulos, passim Dæmonia ejicientes, injuriam sieri credens, videtur coram throno Dei conquestus esse. Sed causa ibi cecidit, & ejectus foras, terribili specie instar sulguris & iratus, de cœlo delapsus properabat ad terras ut Christi regnum vanstaret.

gelis, clarissimi sunt isti diversi modi locutionis per Angelos facta, plerumque terribiles atque horrendi, qui in Filio locum non habent. Aliquando apparebant & loquebantur sub diversa forma animalium mixta ut Cherubim. Vide infra Differt. iv. § 13. aliquando ut Seraphim; aliquando ut homines edentes & bibentes, licet homines non essent; aliquando in forma gloriofa, nonnunquam in fomniis, in ardente rubo, aliquando nulla specie humana ostensa, in nube, in columna ignea; & cum legem in monte Sinai promulgarent, in vocibus horrificis, tonitrubus, fulminibus & terræ motu; aliquando loquentes, in flamma ignis ascendebant & in cœlum redibant, &c. At vero Filius semper uno more apparebat & loquebatur; Deusque nobis locutus est in Filio suo dilecto, plerumque placide & modo plane paterno. Quinto, Quando divinus Auctor modum locutionis Dei sub Veteri Fædere, modo locutionis sub Novo, opponere, & hunc illi anteferre voluit, necesse est ut illud quod sub Veteri Fædere omnium præstantissimum erat, opponeret Novi Fæderis præstantiæ, ut Novum Fædus eo præstantius Vetere appareret; Ergo, non poterat opponere Prophetas Filio, sed Prophetis longè præstantiores Angelos, quibus Deus & Prophetas & totum Orbem Veterem subjecerat. Sexto, Quando Scriptor iste divinus dicit, locutus est nobis in Filio; To, nobis, includit in se, non vulgares folummodò Christianos aut homines, sed & Apostolos & LXX. Discipulos, Evangelistas & Novi Fæderis Prophetas, quibus omnibus Deus in Filio locutus est; Ergo etiam in antithesi, per illos quibus Deus olim locutus esse dicitur, necesse est ut non vulgares solummodò Israelitæ, sed etiam Prophetæ ipsi, & omnis ordinis homines in Israele, intelligantur. Non ergo dicere poterat Auctor, Deum olim in Prophetis locutum esse Patribus, cum ad ipsos etiam Prophetas locutus sit, quique adeo in Patribus quibus locutus est, necessario includantur; ergo necesse esse videtur ut scripserit, Multifariam & multis modis olim Deus locutus Patribus (adeoque etiam Prophetis) in Angelis, his ultimis

diebus locutus nobis est in Filio.

III. Sed illi, qui Filium Dei jam sub Veteri Fædere reipsa exti isse, & toties apparuisse ac olim Deum per Filium locutum esse credebant, videntur hic pro in Angelis posuisse in Prophetis, & correxisse Magnificat. Nondum verò Clementis Alex. tempore ista sententia de Filio jam sub Veteri Fædere locuto obtinuerat; nondum passim pro Angelo illo gloriofo, qui nomine Dei tunc apparebat & locutus est, habebatur; sic enim Strom. v. pag. 549. de Abrahamo scribit: ' Postea autem cum in cœlum fulpexisset, sive viso in Spiritu Filio, ut quidam exponunt, five glorioso Angelo, sive etiam alias 'agnito Deo, creatura, & quolibet ejus Ordine, 'præstantiore, assumit Alpha.' Ubi Angelus ille gloriosus Filio contradistinguitur, & in ordinem creaturarum redigitur. Per istos quosdam qui sic exponebant, & Filium non jam tunc præsentem, sed in Spiritu ab Abrahamo visum esse dicebant, intelligit Clemens Veteres Orthodoxos & Artemonitas, aut Nazaræos. Sic David Ebionita Christum in Spiritu vocabat Dominum, Matth. xxii. 43. non enim Chriflum Dominum futurum, matre sua seniorem fore credebat. Ita & Ignatius Epist. ad Magnes. §. 9. "Cu-' jus & Prophetæ discipuli existentes, Spiritu ipsum ' ut Doctorem expectabant, & propter hoc quod ' juste expectabant, prasens (mager) suscitavit eos ex " mortuis.' Per discipulos Chritti intelligit Ignatius Martyres, etiam eos qui ante Christum pro Christo olim futuro, & instar Christi, mortem & alias persecutiones patiebantur.

C A P. XLIV.

Quartum exemplum, nempe Apoc. xxii. 13. intrusarum in omnes Codices vocum primus & ultimus.

A Liud exemplum, solo ingenio & absque exemplo ullius Codicis, emendanda Scriptura, est Apoc. xxii. 13. ubi titulo Dei Patris, Ego sum Alpha & Omega, principium & finis, additus est ab interpolatoribus titulus Filii primus & ultimus; eo videlicet confilio, ut Filius idem Deus cum Patre haberetur; aut merâ inscitiâ sciolorum, verba ista primus & ultimus idem cum Alpha & Omega, principio & fine sonare putantium. Additio autem ista in omnibus reperitur Codicibus, cum hac tamen disferentia, quod alii istas voces primus & ultimus præponant verbis principium & finis, alii postponant; quod ipsum una indicium est loci interpolati. Nempe, cum ipse Joannes ipsum Deum Patrem loquentem (55) hoc Capite xxii. ver. 10, 11, 12,

(55) Deum Patrem loquentem introducens] Dicitur Apoc. i. 1. xxii. 6, 16. Joanni Apocalypses per Angelum esse factas. Iste Angelus Joanni loquitur eumque instruit, aliquando ex fua ipfius persona, ut ex. gr. cap. xvii. 9, 1. xix. 9. xxi. 9. xxii. 1, 6, 9, 14. aliquando verò interfatur ex persona Dei Petris, aut persona Dei assumpta, ut hoc ipso Capite xxii. 7, 10, 11, 12, 13. aliquando etiam ex persona Jesu Christi loquitur, ut cap. i. 11, 13, & fequ. xxii. 16. Et notandum est cap. xxii.

ubi ex Dei Patris persona à versu 10. usque ad versum 13. inclusive, loquitur, eodem plane modo ver. 10. memorari, Et dixit mihi, atque versu 9. immediate antecedente (ubi Angelus ex fua ipfius persona loquitur) Et dixit mihi, Cave ne facias, conservus tuus sum, &c. Sic Gen. iii. ille in horto ambulans, cujus ambulantis vocem Protoplasti audiebant, ille Adamum increpans, eum & uxorem ejus judicans, vocatur Dominus Deus, etiamsi non ipse Deus sed Angelus ejus personam

gerens

12, 13. introducens (ut collatio dictorum cap. xxi. 5, 6, 7, 8. & cap. i. 8. docet) nihil aliud quam, Ego sum Alpha & Omega, principium & sinis, posuisset, scioli verò aut falsatores verba illa, primus & ultimus, hic etiam legi vellent, sactum est, ut ea alii verbis principium & sinis anteponerent, alii postponerent. Ut verò necessitas emendandi hujus loci magis ap-

pareat, consideremus omnia loca parallela.

II. Joannes salutat Ecclesias cap. i. 4, 5. nomine Dei Patris, septem Spirituum, & Jesu Christi, quem asserit ver. 7. venturum in nubibus; & ut nos ejus adventûs reddat certiores, addit statim verba Dei Patris, promissionem de adventu isto confirmantis, Naì, ἀμην, Ερά εἰμι τὸ Αλφα &c. Sic, Amen, Ego sum Alpha & Omega, principium & sinis, dicit Dominus Deus, qui erat & qui est & qui (unà cum Filio & in Filio) venturus est, ille omnipotens, qui cum sit omnipotens essiciet omnino ut Jesus Christus iterum appareat; ejus enim apparitionem, ut Paulus simili modo i Tim. vi. 15. emphaticè docet, propriis temporibus exhibebit & ostendet nobis Deus Pater, ille beatus, ille solus dynasta, id est, ille om-

gerens id faceret. Et licet Dei personam gereret, tamen aliquando, nempe ver. 22. ex perfona meri Angeli & quà Angelus, ad adstantes sibi Angelos interfatur, Ecce Adam factus est (scilicet!) ut unus ex nobis (Angelis) sciens bonum & malum, prout ipsi nempe Serpens, eritis sicut Dii (Angeli præcipui) promiserat. Et tamen etiam hic legimus, Et dixit Dominus Deus, Ecce Adam factus est ut unus ex Prout hic Apoc. xxii. nobis. utroque loco tam versu 9. quam versu 10. legimus, & dixit mihi, nempe ille Angelus (quod ex cap. xvii. 7. subintelligendum)

e e

& tamen ver. 9. duntaxat ut merus Angelus, ver. 10. autem & 11, 12, 13. ut Deus ipse & Dei persona assumpta loquitur. Quod idem prorsus est, ac si hic ver. 10. expresse legeretur, Et dixit mihi ille Angelus: Ne obsignes verba Prophetiæ libri hujus——Ecce venio cito, Ego fum Alpha & Omega, &c. Sic alicubi lib. iv. Esdræ, Angelus Dei persona assumpta ad Esdram verba facit; interim tamen, Esdram fratrem appellans, hoc ut merus Angelus interfatur. Conf. Doctiff. & Clariff. Th. Benneti Discursum de B. Trinit. pag. 59. fegq.

R₃

nipotens.

nipotens. Fuit in primo Christi adventu Alpha, erit in secundo Omega, & ostendet se etiam ejus rei non folum principium sed & finem, consummationem ac perfectionem esse. Voces Sic, Amen, merito ad versum 8 referimus, & ipsi Deo Patri tunc interloquenti & rem confirmanti adscribimus. cap. xxi. introducto Deo Patre ver. 5. omnium rerum creatarum innovationem promittente, postea statim ver. 6. pro istis verbis, Sic, Amen, eum Pipove factum eft, dixisse testatur, Et dixit mihi: Fa-Aum est, Ego Sum Alpha & Omega, principium & finis, &c. Eundem ergo Deum Patrem, etiam cap. xxii. 10-13. loquentem introducit, Et ecce venio cito (veniet enim Filio conjunctus, conf. 1 Joan. ii. 28, 29. coll. cum ver. 24. & iii. 2.) & merces mea mecum (ex Esai. xl. 10.) reddere cuique prout opus ejus erit. Cujus sui adventus nos eo certiores reddens, addit etiam hic cap. xxii. (ut cap. i. ver. 8. eodem fine addiderat), Ego sum Altha & Omega, principium atque finis. Prorsus ergo incongrue hoc loco titulus Filii, ille primus & ille ultimus, ab aliis interpositus, ab aliis appositus est. Non enim hic Filius ipse, sed Pater de Filio, aut de suo adventu in Filio, loquitur. Idque eo magis incongrue factum, quod verba Dei Patris hic verbis Jesu Christi contradistinguantur. Christus enim demum ver. 18. loquens introducitur, Ego Jesus misi Angelum meum, testari vobis ista in Ecclesiis. Ego sum radix & genus Davidis, illud astrum lucidum & matutinum. Et notanda hic est titulorum diversitas atque oppositio: Pater de se ver. 13. dicit, Ego sum Alpha & Omega, principium & finis; Filius verò de se dicit, Ego sum radix & genus Davidis, illud aftrum lucidum & matutinum. Nec tamen hic addit, Ego sum ille primus & ille ultimus, agit enim hic de fola sua gloria Salvator noster, cum qua vox ultimus non congruit, & in ea locum non habet, ut statim apparebit. Et hinc etiam eo magis apparebit falsitas illius

illius lectionis in editionibus nostris cap. i. ver. 11. ubi Joannes audivisse dicitur vocem dicentem, Ego sum Alpha & Omega, primus & ultimus. Quodsi vox ultimus, ubi de mera gloria Filii agitur, locum non habet, multo minus cum titulo Patris jungi potuit. Nec sane ista cap. i. ver. 11. extant in pluribus bonæ notæ Codicibus. Alibi quoque Spiritus Dei cum vocibus Alpha & Omega non voces primus & ultimus, sed principium & sinis, aliquoties jungit.

III. Dices: idem significare primum & ultimum quod & principium ac finem, & Alpha & Omega; ergo omnia ista conjungi, & de uno eodemque Deo Apoc. xxii. 13. prædicari poterant. Respondeo: Nullo modo est verisimile, unam eandemque rem uno eodemque loco, ter diversis verbis fuisse expressam atque indicatam. Alpha quidem & Omega prima & ultima est in Alphabeto Graco litera, qua Deus Opt. Max. designatur, prout etiam Cabbalistæ eum TR Aleph Thau vocant. Et putare quis posset, principium & finem, nihil aliud esse quam explicationem 78 Alpha & Omega. Sed primo, si principium & finis, nil nisi 78 Alpha & Omega explicatio est, ergo & primus & ultimus, si eodem versu legi debet, nil nisi altera 78 Alpha & Omega explicatio esfet; at verò quid erat necesse unam rem bis eodem loco explicare? Secundo, cum vox Alpha non tantum principium Alphabeti, sed etiam rem aut personam omnino prastantem atque notabilem designet; & Omega, non tantum Alphabeti finem verum etiam O magnum significet, adeoque eum qui in fine magnus & notabilis est indicet; patet hinc, titulum sequentem principium & finis non exprimere omnem 78 Alpha & Omega emphasin, adeoque aliud quid præterea fignificare. Quodfi verò principium & finis non exprimit nec exhaurit voces illas Alpha & Omega, multo minus phrasis illa primus & ultimus. Principium & finis, Deus non respectu fux personx, sed aliarum rerum, vocatur, quas non tantum R 4

tantum incipit, sed & ad optatum finem perducit & consummat. Qui autem primus & ultimus dicitur, respectu suæ ipsius personæita dicitur, si phrasis ista primus & ultimus, a principio & fine differt, & diversum quid significat. Prout sane diversum quid fignificat, aut mera est tautologia. Si non est tautologia, ergo prout principium & finis differt ab Alpha & Omega, sic quoque primus & ultimus differt à principie & fine. Quodsi vero is qui primus & ultimus dicitur, respectu suæ ipsius personæ ita dicitur, bifariam ita dici potest, aut respectu temporis aut respectu dignitatis & indignitatis. Respectu temporis, nec Deus nec Christus ultimus dici potest. Nam omnes les à Deo creatæ, a Deo procedentes, Deo & Jesu Christo Salvatori semper coexistent, Deus enim eas non annihilabit, sed omnia nova faciet & restaurabit. Ergo primus & ultimus nonnisi altero respectu sumi potest, & nihil aliud quam prastantissimum & abjectissimum contemptissimumque significat; qui titulus Deo Patri aptari nequit. Ergo Apoc. xxii. 13. à sciolis absurde cum titulis Dei Decque dignis, cum Alpha & Omega, & cum principio & fine omnium revem, conjunctus est.

IV. Utique his verbis à mesons n' à Egalos ille primus & ille ultimus Filius hominis feipfum, tanquam titulo fibi maxime proprio, cap. i. 17. & cap. ii. 8. describit aut designat. Cum Joannes persecutionem propier Jesu testimonium passus, in insula Pathmo procul ab humaniori focietate verfaretur, atque sic indigno modo tractaretur; ac tunc visa Filii hominis majestate perculsus, pro mortuo ad pedes ejus procidisset, ille Joannis sui amantissimus, inclinato ad eum capite & corpore, imponit ei dextram septem stellis fulgentem, & his verbis eum affatur atque erigit, Ne time, ego sum ille primus & ille ultimus, videlicet inter filios hominum; ego ille præstantissimus omnium, à mundo adeo contemptim habitus & despectus, simul fui ille ultimus & abjectissimus;

LXX

jectissimus; ne igitur homo mihi dilectissime animum desponde; licet te mundus ultimo habeat loco & despiciat omnino, es tamen mihi charissimus, in oculis meis primus, & dextra mea septem stellis ornata coronaris. Macte & exemplo meo & imitatione mei! Consuevit Salvator in exordiis Epistolarum ad septem illas Ecclesias datarum, cognomina fibi dare ex primo Capite Apocalypseos desumpta, & ad statum istarum Ecclesiarum apprime accommodata. Scribens ergo ad Smyrnenses pauperes & afflictos, sibi tamen valde dilectos & nullius crimiois reos, istis utitur verbis, Hac dicit ille primus & ille ultimus, in consolationem nempe Smyrnensis Ecclesia, præstantissima simul, & in oculis hominum ultimæ, abjectæ, afflictæ atque depressæ. Deinde titulus iste primi & ultimi utroque loco jungitur cum commemoratione mortis & refurrectionis ejus. Ego sum ille primus & ille ultimus, & ille vivers (vivificans) & fui mortuus. Et postea, Hæc dicit ille primus & ille ultimus, qui erat mortuus & revixit. Ut adeo ista omnino probent, titulum primi & ultimi Christo Filio hominis in Apocalypsi ita esse proprium, & ita ejus excellentiam & exinanitionem hic exprimi, ut plane incongruum sit eum cum titulis Dei Patris, cum Alpha & Omega principio & fine, misceri. Quod cum Apoc. xxii. 13. fiat, satis firmum manet, verba ista primus & ultimus, hoc loco non ab ipso Joanne suisse posita, fed ab interpolatorum esse manu, adeoque locum esse mendosum & ex ingenio emendandum, licet nunc in omnibus Codicibus ita legatur.

V. Objectioni tamen gravissimæ adhuc respondendum est: Nempe Esai. xli. 4. xliv. 6. & xlviii. 12. Deum summum, Deum Patrem, vocari primum & ultimum; ergo & in Apocalypsi cap. xxii. 13. ita vocari potuisse. Respon. Ita quidem Vulgatus Interpres Latinus, hos locos Esaiæ, ex Apocalypsi Joannis perperam intellectâ, vertit, sed non ita

Initium Evangelii S. Joannis Pars I. LXX Interpretes, quorum stylum Scriptores Novi Testam. sequi consueverunt. Deinde, Hebrax voces rischon ve abharon non solum adjective primus of ultimus, sed etiam substantive principium of finis, verti possunt, imo & adverbialiter nonnunquam in Scriptura sumuntur. Eadem enim vox Hebræa. pro re nata, non tantum adjective sed & substantive reddi solet, ut etiam ex iis quæ infra Parte ii. cap. vi. § 2. dicimus, patet. Et notum est Interpretes ac Lexicographos vocem rischon Jerem. xvii. 12. vertere principium; ergo & vox abharon, ei è diametro opposita atque respondens, finis verti potest. Sed consideremus sigillatim ista Esajæ dicta, different enim ab invicem: Primo loco est אני יהוה ראשון ואת אחרנים אני הוא LXX reddunt : Εχώ Θεός πρώτος κή είς τα έρχόμενα έχω είμι i. c. Ego Deus primus, & in ea quæ ventura sunt ego sum. In Secundo est, Sic dicit Dominus Rex Israel & ejus Re-להוח צכאות אני ראשון demptor Dominus exercituum ואני אחרון ומבלערי אין אלהים LXX Exa πρώ ος κή έρω μετά τάυθα, πλην έμε έκ ές Θεός· i. e. Εσο primus & ego post hac, prater me non est Deus; ubi cum posuerint man eus & non a man eus, videtur inde fequi, in Hebræo eos non ימבלערי fed folummodo בלעדי legisse, adeo ut literæ istæ בו pertineant ad finem vocis præcedentis אחרון, & Jod pro Vau reposito ita esse legendum, יאני אחרנים בלערי אין אלהים. Adeo ut locus ifte fecundus cum primo, quoad vocem ahharonim, accurate conveniat. In Tertio quidem loco nunc legimus אני הרא אני ראשון אף אני אחרון, fed cum LXX hic habeant, Ego sum primus & ego sum in seculum z egw eine eis ron alwea, apparet hinc Interpretes istos vocem ultimus de Deo summo neutiquam usurpare voluisse, & studiose vitasse. Verum etiam hoc postremo loco, fortasse non abharon sed abharonim, ut in prioribus duobus locis, in Hebræo

Hebræo textu olim extabat. Non tantum quia in duobus præcedentibus locis, in simili plane argumento, ab Esaia vox pluralis est adhibita, sed etiam, quia Chaldæus interpres omnes tres locos simili prorsus modo vertit; nam pro voce Hebraica, quam etiam hoc tertio loco abharonim fuisse probabile est, habet ubique etiam secula seculorum mea funt. Ergo nec id pro certo asserere potes, quod in Hebræo Textu vox ahharon (quam Vulgata ultimus reddit) apud Esaiam ullibi de Deo summo reipsa reperiatur. Illas etiam voces ani rischon, quæ ab omnibus ego sum primus vertuntur, Chaldaus iste non vertit adjective ego sum primus, sed in duobus posterioribus locis, ego sum ab initio, in primo vero loco habet, Ego Dominus creavi seculum a principio. Deinde cum in secundo loco, juxta emendationem nostram sit abbaronim, si in priore vocem האז non pro Conjunctione cum sed pro nota Nominativi accipias, idem prorsus erit utrobique sensus, Ego sum primus & ego sum postrema aut ultima, nempe tempora vel fecula, si vocem ahharonim adjective sumis. Quod cum nullum commodum habeat sensum, imo Deum esse tempore ultimum, falsum sit omnino, ut jam § 3. diximus, sequitur manifeste omnes tres locos substantive esse vertendos, duce Apocalypsi, nempe, Ego sum principium & ego sum fines. Atque ita loci isti Esaiæ illis Apocalypticis, ubi fummus Deus dicit, ego sum principium & finis perfecte conveniunt, imo in Apocalypsi verba ista ex his Esaix desumpta esse patet. Idque eò magis patet, quod etiam illud dictum, Ego sum-Omega, ex hoc verbo plurali aliharonim ego sum-fines quodammodo deduci possit. Notum enim est voces Hebræas plurales, fignificationem augere & excellentiorem reddere. Qua de re infra Dissert. i. § 13 & 14. nonnihil attulimus. Cum ergo Propheta prius in singulari Ego sum principium (rischon) locutus, postea pluralem & ego sum fines (ahharonim), subjunxisset, hâc

hác ratione indicavit eum qui non tantum res inceptas finit & confummat, fed etiam in fine & confummatione magnus & excellens apparet, magnos atque illustres fines facit, atque ita se in fine Omega O magnum esse ostendit. Adeo ut, cum emphasis phraseos istius Hebraicæ ego sum rischon & ego sum abharonim una phrasi Græca exprimi non posset, duæ ejus loco, nempe Ego sum Alpha & Omega, principium & finis, in Apocalypsi Joannis adhibitæ esse videantur. Profecto, si in voce plurali ahharonim tanta emphasis est, etiam hinc patere videtur, eam à Propheta Esaia omnibus tribus locis fuisse usurpatam, adeoque etiam illo tertio loco cap. xlviii. 12. omnino ahharonim non ahharon, in eodem

plane negotio, fuisse positam.

VI. Sed nondum sumus hisce contenti. Diximus à Cabbalistis Deum Aleph Thau prima & ultima Alphabeti Hebraici litera vócari, prout in Apocalypsi Græce scripta Alpha & Omega ex Græco Alphabeto vocatur. Voces illæ principium & finis desumptæ sunt ex Esaia, quidni & Alpha ac Omega? Transpone ergo apud Prophetam cap. xli. 4. unicam vocem, & lege אני יהוה ו את ראשון אחרנים אני הוא i. e. Ego (fum) Jehova & Aleph Thau, principium fines idem ego. Atqui hoc ipsum verbis illis Ego sum Alpha & Omega principium & finis accurate exprimitur. Si una phrasis ex Esaia desumpta est, etiam altera desumpta est. Aleph & Alpha eandem significationem ac emphasin obtinent; quodsi verò Omega majoris est emphasis quam Hebraicum Thau, habes vicissim in ahharonim majorem quam in Græca voce rexos finis, emphasin. Certe ab Esaia illud TNI sive id pro nota Nominativi sive pro Conjunctione sumere velis, commodissimè abesse potest; sed si pro nomine Dei Aleph Thau sumatur, magna emphasi pollet. Deinde prout in Esaia cum Aleph Thau non primus & ultimus, sed principium & finis (aut fines) jungitur, fie

fic & in Apocalypfi cum Alpha & Omega. Quam belle ergo omnia conveniunt! Quid, si etiam tertio Esaiæ loco pro TN legeremus TN & verba ita transponeremus? אני הוא אני א ת אני ראשון בחרנים Ego (fum) femper idem, ego Aleph Thau, ego principium fines; locum elegantem haberemus elegantiorem, & cum primo Esaiæ loco cap. xli. 4. magis adhuc conveniret. Quid vero si arbitraremur, in secundo quoque Esaix loco, nempe xliv. 6. olim Aleph Thau extitisse, sed quia in voce אבאות Aleph Vau Thau immediate præcedebat, excidisse hic istum Dei titulum Aleph ve Thau, propter omnimodam trium præcedentium literarum in voce ista Tzebaoth similitudinem, & à librario eum non intelligente omissum tanquam supersuum, ac meram ultimarum Syllabarum vocis Tzebaoth repetitionem? Quodsi itaque hoc loco ita ipsum Prophetam scrip-והוה צבאות א ות אני ראשון: fife flatueremus ראני אחרנים בלערי אין אלהים Sic dicit Dominus, Rex Ifrael -- Dominus exercituum, Aleph & Thau, ego principium & ego fines, prater me non est Deus; si, inquam, ipsum Prophetam ita scripsisse statueremus, haberemus in Esaia tribus locis hanc phrasin Aleph Thau, principium & fines, quemadmodum in Apocalypsi Alpha & Omega, principium & finis, Joannes tribus locis posuit, nempe cap. i. 8. xxi. 6. xxii. 13. Sed dicet nobis aliquis: Siste gradum conjector! tu nil nisi conjectura es. Sufficiat tibi evicisse, quod Deum summum in Esaia dici ultimum, probari nequeat. Pergamus ergo ad alia, & novis adhuc exemplis probemus, etiam alibi in Novo Testam, falsas lectiones omnino emendandas reperiri, ne quis lectionem illam Et Deus erat Verbum mendosam esse posse, magnopere miretur.

C A P. XLV.

Joan. xii. 41. falsa lectio, Ista dixit Esaias cum videret gloriam ejus, omnes editiones & Codices MS. occupavit, uno & altero excepto, ubi vera lectio, Cum videret gloriam Dei, reperitur.

I. TOAN. Millius observat h. l. interpretationem Copticam, quam ex optimo Codice factam testatur in Proleg. Novi Test. prout & Codicem Leicestrensem, habere hic m'v & gar Te Ges gleriam Dei, non dole, non gloriam ejus, ut in plerisque Codd. extat. Jam ut manisestum siat, priorem lectionem, licet nunc in uno folummodo Codice utut recentioris ævi, & in una antiqua Versione reperiatur, esse genuinam; consideremus antelomnia visionem illam propheticam Esai. vi. ad quam hic respicit Evangelista. Vidit ibi Esaias Dominum (Jehovam) in folio fublimi & elevato fedentem ל שוליף fimbria ejus implebant templum, ut vulgo vox ista schulav intelligitur. LXX Interpretes habent & mangus . לואס ביול שול לווג teste Val. Schindlero in Lexico, ignem in Arabica lingua fignificat, unde ejusdem radicis vocabulum in Æthiopica lingua notat ignitabulum, in Edm. Castelli Lexico. Sumpferunt ergo LXX. vocem istam שוליו aut שולר, in fignificatione lucidi aut ignei splendoris seu sulgoris, atque hinc verterunt, & plena erat domus gloria ejus, i.e. Dei; gloria enim illa in hac Visione nihil aliud quam splendor & sulgor aut essulgentia erat, ex Deo ejusque throno emanans. Rece ergo omnino verterunt illi. Quid enim hic faciunt fimbriæ? Deus in hâc Visione in humana forma,

Cap. XLV. restitutum & illustratum. 255 ac Regia veste amicus, sublimi solio insidens, in

templo apparuit cum Seraphim eum circumdantibus. Si vero solæ ejus simbriæ implevissent templum, quomodo thronus ipse, & sedens super eo & alia in templo conspici potuissent? Necesse esset supponere thronum ipsum in aere supra ædem suisse positum;

Jupiter angusta non totus sedit in ade.

Sed & Chaldæus Paraphrastes habet hic, de splendore gloriæ ejus replebatur templum; prout & ver. 3. ubi Seraphim dicuntur cecinisse, Sanctus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus exercituum, plena est omnis terra glorià ejus, i. e. Dei. Dicit postea idem Deus, Quem mittam, & quis ibit nobis, i. e. Quem ego Deus mittam, & quis nobis, mihi nempe & vobis mei Seraphim (56) mei Angeli principes, ibit ad populum istum, ut ipsi gloriam & majestatem meam, & qua humilitate, quo zelo & ardore vos mihi debitum cultum exhibeatis, ob oculos ponat, &

(56) Mei Seraphim Mirum est, ex ejusmodi locis plures personas unius Dei extrahi. Judæi jam olim verba illa Faciamus hominem Gen. i. 26. ad Angelos fuisse dicta statuebant. Potest enim ex. gr. figulus ollam aut catinum facturus dicere puero suo, opificium hoc nondum edocto, faciamus ollam; quo dicto, licet puer argillam aliquo modo præparet & figulo porrigat, qui ipse ollam format, non ideo puero isti sed figulo formatio ollæ adscribetur. Sic poterat Angelus, ex luto externam corporis humani formam (in cujus fimili Deus ipfe apparebat) vel rudi Minerva conficere, cui Deus ipse vitam & animam & alia indidit, atque

ideo folus, non Angelus aliquis, Creator hominis dici debuit. Nam nec statuarium aut sculptorem, qui similitudinem humani corporis è lapide vel ligno format, hominis dices creatorem. Non absurde quis arbitretur, Deum, creatorum jam ante mundum Angelorum, quos homini regendo præficere cogitabat, operâ, in hominis & multarum rerum aliarum, ex materia quam ipse produxit, creatione, uti voluisse. Sed ista in specie verba Faciamus hominem, ad Spiritum Dei qui fuper aquas ferebatur, quia hujus Spiritus, non Angelorum, Moses expressam facit mentionem, directa fuisse putamus.

officii

officii sui admoneat infidelem ac rebellem nationem

istam Judaicam.

II. Similis visio describitur nobis Apoc. iv. nam ibi etiam Deus in throno sedens repræsentatur, iidem Seraphim sex alis præditi ibi introducuntur, fimili modo canentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. Hæc visio clare illam Esaiæ respicit. Iste vero Dominus in throno sedens, non semel in Apocalypsi Agno, Filio suo Jesu Christo, contradistinguitur; ergo & in Esaia nullum alium nisi Deum ipsum, nempe Deum Patrem designat. Deinde si hoc loco vox Jehova Christum significabit, quid obstat, quominus & alibi in Esaia & in toto fere Veteri Testamento, eundem fignificet? Et disparebit nobis Deus Pater in omni fere Veteris Testam. Scriptura. Nam quod verba in illa visione, prolata, Auditu audietis & non intelligetis &c. Act. xxviii. 25, 26. Spiritui S. (qui in Scripturis Deo contradistinguitur) adscribuntur, hoc inde fit, quia Spiritus S. visionem istam de Deo (Patre) in throno sedente, & quæ ad eam pertinent, Vati Esaiæ formavit, & eum visionem istam & alia prophetica describentem, inspirabat, & scribenda ipsi dicabat.

III. Apprime etiam notandum est, Evangelistam, quando inquit, Ista dixit Esaias, hac voce muma Ista, non unum, sed duos Esaiæ locos, in proxime antecedentibus allegatos, notare ac indigitare. Allegaverat enim duo Esaiæ dicta, alterum ex Capite liii. alterum ex hoc Capite vi. Et prius quidem allegavit Caput liii. quam vi. quia prius de ipsa incredulitate Judæorum (Capite liii. indicata) loqui voluit, postea verò de causa hujus incredulitatis, quæ cap. vi. declarata suit. Hoc verò cum secisset, jam postea ver. 41. dum utrumque locum ad rem præsentem, & ad Judæorum incredulitatem tempore Christi manisestatam, applicat, ipsum ordinem temporis, quo Esaias ista vidit & de Christo locutus

est, in mente habens & observare volens, priùs respicit Caput vi. quam liii. quia prius Esaix visio ista cap.vi. descripta obtigerat, quam ea quæ cap. liii. extant, locutus est aut scripsit. Et ideo prius dicit, Ista dixit Esaias cum videret gloriam Dei, Capite nempe vi. & postea demum dicit, & loqueretur de eo, nempe de Christo, Capite videlicet lii. circa finem & cap. liii. Non enim Capite vi. de Christo ipso loquebatur, (imo neque de Deo ipso ibi in visione ipse propheta disseruit, sed gloriam tantummodo Dei qua se tremefactum esse testabatur, vidit, & Deum loquentem audivit, ac se ad populum mitti velle declaravit;) at vero sub finem Capitis lii. & toto liii. Capite de Christo ipso locutus est apertissime. Quando ergo dicit Evangelista & locutus est de eo, vo, eo avis, non respicit immediate præcedentia, non respicit to Dei, sed remotiora, nempe vo eum ausor ver. 37. ubi dicit, non credebant in eum, in Christum.

IV. Elucidemus ista omnia Paraphrasi:

'Ver. 37. Licet autem tot & tam stupenda opera
'& miracula in ipsorum oculis peregisset, tamen
'in eum non credebant, neque pro Messia, quem

expectabant, habebant.

Ver. 38. Ut impleretur dictum Esaiæ Prophetæ, ubi ex persona præconum Evangelii, Apostolorum & Novi Fæderis Prophetarum, ita loquitur: Domine (Deus Pater), quis ex Judæis tantopere nobis, ea quæ audivimus & prædicare justi sumus, annunciantibus sidem habuit, aut ea amplexus est? & brachium Domini in Messia conspicuum, & adeo validè exertum, quibusnam reipsa est revelatum & agnitum? Ipsius Diaboli brachio opera illa stupenda ab iis adscripta sunt.

Ver. 39. Atque ideò non tantum non credebant in eum, in Christum, sed neque credere poterant; quia iterum Propheta Esaias vaticinatus

est & dixit, ex ipsius Dei Patris persona, causam

'istius obstinatæ incredulitatis manifestante.

Ver. 40. Ipfe Filius meus Messias, quia non in forma Regis alicujus terrestris splendidissimi, qualem expectabant, sed in forma servi inter eos apparuit, excœcavit eo ipso oculos eorum carnales, & corda eorum jam antea crassitie voluptatum obducta, obduravit, ita ut, tam stupenda opera videntes non videant, non percipiant; nec missionem ejus cœlestem perpendant & cordi habeant, atque ideò non convertantur ad me, ut eos servem, & ab

exitio immunes reddam.

Ver. 41. Hæc sane duo dicta Esaiæ, ad incredulitatem hujus temporis Judæorum, non precariò certe applicantur, quasi à Propheta de alio solummodo tempore & aliis hominibus suerint pronunciata, verùm omnino Propheta cum ista cap. vi. & liii. diceret, ipsam præsentem incredulitatem Judæorum præ oculis habebat. Dixit enim ista Esaias, cum in visione illa Prophetica cap. vi. videret gloriam Dei, quæ se his ultimis temporibus per Messiam & in Messia exerere ac manifestare debuit, & cum in sine Capitis lii. & cap. liii. manifeste de eo, (de Messia) non de ullo alio loqueretur.

Ver. 42. Attamen etiam ex Principibus multi, onn folus Princeps Nicodemus, in eum (Messiam) credebant, sed metu Pharisæorum sidem suam non

profitebantur palam, ne ex albo Israelis eraderentur, & instar alienigenarum ac Ethnicorum

· haberentur.

'Ver. 43. Gloriam enim hominum & existimationem eorum magis curabant & anhelabant, quam illam gloriam Dei, quam Esaias in Spiritu cap vi. vidit, per Messiæ gloriosa opera nunc patesactam, quam palam intrepidè agnoscere & promovere, populoque commendare debebant.

V. Videbat ergo Esaias ipsum Deum, Deum Patrem, in throno sedentem; bis in ista Visione Esai vi. 1, & 3. mentio fit expressa gloriæ ejus, id est Dei, hic etiam Joan. xii. statim ver. 43. respiciens manifeste ad istam gloriam ver. 41. memoratam, non dicit, amaverunt gloriam hominum migis quam gloriam ejus, sed, magis quam gloriam Dei; prout & cap. xi. 40. de eadem ipsa gloria sese per miracula tunc manifestante, ipse Servator dicit Marthæ fratrem ejus illicò à mortuis excitaturus, Nonne dixi tibi, quod, si credideris, visura sis gloriam Dei? Hæc omnia sanè probant Joannem etiam ver. 41. Capitis xii. dixisse, Ista dixit Esaias cum videret gloriam Dei, &c. non gloriam ejus; licet hæc lectio plerorumque Codicum sit lectio; illam autem unica folummodo antiqua versio, & unicus Codex recentior exhibeat, qui tamen ex antiquiore descriptus esse videtur. Poterat ex. gr. Apostolus Paulus 1 Cor. x. 9. dicere, Et non tentemus Christum quemadmodum illi tentarunt, poterat, inquam, ista dicere, fensu Socini; sed quia ipsa dicta & verba Mosis respicit, ubi ille quem tentarunt Dominus & Deus vocatur, ideo dixit, Et non tentemus Dominum (aut si ita mavis, Deum); sic & Joannes hoc loco poterat scribere, Ista dixit Esaias cum videret gloriam ejus (Christi) &c. nam illa gloria, per consequens, etiam Christi erat (57) quia per Christum

(57) Etiam Christi gloria erat] Dato, sed minime concesso, Joannem ipsum scripsisse,
cum videret gloriam ejus (Christi),
bene tamen Unitarii ostendunt,
inde minime sequi, Christum
esse eum ipsum Deum, quem
Esaias in throno sedentem videbat. Non tantum enim
Deum in throno sedentem, sed
etiam gloriam quæ ex Deo exi-

bat, totum primò templum & inde totam regionem implebat, videbat Efaias, & per confequens, ut diximus, gloriam quoque Christi; sed ipsum Christum aut ejus personam non vidit in ista visione cap. vi. Potuit sane gloria Christi, ipso Christo non viso, videri. Vidimus Berolini gloriam Friderici I. Prussiæ Regis, die Coronationis ejus, tota

& Christi causa manifestabatur; sed quia verba ipsius visionis Esaiæ respicit, ubi ipse Deus visus est, & gloria ista bis, ejus, id est, Dei gloria, expresse vocatur, ideò dixit cum videret gloriam Dei.

VI. Veræ ac genuinæ lectioni huic, etiam illi tres Codices à Millio memorati suffragantur, qui habent नोग अंदिया गॅंड छहड़े थंगीड, cum videret gloriam Dei ipfius; videlicet Codex Stephani B, Cantabrigiensis, & in margine Codex Th. Galei. Nempe Codex Galei habet, ut videtur, in textu ipso, cum videret gloriam ejus, in margine verò alia lectio ex alio aliquo Codice adscripta est, cum videret gloriam Dei ipfius. Aliquis itaque Orthodoxus, nullam faciens distinctionem inter ista verba, cum videret gloriam Dei, &, cum loqueretur de eo, sed Joannis verba, Ista dixit Esaias &c. ad Caput solummodo vi. Esaiæ referens, & Christum pro ipso illo Deo quem Esaias ibi vidit, habens, vocem auls superscripferat fortasse voci Oes, aut eam margini adscripserat, ut per Deum istum, Christum ipsum intelligendum esse doceret, & verba ita intelligerentur, Ista dixit Esaias cum videret gloriam Dei ipsius (Christi) & loqueretur de eo. Hanc itaque vocem avis ipfius, alii, ut tres Codices modo memorati testantur, in Textum ipsum intulerunt, & vocibus & Oes subjunxerunt, alii verò plures, omissa voce Oss, solam vocem adventitiam a'vie, adeoque gloriam ejus, in Textu pofuerunt.

Berolino illuminatà fplendente, dimus, qui eo die Regiomonti atque in ejus gloriam lucente; in Prussia coronabatur. ipsum tamen Regem non vi-

CAP. XLVI.

Lectio mendosa i Cor. xvi. ver. ult. ex solo Codice Alexandr. emendari potest, qui si periisset, ingenio solo emendari deberet.

I. E Codice Alexandrino unam alteramque pro-feram lectionem, lectioni omnium aliorum Codicum falsæ & incommodæ præferendam: Quid si Codex iste Alexandria aut Constantinopoli, aut in itinere periisset, & in Angliam non pervenisset, teneremur ne falsam omnium qui in notitiam nostram venissent Codicum lectionem retinere, & minimè licuisset textum solo ingenio corrigere atque emendare? I Cor. xvi. ver. ult. legitur in omnibus Codd. n α' γάπη με, Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Fesu; solus Alexandrinus vocem us mea non habet. Et omnino male hic esse insertam probo: Primo, quia nullam suam epistolam Paulus suæ propriæ, fed Dei aut Christi charitatis mentione vel apprecatione omnes finire folet. Nec objicias mihi tria ultima commata, nempe doxologiam, in fine epistolæ ad Romanos, Ei autem qui potest vos conservare &c. quibus verbis in editionibus nostris epistola ista, non autem apprecatione charitatis Dei vel Christi, concludatur. Hoc enim ipsum argumento est, tria ista commata ab ipso Paulo hic non esse posita, sed ex fine Capitis xiv. à sciolis & temerariis (58) hominibus huc translata. Et sanè in ifto

(58) A sciolis translata Sic Matth. v. commati 4. comma 5. anteposuit Codex Vulgati, Hieronymi, & Cantabr. Quod casu factum putat Erasmus, incuria librarii Pfaffius DeVar. lect. N.T. p. r68. Videtur mihi alia fuisse hujus transpositionis occasio. Nempe vulgo putabantur per pauperes Spiritu ver. 3. humiles S 3 corde

isto Alexandrino MS. & multis aliis, ut Millius docet, & in versione Slavonica, commata ista tria, in fine Capitis xiv. reperiuntur. Quanquam in Alexandrino & in versione Armenica, etiam in fine Capitis xvi. adeóque bis reperiantur. In fine autem cap. xiv. ab Apostolo fuisse posita, rationes à Millio allatæ evincunt. Utut in eo erret, quod existimet, ea nihilominus in hoc fine Capitis xiv. incongruum jam occupare locum, postquam Apostolus Caput xv & xvi. adjecit; non incongruum alioqui locum hic habitura, si hic finivisset Apostolus epistolam, & duo postrema capita non adjecisset postea. In eo Millium errare dico. Supponit enim ille, verbis ultimis horum trium commatum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen, & tota præcedente doxologia, finem epistola & conclusionem indicari. Quod tamen est falsum. Nam etiam in fine Capitis xi. posuerat doxologiam, ipsi gloria in secula, Amen. Nec obstat, quod post istam veluti clausulam argumenti Capite xiv. tractati, post doxologiam, postea cap. xv. idem argumentum de tolerantia mutua, de qua cap. xiv. egerat, quasi de novo tractet, aut ad id quasi postliminio redeat:

corde aut animo, defignari; quare sciolus aliquis istis pauperibus Spiritu, humilibus, ut putabat, statim mansuetos ex commate 5. cognatæ virtutis homines (mater enim est humilitas, filia mansuetudo) subjungi debere, neque per lugentes ver. 4. ab humilibus dirimendos effe, arbitratus est. Sed cum humiles non fint Spiritu pauperes, fed divites omnino, & Barnabas nos jubeat divites effe Spiritu, in Epift. cap. xix. son a-जारेडिंड क्या मार्थित में जारेडिए के τω πνευμα], adeoque Christus Matth. v. 3. non de beatitudine

humilium sed pauperum secundum carnem, in se credentium, (conf. Luc. vi. 20.) loquatur, nulla fuit ratio mansuetos statim, pauperibus istis subjungendi. Vox Spiritu non est construenda cum voce pauperes, sed cum voce beati. Pauperes funt beati spiritu, id est, beati sunt secundum Spiritum, eò quod eorum sit Regnum cœlorum. Quæ est beatitudo spiritualis. Egimus ea de re latius in Dissertatione Germanica inferta denen Freywilligen Heb-Opffern in dem xix. Beytrag. Num. vii.

Nam etiam cap. xii. ver. 1, 3. per illam Dei misericordiam, de qua nempe cap. xi. 30, 31. & in antecedentibus egerat, eos obsecratur, ut rationale Deo exhibeant obsequium, & non plus sapiant quam oportet, sed sapiant ad sobrietatem; quod ipsum jam cap. xi. ver. 20. urserat, Noli altum Sapere, sed time. Nec tamen per doxologiam illam quæ in fine Capitis xi. legitur, finire constituerat epistolam. Sic & Rom. i. 25. 1 Tim. i. 17. nondum finito quod ibi tractat argumento, immiscet doxologiam. Verùm scioli quidam hæc similia non perpendebant, adeoque verba illa, Ei autem qui potest vos conservare juxta Evangelium meum &c. à fine Capitis xiv. resecuerunt, & fini Capitis xvi. subjunxerunt, quod putarent, ut Millius, ista verba totius esse epistolæ clausulam, adeoque ad ipsum finem epistolæ omnino pertinere. Sed, ut diximus, non talibus verbis & doxologiis, verum apprecatione The xdettos folet Paulus omnes suas claudere epistolas. Quare non dubium est versu 24. Capitis xvi. ultima esse epistolæ ad Romanos verba,

Atqui, dices, illa verba quæ ver. 24. reperiuntur, leguntur etiam ver. 20. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Resp. Jam quidem re ipsa ver. 20. clauserat & finierat plane suam epistolam; sed apparet postea Apostolum, priusquam ea Phæbæ discedenti traderetur, eam Timotheo aliisque fratribus, imo toti Ecclesiæ Corinthicæ prælegisse, aut legendam dedisse. Quo facto, cum & Timotheus & Lucas & Jason & Sosipater & alii rogassent Apostolum, ut suo in specie nomine Romanam Ecclesiam salutaret; subjecit jam post finem Epistolæ istas salutationes ver. 21, 22, 23. contentas. Quâ occasione etiam amanuensis Apostoli suo peculiariter nomine Ecclesiam istam salutare voluit. Atque hinc factum est, ut clausulam illam versu 20. extantem, Paulus ipse iterum versu 24. apposuerit & repetierit; ut ista apprecatio gratia nihilominus 111

in ipso sine & conclusione Epistolæ extaret, quia ita omnes suas constanter & immutabiliter solebat claudere epistolas. Quod cum scioli iterum non perpenderent, & alterutram clausulam supersuam esse putarent, alterutro loco eam omittere solebant. Deest enim versu 24. expressa illa gratiæ Christi apprecatio, in libris quibusdam, ubi antecessit in sine versus 20. At verò si non utraque clausula ver. 20 & 24. ab Apostolo ipso prosecta suisset, non est verisimile ut librarius aliquis bis eadem verba sese mox insequentia unquam ponere voluisset.

Prout autem hic homines stolidi ac temerarii, tria commata à fine xiv. Capitis avellere, & fini Capitis ultimi assuere sunt ausi; sic è contra fal-satores impudentissimi verba quædam Barnabæ (Parte ii. cap. xxi. § 6. à nobis allegata) à fine Epistolæ ejus abrepta, in ejus medium non sine eorum mutatione intruserunt. Id quod in alio opere MS. docuimus. Ut adeò similis temeritatis at que

nequitiæ etiam alibi dentur exempla.

II. Secunda ratio, vocem illam pus, in fine Capitis ultimi epist. ad Corinthios, esse adulterinam, est, quod Paulus eodem Capite supra ver. 21. jam scripferat, Salutatio mea manu Pauli; id est, ego Paulus faluto vos & precor vobis omnia fausta, idque propriæ manûs meæ adscriptione testor, & charitatis meæ certos vos esse jubeo. Cur ergo statim postea, idem ferè aliis verbis proferret, & iterum eos suo nomine salutaret, ac diceret, Charitas mea cum omnibus vobis? Tertia ratio: Absurdum esse, & cum Apostoli modestia pugnare videtur, si, positis jam istis versu immediate antecedente verbis, Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum, postea super & præter gratiam Christi, etiam suam charitatem, tanquam rem fingularem & maximi momenti, quæ in finem ipsum reservari solet, eis proponeret aut precaretur. Quarta ratio, cum Tertia tamen coincidens, talis est: Apostolus iste 2 Cor. xiii.

xiii. 13. scribit, Gratia Domini nostri Jesu Christi, & Charitas Dei - fit cum omnibus vobis; hic vero I Cor. xvi. 23, 24. scriberet: Gratia Domini nostri Jesu Christi & charitas mea sit cum omnibus vobis? Quis hoc credere possit? Imò ex collatione hujus loci 2 Cor. xiii. patet Paulum Corinthiis in fine prioris Epistolæ gratiam Christi apprecatum, cum postea juxta Alex. Codicem addit ή αλαίπη μετά πάν-Των υμών εν χειςώ Inos, Charitas cum omnibus vobis in Christo Jesu, licet non expresse addat, cujus charitatem in Christo Jesu sitam aut exhibendam apprecetur, non aliam nisi Dei Patris charitatem intelligere. Extant verò similes alibi apud eum loci, ubi gratiam simpliciter, non nominato auctore istius gratiæ, fidelibus precatur, & gratiam ipsius Dei Patris subintelligit, videl. Eph. vi. 24. Col. iv. ver. ult. 2 Tim. iv. ult. Tit. iii. ult. 1 Tim. vi. ult. Sic etiam Lucas (ut videtur) in Epistola ad Hebræos, Magistri sui stylum imitatur cap. xiii. ver. ult. Si verò Alexandrinum non haberemus exemplar, aut falsa lectio us mea, hic I Cor. xvi. ver. ult. retinenda fuisset, aut textum ex ingenio emendare licuisset. Sed tunc, forte alius vocem us omissset, alius loco us voces rs Oes inseruisset. Prout & in loco illo Rom. i. 4. nos quidem ¿ξανας άσεως επ νεκεων legendum censemus, alius verò Paulum avas do cos ca vengor scripsisse existimabit fortassis. Adeò ut facilius aliquando & certiùs falsa & adulterina lectio animadverti, quam vera restitui possit, si solo ingenio res peragi debeat. In illo autem loco Joannis, non solum falsitatem illius lectionis Et Deus erat Verbum, sed & ipsam veram Joannis lectionem Et Dei erat Verbum, non solo ingenio, verum etiam Antiquitate Ecclesiastica indicante videmus, & de eâ certi este posiumus.

CAP. XLVII.

Alius locus mendosus I Cor. ii. II. ex solo quoque Codice Alexandr. corrigi potest.

A Lia lectio omnino genuina occurrit mihi in folo Codice Alex. I Cor. ii. II. Tis pais oider नवे नह वंग्रीद्वंतह, et un ने जण्हाँ µa नह वंग्रीद्वंतह ने देन वंगीद् ; Quis enim scit quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis qui in ipso est? Alii omnes Codices interserunt vocem hominum, Quis enim hominum (59) scit quæ sunt hominis &c. Quæ sensum absurdum insert. Nam fic oporteret in oppositione etiam vocem Deorum inseri, ita & qua Dii sunt, nemo Deorum novit nist Spiritus Dei. Et per Deos intelligendi essent Dii huic Deo, cujus Spiritus esse dicitur, δρωέστοι consubstantiales, prout ibi homines sunt consubstantiales ei homini cujus Spiritus ea quæ sunt hominis nosse dicitur. Nempe sciolus aliquis, cum videret nulla exceptione expresse facta, negari, quenquam scire ea quæ funt hominis, excepto Spiritu hominis qui est in eo, verebatur ne quis existimaret etiam Patri, Filio & Spiritui Sancto negari cognitionem aut scientiam eorum quæ sunt hominis, ideò inseruit vocem hominum, Quis enim hominum novit &c. ut soli homines à scientia eorum quæ sunt hominis remo-

Vocem hominum etiam Tertullianus non videtur in suo Codice legisse. Tribus enim locis ita habet, Quis enim scit qua sunt Dei (aut in Deo) nisi Spiritus qui in ipso est? adv. Prax. cap. viii, & xix. & adv. Hermog. cap. xviii. Ubi quidem posteriorem partem commatis, ea qua sunt Dei nemo novit nisi Spiritus Dei, respicit, sed eam verbis partis prioris essert. Et inter spuria scripta Athanasii in Tractatu De Fide sua, dictum hoc ita profertur, Nemo enim scit qua sunt in homine, nisi Spiritus hominis qui est in eo; ita esqua in Deo sunt nemo scit, nisi Spiritus ejus qui est in eo,

Cap. XLVII. restitutum & illustratum. 2

verentur. Quasi verò non ipsa res doceret, hic non agi de Deo & Christo qui renes & corda scrutantur, sed de solis vulgaribus creaturis, adeoque minime esse necesse, insertione illà vocis hominum Lectorem moneri, hic de Deo Patre & Filio non agi, neque eos ab hac cognitione rerum quæ hominis sunt excludi.

Præterea, infertio illa vocis hominum, locum subobs urum, obscuriorem & intellectu difficillimum. imo impossibilem, reddidit. Cum enim inferat, hic de heminibus tantummodo, ea quæ funt hominis, excep o Spirita hominis qui est in eo, ignorantibus rem esse, infert etiam, per istum Spiritum hominis, qui solus ea que sunt hominis novit, nonnisi Spiritum humanum, seu homini naturalem & concreatum, nempe animum & mentem hominis aut animam ejus rationalem designari; unde etiam sequitur, in opposito orationis Paulinæ membro, per Spiritum Dei qui scit ea quæ sunt Dei, nihil nisi Spiritum Dei naturalem, essentialem, adeoque ipsum Deum intelligi debere. Atqui hoc falsissimum est. Paulus enim Spiritum istum Dei, in proxime præcedentibus à Deo realiter distinxerat, cum diceret Spiritum etiam profunda Dei scrutari, adeoque à Deo distinchum & diversum esse. Quis enim, verbi gratia, diceret (inquit Joan. Crellius lib. de Spiritu S. pag. 44. edit. 1. pag. autem 461. edit. in fol.) Spiritum seu mentem Pauli scrutari profunda Pauli, seu consilia in ipsius mente abdita, (sic Crellii verba legi debent) etsi tandem is mente sua efficere aliqua ratione posset, ut alius quispiam ejus profunda scrutaretur?

II. Spiritus itaque hominis qui est in eo, etiam Spiritum adventitium, Spiritum ab extra venientem, qui in hominem illabitur, & eum occupat, ei intime conjungitur, significare potest, & hic omnino significat. Ex. gr. qui Spiritu malo obsidetur, dicitur eum Spiritum habere, Marc. ix. 17. vii. 25. Luc. xiii. 11. Spiritus ergo iste, Spiritus eorum hominum

érat, licèt adventitius & ipsis minimè concreatus. Sic infra in eadem ad Corinth. Epistola cap. xiv. 30. 14. Spiritus Prophetarum non sunt illorum mentes aut animæ rationales, ni fallor, sed Spiritus adventitii. Mosis Spiritus Num. xi. 17. de quo Deus LXX Senioribus impertierat, & Christi Spiritus, qui in Prophetis erat, 1 Pet. i. 11. Spiritus Christi Rom. viii. 9. quem qui non habet, non est ejus, id est, non est Dei, utique non fuit anima Mosis & Christi, rationalis, humana, ipsis concreata, sed Spiritus S. Mosi & Christo hemini corpore & anima prædito datus à Deo, quem Christus indit fidelibus, ut etiam eorum dicatur Spiritus. Christus Marc. ii. 8. Spiritu suo, Spiritu qui in eo erat, nempe Prophetico, quem Deus ipsi indiderat, sciebat cogitationes hominum. Virtus & Spiritus Elia, non erat quoque ejus rationalis anima; non enim Joannes Baptista venit in anima Elia, nisi metempsychosis statuatur. Quemadmodum ergo per Spiritum qui novit ea quæ funt hominis, non ipse iste homo, non Spiritus homini concreatus, sed Spiritus ab homine, aut à mente hominis diversus intelligitur; sic quoque per Spiritum qui novit ea quæ sunt Dei, necessariò Spiritus à Deo diversus, non Deus ipse intelligendus. Et quemadmodum nemo, id est nulla creatura vulgaris, & fibi foli relicta; nam à creaturis istis petitur hic simile, nec Angelus nec homo, novit quæ funt hominis mente & corpore præditi, (nempe N. B. hujus vel illius hominis in specie, seu hominis alicujus particularis), nisi Spiritus ille hominis, ab extra & aliunde in eum illapsus, & ei intime junctus; sic nemo, nulla creatura etiam divinissima & sapientissima ac perspicacissima, novit ea quæ sunt Dei, nisi Sapientia illa Prov. viii. 22. ante omnes alias res à Deo creata aut producta, Spiritus ille Dei, qui Deus quidem ipse non est, sed Deo intime est junctus; & quem Deus in arcana sua & intimam sui communionem admisit, qui Deo permittente

Cap. XLVII. restitutum & illustratum. 269

mittente & admittente, in Deum ipsum, ut sic dicam, illapsus est. Licet verò asserat, ea quæ sunt Dei neminem nisi Spiritum Dei nosse, Christo tamen eorum cognitionem neutiquam abjudicat; nam in illis quæ sunt Dei, etiam Christi arcana, imo ea maxime, continentur seu comprehenduntur. Col. ii. 3. Christus verò Christi arcana absque dubio, e-

tiam Paulo tacente, novit.

III. Nos autem, addit ver. 12. non Spiritum hujus mundi, qui alioquin in homines illabi & eos obsidere solet, accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, aut à Deo venit. Quod addere non erat opus, cum jam ver. 10. Apostolus testatus sit, Deum sibi per Spiritum suum arcana sua revelasse; sed quia modò ver. 11. de Spiritu qui aliunde in homines nonnunquam involat, locutus erat, scrupulum & objectionem adversarii removere voluit, qui forte dicere potuisset: habes tu quidem, Paule, Spiritum qui in te est, & tua omnia novit, sed potest is etiam malus & mundi Spiritus esse (1 Joan. iv. 3, 4, 5.) Respondet ergo, Nos non Spiritum mundi, non Spiritum ex isto mundo, accepimus, sed Spiritum ex Deo, id est à Deo ipso, ut sciamus que nobis à Deo donata funt; quæ oculus non vidit, auris non audivit, & in nullius hominis cor ascenderunt, adeoque à nullo Spiritu qui in hominem illabitur, ut ut ea nôrit quæ funt hominis, nisi ab illo divino, qui ipsi Deo ar-Etissimè unitus est, revelari possunt. Ne quis autem ex hac phrasi, quia non dicit Spiritum a Deo, sed Spiritum ex Deo accepimus, concludat, Spiritum istum ex Deo, ipsum Deum cujus est Spiritus, non verò ens à Deo distinctum esse; videat quæ Part. ii. cap. xxxix. § 1. alia occasione ex Pearsonio & Beza adducimus. Quemadmodum ergo Christus exiverat ex Patre, id est, à Patre venerat, cum cœlitus in mundo cum doctrina Evangelii apparuisset; sic Spiritus Sanctus egemogévelo देश कर गिर्बीएंड, id est, म्बल्दे के गिर्दleis, Joan. xv. 26. (conf. Apoc. iv. 5.) à Patre solo proce-

procedebat, prodibat & exibat, quia à nullo alio mittebatur & mandata accipiebat; non ut Angeli ab Archangelis mandata & instructiones accipere possunt, sed ab ipso Patre immediate instruebatur & mandata accipiebat, Legatus à latere, admissionis & emissionis intimæ. Vide supra pag. 100. Jam autem Christo supra omne nomen, adeoque etiam supra nomen Spiritûs S. exaltato, etiam Spiritus S. ipsi subjectus est, & nunc etiam à Filio instruitur Joan. xvi. 13, 14. & procedit seu mittitur. Spiritus, inquam, Sanctus qui Deo Patri realiter contradistinguitur & à Deo productus est, subjectus est Christo. Nam ille Spiritus & potentia divina, & virtus Altissimi, quæ ad essentiam Dei Patris pertinet, ipse Deus Pater est.

CAP. XLVIII.

Aliud exemplum loci mendosi ex unico Codice corrigendi, & Conclusio hujus Tractationis.

I. CIC Ludolf. Kusterus in Epistola Novo Test. Millianæ adornationis præfixa, ad voces illas Mat. xxvi. 60. O non invenerunt. Et multis falsis testibus accedentibus, non invenerunt: ' Quis, inquit, non illico videt repetitionem illam ve, ex Ever (non invenerunt) hic non solum esse ingratam, sed etiam fupervacaneam?' Ac proinde voces priores & 🛪 ween, & non invenerunt, auctoritate unici Codicis Paris. 3. in quo desunt, delendas esse censet. Quanquam hoc quidem loco minus felicem Criticum agere videatur. Nam majori specie veritatis posteriores in wenerunt, delendas effe cenferet, præviis aliquot MSS. Codd. & Interpretibus & Origene lib. i. cont, Celsum pag. 1. qui eas non proferunt. Verum quamvis isti non proferant, repetitio Cap. XLVIII. restitutum & illustratum. 271 titio est omnino emphatica. Quærebant nempe salsum testimonium contra Christum, & non invenerunt. Et licet (tandem) salsi testes, iique non pauci, prodiissent, (tamen) non invenerunt, (ne unicum quidem). Sic Joan. x. 12, 13. Christus bis memorat sugam mercenarii. Primò sugit adveniente lupo ac procul adhuc conspecto; deinde sugit, licet videat oves ab eo dispergi discerpique, & nullà tangitur misericordià; emphaticè sanè. Quod etiam non attendentes quidam, posteriora illa verba mercenarius autem sugit, veluti supersua, perperam omittunt. Non enim comparent in Cod. Cantabr. nec in Interpretibus Coptico, Æthiopico atque Armenico. Iudicio hic opus est.

Sed habemus à Clariss. Psassio lib. de Variant. lectionibus S. Scripturæ pag. 143. exemplum evidentius; nempe i Pet. ii. 7. ex unico Interprete Syro legendum esse, Vobis igitur honor credentibus; incredulis autem, lapis offensionis & petra scandali; cætera verò omitti debere bene probavit Vir iste Doctiss. Nec enim (inquit inter alia) possibile est, ut insidelibus lapis ille simul sit a'responzios, quo fundantur sideles, itemque lapis offendiculi & petra scandali; nisi velimus contradicere sibi Apostolum.

II. Sicut autem solo licèt MS. Alexandrino indice & auctore, lectionem illam hominum, prout antea voculam us mea, jure meritoque rejicimus, & unicum Codicem in hoc utroque loco omnibus aliis præserimus; qui tamen, si periisset, solo ingenio vox hominum hic, & mea ibi, expungi debuisset: Sic licet omnes nunc Codices, quos scimus, hanc lectionem, Et Deus erat Verbum, magno consensu commendent, multitudo Codicum hac in parte errantium, non parit huic erroneæ lectioni patrocinium. Nam quod jam de illa meliore lectione, & Dei erat Verbum protulimus, & Parte ii. proferemus, plus certè valet, quam si in uno aut altero Codice revera adhuc extaret. Nam extitisse olim hanc

hanc in & Scripturæ Codicibus lectionen, fufficienter, ni fallor, probavimus. Adeoque regula illa Craicorum, lectiones eas esse præferendas, que pluribus nunc Codicibus nituntur, etsi non absolute fit rejicienda, patitur tamen exceptiones. Coder iste Alexandrinus habet nonnunquam, ut jam vidimus, lectiones omnium aliorum Codicum lectionibus anteponendas, sed habet etiam quandoque lectiones incongruas, & ab impia & Antichristiana manu fortasse primitus profectas, ut Parte ii. cap. xvii. § 3, 2. quibusdam exemplis ostendimus. Prout Codex Colbert. 8. lectionem hæreticam Valentinianam Unigenitus Deus qui erat in finu Patris, etiam nunc exhibet in Evangelio Joannis. Unde verò id accidit, quod & optimæ & pessimæ lectiones, in uno eodemque tantæ vetustatis, & quarti fortè Seculi Alexandr. Codice reperiantur? Indoctis librariis & idiotis id adscribi non potest; hi enim semper, Codicis qualem præ oculis habebant fingula verba expressissent, & de charta in papyrum transcripsissent aut transtulissent; sed præsidebant, ni fallor, plerumque Præsules & Antistites Ecclesiarum descriptioni exemplarium S. Scripturæ, qui tales quales ipsis placebant lectiones, à librariis aut amanuenfibus fuis, in describendo poni curabant. Atque hinc fieri poterat, quod & ista lectio, Et Dei erat Verbum, ab iis jam olim spreta & rejecta, non appareat in ullo quod sciam Codice MS. Quid igitur hic consilii? Non plures certè Codices semper aut ubique sequendi; sed ratio sana, lectione diligenti S. Scripturæ illuminata, quænam lectio, ut ut in paucioribus, aut etiam aliquando nullis nunc Codicibus reperiatur, fit amplectenda, judicabit. Facilius enim lectio aliqua, arte Typographica nondum inventa, in omnibus exemplaribus S. Scriptura, successu temporis, obliterari aut immutari poterat, quam ratio sana in omnium hominum eam excolentium capitibus unquam corrumpi potest.

IVSEVM PARS

NICVM

